

Nr 51

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rennäringslag, m. m.; given Stockholms slott den 26 februari 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

INGEMUND BENGTTSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås olika åtgärder för att främja renskötseln, som utövas av i huvudsak omkring 700 samefamiljer inom ett fyrtiotal lappbyar. 1928 års renbeteslag föreslås ersatt med en ny rennäringslag. Lappbyarna omorganiseras till samebyar med huvudsaklig uppgift att driva renskötseln. Denna organisation bygger på principen om samverkan mellan medlemmarna i byn såsom inom ekonomiska föreningar. Samerna skall själva få bestämma om sina angelägenheter på bystämma och genom stadgar för byn. Innehållet i samernas renskötselrätt blir enligt lagförslaget samma som i 1928 års lag. Det nuvarande lappväsendet, som är en statlig administration för rennäringen, upphör. I stället inrättas vid var och en av lantbruksnämnderna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län en rennäringsdelegation. Lantbruksstyrelsen skall fortsätta att vara central rennäringsmyndighet. Till styrelsen skall knytas en rådgivande nämnd. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som f. n. gäller skall Kungl. Maj:t kunna förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde. I fråga om ersättning för skada eller olägenhet av upphävandet skall expropriationslagens regler om värdering och om domstolsförfarande gälla. Ersättningen, vilken nu tillfaller lappfonden, skall i princip fördelas lika mellan vederbörande sameby och fonden, som skall kallas samefonden. Denna fond skall få en särskild styrelse. Styrelsen skall bestämma om fondmedlens användning.

Stöd i form av statlig lånegaranti samt bidrag skall lämnas till rennäringens rationalisering. Renskötande samer som inte får tillräcklig sysselsättning inom renskötseln skall beredas annan sysselsättning inom renskötselområdet.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1971.

1) Förslag
till
Rennäringslag

Härigenom förordnas som följer.

Renskötselrätt m. m.

1 §

Rätt att enligt denna lag begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar (renskötselrätt) har den som är av samisk härkomst, om hans fader eller moder eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke.

Adoptivbarns och dess barns rätt till renskötsel bedömes efter adoptantens härkomst samt dennes och hans föräldrars befattning med renskötsel.

Om särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen medge person med samisk härkomst renskötselrätt, även i annat fall än som avses i första stycket.

2 §

Den som ingår äktenskap med renskötselberättigad förvärvar renskötselrätt.

Upplöses äktenskapet genom äktenskapsskillnad eller dömes till återgång i äktenskapet, kan länsstyrelsen upphäva renskötselrätt som förvärvats enligt första stycket, om särskilda skäl föreligger.

3 §

Renskötsel får bedrivas

1. hela året

i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten,

på renbetesfjällen i Jämtlands län,

inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete,

2. den 1 oktober—den 30 april

i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,

inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvitringen förklarats utgöra

renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvittningen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

4 §

Beteslid enligt 3 § första stycket 2 kan av lantbruksnämnden förlängas såvitt avser kronomark, om det behövs på grund av ogynnsamma väderleks- eller betesförhållanden eller av annat särskilt skäl. I fråga om annan mark får tiden förlängas med ägarens samtycke.

5 §

Om rätt att efter särskilt tillstånd driva renskötsel under hela året inom vissa områden nedanför lappmarksgränsen finns bestämmelser i 85—89 §§.

6 §

För renskötseln finns samebyar.

Mark som anges i 3 § första stycket 1 fördelas mellan samebyar i särskilda byområden. Byområde kan omfatta även mark som anges i 3 § första stycket 2.

Om särskilda skäl föreligger, kan del av byområde vara gemensam för samebyar.

7 §

Indelning i byområden göres av lantbruksnämnden.

Indelningen skall göras så, att områdena blir lämpade för sitt ändamål med hänsyn till betestillgång och övriga omständigheter.

8 §

Med samebys betesområde förstås byområdet och övriga områden som samebyn begagnar för renskötsel.

Sameby

Ändamål och medlemmar m. m.

9 §

Sameby har till ändamål att enligt denna lag för medlemmarnas gemensamma bästa ombesörja renskötseln inom byns betesområde.

Det åligger sameby särskilt att svara för att renskötseln drives på ekonomiskt bästa sätt och att utföra, underhålla och driva anläggningar som behövs för renskötseln.

Sameby får ej driva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel.

10 §

Sameby kan förvärva rättigheter och åtaga sig skyldigheter när registrering skett enligt 39 §.

Sameby företräder medlemmarna i frågor som rör renskötselrätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringen i övrigt.

11 §

Medlem i sameby är

1. renskötselberättigad som deltar i renskötseln inom byns betesområde,
2. renskötselberättigad som har deltagit i renskötsel inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke samt ej övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,
3. renskötselberättigad som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.

12 §

Sameby kan som medlem antaga annan renskötselberättigad än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötsel inom byns betesområde.

Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om särskilda skäl föreligger.

13 §

Med renskötande medlem i sameby förstås medlem som själv eller genom sitt husfolk driver renskötsel med egna renar inom byns betesområde.

Renar som tillhör renskötande medlems husfolk anses i denna lag tillhöra den renskötande medlemmen.

14 §

Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under tre år från dödsfallet. Är renskötselberättigad dödsbodeläggare under 20 år, räknas tiden från det han fyller 20 år.

Renskötselrättens utövande

15 §

Sameby får för medlemmarnas gemensamma behov begagna byns betesområde för renbete.

Lantbruksnämnden bestämmer det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde.

Om det behövs för att bevara renbetet eller eljest främja renskötseln, kan lantbruksnämnden förordna om inskränkning i betesrätten.

16 §

Sameby får inom byns betesområde utföra arbetshage eller annat stängsel för renarna, renslakteri eller annan anläggning som behövs för renskötseln.

Sameby eller medlem i byn får på utmark inom byns betesområde uppföra renvaktarstuga, kåta, förvaringsbod eller annan mindre byggnad som behövs för renskötseln.

Är anläggning som anges i första stycket avsedd för stadigvarande bruk, skall den förläggas till plats som anvisas av markens ägare. Detsamma gäller i fråga om byggnad som anges i andra stycket, om den skall uppföras för stadigvarande bruk nedanför odlingsgränsen eller utanför renbetesfjällen på

annan mark än kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvitrting utlagts till allmanningsskog.

Vill sameby eller, om byggnad skall uppföras av medlem i byn, denne icke godtaga anvisad plats, bestämmer lantbruksnämnden platsen.

17 §

Behövs virke till anläggning eller byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen. Inom samma delar av betesområdet får medlem i samebyn för eget behov taga bränsle och slöjdvirke.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om ej denne medger annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till samebys betesområde får byn eller medlem i byn för ändamål som anges i första stycket taga endast torra träd, vindfällen, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd.

18 §

Medlem i sameby har rätt att inom byns betesområde på kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvitrting utlagts till allmanningsskog taga virke till uppförande eller ombyggnad av familjebostad. Avverkning får ske endast efter anvisning av markägare.

19 §

Medlem i sameby som tillfälligt uppehåller sig inom byns betesområde för renskiljning eller annat ändamål som har samband med renarnas skötsel får där taga bränsle för eget behov.

20 §

Om det är oundgängligen nödvändigt för att skaffa foder till renarna, får sameby fälla lavbevuxna träd, i första hand torra eller oväxtliga träd, inom byns betesområde. Sådan avverkning skall om möjligt ske efter anvisning av markens ägare eller brukare.

21 §

För skog som avverkas på kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvitrting utlagts till allmanningsskog behöver ersättning ej lämnas. Detsamma gäller växande lövträd som eljest tages inom lappmarkerna eller på renbetesfjällen.

I andra fall än som avses i första stycket skall ersättning lämnas för rotvärdet av växande träd som tages. Kan överenskommelse ej uppnås om ersättningen, utser länsstyrelsen på begäran av part någon att söka förlika parterna.

22 §

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan för viss tid förbjuda avverkning enligt 17 eller 18 § av växande tall, gran eller björk, om det behövs för att bevara skogen eller för skogens återväxt.

23 §

Sameby har rätt att flytta byns renar mellan skilda delar av byns betesområde.

24 §

Flyttningsvägs sträckning fastställs av lantbruksnämnden, om sameby begär det eller fråga om sträckningen eljest uppkommer.

Föreligger särskilda skäl för ändring av fastställd eller eljest gällande flyttningsväg och kan ändringen ske utan väsentlig olägenhet för renskötelsen, kan lantbruksnämnden förordna om ändring av vägens sträckning.

25 §

Medlem i sameby får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötelse är tillåten där.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på medlem i sameby som tillfälligt uppehåller sig inom annan samebys betesområde för renskiljning eller annat ändamål som har samband med renarnas skötsel. Han får dock jaga och fiska endast för sitt uppehälle.

Uppehåller sig björn, varg, järv eller lo bevisligen i trakten, får jakt efter sådant djur företagas på mark som anges i första stycket inom annan samebys betesområde, i den mån Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, tillåter det.

Renskötselrättens upphörande i vissa fall m. m.

26 §

Konungen kan förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 1 § lagen (1917: 189) om expropriation eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. För område som väsentligen är utan betydelse för renskötseln får sådant förordnande meddelas, när området behövs för allmänt ändamål.

Upphävande kan begränsas till att avse viss tid eller vissa i renskötselrätten ingående befogenheter.

27 §

Meddelas förordnande enligt 26 §, kan Konungen föreskriva åtgärder för att motverka skada eller olägenhet för renskötseln.

28 §

Medför upphävande av renskötselrätt skada eller olägenhet för renskötseln eller för sådan rätt till jakt eller fiske som avses i 25 §, utgår ersättning därför.

Ersättning för skada eller olägenhet som ej drabbar bestämd person tillfaller till hälften sameby som beröres av upphävandet och till hälften samefonden, om ej särskilda skäl föreligger.

29 §

I fråga om upphävande av renskötselrätt och ersättning med anledning därav gäller, utöver bestämmelserna i 26—28 §§, i tillämpliga delar de allmänna bestämmelserna om expropriation av särskild rätt till fast egendom i lagen (1917: 189) om expropriation.

30 §

Den som inom område som avses i 3 § 1 äger eller brukar mark där renskötsel bedrivs får ej ändra användningen av marken på sätt som medför avsevärd olägenhet för renskötseln i annan mån än som följer av förordnande enligt 26 §.

Första stycket hindrar ej att mark användes i enlighet med fastställd stadsplan eller byggnadsplan eller för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

31 §

Sameby eller medlem i sameby får ej upplåta rättighet som ingår i renskötselrätten.

Sameby får dock åt den som har varit medlem i byn upplåta rätt allt utan avgift till sitt husbehov jaga eller fiska på byns område enligt 25 §.

32 §

På sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen får nyttjanderätt upplåtas endast om upplåtelsen kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln.

Avser upplåtelsen rätt till jakt eller fiske, kräves dessutom att upplåtelsen är förenlig med god jaktvård eller fiskevård och kan ske utan besvärande intrång i rätten till jakt eller fiske enligt 25 §. Upplåtelse av hela fisket i visst vatten får ske endast om samebyn medger det.

33 §

Fråga om upplåtelse enligt 32 § prövas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

34 §

Upplåtelse enligt 32 §, som ej avser tillgodogörande av naturtillgångar eller skogsavverkning, skall ske mot avgift, om ej särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avgiften fördelas mellan samefonden och sameby som beröres av upplåtelsen enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

Avser upplåtelsen tillgodogörande av naturtillgångar, skall staten utge ersättning för den skada eller olägenhet för renskötseln som upplåtelsen medför. I fråga om fördelning av ersättning som ej utgår till bestämd person äger 28 § andra stycket motsvarande tillämpning.

Samebys förvaltning m. m.*Allmänna bestämmelser*

35 §

Om det är påkallat med hänsyn till vad som bestämts om högsta renantal enligt 15 § andra stycket eller om det behövs för att främja renskötseln, kan sameby bestämma hur många renar medlem högst får inneha eller meddela andra föreskrifter om innehavet.

Föreskrift enligt första stycket får ej ges sådant innehåll att renskötande medlems fortsatta verksamhet omöjliggöres eller väsentligt försvåras.

36 §

Om sameby medger det, får inom byns betesområde hållas renar som tillhör annan än renskötande medlem i byn (skötesrenar). Fråga om sådant medgivande avgöres efter samråd med lantbruksnämnden.

Skötseln av skötesrenar handhas av samebyn.

37 §

Sameby får endast om medlem medger det låta slakta dennes renar eller försälja vid slakt utvunna produkter.

Renmärkning ombesörjes av samebyn, om ej byn beslutar annat. Renägare får dock efter anmälan till byns styrelse själv märka sina renar.

Stadgar

38 §

Sameby skall antaga stadgar för byn.

Stadgarna skall ange

1. samebyns benämning,
2. den ort inom byns betesområde, där byns styrelse skall ha sitt säte,
3. antalet styrelseledamöter och revisorer, tiden för deras uppdrag och, om suppleanter skall finnas, motsvarande uppgifter beträffande dem,
4. samebyns räkenskapsår,
5. hur ofta ordinarie bystämma skall hållas och tiden för sådan stämma,
6. hur kallelse till bystämma skall ske och andra meddelanden till medlemmarna skall tillställas dem och när föreskrivna kallelseåtgärder senast skall vidtagas,
7. tid för betalning av debiterad förskottslikvid,
8. tid för betalning av belopp som enligt 44 § kommer samebyn eller renskötande medlem till godo,
9. vilka fonder byn skall ha, deras ändamål och hur avsättning till dem skall ske,
10. de närmare föreskrifter om renskötseln som behövs.

39 §

Sameby och dess stadgar registreras hos länsstyrelsen i det län där byns styrelse enligt stadgarna skall ha sitt säte, om ej annat följer av 102 §. Innan stadgarna registrerats är de ej giltiga.

Länsstyrelsen prövar att stadgarna tillkommit i föreskriven ordning och att de ej innehåller något som strider mot lag eller författning.

Första och andra styckena gäller även vid ändring av stadgarna.

Ekonomiska förhållanden

40 §

Kostnaderna för renskötseln fördelas mellan de renskötande medlemmarna efter reninnehavet.

Om samebyn beslutar det, får kostnad som ej avser alla renarna fördelas mellan ägarna till de renar på vilka kostnaden belöper i förhållande till innehavet av dessa renar. Sådant beslut får ej avse kostnad som uppkommit före beslutet.

41 §

Renskötande medlem som lämnar renskötseln svarar ej för kostnader som belöper på tiden därefter. Motsvarande gäller ny renskötande medlem för tiden före det han börjar driva renskötsel.

42 §

De renskötande medlemmarna har att förskottera de medel som behövs för renskötseln.

Styrelsen utdebiterar sådana medel på grundval av debiteringslängd. Utdebiteringen göres efter vad som är skäligen med hänsyn till medlems reninnehav och omfattningen av det arbete han och hans husfolk kan antagas komma att utföra för byn under räkenskapsåret.

I debiteringslängden skall anges det belopp som utdebiteras, vad som belöper på varje renskötande medlem och när betalning skall ske.

43 §

Om tillgängliga medel ej förslår till betalning av klar och förfallen skuld för vilken samebyn svarar, skall styrelsen ofördröjligen utdebitera förskott enligt 42 §.

Försummar styrelsen vad som åligger den enligt första stycket, är ledamöterna solidariskt ansvariga för skulden. Är försummelsen uppenbar, skall länsstyrelsen på borgenärens yrkande förordna syssloman att debitera och uttaga erforderligt belopp. Syssloman har rätt att av samebyn uppbära arvode, som bestämmes av länsstyrelsen.

44 §

Samebys kostnader för renskötseln fördelas slutligt mellan de renskötande medlemmarna för varje räkenskapsår. Vid kostnadsfördelningen bestämmes de belopp som renskötande medlem för räkenskapsåret skall utge till byn eller mottaga av byn.

Slutlig kostnadsfördelning sker på grundval av avräkning som styrelsen har att upprätta enligt 53 § tredje stycket. Kostnaderna fördelas enligt vad som anges i 40 och 41 §§. Vid fördelningen gottskrives renskötande medlem erlagt förskott och värdet av arbete som han och hans husfolk utfört för byn. Samebyn bestämmer i förväg värde för dag eller timme av sådant arbete.

45 §

Kan förskotts- eller slutlikvid som påförts renskötande medlem enligt 42—44 § ej uttagas hos honom, fördelas bristen mellan övriga renskötande medlemmar i förhållande till deras inbördes skyldighet att svara för likviden. Bristen utdebiteras genom debiteringslängd enligt 42 §. I den mån sådan likvid senare inbetalas, skall det influtna beloppet tillgodoräknas dem som täckt bristen i förhållande till vad de betalat.

Debiterad och till betalning förfallen likvid får uttagas enligt bestämmelserna i utsökningslagen (1877:31 s. 1) om fordran, för vilken betalningsskyldighet ålagts genom dom som äger laga kraft, om ej besvärsmyndigheten i samband med besvärstalan förordnar annat.

46 §

Sameby får ej upptaga lån som skall återbetalas senare än under nästkommande räkenskapsår, om ej amorteringsplan för lånets återbetalning har antagits av bystämman. Låneliden får uppgå till högst tio år eller den längre tid för vilken statlig kreditgaranti för lånet kan ha beviljats.

Beslut om upptagande av lån enligt första stycket är giltigt endast om det på bystämman biträdes av minst två tredjedelar av det på slämman av renskötande medlemmar företrädade röstetalet och av flertalet sådana medlemmar i byn.

47 §

Ersättning som tillfaller sameby enligt 28 eller 34 § eller eljest med anledning av intrång i renskötselrätten skall användas för att täcka byns utgifter under räkenskapsåret eller fonderas.

Styrelse

48 §

För sameby skall finnas styrelse.

Styrelsen skall i överensstämmelse med medlemmarnas beslut, i den mån dessa ej strider mot lag eller samebyns stadgar, leda renskötseln inom byns betesområde, ombesörja de gemensamma arbeten som behövs för byn, tillse att medlemmarnas gemensamma intressen tillvaratas utan att någon medlem missgynnas, uttaga de medel som renskötande medlem är skyldig att erlägga och i övrigt handha byns angelägenheter.

Styrelsen företräder samebyn mot tredje man och för byns talan inför domstol och andra myndigheter.

49 §

Styrelsen består av ordförande och ytterligare en eller flera ledamöter som utses på bystämman. Styrelseledamot skall vara myndig.

Styrelseledamot kan skiljas från sitt uppdrag före utgången av den tid för vilken han blivit utsedd.

Val av styrelse eller ändring i dess sammansättning skall anmälas till länsstyrelsen.

50 §

Finns ej styrelse, kan länsstyrelsen på yrkande av någon vars rätt är beroende av att behörig styrelse finns förordna syssloman att handha byns angelägenheter och företräda byn såsom styrelse. Syssloman har rätt att av byn erhålla arvode som bestämmas av länsstyrelsen.

51 §

Styrelsen sammanträder så ofta det behövs. Som styrelsens beslut gäller den mening varom de flesta röstande förenar sig. Vid lika röstetal gäller den mening som ordföranden biträder.

Styrelseledamot får ej taga befattning med angelägenhet vari han har ett väsentligt intresse som strider mot samebyns.

52 §

Styrelsen kan uppdraga åt särskild arbetsledare att under styrelsens in-seende leda renskötseln.

Styrelsen kan bemyndiga särskild person att företräda samebyn, om ej annat beslutats. Sådant bemyndigande och återkallelse därav skall anmä-las till länsstyrelsen.

53 §

För varje räkenskapsår skall styrelsen i förvaltningsberättelse redovisa sin förvaltning. I förvaltningsberättelsen redogöres för verksamheten under räkenskapsåret och för byns ekonomiska ställning.

I berättelsen skall särskilt uppges

1. ägarna till de renar som under året hållits på byns betesområde och an-talet renar för varje ägare,
2. årets utgifter för arbetskraft i renskötseln,
3. vad under året utbetalats i anledning av skador genom renar och vad i detta hänseende vid årets slut återstod att utkräva av annan sameby,
4. under året gjorda investeringar och sättel för deras finansiering,
5. samebyns övriga kostnader under året,
6. vilka belopp som under året influtit till och utbetalats från byns fonder,
7. under året inträffade ändringar i byns upplåning,
8. storleken av de förskott som utdebiterats enligt 42 eller 43 §,
9. samebyns övriga inkomster under året,
10. vilket belopp envar renskötande medlem påförts i bidrag till byns ut-gifter under året.

I berättelsen skall vidare ingå avräkning som för varje renskötande medlem utvisar det saldo för redovisningsåret som kommer samebyn eller medlemmen till godo.

54 §

Minst en månad före den första ordinarie bystämman efter räkenskaps-årets utgång skall styrelsen lämna förvaltningsberättelsen till revisor. Be-rättelsen skall vara underskriven av styrelsens samtliga ledamöter.

Revision

55 §

Styrelsens förvaltning och räkenskaper skall årligen granskas av en eller flera revisorer. Revisor utses på bystämma.

Medlem, som hos styrelsen påkallar granskning av samebyns böcker, rä-kenskaper eller andra handlingar, har rätt att få del av dessa på lämpligt sätt.

56 §

Revisor skall avge berättelse, som skall innehålla redogörelse för resulta-tet av hans granskning och uttalande huruvida anmärkning framställles eller ej i fråga om räkenskapernas förande eller förvaltningen i övrigt. Framstäl-les anmärkning, skall anledningen till denna anges i berättelsen. Revisions-berättelse skall även innehålla särskilt uttalande huruvida ansvarsfrihet för styrelsen tillstyrkes eller ej.

57 §

Revisionsberättelse skall lämnas till styrelsen senast två veckor före första ordinarie bystämman efter räkenskapsårets utgång.

Bystämman m. m.

58 §

Medlems rätt att deltaga i handhavandet av samebyns angelägenheter utövas på bystämma.

Medlem som underlåtit att i rätt tid fullgöra sin betalningsskyldighet enligt denna lag gentemot byn får deltaga i förhandlingarna men har ej rösträtt innan han fullgjort sin skyldighet.

Medlem eller annan får icke, själv eller genom ombud eller som ombud för annan, deltaga i behandling av fråga vari han har ett väsentligt intresse som strider mot samebyns.

59 §

I fråga om rösträtt och beslut på bystämma gäller, om ej annat följer av särskild bestämmelse i denna lag,

1. att varje myndig medlem har en röst i fråga som rör utseende av ordförande på bystämma eller av revisor, beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen eller ändring av sådan föreskrift i stadga som avses i 38 § andra stycket 1—6,

2. att i övriga frågor rösträtt tillkommer endast renskötande medlem, som därvid har en röst för varje påbörjat hundratal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom,

3. att medlems rösträtt kan utövas genom annan medlem såsom ombud,

4. att ingen får för egen eller annans del rösta för sammanlagt mer än en femtedel av det på stämman företrädda röstetalet,

5. att den mening som erhållit det högsta röstetalet gäller som stämmans beslut,

6. att vid lika röstetal val avgöres genom lottning och i andra frågor den mening gäller som biträdes av de flesta röstande eller, om även antalet röstande är lika, av stämmans ordförande,

7. att beslut om ändring av stadgarna ej är giltigt, om det ej biträdes av minst två tredjedelar av det på stämman av renskötande medlemmar företrädda röstetalet och dessutom, såvitt gäller föreskrift som avses i 38 § andra stycket 1—6, av flertalet av byns myndiga medlemmar.

60 §

Bystämman öppnas av den som styrelsen utser. Därefter utses ordförande.

Ordföranden skall upprätta och till godkännande av stämman framlägga en förteckning över närvarande medlemmar och ombud med uppgift om den rösträtt som tillkommer envar av dem. Sedan förteckningen enhälligt eller efter omröstning, företagen bland de renskötande medlemmarna på grundval av förteckningen, blivit godkänd med eller utan ändring, gäller den som röstlängd vid stämman.

Över beslut som fattas på stämman skall genom styrelsens försorg föras protokoll, som skall hållas tillgängligt för medlemmarna senast två veckor efter stämman.

61 §

Förvaltningsberättelse och revisionsberättelse för det senaste räkenskapsåret skall framläggas på första ordinarie bystämma efter räkenskapsårets utgång. På stämman skall avgöras fråga om godkännande av styrelsens förslag till fördelning av kostnaderna för byns renskötsel och om beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen.

Förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen skall under minst tio dagar före stämman hållas tillgängliga för medlemmarna.

62 §

Byns medlemmar kallas till ordinarie bystämma av styrelsen.

Styrelsen kan kalla medlemmarna till extra bystämma.

Revisor kan begära att styrelsen skall kalla till extra bystämma, om hans granskning ger anledning därtill.

Om minst en femtedel av samtliga myndiga medlemmar eller det mindre antal som kan vara bestämt i stadgarna skriftligen begär det, skall styrelsen kalla till extra stämma.

Finns ej styrelse eller underlåter styrelsen att i föreskriven ordning kalla medlemmarna till ordinarie eller extra stämma, skall länsstyrelsen på anmälan av röstberättigad medlem eller revisor ofördröjligen utlysa stämma.

63 §

I kallelse till bystämma skall anges tid och plats för stämman och de ärenden som skall förekomma på stämman.

64 §

I fråga om skyldighet för styrelseledamot eller annan som ägt företräda samebyn eller för revisor eller medlem att ersätta skada som vållats byn, medlem eller tredje man och i fråga om talan om sådan ersättning tillämpas vad som för motsvarande fall är föreskrivet i fråga om ekonomisk förening.

Renarnas skötsel m. m.

65 §

Vid renskötselns utövande skall skälig hänsyn tagas till andra intressen.

Renarna skall såvitt möjligt hindras från att komma utanför samebyns betesområde eller att eljest vålla skada eller olägenhet.

Flyttning av renarna skall ske i samlade flockar. Väg skall tagas där minsta skada vållas. Vid flyttning skall tillses att renar icke lämnas kvar på område där renskötsel icke är tillåten. Flyttning som äger rum utanför samebys betesområde skall ske utan onödig tidsutdräkt.

66 §

Räkning av samebys renar skall ske årligen vid ungefär samma tidpunkt. Om sameby begär det, kan lantbruksnämnden medge att räkningen får ske med större tidsmellanrum.

Lantbruksnämnden kan på begäran av renskötande medlem förordna om extra renräkning, om denne gör sannolikt att resultatet av räkning enligt

första stycket är oriktigt och kostnaderna för den extra renräkningen ej är oskäligen i förhållande till den betydelse det kan ha för medlemmen att rättelse kommer till stånd.

67 §

Kostnaden för renräkning enligt 66 § första stycket är en gemensam utgift för samebyn.

Kostnaden för extra renräkning fördelas mellan den som begärt räkningen och samebyn efter vad lantbruksnämnden finner skäligt.

68 §

På grundval av renräkning enligt 66 § första stycket skall renlängd upprättas. Fel i längden som påvisats vid extra renräkning skall genast rättas.

I renlängden skall upptagas ägarna till de renar som hålles på byns betesområde, det räknade eller uppskattade antalet renar för varje ägare och, om föreskrift meddelats om reninnehavet enligt 35 §, förhållande som är av betydelse för kontroll av att föreskriften efterföljts.

Bystämman fastställer renlängden och beslutar om rättelse däri.

69 §

När renägars rättigheter eller skyldigheter enligt denna lag beror på antalet renar, har gällande renlängd vitsord, om det ej visas att ägarens reninnehav förändrats väsentligt sedan renlängden upprättades.

70 §

Har främmande renar kommit in på samebys betesområde, skall de skiljas ut så snart det kan ske. Underrättelse om tid och plats för skiljningen skall i god tid dessförinnan lämnas till sameby till vilken renarna kan antagas höra. Sådan sameby är skyldig att avdela den arbetspersonal som behövs för skiljningen och för att återföra renarna.

Uteblir sameby som underrättats om skiljning och kan renarna ej återföras utan väsentlig olägenhet, får den by som ombesörjer skiljningen låta slakta renarna och försälja dem för ägarnas räkning.

Om ej annat avtalats, är den by till vilken renarna hör skyldig att utge ersättning för kostnaden för renarnas omhändertagande samt återförande eller slakt och försäljning.

71 §

Uppehåller sig renar utanför renskötselområdet eller på mark inom detta område under tid då renskötsel icke får bedrivas där, kan länsstyrelsen på framställning av lantbruksnämnden eller markägare som därigenom lider skada eller olägenhet av någon betydelse förordna att renarna skall slaktas och säljas.

Är det känt till vilken sameby renarna hör, får förordnande enligt första stycket meddelas endast om samebyn underlåter att inom skälig tid efter anmaning taga hand om renarna.

Kostnaden för renarnas omhändertagande, slakt och försäljning skall uttagas ur köpeskillingen. Återstoden tillfaller renarnas ägare, om han är känd, och annars den eller de samebyar till vilka renarna kan antagas ha hört.

72 §

Är renskötelsen inom samebys betesområde bristfällig, skall lantbruksnämnden på begäran av medlem i byn eller annan vars rätt är beroende därav söka att träffa överenskommelse med byn om rättelse inom viss tid.

Kan överenskommelse ej träffas eller vidtages ej rättelse, kan länsstyrelsen efter anmälan av lantbruksnämnden förordna syssloman att omhändertaga renskötelsen i byn och förvalta byns övriga ekonomiska angelägenheter.

Syssloman har rätt att av byn erhålla arvode som bestämmes av länsstyrelsen.

Renmärken

73 §

Ren som föres på bete enligt denna lag skall vara märkt i örönen med renmärke som registrerats för renens ägare, om ej annat följer av 79—82 §.

Om renmärkes utformning meddelas bestämmelser av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Registrerat märke får användas för att märka renar endast vid renskötelse som bedrivs inom den sameby som anges i registreringsbeslutet.

74 §

Fråga om registrering av renmärke provas av länsstyrelsen i det län där byns styrelse har sitt säte. Register över renmärken föres hos länsstyrelsen.

Ansökan om registrering av renmärke göres skriftligen. Ansökningshandlingen skall innehålla uppgift om sökandens namn och hemvist och om den sameby där märket skall användas vid renskötelse. Vid ansökningshandlingen skall fogas avbildning av märket.

75 §

Renmärke får ej registreras för annan renägare än den som är medlem i den sameby ansökningsen avser eller som har rätt att ha skötesrenar där.

Renmärke får registreras för sameby.

Renägare får ej ha mer än ett märke registrerat.

76 §

Renmärke av gemensam grundtyp för viss släkt eller släktgren (släktmärke) får ej utan särskilda skäl registreras för någon som ej tillhör släkten eller släktgrenen.

77 §

Renmärke får registreras endast om det

1. tydligt skiljer sig från annat gilligt märke som får användas på renar med vilka sökandens renar kan sammanblandas,

2. har en form som såvitt möjligt skyddar mot olovlig ommärkning.

Utan hinder av första stycket 2 får släktmärke registreras med samtycke av sådan innehavare av äldre märke av samma grundtyp som kan ha olägenhet av registreringen.

78 §

Den som genom avtal eller på annat sätt förvärvat rätt till annans registrerade renmärke får ej använda märket vid renmärkning förrän det registrerats för hans räkning.

79 §

Länsstyrelsen skall avlysa registrerat renmärke

1. om märkeshavaren anmäler att han ej längre ämnar använda märket vid renmärkning,
2. om märket under tio år ej har använts vid renmärkning,
3. om märket efter flyttning av renar till annan sameby ej längre skall användas i någon hos länsstyrelsen registrerad sameby,
4. om märkeshavaren eller hans dödsbo ej längre har rätt att ha renar i sameby.

Avlyses märke efter anmälan enligt första stycket 1, får det behållas på redan märkt ren under tio år från dagen för avlysningen.

80 §

Är två eller flera registrerade renmärken helt lika eller så lika att de lätt kan förväxlas eller genom ändring komma att överensstämma med varandra, kan länsstyrelsen på ansökan av sameby eller märkeshavare för vilken likheten medför olägenhet förordna att något eller några av märkena skall avlysas eller ändras.

Avlyses eller ändras märke, får det behållas oförändrat på redan märkt ren under tid som länsstyrelsen bestämmer.

Första och andra styckena äger tillämpning på avlyst märke som får behållas på ren enligt 79 § andra stycket och på avbrottsmärke enligt 81 §. I stället för avlysning skall dock föreskrivas förkortning av märkets giltighetstid.

81 §

Byter märkt ren ägare, får ommärkning till den nye ägarens märke ske endast om styrelsen i den sameby där ommärkningen skall äga rum medger det. Lämnas ej sådant medgivande, kan renens märke förses med avbrott för att skilja renen från andra renar med samma märke. För avbrottsmärkning fordras medgivande av styrelsen för den sameby där renen i fortsättningen skall hållas.

För ommärkning eller avbrottsmärkning av ren som förvärvats på annan grund än giftorätt, arv eller testamente fordras dessutom överlåtarens samtycke.

Ommärkning eller avbrottsmärkning får ske endast i närvaro av den som samebyns styrelse utser eller inför två vittnen.

Avbrottsmärke får behållas på ren högst tio år efter det styrelsens medgivande gavs.

82 §

Dödsbo efter avliden renägare får begäna det renmärke som registrerats för den avlidne.

83 §

Renkalv skall märkas med ägarens registrerade märke före utgången av det år då kalven fötts. Märkning får dock ske intill utgången av april nästföljande år, om märkningen ombesörjes av samebyn eller utföres i närvaro av någon som byns styrelse utser eller inför två vittnen.

Även efter utgången av april får märkning ske, om samebyns styrelse medger det.

Om den som märker egna renar anträffar annans renko med omärkt kalv, bör han märka kalven med moderns märke. Är märket avbrottsmärke eller avlyst märke, skall i stället ägarens registrerade märke, om det är känt, åsättas kalven. Den som sålunda märkt annans kalv har rätt till gottgörelse av ägaren.

84 §

Anträffas inom samebys betesområde ren som ej blivit märkt inom den i 83 § första stycket andra punkten angivna tiden och märkes ej renen enligt andra stycket i samma paragraf, skall den tagas om hand av samebyn och säljas levande eller slaktas och säljas. Köpeskillingen tillfaller samebyn.

Anträffas inom betesområdet ren med förfalskat, förstört eller okänt märke eller med märke som icke är rätt utformat, skall renen omhändertagas av samebyn för slakt och försäljning. Köpeskillingen tillfaller byn. Den som inom två år från försäljningsdagen styrker sig vara ägare till renen har rätt att av byn utfå ett belopp som motsvarar köpeskillingen med avdrag för kostnaden för renens omhändertagande, slakt och försäljning.

Koncessionsrenskötsel

85 §

Den som är renskötselberättigad kan få tillstånd (koncession) att driva renskötsel i Norrbottens län nedanför lappmarksgränsen inom område där renskötsel av ålder förekommer under hela året. Koncession kan innefatta rätt att mottaga skötesrenar från ägare eller brukare av jordbruksfastighet inom koncessionsområdet.

Koncession får lämnas endast om fortsatt renskötsel inom området är till gagn för ortsbefolkningen och endast om den som söker koncession kan antagas komma att driva renskötseln på ett ändamålsenligt sätt.

Koncession meddelas för viss tid, högst tio år.

86 §

För renskötseln inom koncessionsområde skall finnas sameby. Medlem i sådan sameby är koncessionshavaren, dennes make och hemmavarande barn, renskötselberättigad som biträder koncessionshavaren i renskötseln och ägare av skötesrenar inom koncessionsområdet.

Bestämmelserna om sameby och dess förvaltning gäller i tillämpliga delar i fråga om sameby för koncessionsrenskötsel. Skötesrenägare anses därvid som renskötande medlem. Koncessionshavaren leder under styrelsens in-seende renskötseln inom byn.

87 §

Fråga om koncession prövas av lantbruksnämnden.

88 §

I beslut varigenom koncession beviljas skall anges

1. koncessionsområdet,
2. flyttningssvägs sträckning,

3. det högsta antal renar som får hållas inom koncessionsområdet,
4. om och till vilket antal koncessionshavaren får mottaga skötesrenar,
5. i vad mån koncessionshavaren har rätt att anlägga stängsel, uppföra byggnader och taga virke inom koncessionsområdet,
6. de villkor i övrigt under vilka renskötseln får bedrivas.

89 §

Har förutsättningarna för koncessionen ändrats, kan lantbruksnämnden återkalla koncessionen eller föreskriva nya villkor.

Ansvar, skadestånd och besvär m. m.

90 §

Har ren orsakat skada

1. under tiden juni—augusti på åker, äng eller trädgård som är belägen ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen eller under tiden maj—september på åker, äng eller trädgård som är belägen inom annat område där renskötsel får bedrivas under hela året,

2. på mark inom renskötselområdet under tid då renskötsel ej får bedrivas där eller

3. på mark utanför renskötselområdet,

skall skadan ersättas av sameby inom vars byområde skadan har uppkommit eller som vid tiden för skadans uppkomst haft renar i trakten, om det ej visas att skadan ej orsakats av byns renar.

Ävilar ersättningsskyldighet enligt första stycket flera samebyar, fördelas ansvarigheten lika mellan byarna inbördes. Kan det visas att renar från någon av byarna orsakat skadan, svarar den byn gentemot de övriga för hela skadan.

Har skada orsakats av renar från flera samebyar och kan ej utredas i vilken omfattning varje bys renar har del i skadan, fördelas ansvarigheten mellan byarna inbördes efter antalet renar från varje by som vid tiden för skadans uppkomst fanns i trakten och som ej stod under bevakning.

91 §

Ersättning som sameby utgivit enligt 90 § får den kräva åter av den som varit vållande till skadan.

92 §

Den rätt till ersättning för att ren blivit dödad eller skadad som enligt vad särskilt är föreskrivet eller enligt allmänna skadestandsregler kan tillkomma renens ägare skall i fall då ägaren är okänd tillfalla den sameby inom vars betesområde renen befann sig.

93 §

När renar befinner sig inom betesområde där renskötsel då är tillåten, skall hund i trakten som ej användes i renskötseln hållas i band eller instängd, om ej länsstyrelsen medger annat. Detsamma gäller när renar flyttas, såvida hundens ägare i förväg underrättats om tiden för flyttningen.

Anträffas hund medan den jagar eller på annat sätt ofredar ren inom område där renskötsel då är tillåten, får hunden dödas av den som äger eller

vårdar ren. Detsamma skall gälla om hund utan tillsyn anträffas omedelbart efter det att den på sådant område jagat eller på annat sätt ofredat ren.

Den som sålunda dödat hund är skyldig att anmäla förhållandet till polismyndigheten.

94 §

Till böter dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. avstänger fastställd eller eljest gällande flyttningsväg för renar eller vidlager ålgård på eller invid vägen så att dess framkomlighet väsentligen försämras,

2. skrämmar eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på område där renskötsel då är tillåten,

3. obehörigen driver bort renar från område där renskötsel då är tillåten eller hindrar renar från att beta på sådant område,

4. bryter mot 73 § tredje stycket,

5. i andra fall än som avses i 81 eller 82 § vid märkning av egna renar använder renmärke som ej är registrerat för honom,

6. utför ommärkning eller avbrottsmärkning i strid mot 81 §,

7. märker renkalv i strid mot 83 § första eller andra stycket,

8. bryter mot 93 § första eller tredje stycket.

95 §

Bryter medlem i sameby uppsåtligen eller av oaktsamhet mot 17—20 § eller mot föreskrift som meddelats med stöd av 22 § eller lämnar han uppsåtligen eller av oaktsamhet oriktig uppgift vid renräkning eller vid upprättande av renlängd dömes till böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

96 §

Samebys styrelse är skyldig att i den omfattning som behövs låta samla ihop renar som hör till byn eller skilja ut ren från dessa, om polismyndighet eller kronofogdemyndighet begär det.

Fullgör ej styrelsen sådan skyldighet, kan myndigheten låta verkställa ålgården på samebyns bekostnad.

97 §

Anser medlem i sameby att beslut som fattats av bystämman, av styrelsen enligt 42 § eller av syssloman enligt 43 eller 72 § ej tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot lag eller annan författning eller mot samebyns stadgar eller kränker hans enskilda rätt, får han föra talan mot beslutet hos länsstyrelsen genom besvär.

Besvärshandlingen skall ha inkommit till länsstyrelsen inom två månader från beslutets dag. I fråga om besvär mot styrelsens eller sysslomans beslut räknas dock besvärstiden från den dag då medlemmen fick del av beslutet.

Beslut varigenom bystämmas beslut ändrals eller upphävs gäller även för medlem som ej fört talan mot beslutet.

98 §

Talan mot beslut enligt denna lag av lantbruksnämnd föres genom besvär hos lantbruksstyrelsen.

Talan mot lantbruksstyrelsens beslut föres genom besvär hos Konungen.

99 §

Talan mot beslut enligt denna lag av länsstyrelse föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot länsstyrelsens beslut varigenom registrering av renmärke beviljats får dock talan ej föras.

100 §

Angår beslut som länsstyrelse, lantbruksnämnd eller lantbruksstyrelsen meddelar enligt denna lag så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall beslutet sändas till samebyns styrelse som skall hålla beslutet tillgängligt för medlemmarna. Meddelande härom skall på statsverkets bekostnad intagas i en eller flera tidningar inom orten. Den som beslutet rör skall anses ha fått del av beslutet den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

101 §

Beslut som avses i 97 och 98 §§ samt 99 § försla stycket länder till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres, om ej besvärsmyndigheten förordnar annat.

102 §

Länsstyrelses och lantbruksnämnds åligganden enligt denna lag fullgöres såvitt avser Västernorrlands län av länsstyrelsen och lantbruksnämnden i Västerbottens län och såvitt avser Kopparbergs och Gävleborgs län av länsstyrelsen och lantbruksnämnden i Jämtlands län.

Skall byområde omfatta mark inom mer än ett av Norrbottens, Västerbottens eller Jämtlands län, göres indelning enligt 7 § av lantbruksnämnden i det län inom vilket huvuddelen skall ligga.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971, då lagen (1928: 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige och lagen (1960: 144) om renmärken skall upphöra att gälla.

2. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3. Lappby, som avses i lagen (1928: 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, ombildas i samband med nya lagens ikraftträdande till sameby. Intill dess samebyn och dess stadgar registrerats skall i fråga om kallelse till bystämma vad som i motsvarande hänseende gällt för lappbyn fortfarande tillämpas. I den mån det behövs kan Konungen för tiden intill dess registrering sålunda skett förordna att äldre bestämmelser även i övrigt skall tillämpas på byn i stället för nya lagens bestämmelser om sameby och dess förvaltning.

4. Märke som enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1960: 144) om renmärken tagits in i övergångsförteckning får behållas på därmed märkt ren intill den 1 juli 1975. På sådant märke äger 80 § den nya lagen motsvarande tillämpning.

5. Vad i nya lagen föreskrives om avlyst märke och avbrottsmärke gäller i tillämpliga delar sådant enligt äldre lag avlyst märke som behålles på därmed märkt ren och avbrottsmärke som tillkommit enligt äldre lag.

6. Har enligt 57 § lagen (1928: 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige tillstånd meddelats att driva renskötsel och omfattar tillståndet tid även efter nya lagens ikraftträdande, skall det anses som en enligt 85 § nya lagen meddelad koncession.

7. Talan mot sådant beslut enligt den nya lagen av länsstyrelse som meddelats före den 1 januari 1972 föres hos Konungen genom besvär.

2) Förslag

till

Lag

om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370)

Härigenom förordnas, att punkt 1 av anvisningarna till 28 § kommunalskattelagen (1928: 370) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Anvisningar

till 28 §.¹

1. Till intäkt av rörelse hänföras samtliga intäkter i penningar eller varor, som influtit i rörelsen. Detta innebär, att intäkten skall vara av sådan beskaffenhet, att den normalt är att räkna med och ingår såsom ett led i den förvärvsverksamhet, varom fråga är. Hit räknas alltså inflytande betalning för varor eller produkter, som den skattskyldige för i handel eller tillverkar, och gäller detta även för det fall, att rörelseidkaren vid överlåtelse av rörelsen till annan låter i överlåtelsen ingå befintliga varor eller produkter. Denna överlåtelse utgör då så att säga den sista affärshändelsen i hans rörelse. Där emot räknas icke hit sådan intäkt, som till den skattskyldige kan inflyta vid sidan av rörelsen eller utanför vad som normalt är att anse såsom driftinkomst, såsom exempelvis vid avyttring av personlig lösegendom eller för stadigvarande bruk i

1. Till intäkt av rörelse hänföras samtliga intäkter i penningar eller varor, som influtit i rörelsen. Detta innebär, att intäkten skall vara av sådan beskaffenhet, att den normalt är att räkna med och ingår såsom ett led i den förvärvsverksamhet, varom fråga är. Hit räknas alltså inflytande betalning för varor eller produkter, som den skattskyldige för i handel eller tillverkar, och gäller detta även för det fall, att rörelseidkaren vid överlåtelse av rörelsen till annan låter i överlåtelsen ingå befintliga varor eller produkter. Denna överlåtelse utgör då så att säga den sista affärshändelsen i hans rörelse. Där emot räknas icke hit sådan intäkt, som till den skattskyldige kan inflyta vid sidan av rörelsen eller utanför vad som normalt är att anse såsom driftinkomst, såsom exempelvis vid avyttring av personlig lösegendom eller för stadigvarande bruk i rörel-

¹ Senaste lydelse 1969: 363

rörelsen avsedda fastigheter eller andra tillgångar — angående för sådant bruk avsedda maskiner och andra inventarier så ock patenträtter och liknande tidsbegränsade rättigheter ävensom hyresrätter och rättigheter av goodwill's natur, se dock andra och tredje styckena här nedan. Den intäkt, som erhålles genom en dylik, oberoende av rörelsen verkställd avyttring, skall tagas i betraktande vid inkomstberäkningen för förvärvskällan tillfällig förvärvsverksamhet och bedömas efter de för denna förvärvskälla stadgade grunder.

sen avsedda fastigheter eller andra tillgångar — angående för sådant bruk avsedda maskiner och andra inventarier så ock patenträtter och liknande tidsbegränsade rättigheter ävensom hyresrätter och rättigheter av goodwill's natur, se dock andra och tredje styckena här nedan. Den intäkt, som erhålles genom en dylik, oberoende av rörelsen verkställd avyttring, skall tagas i betraktande vid inkomstberäkningen för förvärvskällan tillfällig förvärvsverksamhet och bedömas efter de för denna förvärvskälla stadgade grunder. *Såsom skattepliktig intäkt räknas icke statligt avgångsvederlag i form av engångsbelopp till renskötselutövare i samband med att han upphör med sin renskötsel.*

Till intäkt — — — — — goodwill's natur.

Skattskyldig, som — — — — — realisationsvinst föreligga.

Utskiftar svenskt — — — — — vid utskiftningen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och tillämpas första gången vid 1972 års taxering.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
11 december 1970.*

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Bengtsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny lagstiftning om renskötsel m. m.* och anför.

1. Inledning

Renskötseln är i Sverige förbehållen samerna. Den regleras främst i lagen (1928: 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige (renbeteslagen). Lagen innehåller, vid sidan av bestämmelser om samernas rätt att under vissa förutsättningar begagna vissa områden till underhåll för sig och renarna, ingående föreskrifter om formerna för renskötselns bedrivande och om rennäringens organisation. Till följd av samhällsutvecklingen har förutsättningarna för rennäringen liksom för andra näringar ändrats väsentligt. Detta har bl. a. lett till ett behov att ändra näringens driftsformer och att vidta andra rationaliseringsåtgärder för att höja näringens lönsamhet.

Med anledning härav och sedan Svenska samernas riksförbund i skrivelse den 4 oktober 1963 bl. a. anhållit om översyn av bestämmelserna på renskötselns område, tillkallades år 1964 sakkunniga för att se över renbeteslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor. De sakkunniga¹ antog namnet 1964 års rennäringssakkunniga.

I skrivelse den 24 januari 1966 hemställde riksdagens justitieombudsman om åtgärder bl. a. i syfte dels att ge de renskötande samerna bättre möjlighet att själva tillvarata sina rättigheter enligt renbeteslagen, dels att hindra att intrång görs i dessa rättigheter. Genom beslut den 11 februari 1966 för-

¹ Vattenrättsdomaren Lennart af Klintberg, ordförande, samt lantbruksdirektören Nils Agerberg, landshövdingen Ragnar Lassinantti, ordningsmannen Anders Persson-Blind och överinspektören Åke Wikman.

ordnade Kungl. Maj:t att skrivelsen skulle överlämnas till rennäringsakkunniga för att beaktas vid fullgörande av utredningsuppdraget.

Rennäringsakkunniga överlämnade i februari 1968 betänkandet Rennäringen i Sverige (SOU 1968: 16). Betänkandet innehåller förslag till lag om rennäringen, lag om ändring i lagen (1917: 189) om expropriation och lag om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden. Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av vattenöverdomstolen, hovrätten för Övre Norrland, rikspolisstyrelsen, statens järnvägar, statens trafiksäkerhetsverk, kammarkollegiet, statskontoret, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket, riksskattenämnden, statens vattenfallsverk, skolöverstyrelsen, domänverket, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, veterinärstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens jordbruksnämnd, statens naturvårdsverk, kommerskollegium, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, lantbrukshögskolan, statens råd för skogs- och jordbruksforskning, statens veterinärmedicinska anstalt (SVA), departementsutredningen, bilskatteutredningen, gruvrättsutredningen, Svenska samernas riksförbund (SSR), Same-Ätnam, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF), Svenska jägareförbundet, Fiskefrämjandet, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Svenska kraftverksföreningen.

Vissa remissinstanser har även överlämnat yttranden som de har infordrat. Skrivelser har vidare inkommit från Kiruna stad, Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB), Boliden AB m. fl.

Rennäringsakkunniga överlämnade vidare i december 1968 efter uppdrag av Kungl. Maj:t förslag angående renforskningens organisation m. m. (Stencil Jo 1968: 7). Över förslaget har yttranden avgetts av i huvudsak samma remissinstanser som nyss nämnts.

2. Huvuddragen i gällande rätt m.m.

Sedan gammalt skiljer man mellan två grupper av renskötande samer, nämligen fjällsamer och skogssamer. De renskötande fjällsamerna driver sin näring från finska gränsen i norr ned till nordvästligaste delen av Kopparbergs län i söder och rör sig i regel över vidsträckta områden, sommartid i de svenska eller norska fjällen och vintertid i det svenska skogs- och kustlandet. De renskötande skogssamerna hör främst hemma i Norrbottens län och uppehåller sig året runt huvudsakligen nere i skogs- och kustlandet. Renskötelseområdet omfattar totalt drygt 150 000 km². Den allra största delen av renbetesmarkerna utgörs av kronomark.

Samerna anses utgöra den ursprungliga befolkningen i Norrbottens och Västerbottens lappmarker. Under 1600-talet började kronan vidta åtgärder

för att stimulera nybyggare att bosätta sig i lappmarkerna. På grund av de konflikter som uppstod mellan samer och nybyggare försökte man genom olika föreskrifter, särskilt i samband med avvitrningen, reglera konflikt-situationerna. Olika försök gjordes att gå upp gränsen mellan lappmarkerna och kustlandet. Först på 1750-talet blev dock gränsen uppgången i sin helhet. Denna gräns, lappmarksgränsen, som fortfarande gäller, grundades på undersökningar och vittnesmål samt förlades till utkanterna av de områden till vilka samerna vid denna tid hade obestridd nyttjanderätt. År 1867 förordnade Kungl. Maj:t att, för att skydda samernas och nybyggarnas ömse-sidiga rättigheter och för att förebygga tvister mellan dem, en gräns skulle bestämmas mellan den egentliga fjällbygden och den till odling tjänliga delen av Norrbottens och Västerbottens lappmarker. Genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t blev denna gräns — odlingsgränsen — sedermera uppdragen. Med denna gräns åsyftades att trakterna ovanför gränsen skulle utgöra ett åt samerna förbehållet område. En del hemman och nybyggen kom emellertid att ligga inom dessa trakter. Några ytterligare nybyggen skulle dock inte få anläggas där. Denna princip har inte helt kunnat upprätthållas. Stora bebyggelsecentra har vuxit upp i anslutning till gruvfyndigheterna i bl. a. Kiruna och dessutom har ett ganska stort antal bosättningar förekommit på andra platser ovanför odlingsgränsen. Å andra sidan innebar odlingsgränsens tillkomst inte att samerna utestängdes från de beten som de av ålder utnyttjat nedom odlingsgränsen. Omfattningen av samernas betesrätt reglerades närmare första gången i 1873 års avvitrningsslagda. I stort sett innebar denna reglering en konfirmering av bestående förhållanden. Betesrätten skulle få utövas såväl på kronans som enskildas marker. Dock begränsades betesrätten på enskild mark nedom odlingsgränsen till vintertid. År 1886 utfärdades den första renbeteslagen, som år 1898 ersattes av en ny. I båda upptogs i princip samma bestämmelser som varit gällande i avseende på samernas rätt att uppehålla sig med sina renar på vissa trakter.

Huvuddragen av samernas rättigheter enligt den nuvarande renbeteslagen är följande. Renskötseln utgör en såväl monopoliserad som privilegierad näring. Den är monopoliserad såtillvida att renskötsel med utnyttjande av annans mark endast får utövas av samer. Rätten till renskötsel innefattar i första hand befogenhet för same att på de trakter, där han äger uppehålla sig med sina renar, begagna sig av land och vatten till underhåll för sig och renarna (1 §). Lagen innehåller i 2 och 3 §§ bestämmelser om vilka områden samerna får nyttja för renbeten. Bestämmelserna innebär i stora drag att samerna har rätt att bedriva renskötsel dels året runt ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens lappmarker samt på renbetesfjällen i Jämtland, dels vintertid nedom odlingsgränsen och utom renbetesfjällen i trakter som de av gammal sedvana besöker med sina renar. Skogs-samerna har i viss omfattning rätt till renbete året runt även nedom odlingsgränsen. Vidare har samerna rätt att med sina renar flytta mellan de om-

råden där de har betesrätt. Flyttningssväg som samerna nyttjat av ålder får fortfarande användas av dem. Inom renbetesområdena är samerna i princip berättigade att uppföra kåtor och förvaringsbodar. De kan också, i vissa fall efter särskilt medgivande, få uppföra vissa byggnader, stängsel för märkning och skiljning av renarna m. m. I viss utsträckning föreligger rätt för samerna att ta virke till husbehov. Beträffande jakt och fiske föreskrivs, att samerna är berättigade att på utmark jaga och fiska, inte bara på områden där de har rätt att vislas året runt utan också på andra områden inom lappmarkerna under den tid de har rätt att uppehålla sig där. Renbetesmark kan under vissa förutsättningar undantas från samernas begagnande eller upplåtas. Är ett område som undantas från samernas begagnande beläget ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen, skall skälig gottgörelse lämnas för det intrång som orsakas för renskötseln. Gottgörelsen används till förmån för samerna och redovisas över statens lappfond. Även de medel som flyter in på grund av upplåtelse av renbetesmark inbetalas i allt väsentligt till lappfonden.

I renbeteslagen finns ingående bestämmelser om renskötselns organisation. Sålunda finns i lagen föreskrifter om att samerna för renskötselns bedrivande skall vara indelade i lappbyar. I princip är det endast den som tillhör lappby som får ulöva renskötsel. För varje lappby skall länsstyrelsen fastställa byordning. I byordningen bestäms bl. a. det antal renar som får hållas på bete inom ett visst betesområde. Om renantalet inom en lappby blir så stort att betet kan befaras bli otillräckligt eller svårigheter eljest uppkommer för byns renskötsel, har länsstyrelsen rätt att vidta åtgärder för att minska renantalet. Renbeteslagen innehåller också bestämmelser om det högsta antal renar som varje renskötande same får ha och om rätt att ha renar i vård hos renskötande same, s. k. skötesrenar. För att möjliggöra kontroll bl. a. av att det fastställda antalet renar inte överskrids finns särskilda bestämmelser om renlängd och renräkning. Även i andra hänseenden ankommer det på länsstyrelsen att meddela föreskrifter som rör renskötselns organisation och bedrivande i övrigt. Sålunda bestämmer länsstyrelsen bl. a. om sames inflyttning i lappby, om åtgärder i anledning av försumlighet i renskötseln och om förordnande av ordningsman i lappby.

För den regionala handläggningen av renskötselfrågor har inrättats det s. k. lappväsendet, som är en särskild till vissa länsstyrelser knuten organisation. Upphovet härtill är att söka i behovet att reglera förhållandena mellan nomader och bofasta och att ordna renskötselns inre angelägenheter. För ändamålet har lappfogde- och tillsynsmannabefattningar inrättats. Lappfogdarna benämns numera konsulenter vid lappväsendet. Deras närmare uppgifter är angivna i instruktionen (1938: 592) för tjänstemän vid lappväsendet (ändrad senast 1966: 327) och instruktionen (1949: 693) för tillsynsmännen vid lappväsendet.

Den centrala statliga handläggningen av frågor som rör rennäringen an-

kommer på lantbruksstyrelsen. Till styrelsen är knutna två rådgivande nämnder, nämligen en rennäringsnämnd, som består av samerepresentanter, och en renforskningsnämnd, i vilken huvudsakligen ingår forskare.

Vid sidan av den lokala organisationen i lappbyar förekommer frivilliga organisationer, som har till uppgift att främja samverkan mellan renägarna. Vidare finns lokala sameföreningar, vilkas ändamål närmast är att främja samekulturen och stärka sammanhållningen mellan samer. Som centralorganisation för att tillvarata samernas intressen, bl. a. i rättsliga och ekonomiska frågor, finns SSR, som bildades år 1950. Till SSR är flertalet lappbyar och sameföreningar anslutna.

När mot slutet av 1800-talet åtgärder vidtogs för att utvidga renbetesområdena i Jämtland anskaffades pengar för ändamålet genom avverkning och försäljning av skog på renbetesfjällen. Försäljningsmedlen förvaltades av statskontoret som en särskild fond som benämndes Jämtländska renbetesfjällens skogsfond. Av inkomster som erhållits genom upplåtelser av bete, slätter, jakt och fiske på de för samerna avsatta områdena i Jämtland och av vissa andra medel bildades en annan fond, som kallades Jämtländska lappväsendets fond och som också förvaltades av statskontoret. Efter beslut av 1914 års riksdag överflyttades viss del av Jämtländska renbetesfjällens skogsfond till två nya fonder avsedda för understödjande av renskötseln i Norrbottens och Västerbottens län. Dessa fonder, som kom att benämnas Norrbottens lappfond och Västerbottens lappfond, tillfördes även vissa andra medel. Enligt beslut av 1943 års riksdag sammanfördes nämnda fyra fonder till en gemensam fond, statens lappfond (prop. 110, JoU 40, rskr 249).

Stödet till rennäringen och de därmed sammanhängande administrativa kostnaderna finansieras dels genom statens lappfond, dels genom budgetmedel, däri inbegripet AMS-medel, dels genom regleringsavgifter som enligt 4 kap. 14 § vattenlagen utdömts i vissa vattenmål, dels genom Norrlandsfonden. Det sammanlagda stödbeloppet, administrativa kostnader ej inräknade, har ökat från 1,6 milj. kr. budgetåret 1962/63 till 6,9 milj. kr. 1968/69. Därav svarar AMS-medlen för en betydande andel, under de tre senaste budgetåren för ca 50 %.

3. Rennäringens utveckling

Antalet i renskötseln sysselsatta personer har minskat successivt sedan slutet av 1800-talet. De statistiska uppgifterna om den renskötande befolkningen är ofta motsäggande. Enligt en undersökning som de sakkunniga låtit göra utgjordes den renskötande befolkningen år 1965 av ca 2 500 personer, fördelade på knappt 2 000 i Norrbottens län, drygt 200 i Västerbottens län och drygt 300 i Jämtlands län. Dit räknades då dels de som var yrkesmässigt sysselsatta i renskötseln eller som varit sysselsatta däri och inte sta-

digvarande gått över till annan verksamhet, dels familjemedlemmar till sådana personer. Antalet män mellan 20 och 60 år var ca 820. Om ingen avflyttning sker, beräknas den manliga renskötselbefolkningen i åldrarna 20—59 år uppgå till ca 860 år 1975. Omkring 700 hushåll är för sin försörjning helt eller delvis beroende av renskötseln. Inom landet finns omkring 200 000—250 000 renar, vilket ger ett genomsnittligt antal djur om ca 300—350 per familj. Ett stort antal familjer äger emellertid mindre än 200 renar.

Det kapital som är bundet i renhjordarna uppgår till närmare 60 milj. kr. Värdet av investeringar i fasta driftsanläggningar har beräknats till mellan 15 och 20 milj. kr. Skogsrenskötseln och fjällrenskötseln i de sydligare delarna av renskötselområdet lämnar i allmänhet högre avkastning än den nordligare fjällrenskötseln. Årsproduktionen av kött utgör inemot 700 kg per 100 renar i nettostocken inom fjällrenskötseln. Inom skogsrenskötseln är denna produktion i regel 800 à 850 kg per 100 renar. Den samlade årsproduktionen av kött på en normal renstock utgör omkring 2 200 ton, varav inom Norrbottens län ca 1 300 ton, inom Västerbottens län något över 400 ton och inom Jämtlands län ca 500 ton. Vidare erhålls drygt 50 000 renhudar årligen. Bruttovärdet av rennäringens avkastning i producentledet uppgår till ca 14 milj. kr. om året. Bruttointäkten av ett reninnehav på exempelvis 500 renar beräknas uppgå till ca 30 000 kr. om året.

Fram till 1920-talet förekom allmänt s. k. intensiv renskötsel. Den kännetecknades av att renarna hela året hölls i små hjordar. Förutom till slakt nyttjades renen vid denna driftsform i stor utsträckning som dragdjur och klövveddjur. Det förekom också allmänt att renarna mjölkades. Renskötarens familj åtföljde vanligtvis renhjorden vid flyttningar mellan olika betesland. Utmärkande för den mera arbetsexensiva drift som numera oftast tillämpas är främst att renarna — särskilt under barmarkstiden — hålls i stora hjordar, som inte är föremål för kontinuerlig tillsyn. Man tillgodogör sig renen väsentligen endast som slaktdjur. Renskötseln drivs antingen såsom familjeföretag eller i form av enpersonföretag. De enskilda företagen är numera ofta samlade i grupper. Vanligt är sålunda att skilda företagare håller samman i en s. k. sita, som är en sorts familje- eller släktgrupp. Sitaindelningen är vanlig på vintern, då renarna måste hållas i smärre lätthanterliga grupper men upprätthålls inte under barmarkstiden. Under hela sommarhalvåret brukar renarna få beta fritt inom ett större område för en lappby eller för olika storgrupper inom en lappby.

För att underlätta driften används skilda slag av anläggningar. Dit hör bl. a. spärrstängsel mellan byarna och de gårdar inom vilka samerna samlar renarna för märkning, skiljning och slakt. Gårdarna byggs oftast som permanenta anläggningar. På senare tid har skyddsstängsel uppförts efter vissa järnvägslinjer. För renskötarens räkning har arbetsbostäder m. m. uppförts på lämpliga platser inom betesområdet. Stationära eller flyttbara renslakterier och andra hjälpmedel för slakt är en annan viktig ny typ av anlägg-

ningar på renskötselns område. Kostnaderna för anläggningar, avsedda att underlätta renskötseln, ersätts huvudsakligen av AMS-medel, vattenregleringsavgifter och lappfondsmedel. Endast i begränsad utsträckning har medel tillskjutits direkt av renägarna.

4. Huvudgrunderna för reformer i fråga om rennäringen

4.1 De sakkunniga

De sakkunniga redogör inledningsvis för rennäringens ekonomiska läge. Det framhålls att inom stora delar av renskötselområdet nettoinkomsten av ett dagsverke som ägnas åt renskötsel genomsnittligt sett är mycket låg i förhållande till den arbetsinkomst som normalt erhålls i andra näringar. Rennäringen är som den f. n. bedrivs otillräcklig som försörjningsunderlag för åtskilliga av dem som har renskötsel som huvudsakligt förvärvsarbete. En av anledningarna till rennäringens ekonomiska svårigheter är det nära sambandet mellan ägandestruktur och försörjningsunderlag. Företagarnas årsinkomster är i stort sett proportionella mot reninnehavet. Detta beror på att de enskilda näringsidkarna väsentligen arbetar endast med sina egna renar. Härtill kommer att de aktiva renskötarna har svårt att genom annat arbete skaffa sig extrainkomster, eftersom även en renägare med litet antal djur långa lider är mer eller mindre bunden vid sin hjord. Med nuvarande organisation av renskötseln kan därför, med någon generalisering, sägas att första villkoret för att en aktiv renskötare skall kunna uppnå en godtagbar levnadsstandard är att han innehar ett tämligen stort antal renar. Rennäringsidkarnas ofta påfallande låga levnadsstandard beror alltså främst på att så många av de i näringen yrkesverksamma är undersysselsatta i den meningen att alltför många utför ett arbete som lika väl kunde skötas av väsentligt färre personer. En renskötare ägnar exempelvis sin huvudsakliga arbetstid åt en hjord på 100 à 150 renar, trots att han under större delen av året kunde klara en betydligt större hjord. Följden av en sådan, ekonomiskt sett, orationell användning av arbetskraften är att arbetsinkomsten i renskötseln på många håll blir onödigt låg. För att råda bot härpå måste enligt de sakkunniga renskötseln omorganiseras för att få fram rationella, dvs. i regel större, driftsenheter.

Vid sidan av den form av rationalisering som en övergång till större driftsenheter innebär finns enligt de sakkunniga stort utrymme för sådana rationaliseringsåtgärder som att förbättra betesmarkerna och flyttningstvägarna och att anordna arbetsbostäder, arbetshagar, slaktplatser m. m. Vidare kan betydande rationaliseringar ske genom mekanisering, forsknings- och utvecklingsarbete rörande driftsmetoderna samt rådgivnings- och upplysningsverksamhet. I fråga om mekaniseringen bör vissa förbättringar kunna åstadkommas, exempelvis genom ökad användning av snöskotrar och införande av

speciella transportfordon för att underlätta slakten och flyttning av renarna. Även på slaktens område i övrigt torde åtskilligt vara att vinna genom en rationalisering av nuvarande metoder. De största framstegen bedömer de sakkunniga emellertid kunna uppnås genom forskning, rådgivning och upplysning.

Vid sidan av de ekonomiska svårigheterna har enligt de sakkunniga lagstiftningen om rennäringsens administration gett upphov till de flesta yttningar av missnöje med gällande ordning som under senare tid kommit fram, bl. a. från samernas organisationer. Länsstyrelserna och lappväsendet har i renbeteslagen tillerkänts vittgående befogenheter med avseende på renskötseln. Lappväsendets förste konsulenter utgör sålunda inte bara en skiljeinstans, till vilken rennäringsidkarna kan vända sig när de är oense inbördes eller vid konflikter med tredje man. Konsulenterna är också skyldiga att på eget initiativ och genom egna undersökningar övervaka att gällande bestämmelser efterlevs. De av länsstyrelserna utfärdade byordningarna innehåller även flera bestämmelser, enligt vilka länsstyrelsen och lappväsendets tjänstemän har att besluta rörande lappbyarnas inre angelägenheter, såsom i fråga om byområdets indelning i betestrakter och betesland, betestrakternas fördelning mellan bymedlemmarna och användningen av bykassorna. Bl. a. dessa förhållanden har från samernas sida åberopats till stöd för åsikten att rennäringen och dess utövare f. n. står under statligt förmyndarskap.

Rennäringssakkunniga framhåller att den kritik som riktats mot bl. a. lappväsendet i huvudsak gällt de principer som kommit till uttryck i renbeteslagen, byordningarna och instruktionerna för lappväsendets personal. Dessa föreskrifter tillkom i huvudsak vid en tidpunkt, då samernas möjligheter att själva tillvarata sina intressen var väsentligt sämre än de nu är, och de avspeglar därför uppfattningen att en stark administration fordras bl. a. för att skydda samerna i förhållande till motstående grupper med större möjligheter att göra sina intressen gällande. Tillämpningen av de olika författningsbestämmelserna har emellertid under senare år skett mindre bundet av föreskrifternas formella innehåll och med ökat hänsynstagande till samernas egen uppfattning. Lappväsendets befattningshavare har också inriktat sitt arbete på att få till stånd en verklig självstyrelse i lappbyarna. Att detta hittills lyckats endast i begränsad omfattning sammanhänger med att lagstiftningen inte ger lappbyarna sådana maktbefogenheter att de kan från lappväsendet och andra myndigheter överta huvudansvaret för rennäringsens utveckling. Om självbestämmanderätt för samerna i fråga om renskötselns organisation och deras egna ekonomiska angelägenheter skall bli förverkligad, måste enligt de sakkunniga rennäringsens lokala organ förstärkas. Därvid bör den nuvarande ordningen med tyngdpunkten förlagd till myndighetsavgörande avlösas av en tidsenlig självstyrelse för rennäringsens utövare.

I fråga om rennäringens framtidsutsikter framhåller de sakkunniga att vid en bedömning av möjligheterna att förbättra det ekonomiska utbytet av rennäringen stor vikt bör fästas vid det förhållandet att det enligt samstämmiga erfarenheter från skilda delar av renskötselområdet är möjligt att redan nu bedriva rennäringen med fullt tillfredsställande eller t. o. m. god lönsamhet. I vissa lappbyar ligger antalet renar per årsarbetare omkring eller över 500, vilket innebär en genomsnittlig bruttoavkastning per heltidssysselsatt om minst 20 000 kr. om året. Att i flertalet lappbyar renantalet per årsarbetare är väsentligt lägre torde inte huvudsakligen bero på att de naturliga förutsättningarna för renskötsel skiljer sig på ett avgörande sätt. Differenserna i fråga om utbytet för den enskilde företagaren kan i stället väsentligen hänföras till driftsenheternas växlande storlek. Rennäringens framtida konkurrensförmåga i förhållande till annan sysselsättning är därför i första hand avhängig av möjligheten att genomgående få till stånd tillräckligt stora och även i övrigt rationella driftsenheter. Med nuvarande renskötselmetoder bestäms driftsenhetens storlek i det särskilda fallet, åtminstone under vissa delar av året, av renarnas fördelning på skilda ägare. Enligt de sakkunniga finns det emellertid goda möjligheter att få till stånd en sådan ändring av renskötselmetoderna att det nuvarande sambandet mellan driftsenheternas storlek och äganderätten till renarna bryts. Redan härigenom bör det vara möjligt att inom praktiskt taget hela renskötselområdet uppnå en lönsamhet som ligger i nivå med den som utmärker de bättre av de nuvarande lappbyarna. Dessutom föreligger det inom rennäringen stora, hittills ofullständigt utnyttjade möjligheter att rationalisera renskötselarbetet och att genom ändrad sammansättning av renhjordarna öka bruttoavkastningen från ett givet antal djur. Stora rationaliseringsvinster anses kunna uppnås genom förbättrade slakt- och avsättningsförhållanden. En koncentrerings av slakten bedöms kunna väsentligt förbättra det ekonomiska utbytet. Bruttoavkastningen från en renhjord är i hög grad beroende av hjordens ålders- och könssammansättning. Genom lämpliga slaktuttag under en följd av år bör det vara möjligt att få till stånd och behålla en sådan fördelning av renarna på olika ålders- och könsgupper att ett i huvudsak optimalt utbyte per djur uppnås. Den avkastningsökning som på detta sätt kan vinnas är mycket betydande. Enligt de sakkunniga ligger en ökning av den årliga bruttointäkten från f. n. ca 45—50 kr. per ren i nettostocken till ca 75—80 kr. inom räckhåll.

Enligt de sakkunniga finns alltså mycket stora möjligheter att öka rennäringens såväl brutto- som nettoavkastning och därmed också dess förmåga att ge sina utövare en tillfredsställande försörjning. Vid en realistisk bedömning av rennäringens framtidsutsikter måste emellertid hänsyn tas även till de kostnader för det allmänna som är förknippade med en fortsatt renskötsel. Dessa kostnader omfattar dels direkta utgifter för administration och för nödiga stödåtgärder till näringen, dels förluster genom att ren-

näringen hindrar eller försvårar renbetesmarkernas användande för andra, eventuellt mer lönsamma eller eljest mer önskvärda ändamål. De sakkunniga påpekar att det allmännas utgifter för rennäringen otvivelaktigt är höga i förhållande till näringens produktionsvärde. Kostnaderna för den statliga administrationen uppgår f. n. till drygt 1,8 milj. kr. om året. Däremot har kostnaderna över statsbudgeten, om man bortser från s. k. AMS-medel, för stödåtgärder hittills varit låga, främst beroende på att dylika åtgärder i stor utsträckning finansierats av statens lappfond. Någon minskning av kostnaderna för administration och stödåtgärder torde enligt de sakkunniga inte kunna ske, om rennäringen skall fortleva. I stället anses ökade insatser nödvändiga bl. a. såvitt gäller rådgivning, forskning och rationalisering. Samtidigt framhåller de sakkunniga att det allmännas kostnader för att upprätthålla rennäringen inte bör betraktas enbart från ekonomiska utgångspunkter. Beaktas bör också att rennäringen utgör en viktig, måhända nödvändig, förutsättning för att en speciell samisk kultur skall kunna fortleva i vårt land. Endast i begränsad omfattning torde det enligt de sakkunniga vara möjligt för samerna att i en annan arbetsmiljö hålla sitt språk, sin slöjd och övriga kulturyttringar levande under längre tid. Från kulturskyddssynpunkt är det därför i hög grad önskvärt att rennäringen kan fortleva i konkurrensen med andra näringar. Enligt de sakkunniga är det därför befogat att räkna en inte oväsentlig del av det allmännas kostnader för rennäringen som en insats för främjande av samekulturen som en del av det svenska kulturarvet. På grund härav och då samernas rätt att för renskötsel utnyttja de nuvarande renbetesmarkerna i princip bör behållas, förordar de sakkunniga att det allmänna genom administrativa insatser och ekonomiskt stöd medverkar till den förbättring av rennäringen som fordras för att renskötsel företagen skall kunna lämna ett tillfredsställande utbyte.

Enligt de sakkunniga bör huvudpunkterna i ett reformprogram för rationalisering av rennäringen vara dels en ny organisationsform för näringsutövarna, dels en ändrad regional administration, dels ett ökat stöd till rennäringen.

De sakkunniga diskuterar olika lösningar för att öka storleken på driftsenheterna. Enligt de sakkunnigas uppfattning är det bästa sättet att få till stånd lämpliga driftsenheter att överlämna renskötselns handhavande till särskilda lokala organisationer, av de sakkunniga benämnda renbyar, med näringsutövarna som medlemmar. Renbyarna bör bl. a. få behörighet att i medlemmarnas ställe bestämma i frågor som rör nyttjandet av de betesmarker där renbetesrätt tillkommer medlemmarna. Renbyarna får därigenom fria händer att med bortseende från äganderättsförhållandena indela medlemmarnas renhjordar i driftsenheter, vilkas storlek och sammansättning kan anpassas efter årstid, betesstillgång och övriga föreliggande omständigheter. Renbyarna bör också besluta om anställande av den arbetskraft som fordras för renskötseln. Härigenom bör det vara möjligt att av-

passa arbetsstyrkan efter föreliggande behov och väsentligt öka det genomsnittliga antalet renar per årsarbetare.

De sakkunnigas förslag om en ändrad regional administration innebär att lappväsendet avvecklas. Den specialadministration för rennäringen och den renskötande befolkningen som lappväsendet utgör är enligt de sakkunniga knappast förenlig med nutida uppfattning om förvaltningsmyndigheternas arbetsuppgifter och befogenheter. Att lappväsendet likväl ännu består och fortfarande har stor praktisk betydelse förklaras åtminstone delvis av att rennäringens utövarnas egna lokala organisationer, lappbyarna, har en alltför svag ställning såväl inåt som utåt för att kunna fullgöra uppgiften att få till stånd en långsiktig och ordnad samverkan mellan renägare med gemensamma betesområden. Bristen på en verkligt beslutsmässig företrädare för alla renägare inom en lappby har med andra ord medfört att avgörandena i viktiga frågor överlämnats till de administrativa myndigheterna. Om förslaget till en ny organisationsform för renskötseln blir genomfört, bör i huvudsak samma synpunkter på administrationen anläggas som då fråga är om annan näringsadministration. Avsikten är att en renbys medlemmar själva inom byns ram skall äga bestämma om sättet för renskötselns utövande samt att byns styrelse skall ha behörighet att i gemensamma angelägenheter företräda medlemmarna gentemot myndigheter och andra utomstående. Vid sådant förhållande saknas enligt de sakkunniga anledning att behålla en särskild administration för rennäringens frågor. De administrativa uppgifter som även i fortsättningen blir erforderliga bör kunna övertas av de vanliga länsmyndigheterna, såsom länsstyrelse, lantbruksnämnd, länsarbetsnämnd och länsbostadsnämnd.

I fråga om förslaget om ett ökat stöd till rennäringen framhåller de sakkunniga följande. Även om rennäringens nuvarande ekonomiska svårigheter till stor del, kanske huvudsakligen, beror på att den däri sysselsatta arbetskraften som följd av driftsenheternas alltför ringa storlek är dåligt utnyttjad, har läget med säkerhet avsevärt förvärrats genom att näringen släpat efter andra näringsgrenar i rationaliseringshänseende. I samband med en övergång till en ny organisationsform för rennäringens utövarna, som gör det möjligt att indela renhjordarna i lämpliga driftsenheter, bör enligt de sakkunniga en kraftig insats göras för att även på annat sätt främja rennäringens rationalisering. Målsättningen bör därvid vara att rennäringen så långt möjligt skall bli jämställd med annan husdjursskötsel. Vid sidan av de rationaliseringsfrämjande stödåtgärderna är det också angeläget att för rennäringens del få till stånd en motsvarighet till jordbrukets skördeskadestydd.

De sakkunniga anmärker slutligen att förslaget till ändrad organisationsform för rennäringens utövarna och till upplösning av lappväsendet som specialadministration för rennäringen och de renskötande samerna innebär ett frångående i väsentliga delar av två för renbeteslagen grundläggande principer, nämligen om varje enskild renägars ansvar för och sysslande med

sina egna renar samt om myndigheternas befogenhet och skyldighet att träffa avgöranden i ett flertal frågor som rör näringsidkarna enskilt. Omfattande ändringar behöver därför göras i renbeteslagen. Eftersom renbeteslagen även i andra hänseenden än sådana som direkt hänger samman med rennäringens lokala organisation och med den regionala administrationen är i starkt behov av översyn, har de sakkunniga funnit det mest ändamålsenligt att föreslå en helt ny lagstiftning.

4.2 Remissyttrandena

Rennäringssakkunnigas bedömning i fråga om bl. a. rennäringens framtidsutsikter och deras förslag till huvudpunkter i ett reformprogram godtas eller lämnas utan erinran av så gott som samtliga remissinstanser. *Lantbruksstyrelsen* framhåller att ett genomförande av rennäringssakkunnigas förslag bör kunna främja rennäringens utveckling och ge möjligheter att efter mera företagsekonomiska principer styra utnyttjandet av näringens produktionsresurser. Styrelsen anser att de sakkunnigas reformprogram är väl ägnat att utgöra underlag för den nödvändiga rationaliseringen inom rennäringen. Liknande synpunkter förs fram av bl. a. *vattenöverdomstolen, hovrätten för Övre Norrland och kammarkollegiet. Länsstyrelserna* liksom *lappväsendet i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län* ställer sig också i huvudsak positiva till förslagen. Länsstyrelsernas yttrande har föregåtts av sammanträden med vederbörande lappbyar. Det har därvid framkommit att rennäringssakkunnigas förslag i princip accepteras av så gott som samtliga lappbyar.

Kommerskollegium framhåller att rennäringen inte bör ses enbart ur ekonomisk synvinkel. Näringen utövas endast av en liten folkgrupp med egen kultur och speciella levnadsförhållanden, vilken i möjligaste mån söker leva kvar i den hittillsvarande miljön. Kollegiet anser att stor hänsyn måste tas till samernas möjligheter att fortleva som en särskild befolkningsgrupp i anslutning till fjällmiljön. Liknande synpunkter framförs även av många andra remissinstanser.

SSR redogör i sitt remissyttrande ingående för samernas samepolitiska program. Där tas upp bl. a. frågor om landsmötets ställning, förhållandet mellan myndigheterna och samerna, samefolket som nationell minoritet och samernas rättskamp. SSR kräver bl. a. att samerna ges självbestämmanderätt över de marker och nyttigheter som de förfogar över. De sakkunniga kritiserar för att förslagen saknar en samepolitisk målsättning. SSR menar att det är principiellt omöjligt att stifta en enbart näringspolitisk renbeteslag fri från samepolitiska uttalanden. Enligt SSR har de sakkunniga inte heller tillräckligt beaktat samernas behov av bestämmanderätt på riksplanet. Trots att SSR kritiserar rennäringssakkunnigas förslag på ett flertal punkter stryker förbundet dock under att ålskilliga förslag är goda och måste av samerna hälsas med tillfredsställelse. Till de goda för-

slagen räknar SSR framför allt att samerna föreslås få en slagkraftig lokal organisation. SSR föreslår att den benämns sameby. *Same-Ätnam* anför liknande synpunkter.

5. Rennäringens lokala organisation

5.1 De sakkunniga

Renbeteslagen utgår från att rätten till renskötsel tillkommer vissa enskilda personer som förutsätts driva renskötelsen individuellt, var och en med personligt ansvar för sina renar (jfr 1 § 1 mom., 10 §, 21—24 §§ och 26—29 §§). Samtidigt föreskrivs emellertid att samerna för renskötelsens drivande skall vara indelade i lappbyar (7 §), för vilka skall finnas byordningar som innehåller föreskrifter i fråga om ordningen för renskötelsens drivande och förhållandet mellan samerna inbördes (11 §). Enligt de av länsstyrelserna fastställda byordningarna har samerna inom en lappby rätt att besluta bl. a. rörande de med renskötelsen sammanhängande frågorna i den mån de inte skall avgöras av myndighet. Beslutanderätten kan samerna överlämna åt fullmäktige. I vissa viktigare frågor tillkommer dock beslutanderätten enligt byordningarna i sista hand länsstyrelserna eller lappväsendets förste konsulenter. Enligt bestämmelser i vissa byordningar har konsulenten behörighet att ändra av fullmäktige beslutad ordning som han finner olämplig.

Inom lappbyarna samarbetar rennäringssidkarna regelmässigt i sitor eller storgrupper beträffande vissa moment i renskötelsarbetet såsom vid renarnas bevakning, skiljning och flyttning. Samarbetet sker formlost. En av dem — vanligen ägaren av den största hjorden — brukar tjänstgöra som ledare och dirigerar arbetet. Någon delning av arbetskostnader och andra utgifter förekommer inte utom vid s. k. föreningsrenskötsel.

De sakkunniga har låtit undersöka den nuvarande ägandestrukturen inom rennäringen på grundval av 1965 års renlängder och då funnit följande. Antalet renskötsel företagare är f. n. väsentligt högre än det antal årsarbetare som behövs i renskötelsen vid en rationell driftsenhetsindelning. En betydande del av renskötsel företagen är utpräglade småföretag (mindre än 200 renar). Bildandet av rationella driftsenheter förutsätter i regel att flera renskötsel företag av varierande storlek blir sammanförda under gemensam ledning.

Vid bedömandet av frågan om lämplig organisationsform för rennäringen måste enligt de sakkunniga hänsyn tas till de speciella förutsättningar — naturliga, driftsekonomiska och rättsliga — under vilka näringsidkarna arbetar. Till de naturliga förutsättningarna hör bl. a. betestillgången under olika delar av året. De driftsekonomiska förutsättningarna för rennäringen har enligt de sakkunniga i hög grad förändrats under de senaste årtiondena, något som främst beror på att arbetsinsatsen numera måste åsättas ett helt

annat värde än tidigare. Betydande förändringar i rennäringens driftsekonomi har även föranletts av nya bosättningsvanor och nya kommunikationsmedel såsom bilar, snöskotrar och, på sista tiden, flyg. Till de rättsliga förutsättningarna för rennäringen hör i första hand att renbetesrätten är att anse som samfällad för särskilda grupper av samer, f. n. de renskötande samerna inom de olika lappbyarna. Den enskilde företagaren har således inle rätt till någon viss del av renskötseområdet. Renarna ägs däremot genomgående av de enskilda företagen och inte av deras sammanslutningar. Någon bolags- eller föreningsrenskötsel i den meningen att renarna tillhör juridiska personer förekommer sålunda inte.

Dessa för renskötelsen speciella förutsättningar ger enligt de sakkunniga vid handen att rennäringens driftsenheter och därmed också näringsutövarnas lokala organisationer bör utformas med nära anknytning till de nuvarande lappbyarna. Dessas betesområden är i allmänhet tillräckligt stora för att ge föda åt det antal renar som fordras för en eller flera driftsenheter av den storlek som kan anses lämplig. Lappbyindelningen har också i många fall gjorts i anslutning till sådana naturliga gränser — älvar, fjällkedjor — som underlättar bevakningen av renarna. Där naturliga strövningshinder saknas har på många håll renstängsel uppförts för att hindra sammanblandning av renar från angränsande lappbyar. Bosättningscentra för den renskötande befolkningen har också lokalisats med beaktande bl. a. av lappbyindelningen. Slutligen är renbetesrätten f. n. förenad med lappbytillhörigheten, vilket innebär att förhållandet mellan markägare och renskötseberättigade och mellan de sistnämnda inbördes kan bibehållas i huvudsak oförändrat, om lappbyindelningen läggs till grund vid utformningen av de nya företagsorganisationer som är påkallade av driftsekonomiska och andra orsaker. Även om lappbyindelningen sålunda bör vara grundläggande vid bedömningen av den framtida organisationsformen, följer därav inte att lappbyn i sin nuvarande form fungerar tillfredsställande. Den nuvarande regleringen av lappbyarnas interna problem bygger på renbeteslagens individuella ansvar för renhjordarna. Det är med hänsyn härtill i praktiken knappast möjligt att inom en lappby — utan att renskötar- eller renägarförening eller liknande bildas — få till stånd ett sådant på längre sikt planerat gemensamt utnyttjande av byns betesresurser som torde vara förutsättningen för rationella driftsenheter med lämpligt antal djur. Till svårigheterna bidrar utan tvivel att regler nästan helt saknas om fördelningen mellan renägarna av kostnaderna för en gemensam rendrift. Bland företagen råder därför stor osäkerhet om på vad sätt deras ekonomi skulle påverkas, om de genomförde den ökning av driftsenheternas storlek som i och för sig allmänt anses önskvärd och nödvändig. Vidare finns vissa motsättningar mellan större och mindre renägare, vilket ofta gör det omöjligt att utan stöd av lag få till stånd en frivillig reglering av utgiftsfördelningen.

För att höja rennäringens effektivitet krävs enligt de sakkunniga en pla-

nerad samverkan mellan alla företagare inom de särskilda gemensamma betesområdena, dvs. de nuvarande lappbyarna. I praktiken torde detta innebära att driftsenheterna i regel bör utgöras av de nuvarande lappbyarnas eller storgruppernas samlade renhjordar. Emellertid bör denna omläggning av renskötselmetoder och driftsenhetsindelning inte göras till föremål för lagstiftning och inte heller för administrativ tvångsreglering. Samerna själva bör så långt det är möjligt bestämma om renskötselns rationella organisation. Av lagstiftningen måste däremot krävas att den utgör ett tjänligt instrument för näringsidkarna när de skall genomföra den önskade rationaliseringen. Då den i renbeteslagen valda metoden att låta myndighetsavgöranden ersätta företagarnas egna beslut i betydelsefulla frågor inte vidare bör användas, måste avgörandet av sådana frågor kunna ske genom majoritetsbeslut. Det innebär att organisationen från de enskilda renägarna och från myndigheterna bör överta visst ansvar för renskötseln.

Ett fullt effektivt samarbete mellan renägarna inom ett betesområde kan enligt de sakkunniga komma till stånd endast genom att renägarna slutsamman i en enda organisation som har hand om de viktigaste frågorna rörande renskötseln. Av en sådan organisation bör krävas att den är en funktionsduglig driftsenhet, som kan ombesörja verksamheten på ett företagsekonomiskt framsynt och rationellt sätt. Emellertid bör renägarna själva besluta om riktlinjerna för driften och ekonomin. När den privata äganderätten till renarna bibehålls, tillgodoses enligt de sakkunniga dessa syften bäst genom en organisationsform av den typ som regleras i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar, närmast då en motsvarighet till det egentliga jordbrukets producentkooperativa föreningar. Sammanslutningar med sådant ändamål utgör inte någon nyhet för rennäringens del. Renägar- och renskötarföreningar, som möjliggör en längre gående samverkan mellan företagarna än som utmärker lappbyarna, existerar redan inom vissa delar av renskötselområdet. Erfarenheten har emellertid visat att denna föreningsrörelse inte av sig själv kommer att vinna utbredning inom hela området. I avsaknad av laglig reglering är föreningarna f. n. helt beroende av frivillig anslutning. De kan därför, som även bekräftas av erfarenheten, under rådande förhållanden väntas fungera endast där speciella förutsättningar finns för ett friktionsfritt samarbete. Eftersom en effektiv samverkan mellan rennäringsidkarna uppenbarligen är ännu mer angelägen när dylika förutsättningar saknas, torde det vara nödvändigt att genom lagstiftning underlätta samarbetssträvandena.

Sammanfattningsvis föreslår de sakkunniga att de nuvarande lappbyarna blir ombildade till nya lokala organ, benämnda renbyar, med väsentligt ökade befogenheter både i förhållande till medlemmarna och gentemot myndigheter och andra utomstående. Den rättsliga regleringen av renbyarnas verksamhet bör ske enligt samma huvudprinciper som tillämpas i fråga om ekonomiska föreningar, men åtskilliga särbestämmelser är nödvändiga med

hänsyn till de speciella förhållanden som gäller för rennäringens bedrivande. Bl. a. bör de associationsrättsliga reglerna så långt som möjligt förenklas.

Renbyns ändamål bör i första hand vara att genom samverkan mellan alla innehavare av renar inom byns verksamhetsområde få till stånd ett rationellt utnyttjande av betesmarker och tillgänglig arbetskraft med ett minimum av skadegörelse för tredje man. För detta ändamål bör byn bl. a. handha skötseln av medlemmarnas renar, planera, bygga och underhålla sådana gemensamma anläggningar som behövs för renskötseln, betala och mellan renägarna fördela utgifterna för renskötseln och för de gemensamma anläggningarna, uppbära de intrångsersättningar och arrendeavgifter m. m. som utgår i anledning av att renbetesmark används för annat ändamål än renskötsel samt ombesörja reglering av de skador som vållas av medlemmarnas renskötsel. En omstridd fråga är om gemenskapen i renskötseln bör omfatta även slakt av de enskilda renägarnas djur och saluförande av deras renprodukter. Uppenbart kan stora fördelar vinnas genom samgående även i dessa led av rennäringen. Emellertid är det enligt de sakkunniga inte tillrådligt att införa någon tvångsrätt i dessa frågor, inte ens i form av möjlighet till majoritetsbeslut, utan det bör överlämnas till varje enskild renägare att själv besluta på vad sätt han vill förfoga över sin egendom. Beaktas bör att det här inte, såsom när det gäller utnyttjandet av betesrätten, rör sig om en för alla renbyns medlemmar samfällid nyttilighet utan att fråga är om renarna som är medlemmarnas privata egendom.

Traditionellt brukar renägarna märka sina renar själva. Ett slopande av denna möjlighet skulle sannolikt uppfattas som en opåkallad inblandning i deras enskilda angelägenheter. Tiden torde därför inte vara mogen för att låta märkningen uteslutande bli en angelägenhet för renbyn. Enligt de sakkunniga bör därför föreskrivas att renbyn skall ha möjlighet att helt överlämna märkningen till renarnas ägare och att en renägare som önskar det skall vara berättigad att själv märka sina renar, även i de fall då renbyn i princip har hand om märkningen.

Förutom att ombesörja renskötseln inom byns betesområde bör renbyn ha som allmän uppgift att i andra hänseenden främja medlemmarnas intressen. Bl. a. bör renbyarna överta lappbyarnas nuvarande funktion att i förhållande till statliga och kommunala myndigheter företräda den inom det egentliga renskötselområdet bosatta samiska befolkningsgruppen. Någon annan begränsning av renbyarnas befogenhet än att de inte bör ägna sig åt annan ekonomisk verksamhet än sådan som direkt sammanhänger med renskötseln fordras inte. Att en sådan begränsning bör föreskrivas sammanhänger med det ansvar för byns skulder som avses skola åvila byns renskötande medlemmar. Renbyn som sådan bör därför inte få engagera sig exempelvis i ett företag för konservertillverkning och inte heller bör utnyttjandet av medlemmarnas jakt- och fiskerättigheter ske i byns regi.

Renbyns befogenheter gentemot medlemmarna och tredje man bestäms

i första hand av att renbyarna avses skola utgöra självständiga juridiska personer, jämställda med de sammanslutningar som är underkastade bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar. För att kunna fullgöra sin tillänkta huvuduppgift, att ombesörja skötseln av medlemmarnas renar, bör en renby emellertid äga befogenhet att besluta i fråga om användningen av renbetesmarkerna. Redan förarbetena till den första renbeteslagen visar att inom de enligt denna lag bildade lappbyområdena renbetesrätten ansågs vara samfärd för lappbyarnas renskötande samer och att den enskilde renägaren alltså inte skulle ha rätt till någon viss del. En praktiskt mycket betydelsefull konsekvens av renbyns beslutanderätt i fråga om betesmarkernas användning är att byn därigenom får möjlighet att föreskriva erforderlig begränsning av medlemmarnas reninnehav. Enligt gällande lagstiftning regleras denna fråga delvis i själva lagen, delvis genom myndighetsbeslut. Den enskilde samens reninnehav maximeras sålunda i 1 § 3 mom. renbeteslagen, samtidigt som länsstyrelsen enligt 11 § 1 mom. renbeteslagen har att i hyordningen fastställa det antal renar som sammanlagt får föras på bete på visst betesområde. Frågan på vad sätt renantalet inom de särskilda byområdena skall hindras överstiga vad som på längre sikt är lämpligt och förenligt med en rationell renskötsel har visat sig vara svårlöst. Flera faktorer samverkar till att renantalet under gynnsamma betesår tenderar att snabbt stiga. Det har lett till att renantalet f. n. på många håll är vida högre än det tillåtna, trots att renägarna torde vara ense om att renstammen måste hållas på en jämn och efter betestillgången under normalår avpassad nivå. Olägenheterna av ett för högt renantal drabbar i första hand renägarna själva. Den överbetning som blir följden vållar ökad dödlighet hos renarna och försvårar sammanhållningen av hjordarna. Därigenom stiger kostnaderna för skadeersättningar, bevakning, skiljningar, transporter e. d. Även andra än renägarna skadas om renantalet blir alltför stort. Skadegörelsen på odlad mark och skog ökas när knapphet råder på renarnas normala föda. Vidare uppkommer svårigheter för renskötseln inom grannbyarna. Slutligen bör inte bortses från att även allmänna intressen står på spel. Så t. ex. blir den rationalisering av renskötseln som avses skola genomföras med bidrag av statsmedel mindre verkningsfull, om inte renslammens storlek kan hållas under noggrann kontroll. Riskerna för tredje man och för det allmänna gör enligt de sakkunniga att det framstår som olämpligt att helt överlämna frågan om renantalets maximering till renägarnas eget avgörande. I stället bör renbyn få rätt att föreskriva de begränsningar som bedöms vara erforderliga för att förhindra att det för byn fastställda renantalet överskrids eller för att eljest främja medlemmarnas renskötsel. Vilken typ av begränsningar som bör väljas får byarna själva avgöra. Den föreslagna befogenheten för byn att på olika sätt begränsa medlemmarnas reninnehav är avsedd att helt ersätta de i renbeteslagen föreskrivna restriktionerna i fråga om den enskilde medlemmens reninnehav.

Vidare föreslår de sakkunniga att renbyn skall kunna begränsa antalet renskötande medlemmar i byn. Förslaget kan enligt de sakkunniga i praktiken få en konkurrensbegränsande effekt och försvåra nyetablering inom rennäringen men samtidigt måste beaktas att rennäringen inte är en fri näring. Redan på grund av att samerna har ensamrätt till renskötseln är den fria etableringsrätten satt ur spel. Inte heller kan man bortse från de särskilda förhållanden under vilka rennäringen drivs. Samernas berättigade krav på delaktighet i den allmänna levnadsstandardshöjningen medför att antalet renar som en näringsidkare med heltidssysselsättning inom rennäringen behöver ha för att få en skälig inkomst har stigit och tenderar att ytterligare stiga. Då det inte skäligen kan begäras att redan etablerade näringsidkare skall minska sitt reninnehav under vad som fordras för en sådan skälig inkomst, kan situationen i många renbyar bli den att utrymme över huvud taget saknas för nytillkommande företagare. I dessa fall torde vara fördelaktigt att genom en begränsning av antalet renskötande medlemmar skapa förutsättningar för en tryggare näringsutövning för dem som redan är verksamma inom byn. Emellertid fordras ett visst lagstadgat skydd för de redan etablerade företagen, för att inte deras ställning skall framstå som alltför osäker och beroende av de framtida majoritetsförhållandena på bystämmen.

I renbeteslagen finns bestämmelser om skötesrenar, dvs. renar som ägaren sätter i vård hos renskötande same. En same, som tillhör lappby, får äga skötesrenar till samma antal som om han själv varit renskötande, men utan länsstyrelsens samtycke får renarna inte hållas i annan lappby än i den som skötesrenägaren själv tillhör. En renskötselberättigad same som inte tillhör lappby men som har sitt hemvist inom lappmarkerna eller i Jämtlands län eller Idre socken av Kopparbergs län får äga ett begränsat antal skötesrenar, normalt 20 per hushåll, års- eller fjolårskalvar ej inräknade. Slutligen får den som har sitt hemvist inom Norrbottens läns lappmarker och där äger eller brukar jordbruksfastighet äga skötesrenar, i regel högst 20 per hushåll, exkl. års- och fjolårskalvar, även om han inte är same. Gällande begränsningar i rätten att äga skötesrenar har tillkommit i syfte huvudsakligen att skydda de renskötande samerna från att bli alltför starkt beroende av den bofasta befolkningen. Enligt de sakkunniga bör frågan om reglering av rätten att äga resp. motta skötesrenar bedömas på samma sätt som frågan om begränsning av de renskötande medlemmarnas eget reninnehav. Renbyn bör därför i princip få frihet att själv bestämma i fråga om förekomsten av skötesrenar.

En viktig punkt där de för renbyarna gällande reglerna enligt de sakkunniga måste avvika från bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar är frågan om medlemskap. För att syftet med en renby skall uppnås bör ingen av de företagare som driver renskötsel inom byns verksamhetsområde kunna ställa sig utanför byn och därigenom hindra att betet utnyttjas ge-

mensamt och att skötselkostnaderna fördelas rättvist. Denna ståndpunkt som överensstämmer med gällande reglering av lappbyttillhörigheten är en konsekvens av att renbetesrätten inte är individuell utan samfällad. Till stöd för ståndpunkten kan också åberopas driftsekonomiska skäl. Därför bör medlemskap i renby krävas för att renskötselrätten och de därmed förenade birättigheterna skall få utövas. I övrigt föreslås att en renby i likhet med en lappby skall omfatta alla samer med närmare anknytning till renskötseln inom renbyns verksamhetsområde. De aktiva rennäringsidkarna och deras familjer avses omedelbart på grund av föreskrift i lagen vara medlemmar av den by där de bedriver sin renskötsel. Med hänsyn till renbyns uppgift att även i andra avseenden än renskötseln främja de inom byområdet bosatta renskötselberättigades intressen bör också byns f. d. aktiva renskötare tillhöra byn, om de inte skaffat sig annat huvudsakligt förvärvsarbete. Härigenom får man en lämplig avgränsning av den personkrets som skall ha befogenhet att utnyttja de med renskötselrätten förenade birättigheterna. Också de f. d. aktivas familjemedlemmar bör tillerkännas dessa birättigheter och därför vara medlemmar i byn.

Renbyns organ föreslås av de sakkunniga bli samma som i en ekonomisk förening, nämligen stämman, styrelse och revisorer. Dessutom skall styrelsen kunna tillsätta en särskild renförman för att leda renskötseln.

Bestämmelser som reglerar rösträtten vid sammanträde med lappby saknas i renbeteslagen, men den av länsstyrelsen utfärdade byordningen skall innehålla föreskrifter om bl. a. sättet för överläggning och beslut i ämnen som rör lappbyn gemensamt (11 § 1 mom. h renbeteslagen). Enligt gällande byordningar skall omröstning ske efter huvudtal, varvid i vissa frågor endast husbönderna, dvs. renskötande familjecöverhuvuden, äger rösträtt. Enligt de sakkunniga bör i flertalet frågor bestämmanderätten i renbyn följa reninnehavet, dock med viss begränsning för att alltför stor dominans från de största renägarnas sida skall undvikas. I vissa frågor som inte alls eller endast delvis är av ekonomisk natur, är det dock lämpligt att föreskriva röstning efter huvudtalet. Renbys huvudsakliga arbetsuppgifter blir att handha renskötseln och gentemot utomstående svara för de förpliktelser och bevaka de rättigheter som direkt sammanhänger med renskötseln. Samtliga kostnader för byns verksamhet avses också skola bäras av de renskötande medlemmarna i form av utdebitering i proportion till reninnehavet. De renskötande medlemmarna bör därför få bestämmanderätten i flertalet frågor, i första hand sådana där stämmans beslut inverkar på storleken av utdebiterat belopp eller på kostnadernas fördelning. Emellertid kan många andra ärenden, t. ex. om val av styrelse eller begränsning av reninnehav, vara av sådan vikt att det är befogat att även deras avgörande förbehålls de renskötande medlemmarna. Som huvudregel bör därför gälla att rösträtt tillkommer endast de renskötande medlemmarna. De icke renskötande medlemmarna bör emellertid inte ställas utan varje möjlighet att påverka renbyns

verksamhet. De bör få göra sig gällande i fråga om kontrollen av byns skötsel, dvs. vid tillsättande av revisorer och behandling av fråga om ansvarsfrihet för styrelsen samt i ärenden om ändring av renbyns stadgar. De skäl som talar för att rösträtt i flertalet frågor bör tillkomma endast de renskötande medlemmarna motiverar även att denna rösträtt differentieras med hänsyn till det intresse som varje medlem har av renbyns verksamhet och till storleken av hans bidrag till kostnaderna därför. Inflytandet på stämman bör därför graderas efter vederbörandes skyldighet att bidra till byns kostnader. Eftersom bidragsskyldigheten bestäms på grund av medlems reninnehav, kan rösträtten lämpligen anknytas direkt till reninnehavet. För att förenkla röstningsproceduren och garantera mindre renägare visst inflytande bör dock en viss schablonisering ske, innebärande att röstberättigad skall äga en röst för varje påbörjat hundratal renar. En alltför stark maktkoncentration på en eller ett fåtal personer bör undvikas. De sakkunniga föreslår därför att ingen, vare sig för egen del eller som ombud eller ställföreträdare för annan, skall få utöva rösträtt för mer än en femtedel av det på stämman företrädde röstetalet (jfr 119 § aktiebolagslagen och 29 § lagen om gemensamhetsanläggningar).

Ett vägande skäl för att ombilda lappbyarna till renbyar med väsentligt ökade befogenheter är enligt de sakkunniga att bättre förutsättningar skapas för en rättvis delning av kostnaderna för renskötseln inom ett för flera företagare gemensamt betesområde. Som en huvudregel för utgiftsfördelningen bör gälla att renbyns utgifter skall bestridas av samtliga renskötande medlemmar och fördelas mellan dem i förhållande till reninnehavet. Renbyns verksamhet och den därmed förenade utgiftsredovisningen och kostnadsfördelningen bör omfatta all renskötsel som utövas av medlemmarna inom byns verksamhetsområde. I annat fall uppkommer lätt en blandning av enskild och samfällid renskötsel utan någotdera systemets fördelar. Så snart en renägare utnyttjar den för medlemmarna gemensamma betesrätten, bör han anses delta i den inom renbyns ram bedrivna renskötseln och måste därmed också vara underkastad den planering och arbetsledning som byns organ har att svara för. Endast då är det möjligt att ge renbyarnas verksamhet den stadga som krävs för en långsiktig organisering och rationalisering av rennäringen. Renbyn bör likväl kunna besluta — dock ej med retroaktiv verkan — att utgifter för renskötseln som inte avser medlemmarnas samtliga renar skall bestridas endast av de renägare, vilkas djur föranlett utgifterna, med fördelning dem emellan efter antalet renar. En sådan subsidiär fördelningsregel är motiverad för de fall då medlemmarnas renar är uppdelade på två eller flera storgrupper, som hålls avskilda från varandra. De kostnader för bevakning, utfodring, driftsanläggningar etc. som avser de olika storgrupperna skall i så fall kunna redovisas och fördelas för sig. Gemensamma kostnader för renarnas skötsel och utgifter av

annat slag såsom byns administrationskostnader bör däremot alltid fördelas mellan samtliga renägare.

De renskötande medlemmarna bör vara skyldiga att efter anmodan av styrelsen tillskjuta nödigt förlagskapital till renbyns utgifter för renskötelsen. Den slutliga fördelningen av renbyns utgifter under ett räkenskapsår bör ske i styrelsens förvaltningsberättelse. Renbyns inkomster och utgifter under ett visst räkenskapsår bör i princip balansera varandra. Vinst eller förlust bör alltså inte stanna hos byn utan överföras till de enskilda renägarna. Enligt de sakkunniga bör värdet på det arbete som de renskötande medlemmarna presterar för renbyns räkning bestämmas i förväg av bystämman med giltighet intill dess stämman beslutar annat. Detta värde skall, såvitt gäller tid efter beslutet, läggas till grund för styrelsens bedömning av behovet av förlagsmedel och för den slutliga utgiftsfördelningen.

Reglerna om renbys utgifter och deras fördelning bygger enligt de sakkunniga på principen att utgifterna under ett räkenskapsår skall täckas av årets inkomster så att ingen vinst eller förlust uppkommer för byn. Inkomsterna består — förutom av förlag från de renskötande medlemmarna — huvudsakligen av intäkter genom försäljning av omärkta renar samt av byns andel i avgifter för jakt- och fiskerättsupplåtelser m. m. Eventuellt över- eller underskott under året utjämnas i samband med den i förvaltningsberättelsen verkställda slutliga utgiftsfördelningen, varav framgår vad varje renskötande medlem skall betala till byn utöver förlaget resp. har att få ut av denna, för att utgifter och inkomster skall gå jämnt ut. Ett fullständigt genomförande av principen om årlig utgiftstäckning genom utdebitering på de renskötande medlemmarna kan emellertid medföra vissa olägenheter. Det blir svårt för renbyn att finansiera större investeringar som i regel måste betalas under ett eller ett fåtal år, varemot nyttan av dem brukar visa sig i form av ökad avkastning eller minskade driftkostnader under en längre tidsperiod. Uttaxeringarna på de renskötande medlemmarna kan vidare bli ojämnt fördelade mellan olika år, eftersom skötselkostnader och andra utgifter för renarna erfarenhetsmässigt växlar starkt. Svårigheten att finansiera renbyns investeringar kan avhjälpas genom lån som återbetalas under längre tid. En utjämning av renägarnas årskostnader kan nås genom fondering, varvid under ett gott renår större utdebitering sker än som motsvarar årets utgifter och under ett dåligt år bidrag till utgifterna erhålls från de sålunda avsatta medlen. I fråga om renbyns befogenhet att uppta lån krävs enligt de sakkunniga inte några restriktioner beträffande kortfristiga lån som avses bli avvecklade senast under räkenskapsåret närmast efter det år då lånet upptagits. I fråga om andra mera långfristiga lån är enligt de sakkunniga problemet mer komplicerat. Det är här fråga om att till senare räkenskapsår helt eller delvis överväldra kostnaden för en åtgärd som beslutats och i regel också utförts under tidigare år. Därvid bör man inte bortse från risken för att en åtgärd inte kommer att medföra den nytta för

framtiden som man ansett sig ha anledning räkna med. De som drabbas av en sådan felbedömning blir i första hand byns renskötande medlemmar under de år då återbetalningen skall äga rum. Med hänsyn härtill är det enligt de sakkunniga befogat att kringgärda rätten att uppta mera långfristiga lån med särskilda föreskrifter, avsedda att i möjligaste mån hindra en olämplig belastning av den framtida rennäringen inom byns verksamhetsområde. De sakkunniga föreslår därför att beslut om lån av nu avsett slag måste fattas av bystämman med kvalificerad majoritet om två tredjedelar av det på stämman företrädde röstetalet, som tillika representerar mer än hälften av byns renskötande medlemmar, att vid lånets beslutande skall föreligga en amorteringsplan som visar under vilken tid och på vad sätt lånet skall återbetalas samt att lånets löptid skall vara maximerad till tio år eller den längre tid för vilken statlig kreditgaranti beviljats.

Angående fondbildning i syfte att möjliggöra utjämning av renskötelsens årskostnader samt stärka byns solvens och likviditet m. m. anför de sakkunniga inledningsvis att denna fråga kan lösas antingen genom föreskrift om obligatorisk fondbildning eller genom att byn frivilligt beslutar därom. De sakkunniga finner på anförda skäl lämpligast att välja frivilliglinjen och avstår alltså från att förorda tvingande bestämmelser om uppläggande av reservfonder eller liknande. I stället föreslås att erforderliga regler om fondavsättning och ianspråktagande av tillgängliga medel införs i renbyarnas stadgar. Därvid blir det möjligt att ta vederbörlig hänsyn till de olika byarnas ekonomiska situation och medlemmarnas önskemål om kostnadsutjämning mellan goda och dåliga renår etc. Om regleringen av de med fonderingen sammanhängande frågorna sker i renbyarnas stadgar, behöver lagstiftningen inte tyngas med bestämmelser om medlemmarnas rätt till fonderade medel i händelse av utträde ur byn. Avses sådan rätt skola tillkomma medlem, kan förbehåll därom införas i stadgarna i samband med övriga föreskrifter rörande eventuellt tillämnad fondbildning.

Slutligen föreslår de sakkunniga att de nuvarande bykassorna får övergå till renbyarna, varvid gällande bestämmelser i fråga om rätten att disponera kassorna upphör. I stadgarna skall dock kunna tas in föreskrifter om bykassas behållande som en särskild fond hos renbyn.

5.2 Remissyttrandena

De sakkunnigas förslag att större, rationella driftsenheter skapas genom åtgärder av organisatorisk natur godtas överlag av remissinstanserna. Det framhålls allmänt att förslaget att för gemensam drift av renskötelsen inom lappbys område bilda en ny typ av juridisk person, som i sina huvuddrag är uppbyggd enligt de principer som gäller för ekonomisk förening, väl tillgodoser syftet att höja renskötelsens effektivitet och lönsamhet.

Kammarkollegiet framhåller att de sakkunnigas förslag skiljer sig radi-

kalt från gällande ordning enligt renbeteslagen. För att åsladkomma den eftersträlvade ökningen av effektiviteten och lönsamheten synes föreningsrenskötseln vara lämplig driftsform. Härför talar bl. a. erfarenheterna från Finland och från den typ av föreningsrenskötsel som sedan länge förekommit inom vissa skogslappbyar, de s. k. renskötarföreningarna. Införande av föreningsrenskötsel över hela fältet synes från både rennäringsens och markägarnas synpunkt vara en angelägen reform. Införandet i svensk rättsordning av en sådan nyhet som obligatorisk Kooperation för en näringsutövning synes visserligen med hänsyn till de speciella förhållandena inom renskötseln i och för sig inte behöva inge betänkligheter. Övergången till föreningsrenskötsel kan emellertid för de nu aktiva inom renskötseln i vissa fall uppfattas som ett intrång i den personliga friheten. Kollegiet tror dock inte att det finns anledning hysa farhågor för att reformen i någon större grad skall behöva kränka den enskilde företagarens intressen. Kollegiet håller före att en radikal omläggning av renskötselns organisation är — åtminstone på vissa håll inom renskötseområdet — en nödvändig förutsättning för att renskötseln skall kunna bli bärkraftig.

Vattenöverdomstolen anser det uppenbart att ett genomförande av det framlagda förslaget om renbyar är ägnat att höja den renskötande befolkningens genomsnittliga ekonomiska och sociala ställning, men framhåller samtidigt att det nya systemet bör genomföras endast om en betydande majoritet bland näringsutövarna önskar det. Liknande synpunkter framförs av andra remissinstanser.

Lantbruksstyrelsen anser att en ny renbyorganisation enligt förslaget bör kunna främja rennäringsens utveckling och ge möjligheter att efter mera företagsekonomiska principer styra utnyttjandet av näringsens produktionsresurser. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* framhåller att de sakkunnigas förslag i stort sett är ändamålsenliga och ägnade att medverka till en erforderlig rationalisering och sanering av näringen. *Lappväsendet* och *lappbyarna i länet* har i huvudsak också ställt sig positiva till förslaget. Även *länsstyrelsen i Norrbottens län* ansluter sig i huvudsak till de sakkunnigas förslag i fråga om lappbyarnas organisation och framhåller att förslaget har rönt ett positivt mottagande inom länet. *Lappväsendet i länet* tillstyrker också förslaget och uppger att förslaget om renbyorganisationens uppbyggnad i huvudsak lämnats utan erinran av *lappbyarna i länet*.

Mot de sakkunnigas förslag till närmare utformning av renskötselns lokala organisation framför SSR erinringar på vissa punkter. SSR motsätter sig förslaget att byarnas ändamål begränsas till sådan verksamhet som har ett direkt samband med renskötseln i inskränkt bemärkelse. SSR hävdar att samebyn är bärare av sådana berättigheter till renskötseln som anges i 56 § renbeteslagen såsom rätt till grustäkt och annan därmed jämförlig nyttighet. Det är därför nödvändigt, att byn såsom sådan kan ekonomiskt nyttiggöra exempelvis en grustäkt inom samernas områden eller fisket genom

flygverksamhet för att främja det nödvändiga kombinationsnäringsfånget. Eftersom byn är bärare av rättigheterna, fordras ingen särskild upplåtelse, om byn själv tillgodogör sig rättigheterna. Ett legalt förbud för samebyn att själv begagna sin egen rätt till land och vatten med moderna medel skulle enligt SSR vara utomordentligt uppseendeväckande. Skall en eller flera enskilda samer inom byn utnyttja birättigheterna, exempelvis i bolagsform, med moderna metoder, fordras särskild upplåtelse, vilket komplicerar förhållandena onödigtvis. SSR motsätter sig också förslaget att byn ges befogenhet att begränsa antalet renskötande medlemmar i byn och medlemmarnas reninnehav. Samerna önskar inte bidra till tvångsutflyttningar genom anlitande av samisk makt. Den samiska makten bör inte användas på detta sätt på lokalplanet. En kommun eller en häradsallmänning kan inte utesluta medlemmar eller delägare. Motsvarande tankegång gäller i tillämpliga delar i fråga om bestämmande av renantalet för medlem i sameby. SSR kritiserar även förslaget att samebyn själv skall bestämma om skötesrenar skall få hållas på bete inom byns område. SSR anser att nuvarande regler om skötesrenar bör behållas med följande begränsningar, nämligen att — beträffande jordbruksfastighet — blott den som äger och brukar jordbruksfastighet kan komma i fråga, att antalet sätts till tio renar i allt samt att bostadsbandet enligt 14 § 2 renbeteslagen inte skall gälla samer som är stödjande medlemmar i samebyn. De sakkunnigas förslag innebär enligt SSR ett alltför fritt spel för ekonomiskt starka utomstående fysiska och juridiska personer. Jaktsafari på ren och andra för samerna oantagbara oarter kan få insteg. Ett starkt ekonomiskt intresse kan köpa upp renar och ställa samebyn inför ett fullbordat faktum, som byn inte har möjlighet att i verkligheten värja sig mot, även om formell rätt därtill skulle föreligga. Samebyn bör få rätt att vägra att motta skötesrenar. I fråga om medlemskap inom by anser SSR att byn bör ha rätt att anta utomstående renskötselberättigad som stödjande medlem i byn. Härigenom kan renskötande samer visa sin solidaritet med övriga samer och vice versa. Behovet av ett bindemedel samerna emellan är mycket angeläget. I fråga om det ekonomiska ansvaret för samebyns förbindelser hävdar SSR att medlemmarnas personliga ansvar på något sätt måste begränsas. De sakkunnigas förslag om ett obegränsat personligt ansvar synes i högst betydande mån tvångsvis öka de ekonomiska riskerna i rennäringen för större renägare, hemmansägare och förmögenhetsägare bland samerna. Samebyn såsom ekonomisk förening skulle härigenom komma att på ett avgörande sätt skilja sig från övriga ekonomiska föreningar. Man riskerar kapitalflykt från renskötseln för säkerställande av ekonomisk trygghet. Detta skulle medföra stora vådor, eftersom renskötseln måste anses vara underförsörjd med kapital.

Mot förslaget att byn ges befogenhet att begränsa antalet renskötande medlemmar i byn och medlemmarnas reninnehav riktas invändningar även från andra håll. *Kammarkollegiet* anser att avgången inom rennäringen och

därmed sammanhängande omställningsproblem är frågor som det närmast bör ankomma på myndigheterna att lösa. Kollegiet ifrågasätter därför om bystämman bör ges befogenhet att minska antalet renskötande medlemmar i byn. *Same-Ätnam* framför liknande synpunkter.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller att förslaget att bystämman skall äga besluta såväl om begränsning av antalet renskötande medlemmar som medlemmarnas reninnehav väckt betänkligheter hos renägarna. Länsstyrelsen anser för sin del att dessa ärenden bör avgöras av myndighet. *Lappväsendet i Västerbottens län* anser att beslut om uteslutning av medlem och maximering av medlems reninnehav bör fastställas av länsstyrelse för att bli giltigt.

Kammarkollegiet ställer sig tveksamt till de sakkunnigas förslag i fråga om skötesrenar. Enligt kollegiet utgör skötesrenarnas andel i renstocken i genomsnitt 15 %. Rätten att ha renar i vård hos renskötande same är traditionsbunden. Skötesrenäganget är förmodligen också av viss ekonomisk betydelse för den ortsbefolkning och de icke renskötande same som berörs härav. Från rennäringsidkarnas synpunkt torde skötesrenarna dock vara en belastning. Som ett naturligt led i strävandena att höja näringens lönsamhet bör enligt kollegiet ingå avskaffande av systemet med skötesrenar. Såsom de sakkunniga erinrat har gällande bestämmelser i renbeteslagen om högsta antal skötesrenar tillkommit huvudsakligen i syfte att skydda de renskötande samerna från att bli alltför starkt beroende av den bofasta befolkningen. Att överlämna åt renbyn att avgöra hur många skötesrenar som skall få hållas inger betänkligheter från den synpunkten att det kan leda till att skötesrenarnas antal ökar till förfång för den egna näringens möjligheter att utvecklas. Med hänsyn härtill anser kammarkollegiet att frågan om skötesrenar bör övervägas ytterligare.

6. Bestämmelser till skydd för renskötselrätten

6.1 Gällande rätt

Den grundläggande bestämmelsen om renskötselrättens innebörd finns i 1 § 2 renbeteslagen. Där sägs att rätt till renskötsel innefattar befogenhet för lapp -- varmed åsyflas den som enligt renbeteslagen är renskötselberättigad -- att på de trakter där han äger uppehålla sig med sina renar begagna sig av land och vatten till underhåll för sig och renarna. Renbeteslagen innehåller vidare flera bestämmelser i vilka den allmänna renskötselrätten exemplifieras och kompletteras, nämligen om rätt att flytta med renarna mellan olika betesområden (21—24 §§), att uppföra stängsel (25 §), att anlägga vissa byggnader och uppta odlingar (41—43 §§), att hålla getter (44 §), att avverka skog (45—54 §§) och att jaga och fiska (55 §).

Rätten att driva renskötsel kan inskränkas med stöd av expropriations-

lagen och andra på fastigheter tillämpliga författningar såsom vattenlagen, väglagstiftning och gruvlagen. Därutöver innehåller renbeteslagen vissa bestämmelser som möjliggör inskränkningar i renskötselrätten när så fordras för att tillgodose motstående intressen. Om renbetesrättens utövande på visst område provas vara i synnerlig mån betungande för den jordbrukande befolkningen, kan Kungl. Maj:t förordna att området inte vidare får begagnas för renskötsel (2 § 3 och 3 § 3). Skogssamernas rätt kan dessutom på samma sätt få vika av hänsyn till odlingens fortgång eller till fjällrenskötseln (3 § 3). Om fjällrenskötseln i denna ordning avlyses på visst område, skall dock annat lämpligt område anvisas samerna (2 § 3). Skogssamerna däremot är inte tillförsäkrade motsvarande compensation. Även i andra fall kan renskötseln få lov att vika. I 5 § föreskrivs följande: Finner Konungen visst område å trakt, där lapparna äga uppehålla sig med sina renar, oundgängligen erforderligt för särskilt ändamål av större betydelse, må sådant område undantagas från lapparnas begagnande. Är område, som sålunda undantages, beläget ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen, skall skälig gottgörelse lämnas för det intrång, som genom områdets undantagande orsakas för renskötseln. Sådant gottgörelse skall enligt bestämmelser, som givas av Konungen användas till förmån för lapparna. — Bestämmelsen i 5 § renbeteslagen om befogenhet att undanta visst område från samernas begagnande saknar motsvarighet i äldre renbeteslagstiftning. Den infördes på förslag av 1919 års lappkommitté. Kommittén ansåg att visst område borde kunna undantas från samernas begagnande även i annat fall än då betesrättens utövning var betungande för den jordbrukande befolkningen. Kommittén tillade att den närmast tänkt på sådana företag som gruvdrift, järnvägsanläggningar, uppdämningar i vattendrag e. d., för vilkas tillkomst, om de kunde tillmätas större betydelse, samernas intressen inte gärna fick utgöra hinder (SOU 1923: 51 s. 105). Enligt vad departementschefen framhöll vid remiss till lagrådet av kommitténs överarbetade förslag avses med stadgandet att "uttala den grundsatsen att de renskötande lapparna icke, såsom på sina håll ännu göres gällande, äga anspråk på oinskränkt förfoganderätt över de åt dem upplåtna områdena, utan att deras liksom andras intressen böra stå tillbaka, då det gäller det allmännas bästa". Förslaget förklarades dock innebära att samernas intressen inte borde vika annat än då det förelåg ett trängande behov att tillgodose ett särskilt ändamål av större betydelse (prop. 1928: 43 s. 86). Angående ersättningens omfattning uttalade departementschefen bl. a.: Uppenbart är att vederlaget icke kan omfatta all den avkastning, som utvinnes av det undantagna området. Vederlaget bör hållas inom rimliga gränser. Departementschefen anslöt sig till en remissinstans som uttalat att ersättningen borde innebära skälig gottgörelse för det minskade renbetet samt att jordvärdestegring på grund av järnväg, närhet till gruva o. s. v. borde tillfalla statsverket (prop. 1928: 43 s. 86).

I 56 § renbeteslagen finns vissa bestämmelser som innefattar särskilda garantier mot upplåtelser som kan medföra olägenheter vid utövningen av renskötselrätten. Paragrafens tillämpningsområde omfattar endast "de områden som blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade". Enligt förarbetena till renbeteslagen avses med detta uttryck renbetesfjällen i Jämtlands län och de delar av lappmarkerna ovanför odlingsgränsen som inte står under enskild disposition (prop. 1928: 43 s. 171). I paragrafen föreskrivs att samerna på dessa områden inte får upplåta bete, slätter, grustäkt, jakt, fiske eller annan jämförlig nytthet till annan. Däremot kan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer mot avgift göra vissa nyttjanderättsupplåtelser på områdena. Sålunda kan upplåtas bete, slätter, grustäkt eller annan därmed jämförlig nytthet, om denna inte används av samerna och upplåtelsen kan ske utan intrång eller skada för renskötseln. Vidare kan upplåtas jakt eller fiske, om upplåtelsen kan ske utan fara för tillgången på vilt eller fisk och utan besvärande intrång för samerna. Sådan upplåtelse får inte omfatta ensamrätt till jakt eller fiske utan är begränsad till befogenhet att jämte samerna utöva jakt eller fiske. Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kan också upplåta nyttjanderätt till inägor. För sådan upplåtelse krävs att den kan ske utan avsevärt men för renskötseln. Vidare kan nyttjanderätt till mark upplåtas under förutsättning att upplåtelsen prövas böra ske med hänsyn till den allmänna samfärdseln. I förarbetena till sist nämnda bestämmelse sägs att det är viktigt med en viss bösättning i fjälltrakterna med hänsyn till samfärdseln exempelvis för postbefordran, för underhåll av stigar och färdleder och för att på annat sätt underlätta färder i fjälltrakterna. Slutligen föreskrivs i 56 § renbeteslagen att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer, om synnerliga skäl föreligger, även i andra fall kan meddela upplåtelse av nyttjanderätt till mark för bostad eller liknande ändamål. Den avgift som inflyter på grund av upplåtelse enligt 56 § renbeteslagen skall enligt bestämmelser som ges av Kungl. Maj:t användas till förmån för samerna eller för verksamhet på den mark som upplåtelsen avser.

Om upplåtelse av renbetesmark för ändamål som inte finns angivet i 56 § renbeteslagen beslutar Kungl. Maj:t. Detsamma gäller upplåtelse av renbetesmark för ändamål som visserligen finns med i 56 § men beträffande vilket särskilt bemyndigande inte har lämnats åt underordnad myndighet att utöva beslutanderätten. Som exempel på upplåtelser vilka i praxis underställs Kungl. Maj:ts prövning kan nämnas upplåtelse av mark för framdragande av elektrisk ledning samt för anordnande av vattentäkt, turiststuga och skidlift.

6.2 JO:s framställning

I sin skrivelse till Kungl. Maj:t anförde JO, såvitt nu är i fråga, bl. a. följande.

Vid antagandet av 1928 års renbeteslag har man förutsatt att det i vissa fall kunde vara ur allmän synpunkt befogat att inskränkning i annan ordning än genom expropriationsrättsliga förfaranden ägde rum i samernas hävdvunna rättigheter att för sig och sina renar begagna fjällmarkerna, t. ex. genom att vissa områden undantogs deras begagnande, genom att flyttningssvägarna ändrades, genom att upplåtelse av jakt och fiske åt andra skedde på deras marker m. m. Under tiden efter lagens antagande har samhällsförhållandena i många avseenden radikalt förändrats. Den snabba sociala, ekonomiska och tekniska utveckling som särskilt efter andra världskriget präglat samhället har helt naturligt inte kunnat undgå att få återverkningar även med avseende på samernas förhållanden. En exploatering av fjällvärlden har påbörjats, som man vid lagens antagande helt visst inte kunde förutse. Industrieföretag byggs ut eller tillkommer, nya kommunikationsleder genom hittills orörd mark anläggs, bostads- och fritidsbebyggelse expanderar, turismen söker sig i ökad utsträckning till fjällvärlden osv. Genom denna utveckling — som väl får antas komma att i stegrat tempo fortsätta — aktualiseras på ett helt annat sätt än tidigare de spörsmål rörande samernas rätt att i möjligaste mån bibehållas vid sitt hävdvunna näringsfång, som reglerats i 1928 års lag. Den frågan anmäler sig därför om denna reglering numera på ett ändamålsenligt sätt tillgodoser samernas rätt och intressen.

Med hänsyn till de förändrade förhållanden som tidsutvecklingen medfört i fråga om fjällvärldens utnyttjande och till beskaffenheten och omfattningen av de intressekollisioner mellan samernas och andra intressen som med tidens gång kan förväntas uppkomma, synes önskvärt att en översyn och precisering nu sker av de materiella regler efter vilka dessa intressekollisioner skall bedömas och av de allmänna grundsatser på vilka reglerna vilar. En sådan med hänsyn till tidsutvecklingen betingad översyn synes påkallad för att klarlägga samernas rättsliga ställning i dagens och morgondagens samhälle och också — och inte minst — för att ge de tillämpande myndigheterna erforderlig ledning för deras förvisso vanskliga och maktpåliggande prövning av uppkommande frågor. Spörsmålet om de materiella reglernas innebörd och tillämpning är av essentiell betydelse för frågan om samerna skall kunna fortsätta sitt urgamla näringsfång eller om de efter hand skall trängas undan till allt mindre reservat för att till slut upphöra att existera som speciell befolkningsgrupp med säregat kulturarv.

6.3 De sakkunniga

De sakkunniga erinrar om att omfattningen och beskaffenheten av de renskötande samernas ursprungliga rättigheter inom renskötselområdet sedan gammalt är en omtvistad fråga. Meningsskiljaktigheterna har lett till att företrädare för samerna väckt talan mot Kungl. Maj:t och kronan om bättre rätt till vissa renbetesmarker. De sakkunniga framhåller för sin del att de enligt sina direktiv har att utgå från renbeteslagens huvudsakliga innehåll rörande samernas särskilda rättigheter i förhållande till kronan och andra rättsinnehavare och att det klarläggande av samernas rättsställning som behöver göras således skall ske på grundval av nu gällande lagstiftning. Med denna begränsning av utredningsuppdraget anser sig de sakkunniga inte ha anledning att ingå i bedömning av frågan om innebörden av de rättigheter som de renskötande samerna av ålder haft inom skilda delar av det nuvarande renskötselområdet. De sakkunniga framhåller att det ända sedan tillkomsten år 1886 av den första renbeteslagen i lagstiftningen konsekvent har hävdats att samernas rätt är inskränkt till sådant nyttjande av land och vatten som fordras för renskötselns bedrivande. Åt denna ståndpunkt gavs klart uttryck redan av särskilda utskottet vid 1886 års riksdag (utlåtande nr 1 s. 31), när frågan om befogenhet för samerna att upplåta nyttjanderätt inom de för dem anvisade områdena behandlades. Utskottet uttalade följande: "Ehuru lapparnas befogenhet att till underhåll för sig och sina renar betjena sig af land och vatten å de trakter, der de ega att vistas, är grundad på deras naturliga rätt till de för deras existens nödiga förutsättningar, så är med afseende å dessas beskaffenhet denna rätt likväl icke ens inom de för lapparne afsatta land att anse såsom en eganderätt. Den är endast en nyttjanderätt till det omfång, som bestämmes af villkoren för renskötselns bedrivande. Hvad dertill icke erfordras, bör således falla utom gränsen för denna rätt." De sakkunniga framhåller att de renskötande samernas rättigheter i överensstämmelse med detta motivuttalande i de olika renbeteslagarna har beskrivits som en befogenhet att "betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar" (1 § 1886 års lag) resp. att "begagna sig av land och vatten till underhåll för sig och renarna" (1 § 1898 och 1928 års renbeteslagar).

Enligt de sakkunniga har utvecklingen lett till att de bestämmelser i renbeteslagen som möjliggör inskränkningar i rätten till renskötsel till förmån för den jordbrukande befolkningen kan undvaras. Detsamma gäller bestämmelserna om inskränkning i skogssamernas rätt till förmån för fjällrenskötsel. Sälunda anför de sakkunniga, att den utveckling som nu kännetecknar det norrländska jordbruket ovanför odlingsgränsen gör det överflödigt att vid sidan av den generella föreskriften i 5 § renbeteslagen behålla den särskilda föreskriften om undantagande av mark från renskötsel till förmån för jordbruket. Bestämmelsen har inte heller, såvitt de sakkunniga

känner till, tillämpats i praktiken. Bestämmelsen i renbeteslagen om inskränkning i skogssamernas rätt till förmån för fjällrenskötseln grundade sig enligt de sakkunniga på uppfattningen att fjällrenskötseln hade större framtidsutsikter än skogsrenskötseln och avgjort större betydelse än denna. Erfarenheterna stöder dock enligt de sakkunniga inte denna uppfattning. Snarare har skogsrenskötseln hävdat sig bäst såväl drifttekniskt som ekonomiskt. Eftersom gränsen mellan de båda rendriftsformerna dessutom är tämligen flytande, anser de sakkunniga att tiden nu är mogen att avskaffa skillnaden i rättsställning mellan fjäll- och skogsrenskötsel. De sakkunniga föreslår sålunda att bestämmelsen slopas.

I fråga om den generella föreskriften i 5 § renbeteslagen om undantagande av mark från användning för renskötseländamål påpekar de sakkunniga att beskaffenheten av de ändamål till vilkas förmån renskötselrätten i händelse av intressekonflikt måste vika i lagrummet inte har angetts på annat sätt än att det skall vara fråga om särskilt ändamål av större betydelse. Av förarbetena får dock anses framgå att det skall vara fråga om ett förelag vars genomförande framstår som angeläget från allmän synpunkt. Att för ett företag av enbart privat intresse låta intrång ske i renskötselrätten torde inte ha varit avsett. Denna innebörd skulle enligt de sakkunniga framgå tydligare, om villkoret för undantagande, efter förebild av 1 § första stycket 6 expropriationslagen, anges så att det konkurrerande ändamålet skall äga väsentlig betydelse för det allmänna. De sakkunniga framhåller att ett företag givetvis kan ha betydelse för det allmänna även om det tillkommit på enskilt initiativ och genomförs utan ekonomiskt eller annat stöd från statlig eller kommunal myndighet. Företagets sakliga innebörd, inte den form i vilken det framträder, skall beaktas vid bedömningen av om ett visst ändamål är av betydelse för det allmänna eller ej. Även ett privatekonomiskt företag, exempelvis för gruvbrytning eller turism, bör därför kunna göra anspråk på att få mark undantagen, om företagets verkningar från t. ex. sysselsättningssynpunkt anses tillgodose ett väsentligt intresse, trots olägenheter för renskötseln. De sakkunniga anser det inte vara möjligt att närmare ange beskaffenheten av sådana företag som skall kunna få mark undantagen från renskötsel. Varje försök till närmare definiering av ändamålen skulle med säkerhet ganska snart framstå som föråldrat. Det bör därför överlämnas åt rättstillämpningen att med beaktande av de från tid till annan skiftande förhållandena bedöma i vilka fall det allmännas bästa motiverar intrång i renskötselrätten. Uppenbarligen måste därvid tillses att det i varje särskilt fall undantagna området inte görs större än som oundgängligen behövs för ändamålet och att vid lokaliseringen och utformningen av området all möjlig hänsyn tas till renskötselns intressen. För att ett område skall kunna undantas från renskötsel bör vidare krävas, att sökanden disponerar all den mark som fordras för ändamålet. Undantagandet i och för sig innebär inte tillskapande av sådan dispositionsrätt utan medför endast att

den nytjanderätt som tillkommer de renskötselberättigade upphör inom området. Om undantagandet skall avse företag för annans räkning än områdets ägare, måste således visas att markägaren genom upplåtelser av nytjanderätt eller servitut medgett företagaren att använda området för det avsedda ändamålet. Beslut om undantagande bör enligt de sakkunniga, liksom f. n. gäller, kunna meddelas beträffande alla slags områden där renskötsel är tillåten. Även om behovet av undantagsförordnanden är störst i trakter där renskötsel får bedrivas året om, förekommer det på många håll inom lappmarkerna nedanför odlingsgränsen och inom sedvanerättsområdet att renskötelsen bedrivs på sådant sätt att den inte går att förena med annan verksamhet. Verkningarna av ett undantagande blir enligt de sakkunniga i första hand att rätten för ortens renskötselberättigade att nyttnja området för renbete upphör. Ytterligare verkan av renbetesrättens upphörande blir att de renskötselberättigade inte vidare får inom området nyttja de särskilda förmåner som enligt lag skall åtfölja renskötselrätten, såsom att flytta med renarna, uppföra stängsel, anlägga byggnader, avverka skog samt jaga och fiska. Detta bör dock inte hindra att samerna förbehålls rätt att även i fortsättningen ulöva vissa av de i renskötselrätten ingående befogenheterna i sådant fall när undantagandet inte behöver vara totalt. Sådant rätt har samerna fått genom exempelvis Kungl. Maj:ts beslut den 11 juni 1964 angående linbana m. m. inom Abisko nationalpark. Enligt detta beslut har samerna rätt att utnyttja det undantagna området i den omfattning vederbörande myndighet finner utnyttjandet kunna ske utan olägenhet med hänsyn till syftet med företaget. Enligt de sakkunniga kommer beslut om undantagande i regel att avse all framtid. Om det med renskötelsen konkurrerande intresset kan förutsägas vara tidsbegränsat, bör hinder dock inte möta mot att förordna om undantagande allenast på viss tid, efter vars förlopp området åter får användas för renskötseländamål.

De sakkunniga erinrar om att gällande ersättningsregler i 5 § renbeteslagen är begränsade i olika hänseenden. Dels utgår ersättning endast i den mån området är beläget ovan odlingsgränsen eller på renbetesfjällen, dels lämnas skälig gottgörelse endast för det intrång som genom undantagandet orsakas renskötelsen. I uttrycket "skälig gottgörelse" bör enligt de sakkunniga kanske också inläggas att någon rätt inte föreligger till full ersättning ens för skadan i renskötselhänseende utan att det är tillräckligt med ett efter förhållandena avpassat vederlag för en del av de uppkommande olägenheterna. Ersättningsreglerna är sålunda mer restriktiva mot de skadelidande än motsvarande bestämmelser i andra jämförbara sammanhang, där principen genomgående är att gottgörelse skall lämnas åtminstone för alla uppkommande sakskador av ekonomisk natur och detta oberoende av om skadan drabbar skadeföremålets ägare eller innhavare av en begränsad rätt till föremålet. Enligt de sakkunniga saknas anledning att vid bedömning av ersättningsfrågan anse de renskötselberättigades på renbeteslagen

grundade nyttjanderätt mindre värdefull än en motsvarande nyttjanderätt som tillkommit genom privaträttslig upplåtelse. Rätten till ersättning bör följaktligen omfatta hela den genom undantagandet åstadkomna minskningen av nyttjanderättens uppskattade värde vid tiden för ingreppet. Gottgörelse bör sålunda utgå även för intrång på mark nedanför odlingsgränsen och utanför renbetesfjällen. Ersättningen bör emellertid vara begränsad till skada på och intrång i den nyttjanderätt som tillkommer de rensköttselberättigade, dvs. själva renbetesrätten och de med denna förknippade särskilda rättigheterna, främst rätten att jaga och fiska samt rätten till skogs fång. Det särskilda värde som området kan äga exempelvis på grund av förekomsten av vattenkraft, gruvfyndighet eller tomtförsäljningsmöjligheter omfattas inte av nyttjanderätten och det bör därför inte påverka ersättningen till de rensköttselberättigade.

De sakkunniga tar även upp frågan angående möjligheten att föreskriva s. k. skadeförebyggande åtgärder. De sakkunniga framhåller att det inte är ovanligt att Kungl. Maj:t, trots att renbeteslagen inte innehåller några bestämmelser härom, som villkor för undantagande föreskriver att skadeförebyggande åtgärder skall utföras, t. ex. anläggande av stängsel omkring det undantagna området för att minska olägenheterna genom undantagandet. Enligt de sakkunniga bör skadeförebyggande åtgärder i regel vidtas, när ett område undantas från renskötseln. Den verksamhet som föranleder undantagandet är nämligen i allmänhet av sådant slag att renarna bör hindras från att ströva in i området. Enligt de sakkunniga bör inte renägarna betungas med ökat bevakningsarbete. I stället bör det normalt ankomma på den i vars intresse undantagandet sker att ombesörja erforderlig stängselhållning. Även andra åtgärder, t. ex. nya flyttningssvägar, kan behövas för att minska olägenheterna för renskötseln.

Enligt gällande bestämmelser är Kungl. Maj:t prövningsmyndighet i frågor om undantagande. De sakkunniga förordar att denna ordning även i fortsättningen behålls såvitt avser frågan huruvida undantagande bör ske eller inte. Ett beslut om undantagande av mark från rensköttsel har samma karaktär som de på Kungl. Maj:t ankommande avgörandena om tillstånd till tvångsförvärv enligt expropriationslagen och annan tvångslagstiftning. Även frågor om skadeförebyggande åtgärder bör enligt de sakkunniga prövas av Kungl. Maj:t, eftersom sådana frågor om möjligt bör avgöras samtidigt med frågor om undantagande. De sakkunniga diskuterar ingående vilken myndighet som lämpligen bör anförtros prövningen av ersättningsfrågan. Beaktansvärda skäl kan enligt de sakkunniga åberopas för att ersättningsfrågan liksom f. n. avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet. Ett skäl är, att det är förenat med minst omgång att låta frågan om undantagande och ersättning prövas i ett sammanhang. Eftersom lägre administrativ myndighet inte torde kunna komma i fråga för sådana ersättningsavgöranden, är alternativet till prövning av Kungl. Maj:t att frågan överlämnas till dom-

stol. En domstolsprövning innebär enligt de sakkunniga viss risk för tidsutdräkt och väsentligt ökade kostnader för förfarandet. Å andra sidan talar åtskilligt för domstolsprövning. Om full ersättning och inte bara "skälig gottgörelse" skall utgå för uppkommande minskning av renskötselrättens värde, får ersättningsfrågan i huvudsak samma karaktär som i ett expropriationsmål där tillståndsfrågan avgörs av Kungl. Maj:t men ersättningsfrågan av domstol. Inte minst med hänsyn till att kronan är den störste markägaren inom renskötselområdet och därför i regel är engagerad i de företag för vilkas räkning undantagande av mark behövs är det enligt de sakkunniga av värde att fastställandet av ersättning ankommer på organ utan anknytning till administrativ myndighet. Enligt de sakkunniga är värdet av att rennäringen blir jämställd med andra av tvångsingripanden hotade intressen så stort att de praktiska fördelarna av en bedömning i administrativ ordning bör få komma i andra hand. De sakkunniga föreslår därför att prövning av ersättningsfrågor överflyttas från Kungl. Maj:t till expropriationsdomstol.

De sakkunniga tar också upp frågan om skydd mot markanvändning till skada för renskötseln. Det framhålls att renbeteslagen inte innehåller några regler som generellt hindrar markägare och andra från att använda marken så, att renägarna i praktiken hindras att utnyttja sin betesrätt. De inskränkningar som nu finns i fastighetsägares och brukares handlingsfrihet i förhållande till rennäringensutövarna avser endast vissa förfaranden, såsom förbud mot att skada flyttningssväg och att ofreda eller fördriva renar. Hinder föreligger däremot inte mot att marken görs improduktiv som renbetesmark. En sådan ordning var enligt de sakkunniga måhända naturlig när mycket stora arealer fanns för renskötseln och möjligheten att förändra naturen var begränsad. Nu är emellertid läget ett annat. En utveckling har påbörjats som kan leda till att vidsträckta marker inte längre kan användas för renskötselendamål. Främst är det turismen och fritidsbebyggelsen i fjälltrakterna som utgör nytillkomna och i lagstiftningen hittills obäaktade faktorer. Något effektivt skydd finns inte i renbeteslagen mot att markägaren genom bebyggelse eller på annat sätt ändrar markens användning och därigenom skadar renskötseln. Detta är enligt de sakkunniga inte tillfredsställande. Den rätt till renbete och annat nyttjande av land och vatten som tillkommer de renskötselberättigade bör inte kunna göras om intet genom ensidigt handlande av markägarna. Att huvuddelen av renbetesmarkerna tillhör kronan och att risken därför är ringa för sådana markdispositioner bör inte kunna åberopas. Skillnad bör nämligen inte göras mellan kronan och andra markägare. Inte minst ur psykologisk synvinkel är det av stor betydelse för de renskötselberättigade att även i förhållande till kronan ha uttryckligt lagstöd för sina befogenheter inom renskötselområdet. De sakkunniga föreslår därför bestämmelser som i princip hindrar ägare och brukare av mark, som omfattas av renskötselrätten, att ändra

användningen av marken till skada för renskötseln. I syfte att förebygga att utvecklingen inom renskötselområdet hämmas genom sådana bestämmelser, något som enligt de sakkunniga uppenbarligen måste undvikas inte minst i samebefolkningens eget intresse, bör bestämmelserna emellertid förses med vissa inskränkningar. Regelns tillämpningsområde bör enligt de sakkunniga begränsas till de trakter där renskötsel är tillåten under hela året. Förbudet mot ändrad markanvändning bör vidare gälla endast i fråga om sådan mark som faktiskt nyttjas för renskötsel. Förbudet bör drabba endast åtgärder av påtagligt betydelsefull karaktär, varken smärre ändringar i användningssättet, t. ex. införande av modernare metoder vid skogsavverkning, eller mindre väsentliga olägenheter för renägarna bör därför omfattas av förbudsbestämmelsen.

Avsikten med den föreslagna bestämmelsen om förbud mot ändrad markanvändning är endast att förhindra att mer ingripande ändringar i användningen av mark, som är särskilt värdefull för rennäringsutövarna, kommer till stånd genom ensidigt handlande av markens ägare eller brukare. Undantag bör sålunda göras för det fall marken redan undantagits från renskötsel med stöd av de regler som de sakkunniga föreslagit. Vid den prövning som skall ske enligt dessa regler fattas beslut om markanvändningen på objektiva grunder och efter hörande av de olika berörda rättsägarna. Rennäringsidkarna är också i dessa fall tillförsäkrade ersättning för de olägenheter som kan uppkomma genom markens undantagande. Det föreslagna förbudet skall därför gälla endast till dess marken undantas från renskötsel enligt de regler som de sakkunniga föreslagit. Beträffande företag som är underkastade tillståndsprövning enligt vattenlagen, torde det enligt de sakkunniga inte föreligga något behov av att mark som berörs därav i förväg undantas från renskötsel. Vattendomstolens eller synemännens handläggning av sådana ärenden innebär nämligen att rättsägarna, däribland rennäringens målsmän, får komma till tals innan tillståndsfrågan avgörs och att ersättningsfrågorna blir nöjaktigt behandlade. Också i samband med fastställande av generalplan, stadsplan och byggnadsplan är prövningen av markanvändningen enligt de sakkunniga fullt tillfredsställande. Till undvikande av en onödig extra prövningsomgång med åtföljande risk för kompetenskonflikter bör företag av nu angivna slag inte vara underkastade det föreslagna stadgandet om förbud mot ändrat utnyttjande av mark till skada för renskötseln. I viss mån liknande synpunkter kan enligt de sakkunniga läggas på andra företag för vilka tvångsrätter tillskapas genom beslut av administrativa eller judiciella myndigheter. Eftersom prövningen av såväl tillstånds- som ersättningsfrågan i sådana fall är mer begränsad till de direkta verkningarna av den ifrågasatta tvångsrätten, anser de sakkunniga att det f. n. inte är motiverat att undanta ytterligare företag från den föreslagna förbudsregelns tillämpning. De sakkunniga föreslår att tillämpningen av den föreslagna förbudsregeln skall ankomma på allmän domstol

efter talan av renby vars område berörs av en vidtagen eller tillämnad ändring i markanvändningen.

Enligt de sakkunniga är även renbeteslagens bestämmelser om nyttjanderättsupplåtelser i behov av en översyn. Till en början erinrar de sakkunniga om att 56 § renbeteslagen avser nyttjanderättsupplåtelser endast inom en del av renskötseområdet, nämligen för "lapparna avsatta land" (22 § 1886 års renbeteslag) resp. "områden som blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade" (31 § 1898 års renbeteslag och 56 § 1928 års renbeteslag). När fråga uppkommer om att upplåta mark inom denna del av renskötseområdet för annat ändamål än renskötsel, bör enligt de sakkunniga även i fortsättningen utgångspunkten vara att renbetesrätten ej skall behöva vika annat än i vissa i lagen särskilt angivna fall, varvid ersättning skall lämnas för uppkommande intrång. Utanför reglerna i 56 § lagen faller bl. a. all mark inom sedvanerättsområdet och i lappmarkerna nedanför odlingsgränsen liksom enskild och kommunägd mark, även om den ligger ovanför odlingsgränsen. I fråga om upplåtelse av nyttjanderätt till sådan mark gäller vanliga regler, vilket bl. a. innebär att markägaren är oförhindrad att göra upplåtelser utan att behöva ta särskild hänsyn till samernas rättighet. Dessa rättigheter kvarstår i princip oförändrade trots skedda upplåtelser, men i praktiken kan möjligheten att utnyttja dem reduceras på grund av den ändring av markens faktiska användande som kan bli följden av en nyttjanderättsupplåtelse. Någon ändring av gällande lags ståndpunkt i detta avseende anser de sakkunniga inte böra ske. Med hänsyn till att samernas rättigheter sedan länge varit särskilt omfattande och dessutom tryggade genom särskilda bestämmelser i fråga om de till samernas "uteslutande begagnande" anvisade områdena är det enligt de sakkunniga motiverat att för dessa områden behålla speciella garantier mot upplåtelser som kan medföra olägenheter vid utövningen av renskötselrätten och de med denna förenade birättigheterna. Å andra sidan skulle ett utsträckande av dessa garantier till områden, där de inte nu föreligger, medföra risk för allvarliga rättsförluster för andra rättsägare och sannolikt föranleda omfattande kompensationskrav. När det gäller frågan vem som skall ha beslutanderätten i upplåtelsefrågor står enligt de sakkunniga valet mellan markägaren, dvs. staten, eller innehavaren av rätten till områdenas "uteslutande begagnande", dvs. samerna. I båda fallen måste det bli fråga om företrädare för de egentliga rättsägarna, för staten någon regional eller central myndighet och för samerna någon organisation, lokal eller mer riksomfattande. Enligt de sakkunniga bör man vid frågans bedömande i första hand anlägga praktiska synpunkter. På vad sätt befordras bäst de intressen som både samerna och övriga befolkningsgrupper numera har inom dessa vidsträckta områden? De sakkunniga anser det vara uppenbart att endast en statlig förvaltning kan komma i fråga för uppgiften. Medan en samisk förvaltning i praktiken inte torde kunna utformas så att den innefattar erfor-

derliga garantier för att övriga befolkningsgruppers intressen blir i skälig omfattning tillgodosedda, bör det vara fullt möjligt att inom ramen för en statlig förvaltning ta vederbörlig hänsyn till alla gruppers berättigade intressen, däribland också samernas. De sakkunniga anser därför att det nuvarande systemet i princip bör behållas och att således garantier för de särskilt omfattande samiska rättigheterna inom de aktuella områdena även i fortsättningen bör lämnas inom ramen för en statlig förvaltning. Om ett sådant system skall bli effektivt, måste det emellertid sörjas för att de enskilda rättsägarna inte vidtar åtgärder som hindrar den statliga förvaltningsverksamheten. Liksom i gällande lag bör därför förbud gälla för privata förfoganden över rättigheter som ingår i renskötselrätten.

Enligt 56 § renbeteslagen får upplåtelse av jakt eller fiske på de områden som anvisats till samernas uteslutande begagnande inte omfatta ensamrätt till sådana nyttigheter utan är begränsad till befogenhet att "jämte lapparna" utöva jakt eller fiske. Denna begränsning av möjligheten att verkställa upplåtelsen har ursprungligen tillkommit för att säkra samernas rätt till jakt och fiske såsom binäringar till renskötseln. Enligt de sakkunniga kan det ifrågasättas om det är påkallat att undantagslöst förbjuda sådan upplåtelse med ensamrätt. Jaktens betydelse som binäring torde vara starkt reducerad och i fråga om fisket finns möjligheter att dela upp fiskevattnen i sådana som fordras för samernas eget behov och sådana som utan olägenhet kan avstås till utomstående. Samtidigt har värdet av att kunna avsätta vissa jaktmarker och fiskevatten för upplåtelse med ensamrätt väsentligt ökat beroende främst på stegrad efterfrågan på jakt och fiske som turistattraktioner i fjällbygderna. Inte minst med hänsyn till svårigheten att få till stånd en rationell fiskevård i vatten där samerna har rätt att bedriva nättfiske är det enligt de sakkunniga angeläget att det gällande förbudet mot upplåtelse av ensamrätt till annan blir uppmjukat. De sakkunniga föreslår därför att om särskilda skäl föreligger upplåtelse skall kunna avse all rätt till jakt eller fiske inom visst område. Sådana särskilda skäl bör huvudsakligen anses föreligga om ensamrätt fordras för att trygga en god jakt- eller fiskevård.

De sakkunniga föreslår vidare enhetliga bestämmelser i fråga om alla andra nyttjanderättsupplåtelser än sådana som avser jakt- och fiskerätt. Detta innebär en väsentlig förändring i förhållande till gällande regler som dels endast omfattar upplåtelser för vissa angivna ändamål, dels är differentierade med avseende på förutsättningarna för att upplåtelse skall få ske. I båda dessa hänseenden anser de sakkunniga det möjligt och lämpligt att i samband med övergången till en ny driftsform för renskötseln förenkla de nuvarande tämligen svåröverskådliga bestämmelserna. Genom den föreslagna renbyorganisationen får rennäringsutövarna nämligen möjlighet att i förhållande till myndigheterna framföra sina önskemål och synpunkter med avsevärt större auktoritet än som hittills i regel kunnat ske. Redan detta

torde minska behovet av detaljföreskrifter om vilket intrång i deras intressen som bör kunna tillåtas. Därtill kommer att de sakkunnigas förslag om en uppdelning mellan rennäringsfonden och renbyarna av de medel som inflyter genom upplåtelse (se under 7) innebär att den renskötande befolkningsgruppen får ett starkt eget intresse av att upplåtelser av olika slag kommer till stånd. Med hänsyn härtill bör man enligt de sakkunnigas uppfattning för framtiden kunna räkna med väsentligt minskade intressemotstånd mellan samerna och övriga befolkningsgrupper i dessa frågor. Med undantag av fiskerättsupplåtelse föreslås att hälften av inkomsterna genom upplåtelse skall utgå till renbyarna. Det kan inte minst med hänsyn härtill förutsättas att beslutsmyndigheten kommer att fästa mycket stor vikt vid ett yttrande från en renby, vari denna på grund av befarade olägenheter för renskötelsen avstyrker en viss upplåtelse och därmed förklarar sig vilja avstå från en möjlig inkomst.

F. n. gäller att nyttjanderättsupplåtelser enligt 56 § renbeteslagen skall ske mot avgift. Enligt de sakkunniga bör detsamma i princip gälla i fråga om alla upplåtelser enligt de föreslagna nya reglerna. Ett viktigt skäl för dessa är just att de beräknas skapa förutsättningar för ökade inkomster till rennärings- och rennäringsidkarna. Principen om avgiftsbeläggning bör emellertid inte vara undantagslös. Särskilt vid upplåtelse av fiskerätt för vissa samer som inte tillhör den renskötande befolkningsgruppen men är beroende av fisket inom renskötselområdet, de s. k. fiskesamerna, kan det enligt de sakkunniga föreligga starka skäl för att tillåta avgiftsfria upplåtelser. Sådana kan även någon gång vara befogade, när fråga är om något allmännyttigt ändamål, speciellt om dess tillgodoseende också ligger i den berörda renbyns intresse. På grund härav förordas att avgift skall utgå om inte särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet.

En ledamot i utredningen, landshövdingen Ragnar Lassinantti, har reserverat sig mot utredningsmajoritetens uppfattning att utgångspunkten för bedömningen av frågor angående upplåtande av renbetesmark för annat ändamål än renskötsel även i fortsättningen bör vara att renskötselrätten ej skall behöva vika annat än i vissa i lagen särskilt angivna fall, varvid ersättning skall lämnas för uppkommande intrång. Reservanten anför att, även om man vid bedömning av frågor angående markanvändningen har att ta hänsyn till att renskötsel förekommer på trakten, markutnyttjandet borde i varje tidsskede anpassas efter utvecklingens gång. Man borde eftersträva att använda markerna på mest effektiva sätt. En ändamålsenlig markanvändning borde kunna åstadkommas utan att de samiska rättigheterna träds för nära. Från sysselsättnings- och försörjningssynpunkt bör en mer mångsidig markanvändning vara till stort gagn för samerna. Även en försiktig bedömning leder enligt reservanten till en optimistisk uppfattning om möjligheterna för samerna att till betydande del grunda sin framtida försörjning på sådan verksamhet för vilken exempelvis turismen ger un-

derlag. Detta är av särskild betydelse med hänsyn till att ett växande antal samer framdeles ej synes kunna få sin försörjning av renskötsel. Särskilt för medelålders och äldre samer, vilka inte kan lämna hemorten, föreligger stort behov av kompletterande sysselsättningar. En restriktiv markpolitik skulle enligt reservantens uppfattning innebära, att förutsättningarna skulle minska för att genom nya former av ekonomisk verksamhet bredda basen för samiskt arbetsliv. Det skulle vara olyckligt om t. ex. motiverade beredskapsarbeten skulle försvåras av en mycket återhållsam markpolitik. Riktlinjerna för den framtida markpolitiken bör enligt reservanten utformas så, att en från samhällsekonomisk synpunkt optimal användning av markerna fortlöpande underlättas. Samerna bör ha mycket att vinna av en sådan ändamålsenlig markpolitik, som ur samhällsekonomisk synvinkel är fördelaktig. Det bör inte vara omöjligt att härvid visa berörda parter rimlig hänsyn i det mot en historisk bakgrund gestaltade lappprivilegiets anda. På förvaltningsmyndigheterna bör ankomma att på olika sätt verka för att så sker utan att en ändamålsenlig markanvändning härigenom eftersätts. Dessa principer för den framtida markanvändningen bör enligt reservanten på lämpligt sätt komma till uttryck antingen i lagtexten eller i de riktlinjer som lämnas för förvaltningsmyndigheternas verksamhet.

6.4 Remissyttrandena

SSR framför till en början vissa principiella erinringar mot utgångspunkterna för de sakkunnigas förslag till bestämmelser till skydd för renskötselrätten. SSR tar i sitt yttrande upp frågan om samernas rätt till mark, vatten, jakt, fiske och andra nyttigheter inom renskötselområdet. Enligt SSR har samerna en starkare rätt till marken än som framgår av renbeteslagen. SSR åberopar att samerna besatt och hävdade sina områden i Jämtlands län och Lappland vid den tid då områdena införlivades med svenska riket. Förutom denna förmenade ursprungliga rätt anser SSR att samernas rätt kan grundas på bl. a. urminnes hävd och en av de svenska myndigheterna erkänd, ständig och ärftlig besittningsrätt. Mot denna bakgrund kräver samerna självbestämmanderätt över de marker och nyttigheter som de förfogar över. Enligt SSR bör samernas rätt till marken rätteligen karakteriseras som en medäganderätt. Påståendet att samernas rätt är inskränkt till sådant nyttjande av land och vatten som fordras för renskötselns bedrivande är enligt SSR felaktigt. SSR anser att de sakkunniga tolkat direktiven för snävt, vilket lett till att de juridiska grundvalarna för rennäringen, själva rätten till näringsunderlaget inte blivit tillräckligt utredda. Så t. ex. anges inte i betänkandet vem som är bärare av samernas rätt till land och vatten. Inte heller anges rättens civilrättsliga karaktär.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att annan utgångspunkt inte varit lämplig eller ens möjlig för de sakkunniga än att staten äger marken med

undantag av det privat ägda sedvancerättslandet och att de renskötande samernas rätt är inskränkt till sådant nyttjande av land och vatten som fordras för renskötelsens bedrivande. Enligt länsstyrelsen är det naturligt att de sakkunniga avstått från att söka definiera den civilrättsliga karaktären av samernas rättigheter. Bortsett från att staten inte genom lagstiftningen bör uppge väsentliga delar av den standpunkt som staten hittills intagit i de år 1966 av samerna inledda rättegångarna om äganderätten till mark och vatten, är det inte heller för det praktiska arbetet inom rennäringen och dess administration nödvändigt att i den nya lagstiftningen införa en sådan definition.

Många remissinstanser anser i huvudsaklig överensstämmelse med reservantens uppfattning att de bestämmelser som möjliggör inskränkningar i renskötelsrätt bör utformas så att det framtida markutnyttjandet inom renskötelsområdet underlättas. *Statens naturvårdsverk* erinrar om de stora områden som renskötelsen tar i anspråk, och att antalet renskötande samer minskat för varje år. Mot den bakgrunden bör det enligt naturvårdsverket vara möjligt att successivt vidga markanvändningen i dessa områden till andra aktiviteter såsom friluftsliv, jakt och fiske för en större allmänhet utan att samernas rättigheter behöver trädas för när. Viss liberalisering i fråga om upplåtelse av renbetesmark anser naturvårdsverket på sikt vara till förmån för samerna bl. a. genom att deras försörjningsunderlag differentieras. Naturvårdsverket ansluter sig i denna del till de synpunkter som utvecklats av reservanten. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* påpekar att levnadsbetingelserna i lappmarkerna ändrats på ett omvälvande sätt genom den tilltagande urbaniseringen och utvecklingen av näringslivet. Dessa förändringar utgör ett starkt motiv för vissa jämkningar av renbeteslagstiftningens utformning när det gäller reglerna för markanvändning till olika med renskötelsen icke sammanhängande ändamål. Även *skogsstyrelsen* anser det vara viktigt att med hänsyn till sysselsättningsproblemen i här aktuella landsdelar värna om möjligheterna att utveckla nya näringsgrenar som är lämpliga för dessa områden. *Domänverket* understryker att renskötelsprivilegiet är en nyttjanderätt knuten till själva näringsutövandet och att rennäringens omfattning begränsas av tillgången på bete. Verket erinrar vidare om att betingelserna ändrats inte enbart för rennäringen utan även för annat utnyttjande av de områden där renskötelse förekommer. Inte minst gäller detta själva fjällområdet som fått en växande betydelse för turism, friluftsliv, jakt och fiske m. m. Detta förhållande i förening med att antalet renskötande samer beräknas minska ytterligare gör det enligt verket angeläget att 500—600 familjers i och för sig berättigade krav på särskilda privilegier inte tillåts väsentligt försvåra landets utnyttjande på annat sätt till gagn för stora skaror av andra medborgare. Vid avvägningen mellan renskötelsens intressen och motstående intressen bör givetvis iakttas att för renskötelsen särskilt viktiga rättigheter inte förnärmas men i åtskil-

liga frågor anser verket hänsyn ändå kunna tas till motstående intressen i något högre grad än tidigare. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att frågan under vilka förutsättningar mark skall kunna undantas från renskötsel behandlats alltför knapphändigt i betänkandet eftersom utredningsuppdraget ansetts lägga hinder i vägen för en mera förutsättningslös prövning. Länsstyrelsen hyser sympatier för reservantens uppfattning att man bör sträva efter att använda marken på mest effektiva sätt. Länsstyrelsen anser det dock svårt att på föreliggande material uttala sig bestämt i saken, och framhåller önskvärdheten av att frågan övervägs ytterligare på grund av den stora betydelse en lämplig markdisposition har för utvecklingen i Norrland.

De remissinstanser som uttalar sig för ett mera effektivt utnyttjande av mark inom renskötselområdet ställer sig i allmänhet kritiska till de sakkunnigas förslag att som villkor för renskötselrättens upphävande kräva att marken oundgängligen behövs för ändamål av väsentlig betydelse för det allmänna.

Domänverket anser villkoret att ett område skall vara oundgängligen erforderligt för det ifrågavarande ändamålet innebära en alltför hård begränsning av möjligheterna till undantagande. Undantagande synes i stället böra få ske om området fordras för ändamål av väsentlig betydelse för det allmänna. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anför liknande synpunkter. Även *naturvårdsverket* anser villkoret för undantagande innebära en med hänsyn till andra intressen hård begränsning. Bestämmelsen bör få en något mindre sträng utformning, åtminstone för områden som inte är av första rangens betydelse för renskötseln. *Kammarkollegiet* framhåller att situationen i fall av undantagande kan vara, att endast ett förhållandevis obetydligt område behöver undantas eller att fråga är om trakt som endast sporadiskt besöks av renar eller som har dåligt renbete. Undantagandet innebär i så fall inte några större olägenheter för renskötseln. Det synes kollegiet orimligt att i sådana fall behöva upprätthålla lagens stränga krav på ändamålets betydelse. Kollegiet förordar att bestämmelsen formuleras så att den lämnar utrymme åt en mera förutsättningslös prövning av markanvändningen. Kollegiet anmärker vidare på uttrycket "undantagande". Det för tanken till ett markbortfall av stadigvarande art. Från störningssynpunkt är det emellertid ofta inte så mycket markbortfallet som arten av den verksamhet som skall bedrivas inom området som är av betydelse. Verksamheten kan vara störande utan att den medför markbortfall. Markbortfallet kan vidare vara av temporär art, såsom t. ex. vid hyggesbränning. Bestämmelsen bör därför utformas så att den om möjligt fångar in all för renskötseln mera störande verksamhet som kan tänkas förekomma. Genom de sakkunnigas förslag till bestämmelse om skydd mot ändrad markanvändning är indirekt utsagt, att markens ägare eller brukare får vidta åtgärd som inte medför avsevärd skada för renskötseln utan särskild prövning av Kungl. Maj:t. Huruvida de

sakkunniga tänkt sig detta framgår ej klart. Kollegiet anser dock att det finns anledning överväga en sådan gränsdragning. I vart fall bör Kungl. Maj:ts prövning av fråga om upphävande av renskötselrätt när det gäller bagatellärenden kunna delegeras till underordnad myndighet. Kollegiet erinrar om att nyttjanderättsupplåtelser i princip skall meddelas av regional myndighet. I realiteten innebär emellertid även dylika markupplåtelser ofta att mark undandras från samernas begagnande. Kollegiet föreslår sammanfattningsvis att Kungl. Maj:ts prövning begränsas till åtgärder eller företag varigenom avsevärt men för renskötelsen kan vara att befara.

Kiruna stad anför att de sakkunnigas förslag att med expropriationslagen som förebild kräva att det konkurrerande ändamålet äger "väsentlig betydelse för det allmänna" inte bör uppfattas så att med uttryckssättet avses en begränsning av undantagsmöjligheterna till de i 1 § 1—6 expropriationslagen avsedda expropriationsanledningarna. Det måste finnas möjlighet för Kungl. Maj:t att från renskötelsen undanta mark även för andra ändamål. Undantag måste kunna göras för sådana ändamål som en tätorts förseende med mark för fritidsbebyggelse, såväl för dess egen befolkning som för turismen. Överhuvudtaget saknas anledning att i detta sammanhang anknyta till expropriationslagens förutsättningar för rätt till tvångsinlösen, vilket de sakkunniga måhända inte heller avsett, utan bedömningen bör kunna ske helt oberoende av detta. SSR anser att expropriationsmöjlighet enligt expropriationslagen måste föreligga för att mark skall kunna undantas från samernas begagnande. Dock bör expropriationsanledningen i 1 § 11 (nationalpark, naturreservat eller naturminne) undantas. Men även om expropriationsanledning föreligger bör någon form av kvantitativ begränsning införas.

LKAB anför att förslaget att omformulera 5 § renbeteslagen är olyckligt. Den föreslagna formuleringen "av väsentlig betydelse för det allmänna" kan med hänsyn till allmänt språkbruk vara missledande, eftersom "det allmänna" vanligtvis används såsom en motsats till "det privata". Av vad de sakkunniga anfört framgår såväl att man inte avsett någon saklig ändring av bestämmelsernas innebörd som att man uppmärksammat den risk för här ovan antydd tolkning som ligger i formuleringen. Det förefaller med hänsyn härtill lämpligast att låta den nu gällande lydelsen kvarstå oförändrad. *Boliden aktiebolag* anmärker att eftersom de sakkunniga inte avsett att föreslå någon ändring av innebörden i gällande bestämmelser i 5 § renbeteslagen och den föreslagna nya lydelsen lätt kan leda till missförstånd, den gällande lydelsen bör behållas. *Same-Ätnam* anser att förslagets formulering "oundgängligen erforderligt för ändamål av väsentlig betydelse för det allmänna" lider av samma oklarhet som 5 § renbeteslagen. Samernas möjlighet att hävda sig blir enligt förslaget starkt beskuren. Om i huvudsak ekonomiska värderingar förs fram vid bedömningen, har samerna inte möjlighet att kunna hävda sin rätt. Områdets väsentliga betydelse även för samernas näring måste komma till uttryck. Om samernas rätt enligt samebyns me-

ning skulle skadas eller trädas för när, bör samebyns rätt gå före det allmännas.

Några remissinstanser tar upp frågan om förhållandet mellan de föreslagna bestämmelserna om upphävande av renskötselrätten och bestämmelser i annan lagstiftning om upphävande av eller inskränkning i renskötselrätten.

Kammarkollegiet erinrar om att frågan hur 5 § renbeteslagen förhåller sig till annan lagstiftning om tvångsrätt såsom valtenlagen, gruvlagen, expropriationslagen, väglagen och byggnadslagen inte är reglerad i lag. Praxis synes numera enligt kollegiet vara att prövning enligt 5 § renbeteslagen möjligen med undantag i visst avseende från expropriationslagen, sker endast om tvångsrätt inte kan utverkas i annan ordning. Expropriationslagen är i princip inte tillämplig på kronans fastigheter, men särskild rätt som i avseende på fastighet tillkommer annan än kronan kan dock bli föremål för expropriation. Detta innebär att lappbys rätt till renbetesutövning torde kunna exproprieras, oberoende av i vems hand marken befinner sig. Kollegiet tror dock inte att expropriationslagen någonsin kommit till sådan användning, i vart fall inte när det gällt kronomark. Kompetensområdet för 5 § renbeteslagen har alltså i tillämpningen i huvudsak kommit att begränsas till markdispositioner som markägare, i regel kronan, önskar göra på sin egen mark. Kollegiet förordar att denna ordning behålles. De sakkunnigas ståndpunkt synes inte helt entydig.

Kommerskollegium erinrar om att den föreslagna bestämmelsen om undantagande leder till att gruvägare, trots att inmutning beviljats honom och utmål utlagts enligt gruvlagen, måste begära Kungl. Maj:ts tillstånd att förfoga över mark som krävs för gruvdriften, om marken är belägen inom renskötselområdet. Kollegiet har förutsatt, att tillstånd vanligen kommer att beviljas och att bestämmelsen, såvitt avser gruvdrift, får sin väsentliga betydelse som underlag för bedömningen av ersättning till samerna för skada och intrång. I annat fall kan osäkerhet om möjligheterna att få mark på renskötselområde undantagen verka hämmande på benägenheten att söka efter nya fyndigheter. Vidare är det av vikt att utvinning av redan uppläckta men ännu ej bearbetade fyndigheter inte omöjliggörs. Gruvdriften bör bedömas vara av sådan betydelse för det allmänna att undantagande av erforderlig mark regelmässigt kan påräknas. *Norrbottens företagareförening* anför liknande synpunkter.

LKAB, som främst uppehåller sig vid frågan om behovet av mark för gruvdrift, anför att de sakkunniga synes mena att begäran om undantagande för gruvdrift i princip bör ske först sedan inmutningsrätt beviljats samt att, om provbrytningen ej innebär väsentligt men för renskötelsen, sådan begäran kan uppskjutas till dess utmål blivit utlagt och gruvdriften skall sättas igång på allvar. Dessa de sakkunnigas uttalanden synes *LKAB* kunna läsas så att undantagande regelmässigt skall ske vid planerad gruvdrift inom områ-

den där renskötsel är tillåten. En sådan tolkning synes i vissa fall kunna medföra en inskränkning i gruvlagens bestämmelser om rätten att bearbeta mineralfyndigheter. 5 § renbeteslagen har, såvitt bolaget vet, inte getts en sådan innebörd. Det framgår inte klart av de sakkunnigas kommentarer om en ändring är avsedd i detta hänseende. Innebörden av förslaget synes oklar och bör närmare klarläggas och eventuellt övervägas inom den nu arbetande gruvrättsutredningen.

Även *Boliden aktiebolag* framhåller att undantagande enligt 5 § renbeteslagen, bolaget veterligt, aldrig har aktualiserats för gruvändamål. De sakkunniga synes emellertid utgå från att undantagande normalt skulle behövas då det gäller gruvdrift. Därvid skulle alltså fråga om gruvdrift prövas av minst tre instanser, nämligen bergmästaren (gruvlagen), Kungl. Maj:t (5 § rennäringslagen) och expropriationsdomstol (ersättning enligt 5 § rennäringslagen utöver den ersättning som utgått enligt gruvlagen). För Norrbottens del skulle därtill komma behandling av ansökan om dispens från inmutningsförbudet. Bolaget understryker att det är synnerligen viktigt att i lagtexten eller på annat sätt klarlägga i vilka fall undantagande måste begäras, så att inte denna vanskliga fråga överlämnas till den enskildes bedömande. Bolaget anser att det från både principiella och praktiska synpunkter måste ifrågasättas om inte samernas — liksom andras — intressen i samband med gruvdrift kan tillräckligt beaktas inom ramen för gruvlagen. Skulle det anses att undantagande jämlikt 5 § i vissa speciella fall skall krävas, bör dock ersättningsfrågorna regleras inom ramen för det normala förfarandet enligt gruvlagen. Det skulle vara otillfredsställande om vissa ersättningar skulle utgå enligt gruvlagen och andra bestämmas av expropriationsdomstol. Bolaget fäster även uppmärksamheten på det vanliga fallet, att gruvdriften skall förenas med ett anrikningsverk. För anläggande av anrikningsverk fordras f. n. prövning av vattendomstol, som även tar ställning till markbehov och ersättningsfrågor. I ett sådant fall kommer företaget att prövas av ännu flera instanser.

De sakkunnigas förslag att expropriationslagens ersättningsregler och dess regler om domstolsprövning skall göras tillämpliga i fall av undantagande av mark från renskötsel tillstyrks av de flesta remissinstanserna. Vissa jämkningar i reglerna föreslås emellertid från vissa håll. Några remissinstanser förordar att Kungl. Maj:t liksom f. n. får pröva även ersättningsfrågorna.

Kammarkollegiet påpekar att en tillämpning av expropriationslagens ersättningsbestämmelser från handläggningssynpunkt kan innebära en omgång i jämförelse med nuvarande ordning. Å andra sidan talar rättssäkerhetssynpunkterna för att ersättningsfrågorna skall kunna underställas domstols prövning. Kollegiet tillstyrker med vissa modifikationer att ersättningsfrågorna prövas och avgörs av expropriationsdomstol. Reglerna om fastställande av ersättning bör i likhet med som sker i fråga om ersättning en-

ligt naturvårdslagen utgå från att frivillig uppgörelse i första hand bör eftersträvas. Den ersättningsskyldige bör således om möjligt redan i förväg ha träffat överenskommelse med vederbörande renby och myndighet om åtgärder till förebyggande av olägenheter och om ersättning. Kan parterna inte enas bör ersättningsfrågan tas upp vid expropriationsdomstol, sedan Kungl. Maj:t meddelat beslut om undantagande. Gäller det bagatellartade fall ifrågasätter kollegiet om inte ersättningsfrågan bör avgöras i samband med beslut om undantagandet, även för det fall att parterna inte kommit överens om ersättningen. Det är inte rimligt att en markägare skall åsamkas rättegångskostnader som kanske vida överstiger den gottgörelse som skall lämnas. Därför bör Kungl. Maj:t — eller underordnad myndighet om bagatellärenden skulle komma att delegeras — kunna i samband med undantagandet besluta om storleken av den ersättning som skall utgå, om undantagandet är av mindre betydelse från renskötselsynpunkt.

Domänverket anser att mycket talar för den föreslagna ordningen för fastställande av skade- och intrångsersättning. Handläggningen kommer emellertid att ta längre tid och styrelsen förutsätter att expropriationslagens bestämmelser skall tillämpas endast på områden av betydelse. För mindre områden bör hittills gällande ordning tillämpas.

Kiruna stad anför i fråga om förfarandet i ersättningsfrågor att det väl inte kan bestridas att vissa skäl kan anföras för den föreslagna ändringen. Emellertid är det här fråga om sådana intressen som i många avseenden är väsensskilda från de ersättningsfrågor som avses i expropriationslagen. Förfarandet i ersättningsfrågorna genom domstolsprövning kommer vidare att bli tungrott, tidsödande och kostsamt. I motiveringen för ändringen har inte ens berörts de praktiska tillämpningsfrågorna vid en domstolsprövning. Expropriaten är svår att definiera och utredningen ger ringa eller ingen vägledning härom. Vidare uppkommer fråga, huruvida lappfonden som sådan skall vara part i ersättningsmålet eller inte. Skall lappbyn såsom juridisk person vara part eller skall partsförhållandet utsträckas till varje medlem i renbyn såsom sakägare eller dessa jämte renbyn? Enligt 31 § expropriationslagen skall ersättning bestämmas särskilt för varje sakägare, vilket skulle betyda att det ankommer på domstolen att göra en fördelning inom berörd renby. Detta borde rimligen också betyda att varje delägare i byn är part i målet. Svårigheterna och olägenheterna med en sådan ordning bör framstå såsom uppenbara. Expropriationslagens bestämmelser om ersättning har därjämte en genomgående anknytning till fastighetsbegreppet och även här synes svårigheter kunna uppkomma vid tillämpningen av bestämmelserna då det gäller frågor om intrång i renskötseln. Rätten till renskötsel är ju normalt inte knuten till fastighet i expropriationslagens bemärkelse. Därför bör nuvarande bestämmelser gälla till dess de angivna frågorna har utretts närmare. Även *länsstyrelsen i Norrbottens län* avstyr-

ker förslaget om att ersättningsprövningen skall överflyttas från Kungl. Maj:t till expropriationsdomstol.

Mot den föreslagna bestämmelsen om skydd mot ändrad markanvändning anföras kritik från några håll.

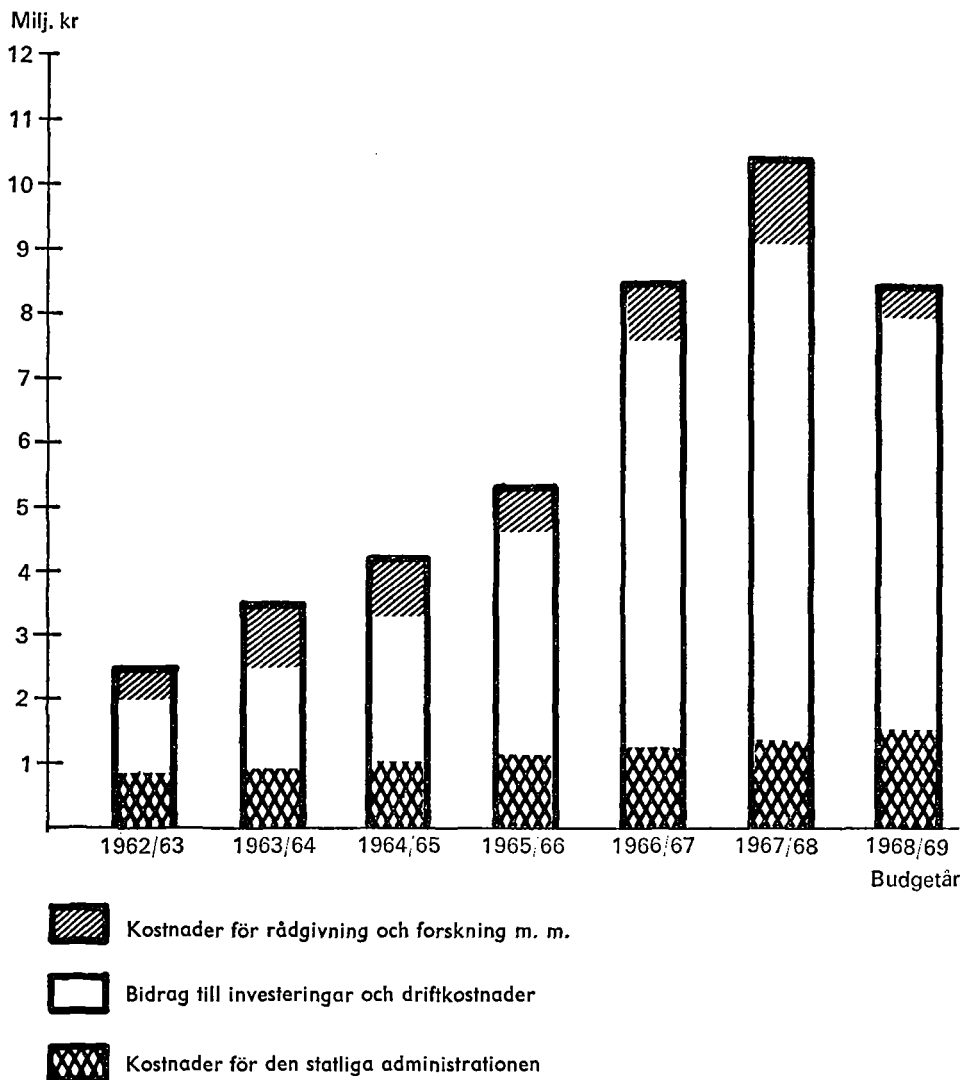
SSR anför att eftersom samerna har en medäganderätt till marken kan de sakkunnigas förslag till bestämmelser angående skydd mot ändrad markanvändning godlas endast om de får en sådan utformning, att de inte hindrar rättegångar som samerna önskar föra om rätten till mark även nedanför odlingsgränsen. Samerna bör vidare inte vara skyldiga tåla ens mindre ändringar, som inte medför avsevärd skada. SSR vänder sig också mot ett uttalande av de sakkunniga att införandet av moderna metoder i skogsavverkningen inte kan anses innebära väsentlig skada för renskötelsen och hävdar att hyggesbränning och kalhyggen orsakat renskötelsen stora skador och att skogsgödslingen är en mycket stor fara för renlaven. *Domänverket* och någon skogsvårdsstyrelse ifrågasätter om inte det i de sakkunnigas motiv angivna uttalandet att förbudet mot ändrad markanvändning inte är avsett hindra omläggning av skogsbruksmetoder borde tas in i lagtexten. *Kammarkollegiet* anser att förbudet mot ändrad markanvändning, som enligt de sakkunnigas förslag begränsas geografiskt till trakter där renskötelse är tillåten hela året, bör gälla inom hela renskötelseområdet. Ensamst avgörande bör vara om genom viss åtgärd avsevärd skada är att befara för renskötelsen. Enligt *länsstyrelsen i Västerbottens län* bör förbudet mot ändrad markanvändning inte gälla för mark som tagits i anspråk med vägrätt enligt lagen om allmänna vägar.

De sakkunnigas förslag i fråga om nyttjanderättsupplåtelser lämnas utan erinran av flera remissinstanser medan många andra ansluter sig till reservantens uppfattning att även bestämmelserna om nyttjanderättsupplåtelser bör utformas så att en från samhällssynpunkt optimal användning av renbetesmarkerna fortlöpande underlättas. SSR kritiserar de sakkunnigas förslag och hävdar i första hand att upplåtelserätten bör tillkomma samebyn. Som skäl anförts bl. a. att innan den första renbeteslagen tillkom (1886) var det mycket vanligt att samerna själva upplät nyttjanderätt. De fråntogs denna rätt enbart av det skälet att de inte ansågs kunna betros med uppgiften att verkställa upplåtelser och förvalta inflytande medel till gemensamt gagn. Om samernas förstahandsyrkande inte bifalls, yrkar samerna att 56 § renbeteslagen behålls helt oförändrad. Varje ändring innebär nämligen ett försök att genom lagstiftning påverka de rättegångar som pågår angående samernas rättigheter.

7. Rationalisering, stödåtgärder m. m.

7.1 Nuvarande förhållanden

Stödet åt rennäringen består av bidrag till olika slag av investeringar och till driftkostnader. I nedanstående diagram redovisas storleken av dessa medel. Därjämte redovisas i diagrammet kostnaderna för dels rådgivning och forskning m. m., dels den statliga administrationen.

För bestridande av kostnaderna för den statliga administrationen har budgetmedel anvisats. För de övriga utgifterna har medel disponerats enligt följande.

Milj. kr.	Budgetår						
	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69
1. Budgetmedel	0,05	0,17	0,08	0,13	1,40	0,23	0,19
2. Statens lappfond ¹ . .	0,76	0,99	1,16	0,97	1,30	2,70	1,32
3. Regleringsavgifter ² .	0,22	0,30	0,28	0,72	0,59	0,47	0,40
4. AMS-medel	0,63	0,82	1,42	2,31	3,73	4,80	4,86
5. Norrlandsfonden . .	—	0,45	0,38	0,13	0,15	0,89	0,15
Summa milj. kr.	1,66	2,73	3,32	4,26	7,17	9,09	6,92

Rådgivningen i frågor som rör rennäringens ekonomi, driftsformer och organisationsutveckling planläggs och leds centralt av lantbruksstyrelsen. Arbetet har hittills i huvudsak inriktats på att främja näringens rationalisering genom att sprida kunskap om de erfarenheter som inom och utom landet vunnits genom forskning och i praktisk verksamhet. Styrelsen har därvid bl. a. anordnat kurser för renägare och för lappväsendets befattningshavare samt gett ut skrifter och meddelanden rörande renskötselfrågor.

Rådgivningen bekostas till huvudsaklig del från anslaget Rådgivningsverksamhet för rennäringens främjande. Detta anslag uppgår för budgetåret 1970/71 till 100 000 kr. Härutöver har medel utgått ur statens lappfond för vissa speciella ändamål.

Det stöd som utgått direkt till rennäringen och dess utövare avser bidrag till olika slag av investeringar och driftkostnader. En stor del av stödet till investeringar går till renstängsel samt till renvaktarlugor, arbetshagar och anläggningar för slakt. Stödet till driftkostnader avser i huvudsak underhåll av anläggningar men utgår också till bevakning av jakt och fiske m. m. samt tillskottsutfodring av renarna. Medlen till bidrag till investeringar har i huvudsak utgått via arbetsmarknadsstyrelsen (AMS-medel). Även ur lappfonden lämnas bidrag till investeringar men framför allt till driftkostnader. Bidrag till investeringar lämnas också av s. k. 4: 13-medel och 4: 14-medel, dvs. medel som avsatts enligt 4 kap. 13 resp. 14 § vattenlagen. Av budgetmedel — trots att AMS-medel i realiteten är budgetmedel betecknas de i detta sammanhang ej som sådana — utgår inte bidrag till investeringar eller driftkostnader. Ett undantag utgör dock de bidrag som budgetåret 1966/67 lämnades för tillskottsutfodring. Utöver ovannämnda bidrag kan från lappfonden lämnas vissa lån.

Bidrag utgår också till bl. a. SSR, svenska sektionen av nordiska samerådet, avel av renvallhundar, speciella utredningar m. m. Bidragen till SSR används till avlöningar eller arvoden åt förbundets kanslipersonal samt till förbundets allmänna verksamhet, dess årliga landsmöten och inköp av inventarier m. m. Medlen har i regel utgått ur statens lappfond.

¹ Inkl. s. k. 4: 13-medel

² S. k. 4: 14-medel

7.2 De sakkunniga

De sakkunniga framhåller att målsättningen för rationaliseringsverksamheten bör vara densamma som inom jordbruket. Målet bör alltså vara att inom ramen för tillgängliga betesresurser skapa så effektiva renskötsel företag som möjligt. Rationaliseringsverksamheten bör i första hand ankomma på renägarna själva. Det allmänna bör således inte tvinga på näringsutövarna driftsformer, som från allmän synpunkt visserligen kan framstå som önskvärda, men som de själva inte vill ha. De näringsutövare som vill utnyttja en statlig stödform måste dock godta de villkor och föreskrifter som staten fastställt för detta stöd.

De sakkunniga anser att stödet även i fortsättningen till väsentlig del bör utgå från statens lappfond, som föreslås bli benämnd statens rennäringsfond. Detta bör dock inte föranleda att planeringen av det med fondmedel finansierade rationaliseringsarbetet utförs av andra befattningshavare eller efter andra principer än planeringen av de rent statliga stödåtgärderna. Det sagda bör även gälla medel som tillförs rennäringen genom beslut av arbetsmarknadsorgan resp. genom bidrag från 4: 13- och 4: 14-medel. Alla beslut om medelsanvändningen för rennäringsens främjande bör så långt möjligt koncentreras till samma instanser — lantbruksstyrelsen på det centrala planet och vederbörande lantbruksnämnder på det regionala.

De allmänna förutsättningarna för stödet åt jordbruket bör enligt de sakkunniga i stort sett vinna tillämpning även på stödet till rennäringen. Även för rennäringen bör alltså gälla att stöd lämnas endast åt investeringar som är önskvärda från allmän synpunkt och som är samhällsekonomiskt motiverade. Vid bedömningen av om det samhällsekonomiska kravet är uppfyllt bör dock beaktas, att det är en fråga om en näring inom de delar av landet där stöd till särskild rationalisering inom jordbruket kan lämnas. Hänsyn bör därför tas även till näringspolitiska, befolkningspolitiska och sociala skäl. Stort avseende bör fästas vid sistnämnda skäl, eftersom det här gäller de glesast bebodda delarna av landet och den renskötande befolkningen i viss utsträckning utgör en ekonomiskt och socialt eftersläpande grupp i samhället.

Det för jordbruksstödet uppställda kravet på lönsamhet ur företagsekonomisk synvinkel bör i princip tillämpas också inom rennäringen. Sociala och näringspolitiska skäl kan emellertid motivera att lönsamhetskravet mildras övergångsvis. Detta krav synes enligt de sakkunnigas mening därför för rennäringsens del böra definieras så att stöd skall kunna lämnas åt företag, som bedrivs med nöjaktig lönsamhet eller som bedöms få sin lönsamhet förbättrad genom de organisations- eller driftsomläggningar som planeras i samband med den rationaliseringsåtgärd, för vilken stöd ifrågasättes. I fråga om den särskilda investeringsåtgärden bör förutsättas att kostnaden för densamma bedöms vara rimlig i förhållande till nyttan därav från allmän och enskild synpunkt.

Vid prövning av stödansökningen skall givetvis beaktas inte bara de naturliga förutsättningarna för den aktuella renskötseln utan även sökandens personliga förutsättningar samt den organisationsform som gäller för hans näringsutövning.

Det vanligaste skälet till bristande lönsamhet torde vara att driftsenheterna är alltför små och uppdelningen på renägare för stor. Någon verklig och bestående förbättring i dessa hänseenden kan enligt de sakkunnigas mening knappast förväntas med mindre den lokala rennäringsorganisationen fungerar på ett fullt tillfredsställande sätt. Vid behandling av ansökningar om rationaliseringsstöd bör därför tillses att vederbörande renbys förvaltning är lämpligt organiserad. Den aktuella rationaliseringsåtgärden bör också sättas in i sitt sammanhang med hela byns renskötsel så att dennas gynnsamma utveckling inte hämmas utan om möjligt främjas genom åtgärden.

Liksom fallet är med jordbruksstödet bör rationaliseringsstöd avseende rennäringen kunna utgå såväl till enskilda som till juridiska personer, d. v. s. till renbyar. Vissa stödformer bör t. o. m. helt förbehållas byarna, nämligen då de med stödet avsedda åtgärderna kan påverka hela den inom byn bedrivna renskötseln och därför förutsätter en gemensamhetsförvaltning. Detta gäller exempelvis bidrag till och kreditgaranti för fasta driftsanläggningar, såsom vägar, slängsel och arbetshagar. Andra stödformer är tänkta uteslutande eller åtminstone huvudsakligen för individuella näringsutövare.

Vid bedömningen av stödbehovet bör hänsyn tas till sökandens resp. medlemmarnas ekonomiska ställning. I princip bör stöd ej utgå om den aktuella åtgärden kan antas bli genomförd utan stöd. Det bör dock inte komma i fråga att avslå en ansökan om kreditgaranti endast därför att byn har tillgång till vissa fondmedel, eftersom dessa kan behövas för annat ändamål såsom utjämning av rörelseresultatet mellan olika räkenkapsår.

Vad angår kravet på yrkesutbildning m. m. har de sakkunniga inte funnit anledning att frångå vad som gäller beträffande jordbruksstödet. Vederbörande prövningsorgan bör förvissa sig om att den enskilde sökanden resp. driftsledningen inom renbyn har nödvändig yrkesskicklighet och även i övrigt besitter de personliga förutsättningarna för en framgångsrik renskötsel. Att sådana förutsättningar kan vara för handen också utan särskild teoretisk utbildning finner de sakkunniga vara uppenbart.

Enligt de sakkunnigas mening bör kreditgarantier liksom på jordbrukets område vara den huvudsakliga stödformen. Amorteringstiderna föreslås bli högst 30 år när fråga är om lån för fasta driftsanläggningar och högst 15 år vid flertalet övriga lån. Beträffande vissa lån (s. k. redskapslån) anses tiden dock böra sättas till högst åtta år utom vid investering i byggnad för garage-ring av fordon. I sistnämnda fall bör tiden kunna utsträckas till tio år. Amorteringsfrihet och anstånd med räntebetalning bör kunna medges enligt liknande grunder som de inom jordbruket gällande. Amorteringsfrihet bör kunna lämnas under högst fem år vid lån för fasta driftsanläggningar och

under högst två år vid övriga lån. Anstånd med räntebetalning föreslås kunna medges intill två år.

Som komplettering av kreditgarantimöjligheterna bör även inom rennäringsringen möjlighet finnas att i vissa fall lämna bidrag till investeringskostnader. Särskilt under den närmaste tiden efter det att nya regler för rennäringsens lokala organisation trätt i kraft kan behovet av bidrag förutses bli tämligen stort. För att stimulera till investeringar som bedöms vara angelägna från allmän synpunkt bör bidrag kunna lämnas till kostnaderna. Med hänsyn till de starka lokaliseringsspolitiska och sociala skälen för en snabb och djupgående strukturrationalisering inom rennäringsringen bör bidragsreglerna enligt de sakkunnigas mening utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller beträffande särskild rationalisering på jordbrukets område. Sålunda bör bidrag kunna utgå med högst 40 % av de totala investeringskostnaderna.

Liksom f. n. gäller för jordbruksstödet bör bestämmelserna om stödet till rennäringsringen innehålla ett generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att, om särskilda omständigheter föreligger och efter prövning i varje särskilt fall, bevilja kreditgaranti eller bidrag, även om därigenom jämkning sker i de normalt gällande villkoren för stödgivningen. Härigenom öppnas möjlighet att också inom rennäringsringen bevilja ekonomiskt stöd t. ex. då fråga är om att använda ny och ej helt utprovad teknik i samband med investeringar för rationaliseringsändamål. Jämningsmöjligheten kan vidare antas bli av särskild betydelse under en övergångstid till dess renbyarna blivit ordentligt konsoliderade organisatoriskt och ekonomiskt. För att åstadkomma mjukast möjliga övergång bör enligt de sakkunniga bl. a. bidragsprocenten i angelägna fall kunna höjas inte oväsentligt utöver den regelmässigt maximala.

Inom rennäringsringen motsvaras det kreditbehov, som tillgodoses genom jordförvärvslån och driftslån på jordbrukets område, av det lånebehov som kan uppkomma i samband med nyetablering såsom renägare, vid ökning av renhjordens storlek eller vid en mera omfattande ändring av renhjordens inre sammansättning. De sakkunniga anser att statlig lånegaranti bör införas för lån avsedda att underlätta övertagande av renar och renskötselinventarier från renägare som är villiga att avveckla sina renskötsel företag. Garanti för sådana lån, s. k. rendriftslån, bör även kunna utgå för att främja en från allmän synpunkt önskvärd utökning av enskilda näringsutövers reninnehav samt för att underlätta övergång till en lämpligare sammansättning av renhjordar. För lånen bör gälla de allmänna grunderna för rationaliseringsstöd och amorteringstid. Någon särskild gräns för lånets storlek anser de sakkunniga inte vara erforderlig. Krav på särskild säkerhet för lånesumman eller del därav bör inte uppställas. Däremot bör kostnaderna för övertagande vara skäligen med hänsyn till avkastning och gällande marknadsvärde. Vidare måste det renskötsel företag som tillskapas i samband med reninköpen få en lämplig storlek och sammansättning och även i övrigt ha

förutsättningar att bestå som ett lönsamt företag, vilket ger sin innehavare full sysselsättning.

Liksom gäller vid särskild rationalisering på jordbrukets område bör det för rennäringens del finnas möjlighet att i vissa fall lämna bidrag till inköp av livdjur. Sådant bidrag, rendriftsbidrag, bör i första hand stå till förfogande för att vid behov stimulera till anskaffning av nya avelstjurar. Också i andra fall kan emellertid en överlåtelse av renar innebära så stora fördelar i rationaliseringshänseende att åtgärden bör främjas genom bidrag. Rendriftsbidragen föreslås bli maximerade till 40 % av dels den del av inköpspriset för renarna, som motsvarar skillnaden mellan renarnas uppskattade värde som livdjur och deras slaktvärde, dels särskilda transportkostnader i samband med köpet.

För rennäringens del motsvaras jordbrukets s. k. inre rationalisering huvudsakligen av nyanläggning och förbättring av de olika fasta anläggningar, som krävs för att möjliggöra samfärdseln i de aktuella fjäll- och skogstrakterna samt för att underlätta arbetet med renarnas bevakning, märkning, skiljning, slakt m. m. De stödformer som bör kunna komma i fråga, när det gäller arbeten i renbys egen regi, är enligt de sakkunniga desamma som vid jordbrukets inre rationalisering, alltså rationaliseringslån och rationaliseringsbidrag. Av lokaliseringspolitiska och sociala skäl anser de sakkunniga att bidrag bör lämnas med upp till 40 % av investeringskostnaden. Då fråga är om anläggningar av sådan omfattning eller beskaffenhet att rennäringens utövarna inte vill åta sig själva att utföra arbetet, bör det enligt de sakkunniga få avgöras från fall till fall vem som skall stå för detta och hur kostnaderna skall fördelas mellan de olika intressena. Anläggningen bör i vissa fall kunna finansieras med fondmedel. Även i dessa fall är det dock angeläget att den eller de renbyar som närmast får nytta av anläggningen deltar inte bara i arbetets planerande utan också i dess finansiering. För att underlätta finansieringen av sådana investeringar som inte utförs i renbyns egen regi bör kreditgaranti och rationaliseringsbidrag kunna beviljas enligt samma grunder som om renbyn själv utfört arbetet. Vidare bör ansvaret för underhåll och helst också förnyelse av de i allmän regi tillkomna driftsanläggningarna regelmässigt påläggas renbyarna, eventuellt mot att avräkning sker från deras andelar i anläggningskostnaderna. Någon särskild gräns för storleken av rationaliseringslån och rationaliseringsbidrag bör inte fastställas. I övrigt bör för rationaliseringsstöd gälla samma grunder som för rendriftslån resp. rendriftsbidrag.

Inom rennäringen finns stort behov av transportredskap av olika slag. De sakkunniga anser det motiverat att bidrag, redskapsbidrag, och kreditgarantier för lån, redskapslån, får lämnas till sådan anskaffning av transportredskap och andra rörliga driftsanordningar inom rennäringen som innebär nyuppsättning eller utvidgning av tidigare bestånd av tekniska hjälpmedel.

Kreditgaranti bör kunna lämnas med högst 80 % av den del av köpeskillingen för sådana anordningar, som ej täcks av medgivet bidrag.

Kreditgaranti föreslås vidare få beviljas med högst 80 % av kostnaden för att köpa, uppföra eller bygga om byggnad som fordras för garagering av fordon avsedda för transport av levande renar. Någon gräns uppåt för investeringens storlek bör inte fastställas. Däremot bör för att undvika onödiga administrationskostnader finnas en nedre gräns liksom nu gäller beträffande jordbrukets maskinlån. De sakkunniga föreslår att denna gräns i fråga om redskapsbidrag och redskapslån sätts vid en investering av 3 000 kr. I övrigt bör samma grunder gälla som för de tidigare föreslagna stödformerna.

I fråga om slakt, förädling, distribution och marknadsföring av renkött framhåller de sakkunniga att väsentliga rationaliseringsvinster kan göras. Då det gäller marknadsföringen erinras om att SSR i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöllit om ett anslag på 500 000 kr. till en reklamkampanj för renkött. De sakkunniga anser det angeläget att en reklamkampanj snart kommer till stånd. Kampanjen bör syfta till att ge renköttet en egen ställning på marknaden och dessutom öka efterfrågan inom de delar av landet, där renkött saluförs endast i begränsad utsträckning. Huvuddelen av kostnaderna för kampanjen bör bäras av rennäringen och inkalkyleras i försäljningspriset. En viss del av kostnaderna bör täckas genom bidrag som skäligen bör sättas vid 20 % av kostnaden. Ansträngningarna synes också böra inriktas mot en internordisk samverkan för att få till stånd en gemensam kampanj för renkött.

I anslutning till framställningar från SSR och Aktiebolaget Sameprodukter till Kungl. Maj:t om gränsskydd för renkött framhåller de sakkunniga, att med hänsyn främst till de internationella förpliktelserna (GATT) och det nordiska samarbetet på handels- och rennäringens områden gränsstöd bör övervägas först då ett sådant anses oundgängligen nödvändigt och andra utvägar att stödja näringen inle gett åsyftat resultat. Om en reklamkampanj — helst då en nordisk kampanj — kommer till stånd, bör frågan om gränsskydd bli av mindre betydelse.

Vad gäller andra former av stöd åt rennäringen, såsom stöd åt SSR, åt svenska sektionen av samerådet, för avel av renvallarhundar, för utredningar i rennäringss- och fiskefrågor och för förbättring av vissa fjällägenheter, anser de sakkunniga det angeläget, att de typer av stöd som här avses även framgent kommer rennäringen till del, och att storleken och inriktningen av dessa fortlöpande anpassas efter utvecklingen inom näringen.

Beträffande omställningsfrågorna påpekar de sakkunniga att den verkställda undersökningen rörande arbetskraften inom rennäringen ger vid handen att en betydande arbetskraftsavgång från näringen måste bli följden om man för att förbättra lönsamheten och försörjningsmöjligheterna vill genomföra en nödvändig rationalisering och driftsomläggning inom näringen. Sådana åtgärder är oundvikliga om rennäringen på längre sikt skall kun-

na bestå i konkurrens med andra näringar och med ett i jämförelse med dessa rimligt statligt stöd. Genom minskningen av arbetsbehovet i rennärningen aktualiseras problemen med att ordna sysselsättning, utbildning och bostäder för den friställda arbetskraften. Dessa problem företer stora likheter med förhållandena i samband med exempelvis strukturrationaliseringen inom jordbruket. Liksom vad gäller jordbrukarna bör man beträffande rennäringsidkarna utgå från att arbetslösa eller undersysselsatta skall vara berättigade till samma stöd för sin omställning som övriga samhällsgrupper. De sakkunniga anser dock att de speciella förhållandena inom rennärningen gör det motiverat att de allmänna arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kompletteras med vissa för rennärningen särskilt avsedda stödmöjligheter m. m. liknande dem som införts på jordbrukets område. En rennäringsutövare bör kunna få omställningsstöd om han inte äger eller eljest har om hand så många renar att han under normala år kan påräkna full försörjning för sig och sin familj genom arbetet med dessa renar och/eller avkastningen av dem.

De sakkunniga framhåller betydelsen av att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna utförs parallellt med åtgärderna för näringens rationalisering. Lantbruksnämndernas personal bör därför vara så insatt i arbetsmarknadsfrågorna att den kan ge råd och upplysningar till rennäringsidkarna även i dessa frågor. Ansvar för omställningsåtgärderna åvilar dock ytterst arbetsmarknadsmyndigheterna. Ett nära samarbete mellan lantbruksorganisationen och dessa bör förekomma i alla frågor som gäller rennärningens rationalisering och därav påkallade omställningsfrågor. En lämplig åtgärd för att främja detta samarbete anser de sakkunniga vara att i den särskilda delegationen för rennäringsfrågor, som föreslås inrättad vid berörda lantbruksnämnder, bör ingå en representant för länsarbetsnämnden.

För att underlätta en avveckling av orationella företag och därigenom göra det lättare för en renägare att gå över till annan sysselsättning anser de sakkunniga det vara önskvärt att lantbruksnämnderna ges möjlighet att fungera som mellanhand mellan avflyttande renägare och näringsidkare som stannar kvar i renbyn. Härvid bör nämnderna vid behov kunna tillämpa en prispolitik som främjar en från försörjnings- och sysselsättningssynpunkt önskvärd koncentreringsavrenning, exempelvis genom att vid inköpet ta skäligen hänsyn till renarnas livvärde men vid försäljningen utgå huvudsakligen från deras slaktvärde. Inlösen av renar genom lantbruksnämnd bör förekomma endast undantagsvis. Renarna bör av nämnden omedelbart överlåtas vidare till någon som är berättigad att driva renskötsel.

Beträffande inlösen av bostadsfastighet bör gälla att, då en f. d. renägare avflyttar, hans bostad skall kunna lösas in även om den ligger på ofri grund. Sådana uthus och förvaringsbodar m. m. som hör till en renskötarbostad bör också kunna lösas in efter särskild värdering.

Även om de allmänna arbetsmarknadsåtgärderna till stöd för omställning

av arbetslösa och undersysselsatta kompletteras med särskilda åtgärder i syfte att underlätta övergången till annan sysselsättning, kommer det att finnas personer som stannar kvar i renbyarna och vilkas försörjningsproblem blir mycket svårlösta. Tidvis torde tillfälliga arbeten inom rennäringen kunna beredas dessa personer men speciella åtgärder, exempelvis i form av beredskapsarbeten, måste även i fortsättningen vidtas för att temporärt bereda dessa sysselsättning och inkomst. Vederbörande lantbruksnämnder och länsarbetsnämnder bör i samråd med berörda kommuner verkställa inventeringar av tillgången på härför lämpliga sysselsättningsobjekt. Vid sidan av anläggningsarbeten inom rennäringen synes de kompletterande sysselsättningar, som här kan komma i fråga, i första hand utgöras av sameslöjd, naturvårdsarbeten, jakt- och fiskevårdsåtgärder, arbete inom turistnäringen samt skogs- och vägarbeten. Planeringen bör dock inte inriktas så att arbetskraft med otillräckligt försörjningsunderlag inom rennäringen permanent blir hänvisad till beredskapsarbete.

Med hänsyn till angelägenheten av att redan före en övergång till ändrade driftsmetoder inom rennäringen kunna förbättra undersysselsatta renskötares inkomststandard, bör en inventering snarast ske av tillgången på sådana sysselsättningsobjekt inom renskötselområdet som kan vara lämpade att komplettera arbetstillfällena för arbetskraft med säsongsysselsättning inom rennäringen.

Det särskilda övergångsbidrag som enligt 1967 års jordbruksbeslut utgår till vissa äldre småbrukare m. fl. bör enligt utredningen inte få någon motsvarighet inom rennäringen. En subventionering av renägare med små reninnehav skulle direkt motverka rationaliseringssträvandena och därigenom skada de utvecklingsdugliga företagen.

För att stimulera utvecklingen i riktning mot färre men större och härkraftigare renskötselföretag föreslår de sakkunniga att avgångsvederlag skall kunna utgå till renägare med alltför litet reninnehav, vilka avvecklar sin renskötsel på sådant sätt att strukturrationaliseringen i hans renby främjas. Vederlaget bör delas upp i två former. Till alla som är berättigade till avgångsvederlag bör utgå ett grundbelopp, vars storlek fastställs med beaktande av att sökanden skall kunna stanna kvar i orten och genom fortsatt medlemskap av renbyn kunna utnyttja de berättigheter som åtföljer sådant medlemskap. De sakkunniga föreslår att grundbeloppet sätts till 6 000 kr. Till de vederlagsberättigade, som på grund av arbetsmarknadsorganens hänvisning till annan bostadsort lämnar renbyn, bör vidare kunna utgå ett tilläggsbelopp, utflyttningsbidrag. Detta föreslås utgå med högst 15 000 kr.

Som allmänna förutsättningar för avgångsvederlag bör enligt de sakkunniga gälla, att renskötseln i den berörda renbyn är lämpligt organiserad eller kan antas bli det om sökandens renskötsel avvecklas. Sökanden bör förbinda sig att avveckla sin renskötsel på det sätt som godtas av lantbruksnämnden.

den. Sökande bör vara skyldig att återbetala uppbygget vederlagsbelopp, om han inom viss tid återupptar sin renskötsel utan särskilt medgivande av lantbruksnämnden. Vidare bör gälla att vederlag normalt utgår endast till renägare med reninnehav mellan 50 och 300 renar i nettostocken. Om särskilda skäl föreligger, bör avgångsvederlag dock kunna beviljas även till renägare med färre än 50 eller fler än 300 renar.

För att få den nödvändiga storleksrationaliseringen att så långt möjligt äga rum i anslutning till införandet av rennäringens föreslagna nya organisationsform, renbyarna, föreslås vederlaget bli störst de första åren och därefter successivt minska, förslagsvis med 20 % per år efter den första treårsperioden.

Den rådgivning som f. n. bedrivs av lantbruksstyrelsen och lappväsendet bör enligt de sakkunniga fortsätta. Utan en effektiv rådgivnings- och informationsverksamhet är det omöjligt för rennäringssidkarna att utveckla sådan självverksamhet, som bedöms vara nödvändig för att få till stånd en angelägen rationalisering av näringen. Informationsverksamheten kan därför betraktas som ett första led i rationaliseringsarbetet. De sakkunniga föreslår vidare att rådgivnings- och upplysningsverksamheten i rennäringssfrågor sker genom statliga administrativa myndigheter och bör sålunda uppdras åt lantbruksstyrelsen på det centrala planet och åt lantbruksnämnderna på det regionala planet. Vad nu sagts hindrar givetvis inte att rådgivning också bedrivs genom samernas egna organisationer.

1967 års riksdag fattade beslut om att upprätta ett register över företagen inom jordbruket och skogsbruket för att underlätta arbetet med jordbrukets rationalisering och för att skapa förutsättningar att följa effekterna av jordbrukspolitiken. Inom rennäringen saknas f. n. ett säkert statistiskt underlag för att kunna bedöma förhållandena inom näringen och lämpliga rationaliseringsåtgärder, m. m. De sakkunniga anser att den nuvarande faktaisamlingen bör byggas ut och förbättras och föreslår att det för rennäringen liksom för jordbruket upprättas ett företagsregister. I registret bör för varje företagare fortlöpande registreras bl. a. renantal, tillgänglig arbetskraft och viktigare tekniska hjälpmedel. Med hänsyn till beskaffenheten av de uppgifter som bör införas i rennäringensregister är det inte lämpligt att föra detta register gemensamt med jordbruks- och skogsbruksregistret utan det bör läggas upp och föras separat.

De sakkunniga går därefter över till frågan om katastrofskadeskydd för rennäringen och påpekar att rennäringen i ännu högre grad än jordbruket arbetar med stora riskmoment på produktionssidan. Behovet av ett skadeskydd är därför minst lika stort inom rennäringen som inom jordbruket och detta behov bedöms inte heller för rennäringens del bli tillgodosett inom överskådlig tid utan stöd från det allmännas sida. De sakkunniga föreslår därför att staten skall lämna bidrag till ett på lämpligt sätt anordnat skadeskydd för rennäringen och medverka i administrationen därav.

Vad gäller formen för skadeskyddet har de sakkunniga kommit till att skadeskyddet inom rennäringen inte bör gälla de enskilda renägarnas förluster utan de skador som drabbat en vidare krets av näringsidkare. Renbyn anser de sakkunniga vara den naturliga skaderegleringsenheten. Skadeskyddssystemet bör inte bara lösa frågan om ersättning för inträffade skador, utan det bör även ta upp regler rörande åtgärder för att förebygga och minska skadeverkningarna.

När det gäller finansieringen av katastrofskadeskyddet bör enligt de sakkunniga denna ske på i princip samma sätt som i fråga om jordbrukets skördeskadeskydd. Finansieringen bör ske via rennäringsskadebörskontot (nuvarande lappfonden) genom ett årligt tillskott till denna på 400 000 kr. Staten bör garantera att ersättningar och bidrag kan utgå intill ett belopp av två och en halv gånger det årliga tillskottet. Av detta bör staten tillskjuta hälften eller 200 000 kr. Återstående 200 000 kr. föreslås utgå ur rennäringsskadebörskontot. Till fonden bör därvid årligen av statsmedel inbetalas 300 kr. för varje påträffad rovdjursriven ren. Samtidigt bör den allmänna kompensation bl. a. för skador till följd av rovdjursförekomst som f. n. utgår till lappbyarna ej längre utbetalas.

Administrationn av skadeskyddet bör enligt de sakkunnigas mening ankomma på lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna. Vad gäller grunderna för ersättningsberäkning anför de sakkunniga att en grundförutsättning för att ett skadeskydd för rennäringen skall kunna genomföras utan alltför stora felkällor är att renräkningar kommer till stånd regelbundet och att räkningarna görs så omsorgsfullt att tilltro kan sättas till dem vid skaderegleringen. De sakkunniga föreslår därför att årlig renräkning skall vara obligatorisk i varje renby. För att konstatera om ersättningsgill skada under ett visst år uppkommit i en renby beräknas enligt vissa närmare angivna grunder det lägsta normala renantalet i byn. Detta antal minskas med en självrisk som de sakkunniga föreslår skall uppgå till 10 % för årskalvar och 3,33 % för äldre djur. Om värdet av renbeståndet enligt årets renräkning är lägre än värdet av det med hänsyn till självrisken reducerade lägsta normala renantalet föreligger en ersättningsgill skada.

Vid sidan om den generella ersättningen bör det liksom inom jordbrukets skördeskadeskydd finnas en individuell behovsprövad ersättningsform. Högst 5 % av det sammanlagda årliga tillskottet till skadeskyddet bör få användas till dylika individuella ersättningar.

De sakkunniga understryker att förslaget till skadeskydd bör ha sin tyngdpunkt på åtgärder i syfte att avvärja skada.

7.3 Remissyttrandena

Rennäringssakkunnigas förslag rörande de allmänna grunderna för rationaliseringsstöd tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Kammarkollegiet framhåller dock att den reella betydelsen av att de statliga

insatserna för rationalisering inom jordbruket får sin motsvarighet på renskötselns område inte bör överdrivas. Redan nu utgår till rennäringen ett i förhållande till dess totala omslutning betydande ekonomiskt stöd. Kollegiet framhåller vidare att det utmärkande för nuvarande investeringar i anläggningar av olika slag är att näringsidkarna själva endast undantagsvis haft några utlägg för investeringarna och att lappväsendet regelmässigt också svarar för underhållet av anläggningarna. Målsättningen bör vara att renbyarna själva svarar för att anläggningarna underhålls. Då investeringarna i fasta driftsanläggningar även i framtiden i betydande utsträckning kan beräknas komma att finansieras med regleringsavgiftsmedel och AMS-medel, anser kollegiet det naturligt om renbyarna i första hand kommer att försöka få anläggningarna bekostade med sådana medel.

Länsstyrelsen i Jämtlands län delar de sakkunnigas mening att det krävs stora insatser av renägarna själva för att skapa så effektiva renskötsel företag som möjligt. Näringsidkarnas egen rationaliseringsverksamhet måste dock stödjas genom insats av ekonomiska och personella resurser på de områden där renägarnas egna möjligheter kan antas bli otillräckliga. Länsstyrelsen välkomnar förslaget att stödåtgärderna byggs upp på i princip samma sätt som stödet åt jordbrukets rationalisering. Parallellen med jordbruksstödet ger klart belägg för att den rådgivande och stödjande verksamheten är en angelägenhet, som bör skötas av statligt anställda tjänstemän. Inom jordbruksstödet medför den s. k. särskilda rationaliseringsverksamheten (KR-gårdarna) mycket stora krav från jordbrukarna på fortlöpande hjälp och kontroll från lantbruksnämndens sida och detsamma kan med visshet förutsättas bli fallet beträffande stödet åt rennäringen. Liknande synpunkter framförs av bl. a. *länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län* samt av *lantbruksstyrelsen* och de berörda *lantbruksnämnderna*. RLF framhåller beträffande rådgivningen att det inom rennäringen i dag saknas försöksresultat prövade i praktisk skala, som visar hur ekonomisk renskötsel bäst skall bedrivas.

I fråga om de sakkunnigas uttalande, att den reella sysselsättningen för renskötare tidvis är låg och att det ökade arbetsbehovet delvis bör kunna mötas genom en bättre organiserad arbetstid, anser SSR att utredningen förbisett, att renskötseln har en helt annan arbetsrytm än exempelvis industriarbetet. Under kalvmärkningsperioden, slaktperioden och skiljningsperioden samt renflyttningarna utför renskötaren ett ytterst intensivt arbete med en mycket speciell dygnsrytm, kännetecknad av endast ett fåtal timmars sömn per dygn. Detta kompenseras med mellanliggande viloperioder.

När det gäller rationaliseringsstödet utformning framhåller *lantbruksstyrelsen* betydelsen av att samlade upprustningsåtgärder kommer till utförande inom en driftsenhet. Liksom fallet är beträffande den särskilda rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område bör vid sådan samlad upprustning kunna fastställas en bidragsnivå för samtliga åtgärder. Ef-

tersom bidragsnivån i normalfallet föreslagits vara 40 % anser styrelsen att man vid en samlad upprustning bör överväga en bidragsnivå på 50 %. Rationaliseringsverksamheten bör enligt styrelsens mening i första hand ta sikte på att söka rusta upp och förbättra förhållandena inom de byar där såväl tekniska anläggningar som driftsförhållanden är mycket orationella. Styrelsen räknar med att för upprustningsåtgärder även skall tas i anspråk i vattenmål beviljade särskilda villkorsmedel. Likaså bör medel influtna jämlikt 4: 14 vattenlagen i minst samma omfattning som hittills användas för här avsett ändamål. Å andra sidan torde — under de första åren — medel inte finnas tillgängliga i byarnas kassor i den omfattning att näringsutövarna nämnvärt själva kan medverka till rationaliseringsprojekts genomförande. Det kan därför ifrågasättas om inte under de tre första åren när särskilda skäl föreligger bidragsnivån skall kunna höjas med högst 25 procentenheter.

Länsstyrelsen i Norrbottens län erinrar om att lappbyarna hittills som regel haft förmånen att erhålla 100 % bidrag till anläggningar av olika slag och att enskilda renskötare tilldelas reninköpslån, varvid i normala fall endast halva lånebeloppet behövt återbetalas. Med beaktande härav ifrågasätter länsstyrelsen om inte något högre andel av stödet än av utredningen föreslagna 40 % bör utgå i form av bidrag. Högre bidrag är självfallet mest angeläget under en initialfas omspännande några år. I särskilda fall bör olika typer av anläggningar liksom tidigare uppföras utan kostnad för lappbyarna. Stängsel vid riksgräns, vägar, broar och färdleder, logibygnader och telefonledningar får anses vara anläggningar av sådan allmän karaktär, att renbyarna normalt ej bör belastas med några kostnader för dessa. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *lappväsendet i Västerbottens län*. RLF understryker betydelsen av att möjligheterna till stegvis uppbyggnad av företagen kan utnyttjas. Erfarenheten från jordbruket visar enligt förbundet att det annars blir ett mycket begränsat antal näringsutövarare som kan tillgodogöra sig detta stöd. Det får till följd en snabb avgång från näringen, samtidigt som endast begränsade möjligheter till annan sysselsättning föreligger. För att rekommenderade rationaliseringsåtgärder skall komma till stånd bör inledningsvis en högre bidragsprocent än 40 användas. Detta med tanke på den brist på likvida medel som är typisk för näringen.

Statens råd för skogs- och jordbruksforskning påpekar att till skillnad mot förhållandena inom jordbruket rationaliseringsåtgärder inom renskötseln i betydande omfattning innebär investering i ett levande material, vars värde snabbt kan förändras. Särskild vikt måste i detta avseende läggas vid djurens allmänna hälsotillstånd. Starkt förlustbringande infektions- och parasitsjukdomar förekommer då och då inom den svenska renstammen. Ett sammanförande av djur med olika stark nedsmittning och motslåndskraft kan därför medföra risk för ett uppblossande av sådana infektioner och sjukdomar. Enligt rådet är det därför nödvändigt att djurens hälsostatus redovisas, innan statlig lånegaranti beviljas för s. k. rendriftslån. För att

undvika bakslag är det vidare lämpligt, att lantbruksnämnderna anmodas att kontinuerligt anlita veterinärmedicinsk expertis, innan fråga om s. k. rendriftslån avgörs. Liknande synpunkter anförs av *statens veterinärmedicinska anstalt*.

I fråga om slaktfrågorna förordar *veterinärstyrelsen* åtgärder som främjar ett större utnyttjande av ett färre antal anläggningar. Därigenom kan de anläggningar som utnyttjas bli bättre ekonomiskt bärkraftiga och därför för- ses med utrustning av högre standard och veterinärer och kunniga slaktlag kan hinna med verksamheten utan avkall på arbetsinsatsernas kvalitet. Styrelsen förordar en utbyggnad av s. k. ambulerande slakterier (slaktbussar) och lämpliga fasta slakterier. Många organisatoriska och administrativa frågor rörande renslakten i stort bör handläggas av organ med verksamhets- områden som är större än de föreslagna renbyarnas.

Enligt *Sveriges lantbruksförbunds* mening bör såväl planeringen av slakt som saluförandet av produkterna helt ombesörjas av renbyarna. Förbundet anser vidare att slakt-, förädlings- och marknadsfrågorna blivit alltför litet sammankopplade med rationaliseringsstödet.

I fråga om de sakkunnigas förslag rörande reklamkampanj för renkött påpekar *SSR* att renköttet inte bör utsättas för en negativ särbehandling vid jämförelse med nötkött och fläsk. F. n. sker dylik särbehandling i fråga om gränsskyddet. En nordisk renköttpool är en idé, som väckts av riksförbundet. Det är av synnerlig betydelse, att staten positivt stödjer dessa strävanden. Mot bakgrunden av samernas eftersatta läge är det rimligt, att en reklamkampanj för renkött till helt övervägande del kan bekostas med medel ur lappfonden. *Riksrevisionsverket* framhåller att kostnaderna för en kampanj till avsevärd del bör bestridas av resp. branschorganisationer och till återstående del med medel ur lappfonden. *Statens jordbruksnämnd* anser att lämpliga åtgärder i fråga om slakt, distribution, förädling och marknadsföring av renkött bör kunna verksamt bidra till en förbättring av rennärings- ens ekonomi. Det föreslagna beloppet för en reklamkampanj, 500 000 kr., anser nämnden vara väl anpassat för ändamålet. Liknande synpunkter förs fram av *veterinärstyrelsen*.

Beträffande de sakkunnigas uttalande att något gränsskydd för renkött nu inte bör övervägas framhåller *statens jordbruksnämnd* att något klart samband mellan importutvecklingen och de inhemska priserna för renkött inte förelegat. Priset på renkött har i stället i stor utsträckning bestämts av andra avgiftsbelagda köttyper. Nämnden instämmer i de sakkunnigas uttalande. *Kommerskollegium* delar också de sakkunnigas uppfattning särskilt som det här är fråga om en internordisk angelägenhet som i första hand synes böra lösas inom ramen för det nordiska samarbetet.

Förslaget rörande omställningsstöd tillstyrks eller lämnas utan erinran av så gott som samtliga remissinstanser. De flesta erinringarna avser stödets storlek och nedtrappningen av beloppen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län*

anser liksom SSR att så länge uppenbara försörjningssvårigheter råder bland de renskötande samerna borde stödformerna, avgångsvederlag och utflytningsbidrag, kunna utnyttjas. Dessa bör därför inte avvecklas så snabbt som utredningen föreslagit utan bör gälla tills vidare så länge behov av stöd föreligger. Länsstyrelsen uppskattar den tid under vilken stödformen kan behövas till minst 15 år. Viss höjning av de föreslagna bidragsbeloppen anser länsstyrelsen också vara motiverad, förslagsvis till 10 000 kr. resp. 20 000 kr. Möjlighet bör också finnas att fördela utbetalningen av stödet över en period av tre eller fyra år, när skäl därtill föreligger. Vidare bör undersökas om inte stödet kan utlämnas skattefritt. *Sveriges lantbruksförbund* anser att storleken av omställningsstödet bör diskuteras mot bakgrunden av möjligheterna att åstadkomma alternativ sysselsättning.

De synpunkter som i övrigt förts fram rörande omställningsstödet avser betydelsen av att komplettera detta med sysselsättningskapande åtgärder. *Lappväsendet i Norrbottens län* understryker att den avgående arbetskraften måste få möjlighet till alternativ försörjning för att det skall vara någon mening med avgången. För de sakkunniga borde det enligt lappväsendets mening ha legat nära till hands att överväga någon form av förtidspensionering för äldre renskötare, som definitivt måste lämna sin hävdvunna näring. *Arbetsmarknadsstyrelsen* räknar med att behovet av sysselsättningsfrämjande åtgärder, bl. a. i form av beredskapsarbeten, kommer att föreligga även framdeles.

SSR menar att kontakterna mellan samerna, som utgör en förutsättning för en stark samekultur, inte kan upprätthållas, om den renskötande befolkningens antal går ned alltför starkt. En särskild undersökning av samekulturen och de för dess stärkande erforderliga åtgärderna bör genomföras.

Beträffande förslaget om att inlösa egnahem även bör omfatta renskötarbostäder på ofri grund, m. m. framhåller *bostadsstyrelsen* att verksamheten med inlösen av bostadsfastighet bör bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder som gäller för inlösen av egnahem i allmänhet.

I fråga om förslaget att inrätta ett företagsregister för rennäringen delar *statistiska centralbyrån* de sakkunnigas uppfattning att den nuvarande statistiken på rennäringens område är otillräcklig och tillstyrker därför i princip förslaget. Centralbyrån anser emellertid att det är rationellt och lämpligt om registreringen av rennäringens företag samordnas med registreringen av lantbruksföretagen, dvs. att centralbyrån åläggs att svara för uppgiftsin-samling och registerföring. En sådan organisation anses också ligga i linje med statsmakternas principbeslut att den offentliga statistikproduktionen i möjligaste mån bör koncentreras till centralbyrån.

Förslaget att inrätta ett katastrofskadeskydd för rennäringen möts i allmänhet positivt av remissinstanserna. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser dock, med hänvisning till renantalets variationer, att katastrofskadeersättning endast i sällsynta fall kommer att utfalla. Det är vidare tveksamt om

kostnaderna för skyddet står i rimligt förhållande till nyttan av detta, om årlig obligatorisk renräkning måste genomföras. Skadeinventeringen bör kunna förenklas väsentligt. *Kammarkollegiet* anser att den föreslagna självrisken är för liten i betraktande av den ofullständiga kunskapen om den naturliga avgångens storlek, renräkningarnas bristande tillförlitlighet, etc. Kollegiet ifrågasätter om skyddet inte bör utformas som ett skydd mot förluster av mera allvarlig art, dvs. att självrisken bör sättas avsevärt högre. *Statistiska centralbyrån* har inget att erinra mot att skadeskyddet inom rennäringen ges den principiella utformning som föreslås i betänkandet, men har vissa synpunkter när det gäller detaljuppläggningsen.

Länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län samt *statens naturvårdsverk m. fl.* anser att en förstärkning av rennäringsfonden inte bör ske genom att till fonden föra över den ersättning på 300 kr. för varje rovdjursdödad ren som nu utgår till lappbyarna. *Statens naturvårdsverk* framhåller att förslaget om katastrofskadeskydd — under förutsättning att en tillförlitlig ordning för återkommande renräkningar kan genomföras — synes vara lämpligt ur många synpunkter. *SSR* anser att formerna för samernas medverkan i finansieringen av katastrofskadeskyddet bör övervägas ytterligare.

8. Rennäringens regionala och centrala administration

8.1 Nuvarande förhållanden

Sedan slutet av 1800-talet finns en särskild statlig organisation, lappväsendet, som har hand om administrativa göromål i samband med rennäringen. Lappväsendets tillkomst är att söka bl. a. i behovet att reglera förhållandena mellan nomader och bofasta samt att ordna renskötselns inre angelägenheter. 1962 års riksdag (prop. 68, JoU 13, rskr 238) beslutade att lappväsendet skall sortera under lantbruksstyrelsen när det gäller handhavandet av rennäringsfrågor. I övrigt är lappväsendet inordnat i länsorganisationen.

Lappväsendets personal har utökats i olika omgångar. Den nuvarande personalorganisationen framgår av följande sammanställning.

Tjänst	Jämt- lands län	Väster- bottens län	Norr- bottens län
Förste konsulent	1	1	3
Assistent	1	1	1
Instruktör	3	3	7
Kansliskrivare	—	1	1
Kontorist	1	—	—

Härutöver förfogar länsstyrelserna över vissa medel för tillfällig personal.

Förste konsulenterna och assistenterna är stationerade i residensstäderna med kontor i anslutning till länsstyrelsernas ämbetslokaler. Instruktorerna är till huvudsaklig del fältarbetande och stationerade på olika platser inom renskötselområdet. Huvuddelen av de nämnda tjänstemännens arbetstid ägnas åt administrativa frågor. Rådgivningsverksamhet bedrivs i endast obetydlig omfattning.

Den centrala handläggningen av frågor som rör rennäringen ankommer på lantbruksstyrelsen. Vid handläggningen skall styrelsen i erforderlig utsträckning samråda med vederbörande länsstyrelse. Det åligger lantbruksstyrelsen bl. a. att i samråd med andra myndigheter planlägga rådgivningen i frågor som rör näringens ekonomi, driftsformer och organisationsutveckling. Styrelsen skall centralt leda denna rådgivning, svara för samordningen inom renforskningen och i lämplig form låta sammanställa redogörelser för framkomna rön samt förmedla dessa till de anställda inom lappväsendet, till sameorganisationerna och berörda enskilda. Sedan den 1 juli 1963 står renforskningsstationen Kuolpavare under styrelsens ledning.

Vid lantbruksstyrelsens husdjursbyrå finns inrättad en rennäringssektion, vars personal består av sex personer, varav en överinspektör, en byrådirektör, en förste byråinspektör, en assistent, en kansliskrivare och ytterligare en tjänsteman.

Som rådgivande organ till lantbruksstyrelsen i rennäringssfrågor av principiell natur eller eljest av större vikt finns en särskild nämnd, rennäringsnämnden. Denna består av företrädare för samerna. Nämnden skall till styrelsen, andra myndigheter och enskilda avge yttranden i rennäringssfrågor. Nämnden får också hos styrelsen väcka förslag i dessa frågor.

För att biträda lantbruksstyrelsen i dess befattning med renforskning finns en särskild vetenskaplig expertgrupp, renforskningsnämnden. Nämnden har till uppgift att efter samråd med rennäringsnämnden verka för ändamålsenlig uppläggning av renforskningens organisation samt dra upp allmänna riktlinjer för forskningen och kontinuerligt följa dess utveckling. Detta sker bl. a. genom prövning av årliga arbetsplaner.

8.2 De sakkunniga

De sakkunniga framhåller att renbyarna — om de sakkunnigas förslag rörande rennäringens lokala organisation genomförs — kommer att få till uppgift att själva besluta i åtskilliga frågor, där avgörandet f. n. ankommer på lappväsendet eller på länsstyrelsen. I gengäld tillkommer på länsplanet vissa nya typer av ärenden. De arbetsuppgifter med anknytning till rennäringen som i framtiden kommer att vila på den statliga regionala administrationen indelas i tre huvudgrupper, nämligen

1) ärenden rörande besvär över beslut av renbys stämma eller av styrelse eller av syssloman (besvärärenden),

2) ärenden rörande rennäringsens främjande, såsom angående rationalisering, stöd och rådgivning (näringsärenden) samt

3) ärenden rörande förvaltningen av kronans till renskötsel anvisade fastigheter och om upplåtelse av särskilda rättigheter inom renskötseområdet m. m. (fjällförvaltningsärenden).

I fråga om besvärärendena föreslår de sakkunniga att länsstyrelsen skall utgöra första besvärinstans. Med hänsyn till den föreslagna utformningen av det samhälleliga stödet till rennäringen förordar de sakkunniga att alla i gruppen näringsärenden ingående administrativa uppgifter på länsplanet flyttas från lappväsendet till lantbruksnämnderna. Härigenom blir det möjligt att för rennäringsens del dra nytta av de erfarenheter lantbruksnämnderna förvärvat beträffande jordbrukets rationalisering. Vidare avskaffas den särställning som rennäringen f. n. intar genom att den gjorts till föremål för en speciell statlig administration.

Vad angår fjällförvaltningsärendena påpekar de sakkunniga att valet av beslutsmyndighet är väsentligt mer komplicerat än beträffande besvärärenden och näringsärenden. Detta beror främst på att fjällförvaltningsärendena har betydelse inte bara för rennäringen utan också för andra intressen med anknytning till de vidsträckta områden där renskötsel bedrivs. Sålunda påverkas övriga näringar inom renskötseområdet, exempelvis skogsskötsel, gruvdrift och turism direkt av besluten i fjällförvaltningsärendena. Dessa beslut utgör nämligen i många fall en förutsättning för att "de till lapparnas uteslutande begagnande" anvisade markerna skall få ekonomiskt utnyttjas av andra än de renskötande samerna. Vidare är turismen och friluftslivet i dessa trakter starkt beroende av de jakt- och fiskeupplåtelser som utgör huvudparten av fjällförvaltningsärendena. Allmänt sett kan — framhåller de sakkunniga — utan överdrift sägas att dessa ärenden för de tre nordligaste länen har så stor betydelse för länens näringsliv och utvecklingen därav att ärendena måste ägnas stor uppmärksamhet vid den länsplanering som pågår och som kan antas komma att få ökad omfattning i framtiden.

De sakkunniga nämner tre myndigheter, som kan komma i fråga som beslutande i fjällförvaltningsärendena, nämligen domänverket, länsstyrelsen och lantbruksnämnden. Efter ingående överväganden föreslår de sakkunniga att lantbruksnämnden bör överta handläggningen av ärendena. Som skäl härför åberopas att dessa i första hand bör bedömas från synpunkten av deras inverkan på rennäringen. Detta förutsätter bl. a. att beslutsmyndigheten äger god insikt i renskötelsens problem. Ett annat skäl är att det därvid blir möjligt att låta de renskötande samerna medverka på beslutsstadiet. Även om fjällförvaltningsärendena anhängiggörs i lantbruksnämnden, kan behandlingen av dem ske på sådant sätt att det slutliga avgörandet

av alla fjällförvaltningsfrågor som är av större betydelse från planerings-synpunkt förbehålls länsstyrelsen. Sålunda föreslår de sakkunniga att fjällförvaltningsfråga bör hänskjutas till länsstyrelsen för avgörande, om an-tingen länsstyrelsen särskilt förbehållit sig avgörandet eller flertalet av ren-näringsdelegationens ledamöter beslutar om ärendets överflyttning eller länsstyrelsens representant i delegationen påyrkar överflyttning.

En följd av de sakkunnigas förslag är att det nuvarande lappväsendet kan upplösas.

De lantbruksnämnder som berörs av förslaget är nämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Frågor som angår rennäringen inom Idre lappby i Kopparbergs län bör liksom nu är fallet vila på rennärings-myndigheten i Jämtlands län.

De sakkunniga finner att vid behandling i lantbruksnämnd av rennä-ringsfrågor bör de vanliga arbetsformerna tillämpas. Nämnden i plenum skall i huvudsak dra upp riktlinjerna för verksamheten samt besluta i frå-gor som är av principiell natur eller eljest bedöms vara av särskild vikt. Beslut i övriga ärenden bör fattas av en särskild delegation, kallad rennä-ringsdelegationen. En sådan delegation bör finnas vid var och en av lant-bruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. I delega-tionen föreslås ingå två av länets rennäringsutöware. Vidare bör ingå två ledamöter av lantbruksnämnden samt lantbruksdirektören. För att tillgo-dose behovet av samordning mellan rennäringsärendena, särskilt fjällför-valtningsärendena, och den översiktliga planeringen av markanvändningen inom länet bör i rennäringsdelegationen även ingå en representant för läns-styrelsen. Därjämte bör med hänsyn till omfattningen av de arbeten som genom arbetsmarknadsorganen utförs för renskötselns främjande ingå en företrädare för länsarbetsnämnden. För att trygga samordningen med and-ra myndigheter bör representanter för domänverket, länsbostadsnämnden och skogsvårdsstyrelsen kallas till delegationens sammanträden då det fö-rekommer fråga som rör resp. myndighet. De bör inte delta i besluten men ha rätt att till protokollet anteckna sin mening.

För att delegationen skall vara beslutför bör enligt de sakkunniga bl. a. krävas att minst en rennäringsutöware är närvarande. Vid behandling av rennäringsfrågor i lantbruksnämndens plenum föreslås rennäringsens båda representanter i delegationen ingå som ledamöter av nämnden.

Beträffande rådgivningsverksamheten erinrar de sakkunniga först om att det till varje lantbruksnämnd är knutna en programnämnd med sär-skild uppgift att utarbeta länsprogram för rådgivningen och en fiskeri-nämnd, vars uppgift är att bl. a. vara rådgivande organ till lantbruksnämnden i frågor rörande fisket. I programnämnden ingår representanter för bl. a. lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen, länsarbetsnämnden, lantmä-teriet, jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse och lantarbetarorganisatio-nen. I fiskerinämnden ingår representanter för yrkesfiskeorganisation, fritids-

fiskeorganisation och hushållningssällskap samt i de tre nordligaste länen även för domänverket och lappväsendet.

De sakkunniga påpekar att vissa skäl talar för att rennäringsen bör vara representerad i länsprogramnämnden. Eftersom denna nämnd redan är mycket stor finns det risk för att rennäringsfrågorna kommer i bakgrunden. De sakkunniga föreslår därför att rennäringsdelegationen även skall handlägga frågor om länsprogram för rådgivningsverksamheten.

Fiskerinämnden har en sammansättning som möjliggör för de olika berörda intressenas företrädare — bortsett från renägarna — att medverka vid en samlad bedömning av länets fiskeresurser. Då det är angeläget att även rennäringsutövarna får delta i och påverka planeringen av länets fiskeresurser föreslår de sakkunniga att i fiskerinämnderna i berörda tre län skall ingå en av länets aktiva rennäringsutövar.

De sakkunniga föreslår att de ärenden som förs över till lantbruksnämnderna handläggs vid en särskild avdelning för rennäringsärenden. En sådan avdelning bör alltså inrättas i lantbruksnämnderna i de tre nordligaste länen. Rennäringsavdelningen bör lyda direkt under lantbruksdirektören. De sakkunnigas förslag i fråga om tjänsterna på rennäringsavdelningarna framgår av följande tabell.

Tjänst	Jämt- lands län	Väster- bottens län	Norr- bottens län
Avdelningens chef.....	1	1	1
Förste konsulent	—	—	2
Assistent	4	4	11
Kansliskrivare	1	1	1
Övriga biträden	1	1	2

De sakkunniga anser det uppenbart att lantbruksstyrelsen får hand om den centrala administrationen av de rennäringsärenden som lantbruksnämnderna handlägger på det regionala planet. På styrelsen bör det således ankomma att handlägga samtliga näringsärenden och de förvaltningsärenden, som inte på grund av sitt samband med den översiktliga planeringen inom länet hänskjutits till vederbörande länsstyrelse för avgörande.

De sakkunniga erinrar om att lantbruksnämndernas blivande verksamhet på rennäringsens område i huvudsak kommer att avse rationaliserings-, rådgivnings- och förvaltningsfrågor. Befattningen med dessa frågor bör därför bilda utgångspunkt även för övervägandena om den centrala administrationen. Lantbruksstyrelsen får som en huvuduppgift att ge nämnderna ledning och hjälp i deras verksamhet. Vidare krävs en planerings- och initiativverksamhet i syfte att effektivisera rennäringsen samt arbetet i renbyarna och den regionala administrationen.

Möjligheterna för lantbruksstyrelsens båda rådgivande organ, rennäringsnämnden och renforskningsnämnden, att bidra till rennäringens utveckling har enligt de sakkunnigas uppfattning blivit mindre än som torde ha avsetts när de inrättades. Orsaken härtill är framför allt nämndernas alltför ensidiga sammansättning, som försvårat uppkomsten av sådana fruktbärande meningsutbyten som det bör vara en rådgivande nämnds huvuduppgift att få till stånd. För att rennäringsfrågorna skall bli belysta från olika utgångspunkter bör enligt de sakkunnigas mening det rådgivande organet inrymma företrädare för såväl näringen själv som andra berörda intressen. Ett sådant organs verksamhetsområde bör täcka alla rennäringsfrågor som lantbruksstyrelsen har att behandla. Mot bakgrund härav föreslår de sakkunniga att rennäringsnämnden och renforskningsnämnden ersätts med en ny nämnd, kallad rennämnden. Denna bör få till uppgift att som rådgivande organ åt lantbruksstyrelsen yttra sig i alla sådana rennäringsfrågor som är av principiell natur eller eljest av större vikt. Som exempel på sådana frågor nämner de sakkunniga anslags- och medelsfördelningsärenden, rationaliserings- och rådgivningsfrågor, renforskningens försöksprogram, fjällplaneringsfrågor samt frågor om yrkesutbildning m. m. I rennämnden bör ingå bl. a. tre representanter för de aktiva rennäringsutövarna. Vid behandlingen i lantbruksstyrelsens plenum av rennäringsärende föreslås att en av näringsutövarnas representanter i rennämnden ingår som ledamot av styrelsen.

De sakkunniga anser att rennäringsfrågorna bör även i fortsättningen inom lantbruksstyrelsen handläggas vid en särskild enhet. Med hänsyn till de utvidgade arbetsuppgifterna bör rennäringssektionen bli en självständig avdelning direkt underställd verksledningen.

De sakkunniga påpekar att det är av stor vikt att lantbruksstyrelsen har goda och effektiva samarbetsformer med olika myndigheter och institutioner. Framför allt är det dock angeläget att ett utvidgat och förtroendefullt samarbete kommer till stånd med samernas egna organisationer så att dessa får motsvarande möjlighet att ta initiativ och föra fram åsiktsyttringar som de f. n. har genom rennäringsnämnden.

I fråga om förslaget att lantbruksnämnderna skall överta handläggningen av fjällförvaltningsärendena har landshövding Lassinantti anfört reservation. Lassinantti framhåller bl. a. att länsstyrelsens uppgifter som ledande statlig förvaltningsmyndighet inom länet innebär att länsstyrelsen har att ta befattning med all sådan administrativ verksamhet och planering som har avgörande betydelse för länets utveckling. Länsstyrelsens planeringsverksamhet omfattar även fjällregionen och länsstyrelsen är regional myndighet för frågor angående naturvård och jakt. Lassinantti påpekar vidare att fjällområdena upptar stora arealer och att de har väsentlig betydelse i länssammanhang, vilket kommer att öka i takt med turismens väntade intensifie-

ring. Han finner det därför naturligt att länsstyrelserna liksom f. n. bör anförtros förvaltningen av kronomarkerna ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Handläggningen av andra frågor, som avser samernas rättigheter enligt renbeteslagen, t. ex. deras rätt att enligt gammal sedvana utnyttja renbetesmarker nedanför odlingsgränsen i Lappland samt nedanför lappmarksgränsen och utanför renbetesfjällen, bör även framdeles tillkomma länsstyrelserna. Såväl länsstyrelsens ställning och erfarenheter som dess resurser i fråga om juridisk sakkunskap medför att det är lämpligt att länsstyrelsen handhar dessa frågor.

Om de sakkunnigas förslag angående den lokala organisationens rättigheter och skyldigheter genomförs, kommer en del av de tillsynsuppgifter över rennäringen som ankommer på olika befattningshavare inom den nuvarande lappadministrationen att bortfalla. Om lappväsendet avvecklas i sin nuvarande form, uppkommer enligt Lassinantti frågan hur de statliga uppgifter skall fullgöras, som hör samman med de i renbetesavtal med Finland och Norge föreskrivna tillsyns- och verkställighetsuppgifterna. Lassinantti anser det självklart att länsstyrelsen inte kan avhända sig ansvaret för dessa frågor som avser förhållandet till främmande stater. För handhavandet av bl. a. dessa frågor behöver länsstyrelsen i lämplig omfattning förstärkas med särskild personal.

8.3 Remissyttrandena

De sakkunnigas förslag rörande handläggningen av besvär över renbys beslut tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser. I stort gäller detsamma beträffande förslaget att lantbruksnämnderna skall handlägga näringsärendena. Frågan om vilken myndighet som skall handlägga fjällförvaltningsärendena har varit föremål för remissinstansernas uppmärksamhet. *Kammarkollegiet* framhåller att frågan om överflyttning av dessa ärenden till lantbruksnämnderna i första hand bör bedömas från praktisk administrativ synpunkt. Att ha fjällförvaltningsärendena och rennäringsärendena skilda åt på olika myndigheter förutsätter i viss mån dubbelorganisation och bör därför undvikas. Kollegiet har därför i huvudsak inte något att erinra mot de sakkunnigas förslag. På sätt de sakkunniga närmare föreslagit anser kollegiet det dock vara lämpligt att fjällförvaltningsärende, när länsstyrelsen påyrkar det, skall kunna flyttas över till länsstyrelsen för avgörande. Vidare understryker kollegiet vikten av att lantbruksnämnderna, särskilt med hänsyn till fjällförvaltningsärendena, ges en organisationsform som ger nämnden möjlighet att snabbt fatta beslut.

Lantbruksstyrelsen ansluter sig i huvudsak till de sakkunnigas förslag. Fastän vissa fördelar kan vinnas genom att rationaliseringsorganet ej skall handha uppgifter av fiskal natur, anser styrelsen det mest ändamålsenligt

att fjällförvaltningsärendena handläggs av lantbruksnämnderna. Härigenom kan erhållas en önskvärd överblick och samordning av alla frågor som har samband med rennäringsen. Dessutom kan en viss samordning ske mellan fjällförvaltningsärendena och lantbruksnämndernas förvaltning av de s. k. fjällägenheterna. Styrelsen erinrar också om att lantbruksnämnderna redan nu på jordbrukets och skogsbrukets områden handlägger ärenden av fiskal natur, t. ex. tillämpningen av jordförvärvs- och uppsiktslagstiftningen. Styrelsen kan därför inte biträda de sakkunnigas förslag att vissa fjällförvaltningsärenden skall hänskjutas till länsstyrelsen för avgörande. Ett sådant förfarande leder nämligen till oklara förhållanden i fråga om besluts- och besvärinstanser. Däremot kan det i ärenden, som är av betydelse för den översiktliga planeringen inom länen, vara påkallat att yttranden inhämtas från länsstyrelsen före avgörandet. Det kan enligt lantbruksstyrelsens uppfattning förväntas att lantbruksnämnderna vid sina ställningstaganden kommer att beakta de planeringssynpunkter som därvid kommer fram. Liknande synpunkter förs fram av bl. a. *lantbruksnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län*.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller att det råder ett mycket nära samband mellan näringsärendena och fjällförvaltningsärendena. Ärendena griper in i varandra och åtgärder inom den ena sektorn har återverkningar inom den andra. Upplåtelser av jakt och fiske eller grustäkt, vidtagande av anordningar för turism och friluftsliv förutsätter kännedom om renskötselns förhållanden. Rådgivningen beträffande planeringen av renskötseln och olika anordningar för driften inom byarna måste ske i anslutning till förfogandena beträffande markförvaltningen och man får inte glömma bort att det primära syftet med renbetesfjällen är att tjäna renskötseln. Länsstyrelsen har sålunda den principiella uppfattningen att samtliga frågor rörande renskötsel och förvaltningen av de till denna upplåtna renbetesfjällen bör sammanföras och handläggas av en enda myndighet. Om de sakkunnigas förslag rörande stödåtgärder genomförs kommer näringsfrågornas volym och betydelse att öka väsentligt och anknyta till den genom lantbruksnämnden bedrivna stödverksamheten för jordbruket. Renskötseln är också en form av djurhållning med åtskilliga kontakter med jordbruket. Inom lantbruksorganisationens ram blir det även möjligt att i enlighet med majoritetsförslaget anordna lämpliga former för renskötselutövarnas medinflytande vid handläggningen av renskötselns ärenden. Länsstyrelsen ansluter sig sålunda till förslaget att lantbruksnämnden blir det organ som skall handlägga såväl närings- som fjällförvaltningsärendena. Länsstyrelsens tillstyrkande sker under två bestämda förutsättningar. Det ena är att alla förvaltningsärenden av större betydelse för planeringen förbehålls länsstyrelsen. Den andra förutsättningen är att ärendena inom lantbruksnämnden handläggs inom en självständig sektion eller avdelning direkt underställd lantbruksdirektören.

Ett flertal remissinstanser delar reservantens uppfattning att fjällförvaltningsärendena även i fortsättningen bör handläggas av länsstyrelsen. *Veterinärstyrelsen* ifrågasätter lämpligheten av den föreslagna överflyttningen från länsstyrelsen till lantbruksnämnden med hänsyn till att de problem som enligt styrelsen har väsentlig betydelse i detta sammanhang ligger inom livsmedelshygienens område, för vilket länsstyrelsen är högsta regionala myndighet. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* framhåller att det givetvis är till fördel att samtliga statliga uppgifter på rennäringens område samlas hos en myndighet. Olägenheterna med den i direktiven förutsatta och av reservanten föreslagna uppdelningen måste dock bedömas som tämligen ringa. Som reservanten även framhållit kan det i vissa hänseenden dessutom vara till fördel att åtskilja handhavandet av frågor rörande rådgivning och statligt stöd samt rena förvaltningsuppgifter. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anför liknande synpunkter och ifrågasätter om en överföring av administration och fjällförvaltning till lantbruksnämnden är förenlig med statsmakternas beslut rörande planeringsråd i länen. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* framhåller att de områden samerna tidigare kunnat utnyttja praktiskt taget ostörda blir mer och mer tillgängliga för medborgarna i gemen. Det krävs då en vidgad planering för att samordna samernas intressen med de krav som ställs främst från turismen och naturvårdens sida. Denna planering utgör otvivelaktigt en integrerande del av länsstyrelsens allmänna planeringsuppgift och torde vara mer främmande för lantbruksnämndens specialinriktade verksamhet. *Statens naturvårdsverk* finner att övervägande skäl talar för att den länsvisa administrationen av rennäringen bör vila på resp. länsstyrelse. Garantier måste därvid skapas för att länsstyrelsernas naturvårdssektioner får ett medinflytande på upplåtelsefrågor rörande byggnader, jakt och fiske m. m. *Hovrätten för Övre Norrland* framhåller att det är omöjligt att på förhand dra en gräns mellan sådana fjällförvaltningsärenden som är av beskaffenhet att böra hänskjutas till länsstyrelsen samt övriga ärenden inom denna grupp. Det anförda och de av reservanten anförda skälen talar enligt hovrättens mening för att länsstyrelsen bör bibehållas som beslutsmyndighet i fjällförvaltningsärendena.

Domänverket framhåller att endast ett av de skäl de sakkunniga anfört för att lantbruksnämnderna skall handha de s. k. fjällförvaltningsärendena, nämligen att samla de flesta ärenden som har samband med rennäringen under en myndighet, kan tillmätas någon betydelse. Häremot uppställer verket dock önskemålet om ett samlat och konsekvent handhavande av markförvaltningen och upplåtelsefrågorna nedom och ovan odlingsgränsen. Några direkta olägenheter med en näringsmyndighet och en förvaltande myndighet torde inte ha påvisats. Den bästa samordningen av markförvaltningsfrågorna kan enligt domänverket uppnås om verket, som nu handhar samtliga hithörande ärenden nedanför odlingsgränsen, även får hand om motsvarande ärenden ovanför denna gräns. Härigenom torde bl. a. antalet

intressekonflikter kunna minskas. Domänverket påpekar också att verket är den enda myndighet som har en utbyggd lokal förvaltning inom berörda trakter. Därest domänverket anförtros att ha hand om nyttjanderättsupplåtelseerna ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör särskild ersättning utgå till verket för dessa åtaganden.

SSR hävdar att de sakkunnigas uttalanden i fråga om fjällförvaltningsärendena vilar på en missuppfattning av de grundläggande juridiska förhållandena. Renbetesrätten, jakträtten, fiskerätten och övriga samiska rättigheter tillkommer samebyarna. Upplåtelsefrågor bör i konsekvens härmed handläggas av byarna med central service av dessas riksorganisation.

Lantbruksstyrelsen biträder förslaget om att inrätta en särskild rennäringsdelegation vid envar av lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Delegationen bör ha samma befogenheter på sitt område som struktur- och produktionsdelegationen har. Förslaget biträds också av bl. a. *länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län. Sällskapet Same-Ätnam* föreslår att delegationen i Norrbottens län får tre representanter för rennäringsutövarna varav en skall vara skogssame. *Departementsutredningen* föreslår att lantbruksstyrelsen efter förslag av vederbörande sameorganisation får utse de båda samerepresentanterna i delegationen.

När det gäller förslaget att inrätta särskild rennäringsavdelning vid de tre lantbruksnämnderna framhåller *lantbruksstyrelsen* att rennäringsärendena bör handläggas i nära samarbete med den expertis på olika områden som redan finns på nämnderna. I fråga om Norrbottens län har dock rennäringsfrågorna så stor omfattning att en särskild rennäringsavdelning är motiverad. Inom lantbruksnämnderna i Västerbottens och Jämtlands län blir däremot en rennäringsavdelning en mycket liten enhet och blir starkt beroende av medverkan från lantbruksnämndernas övriga personal och i första hand av produktionsavdelningarnas sakkunskap på husdjursskötselns område. Det bör därför övervägas att i dessa län föra rennäringsärendena och personalen härför till lantbruksnämndernas produktionsavdelningar. *Lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län* tillstyrker eller lämnar de sakkunnigas förslag utan erinran. *Statskontoret* ifrågasätter om den nuvarande länsbundenheten är nödvändig även framdeles för de egentliga rennäringsfrågorna. Det bör övervägas om inte den regionala organisationen kan koncentreras.

Vad gäller den regionala personalorganisationen ifrågasätter *lantbruksnämnden i Västerbottens län* om de sakkunniga inte underskattat behovet av såväl fäll- och biträdespersonal. En del arbetsuppgifter synes enligt nämnden ha utförts av länsstyrelsen utanför lappväsendet. Vidare anser nämnden att den översiktliga planeringen och rådgivningen på grund av personalbrist hittills inte kunnat ske i den omfattning som varit önskvärd. Liknande synpunkter anförs av *lantbruksnämnden i Jämtlands län*. SSR anser att de föreslagna instruktörstjänsterna helt kan utgå ur organisatio-

nen. Anslag bör i stället ges till samebyns ordförande och bevakare samt arbetsförman. SSR gör gällande att borttagandet av instruktörstjänsterna är ett gammalt och angeläget önskemål bland samerna.

Förslaget om att ersätta rennäringsnämnden och renforskningsnämnden med en enda nämnd, rennämnden, får ett positivt mottagande. De anförda erinringarna gäller framför allt rennämndens sammansättning. *Hovrätten för Övre Norrland* ifrågasätter dock om inte rennäringsnämnden borde bestå. Det torde vara av utomordentligt stort värde för samerna att på riksplanel ha ett eget organ med egen initiativrätt i viktiga frågor i all synnerhet som den föreslagna lagstiftningen medför ett helt nytt system för att driva renskötseln. Hovrätten hyser farhågor för att de tre representanterna för de renskötande samerna inte skall kunna göra sig gällande inom rennämnden. *Lantbruksstyrelsen* framhåller att erfarenheten från andra sektorer av styrelsens verksamhet visar att det är mycket värdefullt att ha tillgång till en rådgivande nämnd för att med representanter från näringsutövarna och andra berörda organ kunna diskutera frågor om verksamhetens genomförande. Däremot visar erfarenheten att det lätt kan leda till onödig omgång att använda en rådgivande nämnd som remissinstans i fråga om så gott som samtliga ärenden inom ett verksamhetsområde. Enligt styrelsens mening finns med hänsyn till den föreslagna representationen såväl i lantbruksnämnderna som i lantbruksstyrelsen vid behandling av rennäringsärendena knappast anledning att bibehålla den nuvarande rennäringsnämnden. Renforskningsnämnden har i sitt yttrande till styrelsen biträtt de sakkunnigas förslag att den skall avskaffas. Mot denna bakgrund tillstyrker styrelsen att de båda nuvarande nämnderna ersätts med en ny rådgivande nämnd benämnd rennämnden. Enligt styrelsens mening bör dock i denna nämnd representanterna för rennäringsutövarna ha en starkare ställning än vad de sakkunniga avsett. Styrelsen föreslår att antalet sådana representanter ökas till fem och att dessa utses av Kungl. Maj:t. SSR och *Sällskapet Same-Ätnam* anser att rennäringsnämnden bör bibehållas som ett rådgivande organ. Same-Ätnam anser vidare att rennämnden bör utökas med en representant för de icke renskötande samerna.

När det gäller personalorganisationen i rennäringsfrågorna vid lantbruksstyrelsen framhåller *statskontoret* att mot kostnadsökningarna står åsyftad förbättring av rådgivning, instruktion och rationaliseringsverksamhet m. m. En regional koncentration av organisationen kan innebära ett bättre utbyte av resursökningen. I övrigt anser ämbetsverket att insatsökningen måste bedömas som en investering på i huvudsak andra skäl än lönsamhetsskal. *Lantbruksstyrelsen* tillstyrker med tvekan förslaget att inrätta en fristående rennäringsavdelning inom styrelsen direkt underställd verksledningen. Så små fristående arbetsenheter bör inte inrättas eftersom större enheter skapar bättre förutsättningar för att utnyttja arbetskraftens effektivitet. Antalet fristående grupper får ej heller vara för stort. En självständig arbets-

grupp understryker dock på ett särskilt sätt frågornas betydelse och särart. SSR anser att de sakkunnigas förslag beträffande den centrala administrationens personalorganisation i viss mån är överdimensionerad. Rennäringsärendena bör även i fortsättningen handläggas inom husdjursbyrån.

9. Forskning och försök

9.1 Nuvarande förhållanden

Enligt beslut av 1962 års riksdag (prop. 68, JoU 13, rskr 238) ankommer det på lantbruksstyrelsen att svara för den organisatoriska samordningen av renforskningen. Forskningsverksamheten skall ske i nära kontakt med den praktiska renskötseln samt företrädesvis röra aktuella problem och över huvud taget frågor som synes kunna lösas på kortare sikt. Enligt riksdagsbeslutet skall forskningsverksamheten huvudsakligen anknytas till statens veterinärmedicinska anstalt och lantbrukshögskolans husdjursinstitutioner samt i viss mån till skogshögskolan. Verksamheten finansieras i allt väsentligt med medel från lappfonden och allmänna forskningsmedel.

Lantbruksstyrelsen är huvudman för den speciella renforskningsstationen Kuolpavare i Gällivare kommun. Som förut nämnts är till styrelsen knuten en särskild vetenskaplig expertgrupp, renforskningsnämnden.

Den personal som är sysselsatt med renforskningsfrågor utgörs av en försöksassistent (agronom) vid lantbrukshögskolans filial i Rönneby i närheten av Umeå och en renkonsulent (veterinär) vid SVA. Renkonsulenten ingår i SVA:s konsulentavdelning och är stationerad i Stockholm. Den lokala ledningen av den forsknings- och försöksverksamhet som inte avser veterinära frågor vilar fr. o. m. den 1 juli 1967 på distriktsförsöksledaren vid lantbrukshögskolans norra husdjursförsöksdistrikt.

Forskningsverksamheten har hittills huvudsakligen varit inriktad på olika försök med tillskottsfoder och på frågor om renens parasiter och sjukdomar. Som exempel kan nämnas att ett tillskottsfoder åt renarna kunnat framställas som var av avgörande betydelse vid de mycket ogynnsamma renbetesförhållandena under vintern och våren 1967. För bekämpning av renens parasiter har bedrivits omfattande försök. Andra försök har gällt att få fram mer näringsrika renbeten.

För renforskningsstationen Kuolpavare slutfördes år 1966 ett omfattande upprustningsprogram. Bl. a. uppfördes personal-, administrations- och ekonomibyggnader samt ett system av arbetshagar. Inom det inhägnade området, som totalt omfattar 17 km², hålls försöksrenhjorden året om. Kostnaderna för driften vid Kuolpavare bestrids f. n. av särskilda villkorsmedel (4: 13-medel) som redovisas över statens lappfond. Kostnaderna uppgår f. n. till 275 000 kr. per budgetår. För renforskning uppgick kostnaderna under femårsperioden 1962/63—1967/68 sammanlagt till i det närmaste 2,5 milj. kr.

9.2 De sakkunniga

Den utveckling man har att vänta inom rennäringen vid en övergång till ändrad driftsform och en samtidig intensifiering av rationaliseringssträvandena innebär att näringen i högre grad än hittills blir i stånd att tillgodogöra sig nya landvinningar genom vetenskap och teknik och snabbt utnyttja forskningens resultat. Samtidigt blir näringen mer beroende av fortlöpande och ökad forsknings- och försöksverksamhet. Större resurser kommer därför att krävas för verksamheten. Rennäringsföretagen är alltför små och näringen totalt sett alltför liten för att kunna bära kostnaderna för forskning och utvecklingsarbete. De sakkunniga anser därför att renforskningen bör bekostas av budgetmedel liksom förhållandet är med annan forskning av motsvarande slag.

Eftersom forsknings- och utvecklingsverksamheten är en mycket viktig faktor i rationaliseringsprocessen bör rennäringen vad beträffar forskningsinsatsernas storlek så långt möjligt jämföras med jordbruket. Med hänsyn till de betydande forskningsuppgifter som redan nu kan överblickas ifrågasätter de sakkunniga om det inte bör satsas mer på renforskning än vad som egentligen — räknat efter produktionsvärdet — skulle tillkomma rennäringen. Vid avvägningen mellan det direkta stödet till näringen och stödet åt forsknings- och utvecklingsarbete bör emellertid eftersträvas att största möjliga utbyte erhålls av det samlade samhällseliga stödet. Rennärings-sakkunniga framhåller betydelsen av att huvudvikten läggs vid praktisk målforskning som kan väntas ge påtagliga och snabba resultat i lönsamhetshänsyn.

Inom rennäringen föreligger ett stort behov av att få tillgång till förbättrade arbetsmetoder och hjälpmedel såsom stängsel, arbetshagar, speciella transportredskap och slaktanordningar. De omedelbara rationaliseringsvinster som kan göras genom bättre arbetsmetoder och hjälpmedel måste bedömas som betydande. Det är av vikt att planerings- och utvecklingsarbetet på dessa områden intensifieras för att största möjliga utbyte skall kunna uppnås av de insatta resurserna. De sakkunniga föreslår därför att medel ur den föreslagna rennäringsfonden ställs till lantbruksstyrelsens förfogande för detta ändamål.

I fråga om renforskningens organisation föreslår de sakkunniga att det inrättas dels en befattning vid lantbrukshögskolan som statsagronom för uppgifter inom renforskningen med placeringsort i Röbbäcksdalen, dels en befattning som statsveterinär vid SVA med huvudsaklig uppgift att bedriva veterinärmedicinsk forsknings- och försöksverksamhet på rennäringens område.

De sakkunniga har även övervägt frågan huruvida det finns tillräckliga skäl att behålla renforskningsstationen i Kuolpavare. Alternativet till att behålla Kuolpavarestationen är att försök läggs ut hos olika renägare efter

överenskommande eller avtal i varje särskilt fall. Ett sådant förfarande anser de sakkunniga kunna bli tungrott. De anser vidare att det inte finns någon garanti för att man alltid kan finna renägare som är villiga att utsätta sin renhjord för de risker som exempelvis veterinärmedicinska försök innebär. Det kan dessutom vara värdefullt att ha tillgång till en individkänd hjord där olika försök med kort varsel kan sättas in. De sakkunniga anser därför att renforskningsstationen Kuolpavare åtminstone under de närmaste åren bör hållas igång. De sakkunniga föreslår vidare att huvudmannaskapet för stationen förs över från lantbruksstyrelsen till lantbrukshögskolan. Tills vidare anses den fasta personalen böra bestå av en förman och en renvårdare. Chefskapet för stationen bör utövas av den i Röbbäcksdalen placerade statsagronomen vid renforskningen.

För den närmare planläggningen av försöksverksamheten och samarbetet mellan forskningen och bl. a. näringsutövarna anser de sakkunniga att det fordras en särskild instans med en närmare anknytning till renforskningsstationen i Röbbäcksdalen än vad den i det föregående föreslagna rennämnden kan beräknas få. Det finns ett behov av ett kontinuerligt samråd mellan forskningen, rationaliseringsorganen och de aktiva rennäringsutövarna. Genom sådant samråd kan forskningsrönen lättare föras ut i praktisk tillämpning samtidigt som det blir möjligt att utan omgång få näringens önskemål om forskningsinsatser framförda till forskningsinstanserna. De sakkunniga föreslår därför att det i norra försöksdistriktet, vid sidan av distriktsförsöksnämnderna för jordbruks-, husdjurs- och trädgårdsområdena, inrättas en ny distriktsförsöksnämnd vilken skall handlägga frågor som rör renförsöken. I nämnden bör ingå representanter för lantbruksnämnden och de aktiva rennäringsidkarna m. fl.

Då det gäller förmedlingen av forskningsresultaten för rennäringens del har de sakkunniga diskuterat olika alternativ. Med hänsyn till den erfarenhet som finns vid lantbruksstyrelsen i dessa frågor och på grund av önskemålet om en koncentration av rådgivningsverksamheten förordar de sakkunniga att lantbruksstyrelsen svarar för insamling, bearbetning och förmedling av forskningsrön som rör rennäringen.

9.3 Remissyttrandena

Så gott som samtliga remissinstanser ställer sig positiva till den föreslagna organisationen av renforskningen. *Statens råd för skogs- och jordbruksforskning* delar de sakkunnigas uppfattning att huvudvikten av forskningen läggs vid praktisk målforskning, som kan väntas ge påtagliga och snabba resultat i lönsamhetshänseende. Med hänsyn till näringens nuläge med sviktande konkurrenskraft bör en klarare inriktning ske mot forskningsuppgifter som kan öka effektiviteten i slakten, tillvaratagandet, distributionen och marknadsföringen av rennäringens produkter. *Veterinärhögskolan*

framhåller att en övergång till en för renskötseln ändrad driftsform med stor sannolikhet leder till ökad sjukdomsfrekvens som på ett så tidigt stadium som möjligt bör mötas av en intensifierad forskning. Liknande synpunkter förs fram av *veterinärstyrelsen* och *SVA*. *Domänverket* anser att rennärings-sakkunniga inte tillräckligt beaktat det samspel som måste finnas mellan skogsbruket och renskötseln, vilka näringar i stor omfattning använder samma marker. *Skogshögskolan* anför liknande synpunkter och framhåller att renforskningen inte får begränsas alltför snävt till de veterinärmedicinska och lantbruksvetenskapliga sektorerna.

Styrelsen för lantbrukshögskolan kritiserar de rennärings-sakkunnigas förslag. Enligt styrelsens mening ger förslaget en tungrodd organisation med mindre goda förutsättningar för samverkan mellan berörda myndigheter och försöksmän. Styrelsen anser det vara olyckligt om de sakkunnigas organisationsplan realiseras. Vad högskolan vänder sig mot är framför allt att forsknings- och försöksverksamhet även i fortsättningen blir förlagd till två organ.

De sakkunnigas förslag om att inrätta en tjänst som statsagronom och en tjänst som statsveterinär tillstyrks av bl. a. *domänstyrelsen*, *lantbruksstyrelsen*, *veterinärstyrelsen* och *SVA*. Med hänsyn till angelägenheten att utan störande avbrott kunna bedriva forskningsverksamheten anser *veterinärhögskolan* det lämpligt att vid sidan av statsveterinärtjänsten inrätta även en forskarassistenttjänst. *Lantbrukshögskolan* anser att en gemensam renforskningsavdelning bör tillskapas, lämpligen i Röbäcksdalen, där såväl den föreslagna statsagronomen som statsveterinären bör vara placerade.

Förslaget att behålla renforskningsstationen Kuolpavare biträds av re-missinstanserna.

Vad gäller förslaget om att inrätta en särskild distriktsförsöksnämnd ifrågasätter *lantbrukshögskolan* om det är lämpligt att bygga en stor distriktsförsöksnämnd för en så relativt ringa verksamhet. Det bör vara tillräckligt med en mindre lokal samarbetsgrupp. Högskolan anser vidare att nämnden även bör behandla veterinära frågor. *Statskontoret* är också tveksamt om en särskild distriktsförsöksnämnd behöver inrättas.

Förslaget om att insamling, bearbetning och förmedling av forskningsrön bör ankomma på lantbruksstyrelsen tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

10. Statens lappfond, finansieringsfrågor m. m.

10.1 Nuvarande förhållanden

En betydande del av det statligt administrerade stödet till rennäringen utgår såsom framgått av det föregående (se tabell på s. 69) från statens lappfond. Denna inrättades som tidigare nämnts genom beslut vid 1943 års riks-

dag om sammanslagning av fyra äldre fonder, benämnda jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder (prop. 1943: 110, JoU 40, rskr 249). Den förstnämnda, som var den ojämförligt största, tillkom genom att behållen avkastning av skogsavverkning på renbetesfjällen i Jämtlands län och på fastigheter som inköpts för utvidgning av dessa fjäll inlevererades till statskontoret. Den användes, sedan kostnaderna för inköp av utvidgningsfastigheterna dragits av, för olika ändamål av betydelse för renskötseln och för samerna i såväl Jämtlands som Norrbottens och Västerbottens län. Jämtländska lappväsendets fond bestod av medel som flutit in genom att rätt till bete, jakt och fiske m. m. inom renbetesfjällen och utvidgningsfastigheterna mot avgift upplåtits till andra än lappbymedlemmar. Norrbottens och Västerbottens lappfonder bildades genom överföring av betydande belopp från jämtländska renbetesfjällens skogsfond och från ett äldre anslag för understöd åt vissa samer, varjämte de i likhet med jämtländska lappväsendets fond tillfördes avgifterna för vissa nyttjanderättsupplåtelser m. m. I lappfonden ingår sedan år 1962 de s. k. 4: 13-medlen.

Lappfondens inkomster utgörs vid sidan av räntor, skogsavkastning och 4: 13-medel i huvudsak av arrendeavgifter och av ersättningar för skador på renbete och fiske m. m. Skadeersättningarna hänför sig väsentligen till företag genomförda med stöd av vattenlagen. Till en mindre del utgör de gottgörelse för att mark inom renskötselområdet med stöd av renbeteslagen undantagits från samernas begagnande. Arrendemedlen består till större delen av avgifter, som fastställts i samband med upplåtelser av rätt till fiske och jakt samt av nyttjanderätt till mark.

Under budgetåret 1968/69 utgjordes fondens inkomster av sammanlagt 1,9 milj. kr., varav räntor 300 000 kr., skogsavkastning 200 000 kr., 4: 13-medel 400 000 kr., skadeersättningar 60 000 kr., arrendeavgifter 900 000 kr. och diverse inkomster 40 000 kr. Fondens behållning uppgick den 30 juni 1969 till 18,9 milj. kr. Härav utgjordes ca 4,8 milj. kr. av 4: 13-medel.

Beslut om bidrag ur lappfonden ankommer på Kungl. Maj:t, som får använda fondens medel för åtgärder som är till gagn för samerna och deras renskötsel m. m. Fondmedlen har sålunda använts främst för att finansiera olika rationaliseringsändamål samt renforskning. Icke oväsentliga belopp har också utgått för att understödja sameorganisationer m. m. samt för att täcka kostnaderna för tillskottsutfodring. Huvuddelen av de för varje år tillgängliga medlen fördelas av Kungl. Maj:t mellan de tre renskötsellänerna. Besluten meddelas efter förslag av lantbruksstyrelsen på grundval av framställningar från de olika länens lappväsende och efter hörande av lappbyarna och SSR. Medelstilleddning vid sidan om sistnämnda beslut — t. ex. bidrag till SSR — förekommer regelmässigt.

En annan medelskälla för stöd till rennäringen utgör regleringsavgifterna som enligt 4 kap. 14 § vattenlagen utdömts i vissa vattenmål (se tabell på

s. 69). Medlen kan användas bl. a. för rennäringsändamål i den bygd som berörs av ett vattenregleringsföretag. Lantbruksstyrelsen har att besluta om användningen av regleringsavgifter, såvitt avser bidrag till renskötselns främjande [kungörelse (1953: 620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter, ändrad senast 1967: 166; Kungl. brev till kammarkollegiet den 18 maj 1967 angående tillämpningsföreskrifter m. m. med anledning av kungörelsen samma dag]. Såsom tidigare nämnts har under senare år en mycket stor del av det ekonomiska stödet till rennäringen utgjorts av medel som arbetsmarknadsorganen ställt till förfogande för att främja renskötseln.

10.2 JO:s framställning

Beträffande fördelningen av vissa till statens lappfond inflytande medel samt i fråga om rätten att besluta om utdelning ur fonden anför JO i sin tidigare nämnda skrivelse bl. a. följande.

Då renbetesområden undantas från samernas begagnande eller då intrång eljest sker i samernas rättigheter, synes de vederlag som härför utgå — av myndigheterna bestämda ersättningar eller uttagna avgifter eller av enskilda frivilligt erlagd gottgörelse — i allmänhet inte tillkomma de samer, som lider skada genom intrånget, utan tillförs lappfonden. Härigenom torde visserligen utgående ersättningar i sinom tid komma rennäringen i dess helhet till godo, men alltså inte förbehållas dem som drabbats av intrånget.

Denna ordning kan enligt JO:s mening möjligen ha varit godtagbar i en tid, då man knappast hade anledning räkna med att förekommande intrång skulle få mera menliga konsekvenser för de samer som omedelbart berördes av åtgärden. Med hänsyn till utvecklingen torde emellertid dessa synsätt böra revideras. I likhet med vad fallet är i fråga om ersättningar som utgår i expropriationsrättsliga sammanhang synes även nu ifrågavarande vederlag åtminstone i princip böra tillfalla de skadelidande. JO framhåller, att det för honom framstår som i hög grad stötande att t. ex. en lappby som genom intrång i sin renskötsel kanske orsakas avsevärda direkta utgifter, inte får uppbära och disponera härför beräknad ersättning. En omprövning av förevarande fördelningsfråga synes fördenskull i samernas intresse påkallad.

JO nämner att i detta sammanhang bör även övervägas huruvida inte samernas egna organ bör få inflytande på hur man skall disponera de medel, som även efter en omreglering av rätten till ersättning finnas böra tillföras lappfonden och användas till förmån för samerna.

10.3 1967 års riksdags beslut

I två vid 1967 års riksdag väckta likalydande motioner, I: 456 av herr Wanhainen m. fl. och II: 820 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., hemställ-

des att riksdagen måtte besluta att lappfonden ställs under en särskild styrelse.

I motionerna anförs bl. a. att det numera synes vara fullt rimligt och skäligt att samerna får ett avsevärt inflytande på beslutsplanet över medel, som enligt renbeteslagen är destinerade till samernas nytta. Riksdagen bör skyndsamt meddela sådana föreskrifter att samerna får representation på beslutsplanet i en särskild styrelse för förvaltning av lappfonden. En sådan styrelse bör bestå av företrädare för samerna till ett antal av minst hälften. Namnet på fonden bör även ändras till samefonden.

Tredje lagutskottet framhåller i sitt utlåtande nr 7 att hela frågan om lappfondens ställning är föremål för övervägande i anledning av JO:s framställning som av Kungl. Maj:t överlämnats till rennärings-sakkunniga för att beaktas vid utredningsuppdragets fullgörande. Utskottet anser för sin del önskemålet att samerna skall få inflytande på beslutsplanet över lappfondens medel starkt motiverat men finner att en reform i denna riktning inte kan genomföras utan närmare utredning bl. a. av frågan hur starkt detta inflytande bör vara och i vilka former det skall utövas. Något omedelbart beslut i frågan bör därför inte fattas och den erforderliga utredningen kan förväntas komma till stånd utan någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet förutsätter att i samband med utredningen även namnfrågan ägnas uppmärksamhet.

Utskottet hemställde att nyssnämnda motioner därför inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

10.4 De sakkunniga

De sakkunniga tar först upp frågan om lappfondens bibehållande. De påpekar att en särskild fond är överflödig, om all statlig bidragsgivning finansieras över riksstaten och lappfondens nuvarande inkomster därvid dras in till statsverket eller tillförs de föreslagna renbyarna. De sakkunniga anser att samerna troligen kommer att uppfatta en sammanblandning av fondens medel med den allmänna statskassan som en kränkning av deras speciella rättigheter, och rennäringssidkarnas tilltro till statsmakternas vilja att i fortsättningen stödja deras näring försvagas. Härtill kommer att lappfonden gör det möjligt att i trängande fall få fram bidrag med kortare varsel än om riksdagsbehandling av anslagsfrågan krävs. Behov av särskilda medel för att främja rennäringen kommer därför att finnas även i framtiden. Fondens bibehållande medför också att önskemålet om ökat inflytande för samerna själva vid behandlingen av anslagsfrågor som direkt berör dem kan tillgodoses. De sakkunniga anser därför att särskilda skäl motiverar att fonden bibehålls.

Vad gäller fondens benämning framhåller de sakkunniga att fonden har

till huvudsakligt syfte att stödja rennäringen som numera sysselsätter endast en mindre del av den samiska befolkningsgruppen. Fonden bör därför kallas statens rennäringsfond.

Enligt de sakkunniga bör frågan om användningen av intrångsersättningar och arrendeavgifter nu omprövas. De intrångsersättningar det här är fråga om avser gottgörelse vid undanlagande av mark från renskötsel och sådan ersättning för skada på renbetesmark och de samerna tillkommande jakt- och fiskerättigheterna som utdöms eller överenskomms i anledning av företag enligt vattenlagen och annan expropriationslagstiftning. Beträffande alla dessa ersättningar gäller att de ej behöver avse den berörda markens hela värde utan endast omfattar den del därav som belöper på den nyttjanderätt till renbetesmarkerna som renskötselrätten innebär.

De skador som intrångsersättningarna är avsedda att kompensera drabbar i första hand de personer som vid tillfället utövar renskötsel, jakt o. s. v. inom det berörda området. På längre sikt skadas dock även kommande generationer av renskötselutövare i den berörda trakten. Vidare kan i viss omfattning även renskötseln inom andra byars områden påverkas menligt genom att uppkommande störningar i renskötseln inom ett område lätt sprider sig till angränsande trakter. De sakkunniga anser det lämpligast att staten omhänderhar den fondbildning som behövs för att säkerställa den framtida rennäringen. Därigenom löses också frågan hur angränsande, endast indirekt berörda byar skall kompenseras. Samtidigt får man till stånd viss önskvärd utjämning av de olika renbyarnas ekonomiska resurser. Från rent rättsliga synpunkter kan enligt de sakkunnigas mening något hinder mot en sådan anordning inte möta eftersom de i renbeteslagarna omförmälda befogenheterna tillkommer en viss personkrets — de renskötselberättigade — gemensamt utan någon uppdelning mellan enskilda rättsägare. De sakkunniga förordar därför att den del av nämnda skadeersättningar som ej är att hänföra till olägenheter för den omedelbart drabbade personkretsen skall tillföras lappfonden.

Den övriga delen av ersättningsbeloppen skall kompensera de olägenheter som drabbar dem som, när det skadevållande företaget genomförs, driver renskötsel inom det berörda området eller som jagar eller fiskar där. Även denna del av ersättningen utgår f. n. till lappfonden. I vattenmål utdöms dock gottgörelse för övergående olägenheter av intrångskaraktär ofta till enskilda näringsidkare eller till lappbyar. Något hinder för allt för framtiden tillerkänna de renskötselberättigade själva eller deras sammanslutningar hela den del av ersättningen som belöper på de nuvarande rättsinnehavarnas skador och olägenheter föreligger dock inte. Att så sker står i god överensstämmelse med den i expropriationslagstiftningen allmänt genomförda principen att ersättningen till en fastighets ägare och till en nyttjanderätts-havare skall bestämmas var för sig. Vidare får det numera anses utgöra ett betydande riksintresse att lappmarkerna och renbetesfjällen öppnas för den

stora turistande allmänheten. En sådan utveckling försvåras i hög grad om inte de renskötande samerna får ett eget ekonomiskt intresse av att områden och nyttigheter som inte utnyttjas av dem själva blir på lämpligt sätt tillgodogjorda. En lämplig anordning är därför att de nuvarande rättshavarnas andel av ersättningen utgår till vederbörande renby. Pengarna kommer därigenom rennäringsidkarna till godo i förhållande till renantalet, som utgör en visserligen schematiserad men i huvudsak rättvis fördelningsgrund. De sakkunniga framhåller att ersättningar till viss del kan belöpa på rättigheter, som tillkommer även andra bymedlemmar än de renskötande. Denna omständighet anser dock inte de sakkunniga böra föranleda en särskild fördelning av ersättningsbelopp som belöper på dylika rättigheter, eftersom ersättningarnas primära ändamål är att utgöra ett stöd för renskötseln. För övrigt får de icke renskötande medlemmarna så stor nytta av renbyns verksamhet, som helt finansieras genom uttaxering efter reninnehavet, att det inte kan anses oskäligt att byn får uppbära ersättningarna även i vad de avser annat än skada på renbetesmark. Det kan dock i något fall — t. ex. därför att en väsentlig del av ersättningen belöper på skadat fiske — framstå som obilligt att ersättningen helt används till förmån för renskötseln. För att komma till rätta med sådana fall finner de sakkunniga det vara lämpligt med en föreskrift om att by, när den beslutar om medlems användande, skall beakta särskild olägenhet, som medlem kan ha tillskyndats till följd av det företag för vilket ersättningen utgått.

Vid fördelningen av intrångsersättningarna mellan rennäringsfonden och renbyarna måste ett betydande mått av schablonering tillåtas, om inte fördelningsfrågan skall bli alltför ohanterlig. Enligt de sakkunnigas mening kan ett godtagbart resultat enklast vinnas genom en jämförelse mellan värdet av den skada som de vid tiden för skadans uppkomst verksamma rennäringsidkarna får vidkännas samt värdet av skadan för kommande generationer av näringsutövare. Levnadsåldern för de nuvarande näringsutövarna inom en renbys verksamhetsområde uppgår till ca 40 år, vilket innebär att normalt 15 å 20 år återstår av den yrkesverksamma tiden. Då viss avgång brukar förekomma av annan orsak än ålderspensionering, bör enligt de sakkunniga den i genomsnitt återstående yrkesverksamma tiden i verkligheten bli något lägre. Det kapitaliserade nuvärdet av en under 15 år uppkommande skada utgör, vid en räntefot av 5 %, ca hälften av värdet av samma skada under all framtid. På grund härav bör intrångsersättningarna fördelas lika mellan fonden och berörda renbyar.

I fråga om de avgifter som inflyter vid nyttjanderättsupplåtelser är förhållandena annorlunda. De upplåtelser som ligger till grund för avgifterna är nämligen i regel så tidsbegränsade att de inte i någon väsentlig omfattning inverkar på framtida generationer av rennäringsutövare. En annan omständighet kan dock i dessa fall åberopas till stöd för att en del av ersättningarna tillförs rennäringsfonden. Fisket kan sålunda inte väntas ge ens fullgod av-

kastning utan en effektivt verkande organisation för fiskevård, bevakning och kortförsäljning m. m. Dessa uppgifter kan med säkerhet handhas på ett mer rationellt sätt av ett regionalt organ som lantbruksnämnden än av varje renby för sig. Bl. a. bristen på sakkunnig personal gör att en koncentration av fiskevården är nödvändig, och vidare torde det för kontakten med den stora och växande gruppen av fisketurister vara fördelaktigt att fiskekortsförsäljningen organiseras gemensamt för större områden. För att fullgöra dessa uppgifter bör därför lantbruksnämnderna via rennäringsfonden få tillgång till en betydande del av de inkomster som härrör sig från fisket. De sakkunniga föreslår att inkomsterna av fiskeupplåtelser i inledningsskedet fördelas med 75 % på rennäringsfonden och 25 % på renbyarna. Härvid har de sakkunniga ansett sig böra ta hänsyn till att det är önskvärt med en viss inkomstutjämning mellan de olika renbyarna i syfte att via rennäringsfonden kunna underlätta renskötseln inom ekonomiskt svagare byar.

Beträffande arrendeavgifter från andra nyttjanderättsupplåtelser än fiske anser de sakkunniga att rennäringsfondens andel bör sättas lägre än som nyss föreslagits beträffande fisket. Upplåtelseerna är normalt ganska kortsiktiga och förutsätter inte ett så omfattande organisationsarbete som fiskeupplåtelseerna. De sakkunniga föreslår därför att dessa inkomster fördelas lika mellan rennäringsfonden och berörd renby.

De till lappfonden inflytande ränte- och skogsintäkterna samt 4:13-medlen har inte något direkt samband med skador eller förluster som drabbat rennäringsutövarna eller andra renskötselberättigade. Detsamma gäller sådana köpeskillingar för försålda områden som tillförs fonden. De sakkunniga anser att dessa inkomster i sin helhet bör ingå i rennäringsfonden.

När det gäller användningen av rennäringsfonden framhåller de sakkunniga att genomförandet av de föreslagna rationaliserings-, stöd- och omställningsåtgärderna blir beroende av att tillräckliga resurser ställs till förfogande. Behovet av fondmedel under den närmaste femårsperioden uppgår till i genomsnitt de årliga belopp som anges i följande sammanställning.

Stödåtgärder	Anslagsbehov kr./år
Rendriftsbidrag	10 000
Rationaliseringsbidrag (inkl. investeringar genom lantbruksnämnden)	1 000 000
Redskapsbidrag	400 000
Stöd till marknadsföring	30 000
Andra former av näringsstöd	50 000
Avgångsvederlag	250 000
Katastrofskadeskydd	200 000
Summa	1 940 000

Elt uppdämt behov av medel för bl. a. tekniska hjälpmedel och avgångsvederlag motiverar att extra stora anslag ställs till förfogande under de första åren av perioden.

Härutöver bör liksom hittills lämnas bidrag till allmänna sameändamål framför allt avseende stöd åt den samiska kulturen och åt samiska organisationer. De sakkunniga beräknar för dessa ändamål 300 000 kr. per år. Medlen bör tillföras en särskild del av rennäringsfonden, samernas kulturfond.

För jakt- och fiskevård samt för kostnader i samband med upplåtelser av jakt- och fiskerätt (inventering, kortförsäljning m. m.) beräknar de sakkunniga vidare årliga utgifter på 400 000 kr., som bör utgå ur fonden. Slutligen beräknar de sakkunniga för underhåll och utvidgning av renbetesfjällsfastigheterna, för inköp och arrende av annan renbetesmark m. fl. oförutsedda ändamål ett årligt anslagsbehov från fonden på 300 000 kr. Kostnaderna för renforskning bör i fortsättningen bestridas av budgetmedel. De sakkunniga föreslår dock att medel ur fonden ställs till lantbruksstyrelsens förfogande för utvecklingsarbete inom rennäringen. För det första året uppskattas kostnaderna härför till 75 000 kr.

Sammanlagt innebär utgiftsberäkningen ett årligt anslagsbehov från fonden på 3 milj. kr.

Rennäringsfondens inkomster kommer även i fortsättningen att utgöras av dels årliga inkomster såsom arrendeavgifter, räntor och skogsavkastning, dels tillfälliga inkomster såsom intrångsersättningar och 4:13-medel. Arrendeavgifterna utgör den största delen av de årliga inkomsterna. De sakkunniga förmodar att uppdelningen av vissa avgifter mellan fonden och byarna kommer att under de första åren leda till en viss minskning av fondens årliga inkomster. Den väntade snabba utvecklingen av turismen inom renskötselområdet beräknas dock få till följd en kraftig stegring av inkomsterna, särskilt av fiskekort. Vidare bör uppdelningen av inkomsterna mellan fonden och byarna vara ägnad att skapa förutsättningar för en mer "kommersiell" syn på upplåtelsefrågorna från samernas sida. En hel del av de nuvarande avgifterna är också så låga att de kan höjas väsentligt.

För den närmaste femårsperioden anser de sakkunniga det realistiskt att räkna med årliga inkomster av i genomsnitt 1 750 000 kr. för fonden. Härtill kommer den föreslagna inbetalningen till fonden av 300 kr. för varje påträffad rovdjursriven ren, varigenom fonden beräknas få ett årligt tillskott av minst 200 000 kr. De tillfälliga inkomsterna till fonden i form av intrångsersättningar och 4:13-medel har de sakkunniga beräknat till 200 000 kr. per år. De årliga inkomsterna och tillfälliga tillskotten till fonden beräknas sålunda uppgå till sammanlagt 2 150 000 kr.

För att säkerställa rennäringens rationalisering och omstrukturering föreslår de sakkunniga att fonden förstärks med ett årligt statsbidrag på 500 000 kr. Den minskning av fondens behållning som kan förutses anser de sakkunniga vara försvarlig med hänsyn till den kraftiga tillväxt av fondkapitalet som skett under de senaste åren beroende huvudsakligen på stora tillfälliga tillskott av 4:13-medel och intrångsersättningar. Om minskningen

av fondkapitalet visar sig ske alltför snabbt, bör frågan om ytterligare förstärkning av fonden med budgetmedel tas upp till prövning.

Någon begränsning av lappfondens nuvarande användningsområde anser de sakkunniga inte bör företas, bortsett från att hittills lämnade fondbidrag till renforskning bör ersättas med anslag av budgetmedel.

Beträffande fondens förvaltning föreslår de sakkunniga att fondmedlen förvaltas av statskontoret.

I fråga om anslagsgivningen anser de sakkunniga att skillnad bör göras mellan bidrag för rennäringsändamål och för andra samiska ändamål.

Anslagen till renskötseln måste samordnas med den långsiktiga planering som bör ske inom varje renby och som i vissa frågor, t. ex. beträffande gränsstängsel och vissa slaktanläggningar, bör vara gemensam för flera byar. I denna planering skall rennäringsutövarna själva vara aktivt engagerade men det krävs också medverkan av lantbruksnämndens och lantbruksstyrelsens olika experter. För planernas genomförande förutsätts i många fall stöd både i form av bidrag ur rennäringsfonden och genom statliga kreditgarantier. En förutsättning för att en sådan planering skall kunna leda till positivt resultat är enligt de sakkunnigas mening att det finns någon som har ansvaret både för förarbetet och för det slutliga beslutsfattandet. I motsatt fall riskerar man att hamna i passivitet och mot varandra stridande beslut.

Efter noggrant övervägande har de sakkunniga kommit till att alla beslut om anslag för rennäringsändamål, vare sig de avser budgetmedel eller fondmedel, bör fattas av de statliga organ — lantbruksstyrelsen på det centrala planet, lantbruksnämnderna på det regionala — som skall administrera det statliga stödet till rennäringen. Härigenom begränsas visserligen möjligheten att låta samerna själva medverka på beslutsplanet vid fördelningen av sådana fondmedel som avser rennäringsändamål. Genom förslaget rörande den statliga administrationen anser de sakkunniga det dock vara möjligt att åstadkomma ett väsentligt ökat medinflytande för näringsutövarna, särskilt såvitt angår lantbruksnämndens befattning med ärendena.

När det gäller bidrag ur fonden för andra ändamål än rennäringens behov är möjligheterna enligt de sakkunniga väsentligt större att tillgodose önskemålen om samernas medverkan på beslutsnivå. Någon anledning att samordna dessa frågor med rennäringens rationaliseringsverksamhet finns inte. De statliga myndigheter som sysslar med rennäringen besitter inte heller sådan speciell sakkunskap i fråga om samekulturen och sameorganisationerna att bidragsprövningen av detta skäl bör överlämnas till dem. De sakkunniga föreslår därför att styrelsen för den del av rennäringsfonden som utgörs av samernas kulturfond skall bestå av fem personer, alla utsedda av Kungl. Maj:t. Av dessa skall tre vara samerepresentanter, som bör utses efter förslag av de olika sameorganisationerna i landet.

Enligt de sakkunniga bör Kungl. Maj:t bestämma de ramar inom vilka lantbruksstyrelsen resp. kulturfondsstyrelsen får besluta om bidrag. Dessa ramar bör fastställas årsvis efter förslag av styrelserna. Vid sidan om de fastställda ramarna bör möjlighet finnas till extra medelstilldelning om det visas föreligga synnerliga skäl härför. Lantbruksstyrelsens beslut i anslagsfrågor bör kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. Däremot bör talan inte få föras mot kulturfondsstyrelsens beslut.

Administrationskostnaderna bör enligt de sakkunniga även i fortsättningen täckas med budgetmedel. Årskostnaderna för den regionala administrationen beräknas till 1,6 milj. kr. enligt 1967 års löne- och prisnivå. Organisationsändringen beräknas medföra en kostnadsstegring på ca 290 000 kr. Merkostnaderna för den centrala administrationen genom den föreslagna utökningen av lantbruksstyrelsen har de sakkunniga uppskattat till 140 000 kr. enligt den nämnda löne- och prisnivån. Ökningen av de statliga administrationskostnaderna uppgår sammanlagt till 430 000 kr. per budgetår.

Beträffande forsknings- och försöksverksamheten gör de sakkunniga följande beräkning. De föreslagna tjänsterna vid lantbrukshögskolan, Kuolpavare och SVA medför kostnader för löner med ett årligt belopp av 175 000 kr. Kostnaderna i övrigt vid Kuolpavarestationen uppskattas till 70 000 kr. per år. Kostnaderna för renforskningens organisation beräknas till sammanlagt 285 000 kr., varav för distriktsförsöksnämnden 40 000 kr.

På jordbrukets område finansieras de olika forskningsuppgifterna i största utsträckning genom statliga medel som fördelas på olika grenar genom jordbrukets forskningsråd. Då det kan befaras att rennäringen får en perifer ställning vid fördelningen av forskningsmedel, ifrågasätter de sakkunniga om man inte bör specialdestinera en viss årlig summa för renforskningsändamål. De sakkunniga föreslår att en sådan anordning prövas för de närmaste åren. Hur stor summa som på detta sätt bör avskiljas bör ankomma på distriktsförsöksnämnden för renförsök att föreslå. Det synes lämpligt att förslaget avser en femårsperiod och motiveras med en angelägenhetsgraderad forsknings- och försöksplan.

Till näringsstöd har under anslaget Rådgivningsverksamhet för rennäringens främjande de senaste åren anvisats budgetmedel till rådgivning. Detta anslag bör enligt rennäringssakkunniga uppräknas med 25 000 kr. till 100 000 kr. för att möjliggöra en intensifiering av verksamheten särskilt i frågor rörande den med renbyorganisationen åsyftade gemensamma renskötseln. Vidare bör i samband med den nya lagstiftningens ikraftträdande utgå ett engångsanslag av budgetmedel till SSR av 150 000 kr. för upplysningsverksamhet m. m.

De sakkunnigas förslag innebär en ökning av det med budgetmedel finansierade stödet till rennäringen av sammanlagt [25 000 (rådgivning) + 285 000 (renforskningens fasta organisation) + 500 000 (tillskott till rennäringens fonden) + 200 000 (statsverkets kostnader för rennäringens kata-

slrofskadeskydd)] = 1 010 000 kr. Härtill kommer dels engångsbeloppet av 150 000 kr. till SSR för viss upplysningsverksamhet, dels årliga utgifter för finansiering av de olika forskningsuppgifterna på rennäringens område.

Även för framtiden beräknas vattenregleringsavgifter, som med stöd av 4 kap. 14 § vattenlagen utdömts i vissa vattenmål, stå till förfogande i minst samma utsträckning som tidigare. De sakkunniga beräknar beloppet till 700 000 kr. per år. Genom periodisk omprövning av regleringsavgifternas storlek bör det bli möjligt att även för framtiden bibehålla avgifternas realvärde.

Med hänsyn till att regleringsavgifternas användning i varje särskilt fall är begränsad till den bygd som berörs av det vattenregleringsföretag som föranlett avgiftens utdömande kan avgiftsmedlen inte överallt begagnas för att förstärka det stöd som utgår från lappfonden. Enligt de sakkunniga finns det möjlighet att samordna användningen av regleringsavgifterna och bidragsgivningen från fonden.

De sakkunniga har förutsatt att arbetsmarknadsorganen också framdeles skall göra betydande insatser inom renskötselområdet. Det är därför angeläget att dessa insatser görs på sådant sätt att de blir till största möjliga nytta för rennäringen. Härför behövs en effektiv samordning med de stödåtgärder som skall administreras av lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen.

10.5 Remissyttrandena

När det gäller finansieringsfrågorna är det framför allt lappfonden och med den sammanhängande spörsmål, som är föremål för remissinstansernas uppmärksamhet. De sakkunnigas förslag får ett övervägande positivt mottagande, men särskilt frågan om fördelningen mellan fonden och samebyarna av de medel som flyter in till rennäringen samt frågan om fondens förvaltning är föremål för delade meningar.

Vad gäller frågan om lappfondens bibehållande delar så gott som alla remissinstanser de sakkunnigas mening att fonden inte bör dras in till statsverket. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser dock att det från statsfinansiell synpunkt är likgiltigt om fonden bibehålls eller inte. SSR menar att de sakkunnigas uppfattning om bl. a. fondens bibehållande vilar på bristande inträngande i de samejuridiska förhållandena och innebär ett ställningstagande till förmån för kronan i de pågående principrättegångarna. Fastän samerna enligt SSR:s mening har jakt- och fiskerätten anser SSR att ett visst behov likväl kan finnas av en samefond för allmänna ändamål samt för utjämning mellan sådana samebyar som har inkomstbringande jakt- och fiskerätter och samebyar som är mindre väl lottade i detta avseende.

Beträffande fondens benämning anser *vattenöverdomstolen* att fonden bör benämnas endast rennäringsfonden, eftersom medlen inte kan entydigt

anses som en tillgång för vare sig staten eller samerna. *Övre Norrbygdens vattendomstol* föreslår att fonden benämns samernas centralfond. Då fonden anses böra användas för bidrag till skilda ändamål inom fjällvärlden, ifrågasätter *länsstyrelsen i Norrbottens län* om fonden inte kunde benämnas statens fjällfond. SSR framhåller att fonden är avsedd inte endast för renskötseln. Anslag från lappfonden har också utgått för mera allmänna samiska ändamål. Det innebär därför enligt SSR:s mening ett betydande och vanskligt ingrepp i bestående rättsliga förhållanden om lappfonden förvandlas till en statens rennäringsfond. Med hänsyn härtill och då ordet "statens" är missledande anser SSR att fondens namn bör vara samefonden. Däremot anser *Sällskapet Same-Ätnam* att en ändrad benämning till statens samefond är såväl enklast som i sak riktigast. Sällskapet föreslår vidare att fonden bör bestå av två underavdelningar, benämnda statens rennäringsfond och statens kulturfond för samer.

När det gäller fondens inkomster har de sakkunnigas förslag att intrångsersättningarna skall fördelas lika mellan fonden och vederbörande renbyar föranlett erinringar från bl. a. *vattenöverdomstolen*. Domstolen tar liksom *Övre Norrbygdens vattendomstol* och *Mellanbygdens vattendomstol* avstånd från de sakkunnigas uppfattning att ersättningar för skada och intrång till följd av vattenkraftutbyggnader och vattenregleringar samt andra företag av expropriationskaraktär normalt fördelas lika mellan fonden och de omedelbart drabbade. *Vattenöverdomstolen* förordar att expropriationsdomstolen mot bakgrund av omständigheterna i det enskilda fallet får avgöra vem som är skadelidande och i vad mån ersättning skall utgå till denne. Ur rättvis- och rättssäkerhetssynpunkt är det av största betydelse att domstolen ej är bunden av en schablon vid skadereglering. Även enligt expropriationslagen skall ersättning bestämmas särskilt för varje sakägare. *Vattenöverdomstolen* sätter vidare i fråga om intrång och skada till följd av att ett visst område undantas från renskötseln verkligen drabbar rennäringen i hela landet. Det är mest naturligt att i fråga om allframtidsskada den by anses såsom skadelidande, som genom undantaget mister ett område av sina betesmarker. Ersättning för allframtidsskadan bör i enlighet härmed komma berörd by till godo. *Vattenöverdomstolen* finner i motsats till de sakkunniga att medlen lämpligen bör tillföras en särskild hos byn inrättad fond som står under betryggande kontroll. *Kammarkollegiet* anser å andra sidan att den föreslagna principen om hälftendelningen av intrångsersättningarna är så betydelsefull för rennäringsutövarna i förhållande till nuvarande ordning, att den bör skrivas in i lagen och således inte bara tas upp i en kungörelse. SSR anser att hela ersättningen skall tillfalla vederbörande renbyar.

Förslaget om fördelning av inkomsterna från nyttjanderättsupplåtelser tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Fiskeristyrelsen* föreslår att samerna i fråga om fisket i vattnen ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen får full bestämmanderätt och att samerna också får

uppbära inkomsterna av upplåtelseerna. Föreskrift bör dock lämnas om att viss del av inkomsterna skall avsättas till fiskevård. Fondens inkomster av fiskeupplåtelser upphör därigenom i stort sett. *Länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län* anser att inkomsterna av fiskeupplåtelser bör fördelas lika mellan fonden och berörd sameby. Efterfrågan på sportfiskevatten ökar och en hälftindelning av fiskeinkomsterna underlättar renbyarnas medverkan till upplåtelser. SSR motsätter sig inte att hälften av jakt- och fiskeinkomsterna avstås av samebyarna till en samefond under en helt samisk styrelse, utsedd av landsmötet. Skäl till annat än en hälftindelning mellan samefonden och samebyarna föreligger inte. SSR anser att andra inkomster än jakt- och fiskeinkomster bör i sin helhet tillfalla berörd sameby. *Statens naturvårdsverk* framhåller att lika starka skäl som när det gäller fisket talar för att även en större del av jaktinkomsterna tillförs fonden. Om en liberal upplåtelsepolitik tillämpas ökar jaktinkomsterna. Stort behov av medel föreligger för att göra en god viltvård och bättre bevakningsmöjligheter m. m. möjliga.

Mot bakgrunden av att bestämmelserna om nyttjanderättsupplåtelser i princip endast gäller upplåtelser till tredje man anser *kammarkollegiet* att någon avgift som regel inte bör utgå när staten förfogar över själva marken, exempelvis vägbyggnader, grustäkt o. d. Självfallet bör ersättning lämnas för den skada som till följd av verksamheten kan uppkomma för renskötseln. Liknande synpunkter framförs av *domänverket*. *Statens vattenfallsverk* erinrar om att inkomster från upplåtelse av grus och andra massor i samband med vattenkraftutbyggnader inte påverkar renskötselrätten eller birättigheterna och därför i sin helhet bör tillföras fonden.

De sakkunnigas förslag om fondens förvaltning och disposition tillstyrks av bl. a. *kammarkollegiet*, *statskontoret* och *lantbruksstyrelsen*. *Hovrätten för Övre Norrland* understryker att samerna får ett visst medinflytande över bidragsgivningen genom de föreslagna representanterna inom rennäringsdelegationen och genom förslaget till viss representation vid behandlingen i lantbruksstyrelsens plenum. Vissa remissinstanser menar dock att samernas inflytande över fondens användning bör stärkas ytterligare. *Vattenöverdomstolen* anser att om fonden ställs under en särskild styrelse bör i denna ingå såväl representanter för samerna som expertis från de statliga organen vilka svarar för planering som berör rennäringen och det statliga administrerade stödet till denna. Genom att samerna bereds tillfälle att aktivt medverka vid all anslagsgivning ur fonden även för rennäringsändamål bör en väsentlig anledning till misstro hos samerna mot statsmakternas vilja att ta till vara och respektera deras intressen kunna undanröjas. *Vattenöverdomstolen* föreslår att en sådan medverkan kommer till stånd. Får samerna det föreslagna inflytandet på beslutsplanet bör fondens beslutande organ enligt domstolens mening även ha om hand anslagsgivning för andra samiska ändamål än rennäring. Liknande synpunkter anförs av *Övre Norrbygdens vat-*

tendomstol. Enligt SSR är fondens medel av juridiska skäl samernas egna pengar, och de är dessutom genom civillag specialdestinerade till att användas för samerna. Det bör enligt SSR under sådana förhållanden vara omöjligt att beröva samerna det bestämmande över fonden, som rätteligen tillkommer dem. Fonden anses därför böra stå under förvaltning av en helt samisk styrelse, utsedd av landsmötet. *Sällskapet Same-Ätnam* föreslår att Kungl. Maj:t varje år fastställer storleken av den utbetalning från statens samefond som skall tillfalla statens rennäringsfond och statens kulturfond för samer. Rennäringsfonden bör förvaltas av en genom Kungl. Maj:t utsedd styrelse, bestående av ordförande och fyra andra ledamöter. Tre av ledamöterna bör företräda samerna. Beslut om medel till rennäringen bör ske i samråd med lantbruksstyrelsen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att användningsområdet inte bör begränsas till rennäringen. Fondens avkastning bör kunna tas i anspråk för olika åtgärder på den mark varifrån fondens inkomster erhålls. Även anläggningar för att främja t. ex. turism och friluftsliv bör ingå i användningsområdet. Av sådana inkomster som inte avser ersättning för skada och intrång i rennäringen utan utgör inkomster vid själva upplåtandet av mark och nyttigheter bör en del få disponeras för andra ändamål än sådana som hör samman med rennäringen. I överensslämmelse härmed bör de årliga utdelningarna från fonden till olika rennäringsändamål avpassas med beaktande av behovet av medel för ändamål som inte hör samman med rennäringen.

Förslaget att avsätta medel till en samernas kulturfond under rennäringsfonden får ett positivt bemötande. *Vattenöverdomstolen* påpekar dock att en sådan delfond inte behövs, om rennäringsfonden ställs under en särskild styrelse bestående av representanter från bl. a. samerna. *Hovrätten för Övre Norrland* anser att ramen för kulturfonden är alltför trång. Ett oavvisligt krav för att samerna effektivt skall kunna bevaka sina intressen med avseende på rennäringen i dess helhet och i fråga om varje renby för sig är att deras intresseorganisationer ges erforderligt ekonomiskt stöd. SSR anser att kulturfonden blir helt beroende av medelstildelning i administrativ ordning, vilket inte kan accepteras. Mot bakgrunden av den enligt SSR mycket kraftiga kronoexploateringen inom samernas områden har samerna rätt att ställa stora krav på samekulturella anslag på riksstaten. Den föreslagna ramen för kulturfonden, 300 000 kr., är alldeles för trång. Samernas mycket gamla kulturella natur har gett upphov till en nästan oöverskådligt rik litteratur. Främjande av samekulturell verksamhet ställer krav på stöd som går vida utöver den av utredningen för organisationsstöd och kulturstöd gemensamt angivna ramen. En omDisposition är lämplig så att den statliga administrationen minskas och anslagen till samerna själva och deras organisation i stället ökas.

Förslaget till finansiering av forskningsverksamheten tillstyrks av bl. a. SVA samt *länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län*. Statskontoret anser liksom de sakkunniga att kostnaderna för forskning i princip bör bestridas med medel från driftbudgeten. Om beslut fattas härom anser statskontoret dock att fondmedlen bör reserveras för andra ändamål än forskning. En sammanblandning av driftbudgetmedel och fondmedel, som skulle bli följden av de sakkunnigas förslag, bör undvikas. *Statens råd för skogs- och jordbruksforskning* motsätter sig förslaget att visst årligt belopp av de till rådet anvisade medlen reserveras för renforskning. Om så blir fallet måste antingen rådets anslagsram vidgas med ett visst belopp som Kungl. Maj:t särskilt anvisar för renforskning, eller också måste renforskarna i vanlig ordning komma in till rådet med ansökan om stöd åt sina projekt. Vid sistnämnda alternativ måste renforskningsprojekten konkurrera med övriga av rådet understödda forskningssektorer. Av dessa alternativ förordar rådet det förstnämnda.

11. Departementschefen

11.1 Huvudgrunderna för reformer i fråga om rennäringen

Rätten till renskötsel är förbehållen samerna. De har rätt att för sin försörjning begagna mycket stora områden främst i norra och västra Norrland för renbetes, jakt, fiske och andra ändamål som har samband med renskötsel. Den renskötande befolkningen uppgår till omkring 2 500, fördelade på ca 700 familjer. Ungefär fyra femtedelar av de renskötande samerna finns i Norrbottens län. Totala antalet renar uppgår till ungefär 200 000—250 000. Sammanlagt produceras årligen drygt 2 000 ton renkött, vilket svarar mot 0,6 procent av den totala produktionen av kött och fläsk inom landet.

Rennäringen regleras genom 1928 års renbeteslag. I lagen finns, utöver bestämmelser om vilka som omfattas av renskötselrätten och denna rätts innebörd, detaljerade föreskrifter om formerna för renskötselns bedrivande. Sålunda innehåller lagen bestämmelser om rennäringens lokala organisation i lappbyar och om ordningen för renskötselns drivande. Länsstyrelserna och den särskilda administrationen för rennäringen, lappväsendet, som är knuten till länsstyrelserna har enligt renbeteslagen vitligående befogenheter i fråga om renskötseln. Föreskrifterna för rennäringen tillkom vid en tid när samernas möjligheter att själva ta tillvara sina intressen var väsentligt mindre än nu och ett av huvudsyftena med föreskrifterna var att skydda samernas intressen.

Sedan lång tid tillbaka har särskilda åtgärder vidtagits i syfte att gagna rennäringen och, om än i mindre utsträckning, den samiska kulturen. Så-

lunda åtnjuter rennäringsen ett betydande ekonomiskt stöd som numera uppgår till omkring 7 milj. kr. om året.

Enligt de sakkunniga är rennäringsens lönsamhet dålig inom stora delar av renskötselområdet. Många av rennäringsens utövare har påfallande låga inkomster. Rennäringsen är, som den f. n. bedrivs, otillräcklig som försörjningsunderlag för åtskilliga av näringsutövarna. En av anledningarna härtill är att näringsen inte kunnat tillgodogöra sig rationaliseringsvinster i samma utsträckning som exempelvis jordbruket. Detta har medfört att lönsamheten stadigt minskat. Inom näringsen förekommer en betydande undersysselsättning som en följd av alltför små driftsenheter och dåliga möjligheter till kompletterande sysselsättning. I fråga om rennäringsens framtidsutsikter framhåller de sakkunniga att det finns goda möjligheter att genom olika rationaliseringsåtgärder nå en tillfredsställande och i förhållande till andra jämförbara näringar konkurrenskraftig lönsamhet. Detta bedöms av de sakkunniga kunna ske med stöd av insatser från det allmänna som — om hänsyn tas även till rennäringsens betydelse för samekulturen — inte behöver överstiga vad som i andra jämförbara fall anses godtagbart. De sakkunniga förordar därför att det allmänna genom administrativa insatser och ekonomiskt stöd medverkar till den förbättring av näringsen som fordras för att renskötselens företag skall kunna lämna ett tillfredsställande utbyte. Huvudpunkterna i ett program härför bör vara en omorganisation av renskötelsen med övergång till en ny driftsform inom ramen för särskilt organiserade lokala sammanslutningar, s. k. renbyar. För att reglera byarnas verksamhet fordras en speciell associationsrättslig lagstiftning, som tillsammans med huvuddelen av den nu gällande renbeteslagen — med vissa ändringar och tillägg — föreslås ingå i en helt ny rennäringslag. Vidare måste det ekonomiska stödet åt näringsen enligt de sakkunniga byggas ut, samtidigt som den statliga administrationen bör omorganiseras för att möta de nya krav som reformprogrammet medför.

Remissinstanserna är överlag ense med de sakkunniga om att det är ett väsentligt intresse att genom åtgärder av olika slag främja en rationalisering av renskötelsen. Åtskilliga remissinstanser framhåller rennäringsens betydelse för samerna som folkgrupp.

I likhet med de sakkunniga och en enhällig remissopinion anser jag det vara ett angeläget intresse från såväl rennäringsen som samhällets synpunkt att genom rationaliseringsåtgärder av olika slag skapa förutsättningar för en effektivare och mera lönsam renskötsel. Det är ett samhällsintresse, inte bara från näringspolitiska synpunkter, att rennäringsens lönsamhet förbättras. Rennäringsen är en förutsättning för bevarande av den samiska kulturen. Som de sakkunniga framhållit torde det endast i begränsad omfattning vara möjligt för samerna att, om renskötelsen skulle upphöra, hålla sitt språk, sin slöjd och övriga kulturyttringar levande under någon längre tid. Det allmänna bör därför genom olika åtgärder

medverka till att förbättra förutsättningarna för renskötselns rationalisering. Därvid är det av största vikt att rennäringsulövarna själva aktivt deltar i rationaliseringssträvandena. Om ett effektivt samarbete mellan renägarna kan komma till stånd och staten på olika sätt främjar rationaliseringssträvandena, är enligt min mening framtidsutsikterna för rennäringen goda.

De riktlinjer för reformer inom rennäringen som de sakkunniga angett har i huvudsak godtagits under remissbehandlingen. Det anses allmänt att ett genomförande av de sakkunnigas förslag bör kunna avsevärt förbättra möjligheterna att driva renskötseln rationellt. Särskilt framhålls att den ekonomiska och den tekniska utvecklingen lett till att renskötseln behöver bedrivas i allt större enheter för att rationaliseringsfrämjande åtgärder skall kunna planeras och genomföras på ett effektivt sätt. Både samerna och övriga remissinstanser delar de sakkunnigas uppfattning att de renskötande samerna själva bör svara för renskötselns rationalisering och att detta lämpligen bör ske inom ramen för särskilt organiserade lokala sammanslutningar, som bör få större befogenheter både i förhållande till sina medlemmar och utomstående än vad de nuvarande lappbyarna har. Även de förslag som de sakkunniga lägger fram om ett utvidgat stöd åt rennäringen och om en ändrad statlig administration godtas av de flesta remissinstanserna.

Även jag kan i princip ansluta mig till de allmänna riktlinjer för rennäringens rationalisering som de sakkunniga dragit upp. Jag delar alltså de sakkunnigas uppfattning att det krävs åtgärder av administrativ, ekonomisk och rättslig art för att komma tillrätta med rennäringens bekymmersamma ekonomiska läge.

F. n. pågår en omfattande rationaliseringsverksamhet inom vårt näringsliv. Samtidigt som nya tekniska hjälpmedel gjort det möjligt för varje yrkesverksam att producera mycket mer än tidigare har de ökade kostnaderna för arbetskraft och maskiner framtvingat nya företagsformer och som regel en koncentration till större enheter. Inom renskötseln har mekaniseringen påbörjats först under senare år. Slakten har kunnat rationaliseras. Skotern och kommunikationsradion har slagit igenom som normala hjälpmedel. Liksom inom andra områden ger de tekniska hjälpmedlen möjlighet att öka arbetsproduktiviteten, och färre samer kan nu sköta ett större antal renar. Det vitsordas allmänt att den främsta orsaken till rennäringens ekonomiska svårigheter är att driftsenheterna i allmänhet är för små. För att råda bot härpå synes det vara lämpligt att som de sakkunniga föreslagit gå över till en ny organisationsform för renskötseln som gör det möjligt att indela renhjordarna i större, rationella driftsenheter. Samtidigt bör samerna själva så långt det är möjligt få bestämma i fråga om renskötselns rationella organisation. Det innebär att de renskötande samernas egna lokala organ bör förstärkas så att de från lappväsendet och andra myndighe-

ter kan överla huvudansvaret för rennäringens utveckling. Därav följer att lappväsendet bör kunna upplösas. De administrativa uppgifter som även i fortsättningen kommer att finnas på detta område kan ombesörjas av de vanliga länsmyndigheterna såsom länsstyrelse, lantbruksnämnd och länsarbetsnämnd.

Även genom ett ökat ekonomiskt stöd bör rennäringens rationalisering främjas. För stödet bör som de sakkunniga föreslagit i huvudsak gälla samma principer och villkor som gäller för jordbrukets rationalisering. Härigenom tillgodoses önskemålet att under så långt möjligt samma betingelser som gäller för jordbruket åstadkomma en rationellare produktion.

1928 års renbeteslag präglas av de förhållanden och synsätt som rådde vid dess tillkomst och är i behov av en översyn. Vidare behövs associationsrättsliga bestämmelser för de föreslagna nya lokala organen för renskötseln. I likhet med de sakkunniga vill jag därför förorda att 1928 års renbeteslag ersätts med en ny lag i ämnet.

SSR har i sitt remissyttrande kritiserat de sakkunnigas förslag och hävdar att dessa saknar samepolitisk målsättning. Det bör framhållas att de sakkunniga inte har haft i uppgift att ularbeta ett samepolitiskt program. Deras uppgifter har i princip varit begränsade till renskötselns rationalisering. Jag vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t tidigare denna dag på anmälan av statsrådet Lidbom bemyndigat chefen för utbildningsdepartementet att tillkalla sakkunniga för utredning rörande samernas kulturfrågor m. m.

11.2 Rennäringens lokala organisation

Den främsta orsaken till att rennäringen inte ger ett tillfredsställande utbyte är som tidigare antytts att driftsenheterna ofta är alltför små för att rationaliseringsfrämjande åtgärder skall kunna planeras och genomföras på ett effektivt sätt.

År 1960 avlämnade Renutredningen betänkandet "Renskötselns organisation och renprodukternas marknadsförande" (Stencil Jo). I betänkandet förordades en särlagstiftning i syfte bl. a. att ge lappbyarna vidgade befogenheter gentemot sina medlemmar. Kärnpunkten i förslaget var att lappbyarna skulle omvandlas till självständiga juridiska personer med uppgift att handha gemensamma frågor rörande den av bymedlemmarna bedrivna renskötseln. I prop. 1962:68 angående rennäringens främjande uttalade emellertid departementschefen (s. 58) att han inte fann skäl föreligga för en sådan lagstiftning. I stället borde de renskötande lappbymedlemmarna på olika sätt stimuleras att inom ramen för gällande lagstiftning söka åstadkomma effektivast möjliga driftsformer för renskötseln.

Enligt de sakkunniga har erfarenheten visat att den i 1962 års proposi-

tion uttalade förhoppningen om ökad samverkan mellan de renskötande lappbymedlemmarna inte har gått i uppfyllelse. I avsaknad av laglig reglering har en längre gående samverkan kunnat komma till stånd endast där speciella förutsättningar funnits för ett friktionsfritt samarbete. Till svårigheterna har enligt de sakkunniga bidragit att regler saknas om fördelningen mellan renägarna av kostnaderna för gemensam rendrift. Bland företagarna råder därför stor osäkerhet om på vad sätt deras ekonomi skulle påverkas om de genomförde den ökning av driftsenheterna som i och för sig allmänt anses önskvärd och nödvändig.

I huvudsaklig överensstämmelse med grundtanken i Renutredningens förslag anser de sakkunniga det bästa sättet att få till stånd lämpliga driftsenheter vara att omvandla de nuvarande lappbyarna till särskilda lokala organisationer, i förslaget benämnda renbyar, för renskötseln inom byområdena. Den föreslagna organisationen bygger på principen om samverkan mellan de renskötande medlemmarna i byn enligt samma huvuddrag som gäller i fråga om ekonomiska föreningar och förutsätter således att beslutande och verkställande organ tillskapas inom byn. Genom en effektiv samverkan mellan alla renskötande samer inom en by finns enligt de sakkunniga goda förutsättningar att få till stånd ett rationellt utnyttjande av betesmarkerna och tillgänglig arbetskraft. En omläggning av renskötselmetoderna bör emellertid inte bli föremål för lagstiftning eller administrativ tvångsreglering. Samerna bör så långt möjligt själva svara för att renskötseln bedrivs rationellt. Den i renbeteslagen valda metoden att låta myndighet besluta i betydelsefulla frågor rörande renskötseln inom byn bör inte längre användas. Avgörandet bör ankomma på byns beslutande organ och ske genom majoritetsbeslut. Förslaget till ny organisationsform innebär enligt de sakkunniga att organisationen i viss utsträckning övertar ansvaret från å ena sidan de enskilda renägarna och å andra sidan myndigheterna. Den rättsliga regleringen av renbyarnas verksamhet bör ske enligt de principer som ligger till grund för lagen om ekonomiska föreningar men åtskilliga särbestämmelser behövs med hänsyn till de speciella förhållanden som gäller för rennäringen.

Renbyns ändamål bör enligt de sakkunniga i första hand vara att handha renskötseln inom byns betesområde, planera, bygga och underhålla gemensamma anläggningar samt sörja för en rättvis fördelning av renskötselkostnaderna mellan medlemmarna. Renbyns befogenheter i ekonomiska angelägenheter bör vara begränsade till den ekonomiska verksamhet som direkt sammanhänger med renskötseln. Till de särskilda befogenheter som renbyarna enligt de sakkunniga bör utrustas med i förhållande till sina medlemmar hör rätt att föreskriva begränsningar av medlemmarnas reninnehav och att bestämma om och i vilken utsträckning skötesrenar skall få hållas i byn. De regler som renbeteslagen innehåller i dessa hänseenden föreslås bli upphävd. Vidare föreslår de sakkunniga att renbyn skall kun-

na begränsa antalet renskötande medlemmar i byn. Enligt de sakkunniga behövs vissa begränsningar i renbyns befogenheter såvitt avser slakt- och försäljningsleden. Sålunda föreslås att renbyn endast efter särskilt uppdrag får ombesörja slakt av medlems renar och försäljning av därvid utvunna produkter. Märkningen av renarna föreslås i princip ankomma på renbyn.

En viktig punkt där de för renbyarna gällande reglerna enligt de sakkunniga måste avvika från bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar är frågan om medlemskap. För att det med en renby avsedda syftet skall uppnås bör ingen av de företagare som driver renskötsel inom byns verksamhetsområde kunna ställa sig utanför byn och därigenom hindra ett gemensamt utnyttjande av betesresurserna och en rättvis fördelning av skötselkostnaderna. Denna ståndpunkt, som överensstämmer med gällande reglering av lappbyttillhörigheten, är enligt de sakkunniga en konsekvens av att renbetesrätten inte är individuell utan samfälld för alla som driver renskötsel inom ett visst område. När det sedan gäller frågan vilka personer som skall vara medlemmar i renbyn föreslår de sakkunniga i huvudsak samma regler som f. n. gäller beträffande lappby. Vid sidan om automatiskt medlemskap för rennäringsutöware m. fl. bör sålunda medlemskap kunna förvärfvas genom särskilt beslut. Avgörandet i sådan fråga föreslås i princip ankomma på renbyn.

De sakkunniga förordar att renbyns organ blir desamma som i en ekonomisk förening, nämligen stämma, styrelse och revisorer. Rösträtten på stämma föreslås i flertalet frågor bli avhängig av renantalet, så att en röst erhålls för varje påbörjat hundratal renar. I vissa frågor såsom om ändring av byns stadgar och beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen skall röstning dock ske efter huvudtal.

I fråga om renbyns ekonomiska förhållanden föreslår de sakkunniga i huvudsak följande. Renbyns utgifter betalas av samtliga renskötande medlemmar. I regel fördelas utgifterna mellan medlemmarna i förhållande till reninnehavet, men möjlighet bör finnas att fördela vissa utgifter endast på sådana renskötande medlemmar vilkas renar föranleder utgifterna. För att byn skall ha tillgång till likvida medel bör de renskötande medlemmarna vara skyldiga att tillskjuta förlagskapital. Den slutliga fördelningen av renbyns utgifter under ett räkenskapsår görs i den förvaltningsberättelse, som styrelsen har att lägga fram för varje avslutat räkenskapsår. Renbyn föreslås få rätt att uppta lån, men härför skall i regel krävas beslut med kvalificerad majoritet. Fondbildning inom byarna, exempelvis för att underlätta investeringar eller möjliggöra kostnadsutjämning mellan olika år, anser de sakkunniga vara i hög grad önskvärd men föreslås inte bli obligatorisk. De bestämmelser om fondbildning som behövs förutsätts bli införda i de olika renbyarnas stadgar.

Remissinstanserna godtar i allt väsentligt de sakkunnigas förslag att omvandla de nuvarande lappbyarna till särskilda lokala organisationer för

renskötseln inom byområdena. Man är ense med de sakkunniga om att renskötseln behöver organiseras i stora driftsenheter för att rationaliseringsfrämjande åtgärder skall kunna planeras och genomföras på ett effektivt sätt. Remissinstanserna delar också de sakkunnigas uppfattning att rennäringens rationaliseringsproblem i första hand bör lösas genom en utbyggd samverkan inom de nu bestående lappbyarnas ram. Remissinstanserna godtar överlag förslaget att organisationen utformas på i huvudsak samma sätt som gäller för ekonomiska föreningar. Det framhålls att en sådan organisatorisk lösning gagnar renskötseln och ger de renskötande samerna bättre möjligheter att tillvarata sina intressen gentemot myndigheter och andra. Några remissinstanser påpekar samtidigt att förslaget innebär att de renskötande samerna tvingas till ekonomisk samverkan. Därför bör enligt dessa remissinstanser det nya systemet genomföras endast om en betydande majoritet bland näringsidkarna önskar det.

Som jag tidigare nämnt är driftsenheternas storlek av avgörande betydelse för rennäringens lönsamhet. Hur stora enheterna bör vara går av naturliga skäl inte att med bestämdhet fastslå. Undersökningar har emellertid visat att en enhet bör omfatta åtminstone 2 500—3 000 renar. Eftersom få lappbyar har mindre renhjordar, ter det sig som en praktisk och rationell lösning att som de sakkunniga föreslagit utforma driftsenheterna med nära anknytning till lappbyarna. Även andra skäl talar för en sådan lösning. De nuvarande fasta driftsanläggningarna liksom bostäderna är anpassade till indelningen i lappbyar. Lappbyindelningen är traditionellt betingad och har bestått lång tid.

Erfarenheten har visat att det föreligger stora svårigheter att få lappbyn att fungera som en arbetsenhet. Jag delar därför de sakkunnigas uppfattning att det är nödvändigt att lagstiftningsvägen stärka lappbyarnas ställning såväl i förhållande till sina medlemmar som gentemot myndigheter och tredje man. Regleringen bör emellertid inte sträcka sig längre än nödvändigt. Samerna bör själva bestämma beträffande renskötselmetoder och driftsenhetsindelning. Regleringen bör som de sakkunniga föreslagit i huvudsak begränsas till organisationsfrågorna så som skett för exempelvis de ekonomiska föreningarna och i huvudsak ske i form av rambestämmelser som ger samerna frihet att genom sina stadgar inom den givna ramen ordna sin organisation och verksamhet. Liksom inom annan associationsrättslig lagstiftning behövs dock bestämmelser för att skydda den enskilde medlemmens intressen.

Vad jag nu anför innebär att jag biträder de sakkunnigas organisationsförslag. För gemensam drift av renskötseln inom lappbys område bör alltså bildas en ny typ av juridisk person, efter förslag av SSR kallad sameby, som i sina huvuddrag är uppbyggd enligt de principer som gäller för ekonomisk förening. För att samebyn skall bli funktionsduglig krävs dessutom som de sakkunniga också framhållit att samtliga renägare inom lapp-

byn ingår i samebyn. Ingen av de företagare som driver renskötsel inom lappbyns område skall kunna ställa sig utanför samebyn och därigenom hindra att betesresurserna utnyttjas rationellt för gemensamt behov. Medlemskapet bör alltså vara obligatoriskt, vilket som de sakkunniga framhållit får ses som en konsekvens av att rätten till renskötsel inte är individuell utan samfälld för dem som driver renskötsel inom ett och samma lappbyområde.

SSR har riktat kritik mot förslaget att samebys ekonomiska verksamhet begränsas till sådan verksamhet som har direkt samband med renskötseln. Kritiken går ut på att samebyns uppgifter på så sätt blir alltför snävt kringskurna. SSR anser att det i den framtida samebyn måste finnas utrymme för kombinationsnäringsfång varigenom både renskötande och icke renskötande medlemmar i byn får sin utkomst. Till en början vill jag framhålla att det klart framgår av de sakkunnigas betänkande att avsikten med den föreslagna begränsningen av samebys verksamhet alls inte är att hindra medlemmarna från att ägna sig åt andra sysselsättningar vid sidan av renskötseln. De sakkunniga framhåller tvärtom att det vore mycket värdefullt om alternativa sysselsättningar kunde beredas dem för vilka renskötseln är otillräcklig som försörjningsunderlag. Jag delar denna uppfattning och kommer i det följande att lägga fram vissa förslag för att främja sådana sysselsättningar. Bakom de sakkunnigas förslag att samebyarna som sådana inte bör ägna sig åt annan ekonomisk verksamhet än sådan som direkt sammanhänger med renskötseln ligger främst farhågor för att en vidare verksamhet — t. ex. industrifiske med utnyttjande av flyg i samebyns regi, något som SSR framfört önskemål om — skulle, hur väl verksamheten än planerades, innebära stora ekonomiska risker och kanske få ogynnsamma återverkningar på renskötseln. De sakkunnigas förslag tar sikte på att med stöd av statliga insatser göra renskötseln ekonomiskt bärkraftig. För detta krävs som nyss nämnts en ekonomisk samverkan, som inrymmer vissa tvångsmoment. Sålunda föreslås att medlemskapet i samebyn blir obligatoriskt och att samtliga kostnader för renarnas skötsel och samebyns verksamhet i princip fördelas mellan renägarna i proportion till det antal renar de har. Att låta ett sådant system, som har sin grund i att renbetesrätten inte kan utövas individuellt utan kollektivt, omfatta andra aktiviteter av ekonomisk natur än renskötsel som vissa medlemmar i byn, renskötande eller icke renskötande, vill ägna sig åt låter sig svårligen göra. Jag förordar därför att samebys ändamål begränsas så som de sakkunniga föreslagit. Det står givetvis medlemmarna i en sameby fritt att bilda bolag eller ekonomisk förening, om de i samverkan vill bedriva annan verksamhet än renskötsel.

SSR och andra remissinstanser motsätter sig förslaget att samebyn ges befogenhet att föreskriva begränsningar i medlemmarnas reninnehav. Inte heller vill SSR godta förslaget att samebyn själv får besluta i frågor om skötesrenar. Jag vill framhålla att de frågor det här gäller inte kan lämnas

oreglerade. Betesresurserna är ju inte obegränsade. Frågan är då vem som skall bestämma i dessa frågor, myndighet såsom f. n. gäller eller samebyn själv. Som redan framgått har jag anslutit mig till principen att samerna själva skall få bestämma om sina egna angelägenheter. Jag förordar att denna princip tillämpas på de frågor det nu gäller. Det har uttalats vissa farhågor för att förslaget att samebyn får fria händer att besluta om skötesrenar skulle leda till att antalet skötesrenar inom byarna ökade till förfång för de renskötande medlemmarna. För att motverka en sådan utveckling är det enligt min mening tillräckligt med en föreskrift om att fråga om skötesrenar avgörs efter samråd med lantbruksnämnden. Mot förslaget att låta samebyn bestämma om skötesrenar har även invänts, att detta innebär att same som är renskötselberättigad men inte medlem i sameby får sin rättsställning försämrade. Enda praktiska skillnaden mellan nuvarande ordning och förslaget är att skötesrenägaren, som f. n. måste träffa avtal med enskild renskötande same för att få ha skötesrenar i lappby, i stället måste avtala med sameby härom. Det finns anledning anta att sameby kommer att vara villig att ta emot skötesrenar, om det finns skäl för det. Jag avser främst sådana fall då renar i byn genom arv eller på annat sätt förvärvats av renskötselberättigad som har sitt hemvist inom renskötseområdet. Vidare bör jordbrukare som inte är renskötselberättigad men som har sitt hemvist inom någon av skogslappbyarna liksom hittills få hålla ett mindre antal skötesrenar inom byn, något som har varit ägnat att underlätta renskötelsen inom dessa byar.

De sakkunnigas förslag att samebyn skall kunna begränsa antalet renskötande medlemmar i byn har mött skarp kritik. I viss mån är kritiken obefogad. De sakkunnigas förslag innebär inte, som några remissinstanser synes utgå från, att de som redan etablerat sig som näringsidkare i byn skall kunna tvingas upphöra med sin verksamhet. Avsikten är tvärtom att skapa förutsättningar för en tryggare näringsutövning för dem som redan är verksamma inom byn. Jag anser emellertid att en bestämmelse av denna innebörd helst bör undvikas. Den skulle, om samebyn utnyttjade sin befogenhet, kunna drabba ungdomar och andra inom byn som biträtt i renskötelsen och som önskade övergå till att driva egen renskötsel. När det gäller en byn utomstående som önskar etablera sig som renskötande medlem i byn ställer sig saken annorlunda. För att en utomstående skall kunna bli medlem i byn krävs emellertid i princip samtycke av denna. Det står alltså byn fritt att i samband med prövning av frågan om medlemskap för utomstående ta hänsyn till huruvida detta skulle inkräkta på de redan verksamma renskötarnas försörjningsmöjligheter. Enligt min mening saknas sålunda skäl att i den nya lagen ta in bestämmelser om rätt för samebyn att begränsa antalet renskötande medlemmar.

SSR har föreslagit att samebyn skall få rätt att anta byn utomstående same som stödjande medlem i byn med rätt för sådan medlem att i begrän-

sad omfattning jaga och fiska inom byns område. Som skäl åberopas att det finns behov av någon form av gemenskap mellan samer som är verk-samma inom renskötseln och samer som ägnar sig åt annan yrkesverksam-het, vare sig de är renskötselberättigade eller inte. Jag har full förståelse för SSR:s synpunkter beträffande behovet av gemenskap mellan olika same-grupper men är inte beredd att nu biträda förslaget annat än i fråga om så-dan same som lämnar renskötseln och går över till annat yrke. För sådant fall är det befogat att införa en regel som öppnar möjlighet för samebyn att låta sådan same avgiftsfritt jaga och fiska till sitt husbehov inom byns område. Härigenom bör förutvarande medlems eventuella omställningspro-blem i någon mån kunna begränsas. I övrigt ankommer det på de sakkun-niga för utredningen rörande samernas kulturfrågor m. m. att, enligt di-rektiven för utredningen, närmare utreda frågan om stödjande medlemmar.

SSR:s förslag att de renskötande samernas personliga ansvar för same-byns förbindelser på ett eller annat sätt skall begränsas kan jag av flera skäl inte biträda. Jag kan hänvisa till att det är en allmän uppfattning att samebyn som driftsenhet har förutsättningar att bestå som självständig rationell enhet. Under senare år har ett betydande ekonomiskt stöd utgått till näringen. Fasta driftsanläggningar har i huvudsak bekostats av all-männa medel. Som skall framgå av mina förslag i fortsättningen förordar jag att det statliga stödet ökas. Något hinder för samebyarna att på eget initiativ bilda fonder för att stärka sin ställning både inåt och utåt finns inte. Frågan om ansvaret ter sig under sådana förhållanden mera som en principfråga än ett praktiskt spörsmål under förutsättning att samebyns ekonomiska verksamhet som jag nyss förordat begränsas till sådan verk-samhet som direkt sammanhänger med renskötseln. Därtill kommer att en begränsning av det personliga ansvaret av hänsyn till borgenärerna skulle göra det nödvändigt med bestämmelser om obligatorisk fondbildning inom byn. Det skulle i sin tur försvåra tillämpningen av förvaltningsbestämmel-serna och verka tyngande på samebyns förvaltning.

I övrigt har någon kritik inte riktats mot de sakkunnigas förslag till associationsrättsliga regler för samebyarna annat än på några punkter av smärre betydelse. Jag anser därför att den nya lagstiftningen i dessa delar bör få den av de sakkunniga föreslagna innebörden. Vissa detaljfrågor får jag anledning att behandla närmare i specialmotiveringen.

11.3 Bestämmelser till skydd för renskötselrätten

Huvuddragen av samernas rättigheter enligt renbeteslagen är följande. Renskötsel med utnyttjande av annans mark får utövas endast av samer. Rätten till renskötsel innefattar i första hand befogenhet för same att på de trakter, där han har rätt att uppehålla sig med sina renar, begagna sig av land och vatten till underhåll för sig och renarna. Bestämmelserna om betes-

områdenas omfattning och belestidens längd innebär i stora drag att samerna har rätt att driva renskötsel dels året runt ovanför odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens lappmarker och på renbetesfjällen i Jämtland, dels vintertid nedanför odlingsgränsen och utom renbetesfjällen på trakter som de av gammal sedvana besöker med sina renar. Skogssamerna har i viss omfattning rätt till renbete året runt även nedanför odlingsgränsen. Vidare har samerna rätt att flytta med sina renar mellan de områden där de har betesrätt. Inom renbetesområdena får de, i vissa fall efter särskilt medgivande, uppföra stängsel för märkning och skiljning av renarna liksom vissa byggnader. I viss utsträckning har samerna rätt att ta virke till husbehov. De har dessutom rätt att jaga och fiska på utmark inom lappmarkerna och på renbetesfjällen, när de har betesrätt där. Rätten till renskötsel är inte överlåtbar. Inte heller får same åt annan upplåta rättighet som innefattas i rätten till renskötsel. I förarbetena till den första renbeteslagen uttalas att renskötselrätten är en nyttjanderätt till det omfång som bestäms av villkoren för renskötselrättens bedrivande och att vad som inte fordras för renskötseln faller utanför denna rätt. Som exempel på rättigheter över vilka staten som ägare av större delen av renbetesområdena disponerat kan nämnas skogsavverkning och rätten till vattenkraft.

SSR gör i sitt remissyttrande gällande att samerna har en starkare rätt till renbetesområdena än som framgår av renbeteslagen. Denna uppfattning grundas framför allt på historiska skäl. SSR åberopar att samerna sedan äldsta tid har hävdad marken inom renskötselområdet, och att denna hävd medfört att samernas rätt till marken i fråga rätteligen bör karakteriseras som en medäganderätt. SSR hemställer att i vart fall samernas rätt till jakt och fiske på de jämtländska skattefjällen och de gamla lappskatteländen i Lappland m. fl. områden klart erkänns i den nya lagen som en samebyarnas tillhörighet. Vidare erinrar SSR om att flertalet lappbyar i landet och vissa enskilda samer från lappbyar i Jämtlands län har väckt talan mot Kungl. Maj:t och kronan i första hand om bättre rätt än kronan till de s. k. renbetesfjällen i Jämtlands län. Alternativt har yrkats bl. a. att samerna tillerkänns ensamrätt till vissa särskilt angivna nyttigheter, såsom jakt, fiske, vattenkraft, skogsfång, grustäkt och annan täkt. Jag vill erinra om att det inte har ingått i de sakkunnigas uppgift att ta ställning till frågan om samernas rättigheter enligt äldre rätt eller hävd. I direktiven till utredningen anføres sålunda att syftet med utredningen i stort bör vara att — med utgångspunkt från att rennäringen alltjämt skall vara förbehållen samerna och från renbeteslagens huvudsakliga innehåll rörande samernas särskilda rättigheter i förhållande till kronan och andra rättsinnehavare — samerna bör i all den utsträckning som är möjlig äga själva bestämma rörande renskötselns rationella organisation. Vid sådant förhållande är jag inte beredd att nu i hela dess vidd förorda en omprövning av frågan om samernas rätt till mark och vatten inom renskötselområdet. Endast på vissa punkter inne-

bär mina förslag smärre jämkningar i samernas rättigheter enligt renbeteslagen utan att de för den skull rubbar de principiella grundvalarna för den nu gällande rättsliga regleringen. Dessa jämkningar är främst föranledda av förslaget till ny organisation för renskötseln.

Dessutom har jag för avsikt att föreslå vissa ändringar i de bestämmelser som möjliggör inskränkningar i samernas rättigheter. Vid sidan av de inskränkningar i renskötselrätten som kan göras med stöd av vattenlagen, gruvlagen, väglagstiftning och annan tvångslagstiftning innehåller renbeteslagen bestämmelser enligt vilka renskötselrätten kan inskränkas när så fordras för att tillgodose motstående intressen. Så t. ex. kan renskötselrätten under vissa förutsättningar få lov att vika av hänsyn till den jordbrukande befolkningen. Av särskilt intresse i detta sammanhang är emellertid bestämmelsen i 5 § renbeteslagen, enligt vilken Kungl. Maj:t kan förordna att visst område inom renbetesmarkerna skall undantas från samernas begagnande, om området är oundgängligen erforderligt för särskilt ändamål av större betydelse. Är området beläget ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen, skall i så fall skälig gottgörelse lämnas för det intrång som orsakas renskötseln genom områdets undantagande. Sådan gottgörelse skall användas till förmån för samerna, vilket i praktiken innebär att den tillförs lappfonden.

Vidare föreskrivs i 56 § renbeteslagen att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kan upplåta vissa rättigheter inom de områden som anvisats till samernas uteslutande begagnande, varmed avses renbetesfjällen i Jämtland och de delar av lappmarkerna ovanför odlingsgränsen som inte disponeras av enskild. Bestämmelserna avser endast upplåtelser för vissa särskilt angivna ändamål och är differentierade med avseende på förutsättningarna för att upplåtelse skall få ske. Sålunda får bete, slätter, grustäkt eller annan därmed jämförlig nytthet upplåtas endast under förutsättning att upplåtelsen kan ske utan intrång eller skada för renskötseln. Jakt eller fiske får upplåtas, om upplåtelsen kan ske utan fara för tillgången på vilt eller fisk och utan besvärande intrång för samerna. För upplåtelse som fordras med hänsyn till den allmänna samfärdseln och vissa andra särskilt angivna ändamål uppställs däremot inget krav på att upplåtelsen inte får störa renskötseln. Meddelas upplåtelse skall avgiften för denna enligt bestämmelser som meddelas av Kungl. Maj:t användas till förmån för samerna eller för verksamheten på den mark upplåtelsen avser. Medel som inflyter genom upplåtelserna inbetalas normalt till lappfonden, vars medel som nämnts används till stöd för de renskötande samerna. Fråga om upplåtelse av nyttjanderätt för andra ändamål än som finns angivna i renbeteslagen underställs i administrativ praxis Kungl. Maj:ts prövning. Är upplåtelsen inte till olägenhet för renskötseln och möter i övrigt inget hinder mot upplåtelsen, tillförs avgiften i dess helhet

i allmänhet lappfonden. Som exempel på upplåtelser av detta slag kan nämnas upplåtelse av mark för turiststuga, badplats, badhus, fiskyngeldamm, jaktskyttebana, begravningsplats, slalombana och skidlift.

Frågan om behovet av att skapa ökad trygghet för de renskötande samerna och deras näring har tagits upp av JO. JO framhåller att den snabba sociala, ekonomiska och tekniska utvecklingen inte har kunnat undgå att få återverkningar även på samernas förhållanden. En exploatering av fjällvärlden har påbörjats, som man vid tillkomsten av 1928 års renbeteslag inte har kunnat förutse. Genom denna utveckling aktualiseras på ett helt annat sätt än tidigare de spörsmål rörande samernas rätt att i möjligaste mån bibehållas vid sitt hävdvunna näringsfång som reglerats i 1928 års lag. Med hänsyn till de förändrade förhållanden som tidsutvecklingen medfört i frågan om fjällvärldens utnyttjande och till de intressekollisioner mellan samernas och andras intressen som kan förväntas uppkomma är det enligt JO önskvärt med en översyn och precisering av de materiella regler efter vilka sådana intressekollisioner skall bedömas och av de allmänna grundsatser på vilka reglerna vilar. JO framhåller att spörsmålet om de materiella reglernas innebörd och tillämpning är av avgörande betydelse för frågan om samerna skall kunna fortsätta sitt urgamla näringsfång eller om de efter hand skall trängas undan till allt mindre reservat för att till slut upphöra att existera som speciell befolkningsgrupp med säreget kulturarv.

Jag delar JO:s uppfattning att den tekniska och ekonomiska utvecklingen har medfört att de bestämmelser i renbeteslagen som tar sikte på att skydda renskötseln mot motstående intressen behöver ses över. Innan jag tar ställning till de sakkunnigas förslag i dessa avscenden vill jag i korthet redogöra för omfattningen av vissa ingrepp som under senare år gjorts i renbetesområdena.

Sedan år 1959 har Kungl. Maj:t med stöd av 5 § renbeteslagen förordnat om undantagande av mark från samernas begagnande för järnvägen Malmberget—Svappavaara malmfält, en linbana i Abisko, en renforskningsstation och för vissa kommunala ändamål avseende Kiruna stad. Frågan om vattenregleringarnas inverkan på renskötseln har undersökts av Renbetesmarksutredningen (SOU 1966: 12). Utredningen har funnit att den totala tillgången på bete för renarna inte undergått några större förändringar genom vattenbyggnadsföretagen. Enligt utredningen behöver vattenbyggnaderna som regel inte leda till minskad produktion inom renskötseln. Där emot kan driftskostnaderna öka. Endast vid större sjöregleringar syns kostnadsökningarna kunna nå sådan storlek, att driftsekonomin i nämnvärd grad påverkas därav. Ökade besvär bl. a. vid flyttning med renar har visat sig kunna förebyggas på olika sätt eller fått gottgöras genom konlantsättningar. Utförda skadeförebyggande och skadehindrande åtgärder har av utredningen befunnits vara i huvudsak ändamålsenliga. Vidare bör

nämnas att bestämmelserna i 56 § renbeteslagen om nyttjanderättsupplåtelser på kronans mark tillämpas restriktivt. Mot samernas bestridande kommer sådan upplåtelse mycket sällan till stånd.

Även om den totala tillgången på renbete sålunda inte har minskat i någon större omfattning, har det av andra skäl blivit svårare för samerna att driva renskötisel. Växande landsvägs- och järnvägstrafik, skogsavverkningar och skogsvårdsåtgärder inom vinterbetesområdena, växande turism och friluftsliv och mycket annat ställer sålunda allt högre anspråk på de renskötande samernas förmåga att anpassa sig till nya förhållanden.

De sakkunnigas förslag till bestämmelser till skydd för samernas rättigheter ansluter i huvudsak till nuvarande bestämmelser. Sålunda föreslås en motsvarighet till bestämmelsen i 5 § renbeteslagen enligt vilken Kungl. Maj:t kan förordna om undantagande av mark från begagnande för renskötiseländamål. Enligt förslaget skall sådant förordnande på samma sätt som gäller i vissa fall vid expropriation kunna meddelas endast om det med rennäringen konkurrerande ändamålet är av väsentlig betydelse för det allmänna. Enligt 5 § renbeteslagen är rätten till ersättning för olägenheter som uppstår vid områdes undantagande från renskötisel begränsad i olika hänseenden. Enligt de sakkunniga saknas anledning att vid ersättningsfrågans bedömande göra skillnad mellan samernas på lagstiftning grundade nyttjanderätt och en motsvarande nyttjanderätt tillkommen genom privaträttslig upplåtelse. Ersättningen bör sålunda omfatta hela den minskning av renskötselrättens värde vid tiden för ingreppet som uppkommer genom undantagande.

I fråga om ersättningens bestämmande förordas att expropriationslagens regler görs tillämpliga. Förslaget innebär bl. a. att ersättningsprövningen flyttas över från Kungl. Maj:t till expropriationsdomstol.

Vidare föreslår de sakkunniga en ny bestämmelse som i vissa fall förbjuder ägare eller brukare av mark inom renskötselområdet att vidta sådan ändring i markens nyttjande som kan skada renskötseln. Bestämmelsen tar sikte på att hindra att mer ingripande ändringar i användningen av sådan mark som är värdefull för rennäringens ulövarna kommer till stånd genom ensidigt handlande av markens ägare eller brukare. Förbudsbestämmelsen föreslås gälla endast i de trakter där renskötisel är tillåten under hela året och endast i fråga om sådan väsentlig ändring i markens nyttjande varigenom avsevärd skada kan uppkomma för rennäringen i orten. Vidare föreslås att förbudet inte skall vara tillämpligt beträffande företag vars tillåtlighet provas enligt vattenlagen eller i fråga om bebyggelse inom fastställt planområde. Tillämpningen av bestämmelsen föreslås ankomma på allmän domstol på talan av den sameby vars område berörs av en vidtagen eller tillämnad ändring i markanvändningen.

De sakkunnigas förslag i fråga om nyttjanderättsupplåtelser på kronomark inom lappmarkerna ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen

tar sikte på att åstadkomma mera enhetliga och enklare regler för alla slags nyttjanderättsupplåtelser på dessa kronans marker. Sålunda föreslås att de nuvarande bestämmelserna som omfattar nyttjanderättsupplåtelser endast för vissa särskilt angivna ändamål utvidgas till att avse alla slags nyttjanderättsupplåtelser på dessa marker. Vidare föreslås att förutsättningarna för att upplåtelse skall få ske görs mer enhetliga. Enligt de sakkunniga bör krävas att upplåtelsen kan ske utan avsevärt men för renskötelsen. Såvitt avser jakt- eller fiskeupplåtelse bör enligt de sakkunniga därtill uppställas kravet att upplåtelsen kan ske utan besvärande intrång för same som är berättigad att jaga och fiska på mark som avses med upplåtelsen. Vidare föreslås att upplåtelse av jakt eller fiske till skillnad mot vad som gäller f. n. skall kunna omfatta all rätt till jakt eller fiske inom visst område. Upplåtelseerna skall enligt förslaget i princip ske mot avgift, som alltid skall fördelas mellan sameby som berörs av upplåtelsen och lappfonden. De sakkunnigas förslag innebär att avgift för sådan upplåtelse som f. n. faller utanför 56 § renbeteslagen blir lagfäst. Den i renskötselrätten ingående speciella rättigheten att i vissa fall få ersättning för andras utnyttjande av mark inom de aktuella områdena kommer alltså att på grund av lag omfatta avgifter för alla slags nyttjanderättsupplåtelser.

Ledamoten Lassinantli har kritiserat utredningsmajoritetens uppfattning att utgångspunkten för bedömningen av frågor angående upplåtelse av renbetesmark för annat ändamål än renskötelse bör vara att renskötselrätten inte skall behöva vika annat än i vissa i lagen särskilt angivna fall. Enligt reservantens mening bör markutnyttjandet anpassas efter utvecklingens gång. Riktlinjerna för den framtida markpolitiken bör enligt reservanten utformas så att en från samhällsekonomisk synpunkt optimal användning av markerna underlättas. Samerna själva bör från bl. a. sysselsättnings- och försörjningssynpunkt ha mycket att vinna på en sådan ändamålsenlig markanvändning.

De sakkunnigas förslag i dessa delar möter kritik från flera remissinstanser främst såvitt avser de sakkunnigas ställningstagande till frågan om avvägningen mellan renskötselintresset och detta motstående intressen. Dessa remissinstanser ansluter sig till reservantens uppfattning att man bör eftersträva ett mera effektivt utnyttjande av markerna inom renbetesområdet. En sådan mera ändamålsenlig markanvändning bör enligt remissinstanserna kunna komma till stånd utan att samernas intressen träds för nära. Bl. a. hävdas att nuvarande snäva tillämpning av bestämmelserna om nyttjanderättsupplåtelser på kronans marker ovanför odlingsgränsen hämmat turismens utveckling i fjälltrakterna. Enligt remissinstanserna i fråga bör en mera mångsidig markanvändning vara till stort gagn för samerna ur sysselsättnings- och försörjningssynpunkt. Vidare påtalas att vissa trakter av renskötseområdet endast sporadiskt besöks av renar eller har dåligt renbete eller eljest väsentligen saknar betydelse för renskötelsen. Inom sådana

områden bör inte så stränga krav på ändamålets betydelse ställas upp utan det bör finnas utrymme för en mera förutsättningslös avvägning av de motstående intressenas inbördes betydelse. Mot denna bakgrund gör remissinstanserna gällande att de sakkunnigas förslag innebär alltför hårda begränsningar i möjligheterna att undanta mark från renskötsel och att genom nyttjanderättsupplåtelser på kronans mark ovanför odlingsgränsen få till stånd utnyttjande för andra ändamål än renskötsel.

Jag vill till en början ta upp frågan hur de föreslagna bestämmelserna om undantagande av mark från renskötsel förhåller sig till annan tvångslagstiftning enligt vilken särskild rätt till fastighet måste vika.

F. n. gäller att om sådan speciallagstiftning som expropriationslagen, vattenlagen, väglagstiftning, gruvlagen och andra på fastigheter tillämpliga lagar är tillämplig tar den som regel över de särskilda bestämmelserna i 5 § renbeteslagen. Expropriationslagen tillämpas dock mycket sällan på detta område. Eftersom större delen av renbetesmarkerna utgör kronomark, kan expropriationslagen, som inte är tillämplig på kronans mark, inte användas för att ta i anspråk kronans rätt. Formellt kan, vill det synas, expropriationslagens bestämmelser tillämpas på den särskilda rätt som renskötselrätten innebär. Enligt 1 § andra stycket expropriationslagen kan ju särskild rätt som i avseende på fastighet tillkommer annan än kronan exproprieras. Så sker emellertid inte i praktiken utan i stället tillämpas 5 § renbeteslagen. Ingen remissinstans har haft något att erinra mot de sakkunnigas förslag att denna ordning behålls.

Ett annat sätt att värna om rätten till renskötsel vore att slopa de särskilda bestämmelserna i renbeteslagen om undantagande av mark från renskötsel och göra bestämmelserna om expropriation av särskild rätt till fast egendom tillämpliga på den särskilda rätt som rätten till renskötsel är. En lösning efter denna linje är dock av olika skäl mindre tillfredsställande. Renskötselrätten är inte på samma sätt som andra särskilda rättigheter lokaliserad till vissa fastigheter. Det förtjänar också att nämnas att expropriationsreglerna, om de gjordes direkt tillämpliga på rätten till renskötsel, skulle sakna den effekt som brukar kallas expropriationens avtalssstimulerande funktion (jfr Ljungman och Stjernquist, Den rättsliga kontrollen över mark och vatten, Del II, s. 14). Rätten till renskötsel är som nämnts inte överlåtbar och rättighet som ingår däri får ej av same upplåtas åt annan.

Med hänsyn till vad jag nu anfört förordar jag att i den nya lagen tas in bestämmelser om upphävande av renskötselrätten som i huvudsak motsvarar 5 § renbeteslagen. De föreslagna bestämmelserna är liksom nyssnämnda lagrum avsedda att tillämpas i stället för bestämmelserna i expropriationslagen om s. k. självständig rättighetsexpropriation. Vidare skall liksom gäller i dag bestämmelserna i annan lagstiftning om upphävande eller inskränkning av särskild rätt till fast egendom vara uteslutande

tillämpliga vid sidan av den föreslagna rennäringslagens bestämmelser. Dessa blir alltså i huvudsak begränsade till sådana dispositioner som en markägare önskar göra på sin egen mark och för vilka tvångsrätt inte kan utverkas i annan ordning.

I fråga om remissinstansernas synpunkter på frågan om markanvändningen inom renbetesområdena vill jag anföra följande. Avvägningen mellan intresset att använda renbetesmarkerna för andra ändamål än rensköttsel och de renskötande samernas berättigade anspråk på trygghet i sin näring är en ömtålig fråga. Det sammanhänger inte bara med att dessa intressen ofta bryts utan även med de skiftande förhållanden som råder inom olika betesområden. Vissa områden är mera känsliga för ingrepp än andra. Betestillgången varierar inom olika områden liksom från ett år till ett annat. Vissa lappbyar har ont om vinterbete, andra har brist på sommarbete. Det är inte ovanligt att vissa renhjordar förflyttar sig mer än 50 mil varje år, andra renhjordar är mera stationära. Betet utnyttjas alltså olika intensivt och även driftsformerna varierar mellan lappbyarna. På en del håll drivs renskötelsen mera extensivt än på andra håll. Renhjorden får ströva fritt större delen av sommarhalvåret. Därtill kommer att de befogenheter som ingår i renskötselrätten varierar i styrka inom olika delar av renskötseområdet.

Som en allmän utgångspunkt bör enligt min mening gälla, att renskötselrätten liksom enligt gällande lagstiftning bör vika endast om så behövs för att genomföra ändamål som framstår som angelägna från allmän synpunkt. Om de remissinstanser som uttalar sig för ett mera effektivt markutnyttjande inom renskötseområdet menar att renskötselrätten bör vika för enbart enskilda behov — där alltså allmänintresset är ringa — med anledning av att marken t. ex. kan väntas ge högre avkastning, kan jag sålunda inte biträda deras uppfattning. Nu angivna grundsats bör emellertid för ses med vissa modifikation er. I fråga om mark som sällan eller aldrig behöver användas för renbete eller som på grund av sin beskaffenhet har dåligt renbete eller som annars väsentligen saknar betydelse för renskötelsen bör som remissinstanserna anfört finnas utrymme för en mera förutsättningslös avvägning av de motstående intressenas inbördes betydelse. I sådana fall då marken inte fyller något verkligt behov för renskötelsen tar således enligt min mening intresset av ett ur andra synpunkter ändamålsenligt utnyttjande av marken överhanden. I detta sammanhang bör anmärkas att enligt Renbetesmarksutredningens uppgifter renbetesmarkerna omfattar en sammanlagd bruttoareal av ca 165 000 km², större sjöar ej inräknade, och att nettoarealen av de regelbundet utnyttjade betesområdena är i runt tal 137 000 km².

Jag delar de sakkunnigas uppfattning att det liksom f. n. bör ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall pröva förutsättningarna för ren-

skötselrättens upphävande. Den prövning det här är fråga om motsvarar den prövning som Kungl. Maj:t gör i fråga om tillstånd till expropriation. Beträffande utformningen av bestämmelserna vill jag anföra följande.

De sakkunniga föreslår en allmänt hållen regel som överlämnar åt rättstillämpningen att i det enskilda fallet avgöra om ett ändamål är av så väsentlig betydelse för det allmänna att renskötselintresset bör vika. Som skäl åberopas att varje försök till närmare definiering av ändamålen ganska snart skulle te sig föråldrat. Inom expropriationslagstiftningen tillämpas den metoden att lagen uttömmande anger expropriationsanledningarna. Ett sätt att närmare ange vilka allmänna intressen som skall beaktas vore att som SSR påyrkar såsom förutsättning för upphävande av renskötselrätt kräva att någon av de olika expropriationsanledningarna föreligger. En sådan lösning är dock enligt min mening inte tillfredsställande. Som framgått råder det helt speciella förhållanden inom renskötselområdet. Med hänsyn härtill bör det vara möjligt för Kungl. Maj:t att, om starka allmänna intressen motiverar det, ge tillstånd till att renskötselrätten upphävs, även om ett åberopat ändamål inte kan tillgodoses genom expropriation. Jag avser t. ex. behovet av mark för vissa kollektiva anläggningar för det rörliga friluftslivet. Jag vill också hänvisa till att Kungl. Maj:t med stöd av 5 § renbeteslagen förordnat om undantagande av mark från samernas begagnande för ändamål som inte torde falla under expropriationslagen t. ex. för anläggande av en renforskningsstation. Ett annat skäl som talar för att göra ändamålsbeskrivningen något mera tänjbar än enligt expropriationslagen är att de renskötande samerna enligt renbeteslagen inte har rätt att överlåta sin rätt eller upplåta rättighet som ingår i renskötselrätten och inte heller med bindande verkan kan träffa avtal om att avstå från rätten till renskötsel. Det innebär att, även om samerna är beredda att godta att renbetesmark avstås för ändamål av väsentligt allmänt intresse, rättslig möjlighet saknas att ta marken i anspråk, om detta ändamål formellt sett inte kan inordnas under expropriationslagens ändamålsbeskrivning.

Av nu anförda skäl förordar jag att renskötselrätten efter tillstånd av Kungl. Maj:t skall kunna upphävas inom visst renbetesområde när marken behövs för ändamål som anges i expropriationslagen eller för annat ändamål som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. För det fall ett område är väsentligen utan betydelse för renskötseln, bör man som jag tidigare framhållit inte lägga så stor vikt vid ändamålets betydelse. I så fall bör rätten till renskötsel i markområdet kunna upphävas, om det är till nytta från allmän synpunkt.

I fråga om ersättningsens omfattning och dess bestämmande i de fall renskötselrätten upphävs är jag helt ense med de sakkunniga och flertalet remissinstanser om att expropriationslagens värderingsregler och dess regler om domstolsförfarandet bör gälla i tillämpliga delar. Närmare angivet är det bestämmelserna om s. k. självständig rättighetsexpropriation, dvs. det

fall då en bestående särskild rätt till fastighet exproprieras självständigt utan samband med att fastigheten avstås, som avses få motsvarande tillämpning.

De sakkunnigas förslag till bestämmelse om förbud i vissa fall för ägare eller brukare av renbetesmark att ändra markens användning har i huvudsak godtagits av remissinstanserna. På vissa punkter framförs emellertid erinringar.

De sakkunniga har begränsat regelns tillämpningsområde geografiskt till de trakter där renskötsel är tillåten under hela året. Någon remissinstans ifrågasätter om inte bestämmelsen borde gälla även de områden där renskötsel är tillåten endast under vinterhalvåret. SSR godtar den föreslagna begränsningen men framhåller att regeln inte får leda till att samerna frångår möjligheten att framställa ersättningsanspråk såvitt avser sådan mark där renskötsel är tillåten endast under vinterhalvåret.

Vidare har de sakkunniga föreslagit att förbudsregeln skall drabba endast åtgärder av påtagligt betydelsefull karaktär. Varken smärre ändringar i användningssättet — t. ex. införande av nya metoder i skogsavverkningen — eller mindre väsentliga olägenheter för renägarna bör drabbas av förbudsbestämmelsen. SSR invänder mot förslaget i denna del att samerna inte bör vara skyldiga att tåla ens sådana mindre ändringar i markens användning som inte medför väsentliga olägenheter för renskötseln.

De sakkunniga föreslår också den begränsningen i förbudsregeln att den inte skall gälla bebyggelse inom område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan och inte heller företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen. Flera remissinstanser kritiserar de sakkunnigas förslag. Det framhålls att regeln bl. a. synes innebära att Kungl. Maj:ts tillstånd till upphävande av renskötselrätten krävs för gruvdrift inom område där renskötsel är tillåten, något som i vissa fall kan innebära en inskränkning i gruvlagens bestämmelser om rätten att bearbeta mineralfyndighet. Från några håll görs gällande att förbudsregeln inte bör drabba vägbyggnadsföretag, vars tillåtlighet prövats enligt lagen om allmänna vägar.

De sakkunnigas förslag till bestämmelser om förbud i vissa fall mot ändrad markanvändning råder enligt min mening bot på en väsentlig brist i nu gällande lagsliftning. F. n. saknas bestämmelser i renbeteslagen som hindrar markägaren att genom ensidigt handlande vidta åtgärder som gör värdefull renbetesmark oanvändbar som renbete. Som de sakkunniga påpekat kan detta i praktiken leda till samma resultat som om marken undantagits från renskötsel utan att sådan ersättning utgår som i vissa fall skall lämnas för inträng genom undantagande enligt 5 § renbeteslagen. Detta är givetvis inte tillfredsställande. En bestämmelse om förbud mot ändrad markanvändning kan emellertid som de sakkunniga framhåller inte göras ovillkorlig. Vissa bestämda begränsningar måste göras för att tillgodose markägarens berättigade anspråk på att få disponera över sin egendom. Försla-

get att förbudsregeln inte skall omfatta de områden där rensköttsel är tillåten endast vintertid är enligt min mening väl motiverat och bör genomföras. Vidare bör som de sakkunniga föreslagit förbudet gälla endast sådan mark som faktiskt kommer till användning för rensköttsel. Med anledning av SSR:s erinran att samerna inte bör vara skyldiga att låla ens sådana mindre ändringar i markens användning som inte medför avsevärd skada för renskötseln vill jag anföra följande.

Det måste beaktas att bestämmelsen om förbud mot ändrad markanvändning skall utgöra ett komplement till bestämmelsen att rätten till rensköttsel kan bringas att upphöra endast efter tillstånd av Kungl. Maj:t. Bestämmelsen är alltså inte avsedd att fungera som en materiell regel som fastslår vilka intrång de renskötande samerna är skyldiga att låla utan ersättning. Man måste alltså skilja mellan frågan huruvida det är tillåtet att ändra markens användning eller inte och den vidare frågan om och i vad mån samerna har rätt till ersättning för intrång i rätten till rensköttsel. Jag kommer senare att något närmare behandla sist nämnda fråga. Jag biträder de sakkunnigas förslag att förbudsregeln inte bör omfatta åtgärder som innebär mindre väsentliga olägenheter för renägarna. Vad som är väsentlig olägenhet för renägarna kan lätt bli föremål för delade meningar. Det är därför inte helt tillfredsställande att i första hand markägaren eller brukaren av marken själv skall avgöra om olägenheten kan väntas bli väsentlig eller inte. Jag är emellertid beredd att tillstyrka de sakkunnigas förslag, eftersom den föreslagna förbudsregeln i huvudsak gäller kronomark. De statliga markförvaltande myndigheterna får anses väl kunna bedöma om en ifrågasatt ändrad markanvändning kommer att innebära ett så kraftigt intrång i samernas möjligheter att använda marken att det blir fråga om att begära upphävande av renskötselrätten. Givetvis skall myndigheten samråda med den sameby för vilken åtgärden kan få betydelse. I likhet med de sakkunniga anser jag att tillämpningen av den föreslagna förbudsbestämmelsen bör ankomma på allmän domstol.

Remissinstansernas kritik mot förslaget att från förbudsregelns tillämpningsområde skall undantas endast företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen och bebyggelse inom fastställt planområde har samband med frågan hur bestämmelsen om upphävande av renskötselrätt förhåller sig till annan tvångslagstiftning enligt vilken särskild rätt till fastighet måste vika. Jag har tidigare hävdat att bestämmelserna om upphävande av renskötselrätt bör vara tillämpliga endast om tvångsrätt inte kan utverkas med slöd av sådan lagstiftning som vattenlagen, allmänna väglagen och gruvlagen. En grundläggande princip bör också vara att dubbelprövning undviks så långt det är möjligt. Från dessa utgångspunkter bör enligt min mening från förbudsregelns tillämpningsområde vara undantagna inte bara vattenbyggnadsföretag och bebyggelse inom fastställt planområde utan också väg, gruva och andra företag vars anläggande prövas i särskild ordning.

Jag går nu över till frågan om nyttjanderättsupplåtelser på de områden som är avsatta till samernas uteslutande begagnande, dvs. på kronomark under statens omedelbara disposition inom lappmarkerna ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Ett flertal remissinstanser har anslutit sig till reservantens uppfattning att reglerna om upplåtelser bör utformas så att en från samhällsekonomisk synpunkt optimal användning av renbetesmarkerna underlättas. SSR å sin sida hävdar att samebyarna själva bör få svara för alla slag av nyttjanderättsupplåtelser på dessa marker. I andra hand yrkar SSR att nuvarande bestämmelser behålls helt oförändrade och hänvisar till de rättegångar som pågår mot kronan angående samernas rättigheter inom dessa områden.

Det finns anledning att i detta sammanhang något erinra om tillkomsten av nu gällande ordning för dessa nyttjanderättsupplåtelser. Med anledning av SSR:s yttrande vill jag framhålla att vare sig denna redogörelse eller mina förslag mot bakgrund av redogörelsen självfallet inte innebär något ställningslagande till pågående rättegångar.

Genom uppdragandet av odlingsgränsen avsågs att skapa ett åt samerna förbehållet område som de skulle få använda till underhåll för sig och renarna. Genom 1886 års renbeteslag förbjöds samerna att använda dessa områden till upplåtelse av slätter och beteslägenheter åt bofasta med hänsyn till de olägenheter som visat sig kunna uppkomma därav. I stället föreskrevs i lagen att sådana upplåtelser liksom av jakt och fiske skulle, om det kunde ske utan skada för samerna, verkställas genom länsstyrelsen. De genom upplåtelseorna inflytande medlen skulle användas till förmån för samerna. Motsvarande bestämmelser finns i 1898 års renbeteslag. Genom 1928 års renbeteslag vidgades bestämmelserna om nyttjanderättsupplåtelser till att omfatta upplåtelse av dels bete, slätter, grustäkt och annan därmed jämförlig nytthet som inte användes av lapparna, dels jakt och fiske, dels nyttjanderätt till inägor. Det skulle således ankomma på länsstyrelsen att upplåta dessa nyttheter och avgifterna för dem skulle användas till förmån för samerna. Av förarbetena till 1928 års lag framgår att vissa remissinstanser riktade kritik bl. a. mot förslaget att låta bestämmelserna omfatta grustäkt. Dessa remissinstanser ansåg att tillgodogörande av grustäkt eller annan därmed jämförlig nytthet inte borde medges samerna. Samerna borde endast kunna få ersättning för den minskning i renbete som eventuellt kunde uppstå vid sådana upplåtelser. Inkomst av annan upplåtelse än som avsågs i 1898 års renbeteslag borde inte tillkomma samerna utan statsverket. Departementschefen genmälde bl. a. att det här inte var fråga om att undanta vissa större områden från samernas begagnande. I sådana fall borde ersättningen innebära skälig gottgörelse för det minskade renbetet och inte omfatta all den avkastning som utvinns ur det undantagna området. Såvitt avsåg upplåtelser av nyttjanderättigheter var det däremot fråga om endast mindre omfattande sådana, för vilka inte fordra-

des någon Kungl. Maj:ts förklaring som upphävde samernas rätt att begagna området i fråga. Liksom enligt tidigare lagstiftning borde enligt departementschefen de renskötande samerna för sådana upplåtelser inom trakterna ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, vilka trakter i första hand var avsedda för de renskötande samerna, böra beredas kompensation. Denna borde liksom tidigare gottgöras dem på det sättet att arrendeavgifterna ingick till lappfonden.

Senaste ändring i 1928 års renbeteslag gjordes år 1947. Då utvidgades bestämmelserna om nyttjanderättsupplåtelser ytterligare till att omfatta även upplåtelse av nyttjanderätt till mark dels med hänsyn till den allmänna samfärdseln, dels för bostad eller annat liknande ändamål. I fråga om avgifterna för upplåtelse föreskrivs att de enligt bestämmelser som ges av Kungl. Maj:t skall användas antingen till förmån för samerna eller också för verksamhet på den mark upplåtelsen avser.

Enligt min mening saknas anledning att nu frånga de principer som ligger bakom bestämmelserna om nyttjanderättsupplåtelser. Även i fortsättningen bör alltså bestämmelserna om upplåtelse på dessa marker — som i första hand är avsedda för de renskötande samerna — endast gälla mindre omfattande nyttjanderättsupplåtelser som inte medför skada för renskötseln. För nyttjanderättsupplåtelser av större omfattning får man falla tillbaka på de bestämmelser om upphävande av rätt till renskötsel som jag nyss behandlat. Vissa remissinstansers önskemål att bestämmelserna utformas så att de främjar en från samhällsekonomisk synpunkt optimal användning av markerna går alltså enligt min mening för långt. En annan sak är att nuvarande bestämmelser måhända tillämpas väl restriktivt. Så t. ex. lorde det finnas utrymme för ett större antal fiskeupplåtelser utan att samernas rättigheter träds för nära.

SSR:s yrkande att samebyarna själva skall få svara för alla slag av nyttjanderättsupplåtelser i de trakter det här är fråga om kan jag av flera skäl inte biträda. Yrkandet synes delvis grunda sig på SSR:s uppfattning att samerna har en starkare rätt till dessa marker än som framgår av renbeteslagen. Enligt de sakkunniga bör man vid frågans bedömande i första hand anlägga praktiska synpunkter. På vad sätt tillgodoses bäst de intressen som både samerna och övriga befolkningsgrupper numera har inom dessa vidsträckta områden? De sakkunniga anser det vara uppenbart att endast en statlig förvaltning kan komma i fråga för uppgiften. En samisk förvaltning torde i praktiken inte kunna utformas så att den innefattar tillräckliga garantier för att övriga befolkningsgruppers intressen blir tillgodosedda i skälig omfattning. Denna uppgift bör därför enligt de sakkunniga liksom f. n. handhas av statlig myndighet. Jag finner inte skäl att föreslå ändring i det system som nu tillämpas.

De sakkunnigas förslag att bestämmelserna om nyttjanderättsupplåtelser görs mera enhetliga kan jag i huvudsak ansluta mig till. Jag är också ense

med de sakkunniga om allt som huvudregel bör fastslås att nyttjanderätt får upplåtas endast om upplåtelse kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. Liksom gäller f. n. bör samerna alltså vara skyldiga att tåla smärre olägenheter som en upplåtelse kan innebära. Upplåtelser som innebär avsevärd olägenhet för renskötseln är däremot inte tillåtna. Jag delar också de sakkunnigas uppfattning att samerna liksom hittills bör beredas kompensation för upplåtelser på de marker det här är fråga om. Denna kompensation bör liksom f. n. i flertalet fall utgöras av avgiften för nyttjanderättsupplåtelsen och sådan avgift bör utgå, även om upplåtelsen kan ske utan varje olägenhet för renskötseln. Självfallet vore det mera tillfredsställande med en regel som tillförsäkrade samerna ersättning med belopp som i varje särskilt fall motsvarade den olägenhet som drabbade renskötseln genom en upplåtelse. Beaktas bör dock att det ofta är svårt att rätt värdera de olägenheter som orsakas renskötseln genom en upplåtelse för vars tillåtlighet krävs att upplåtelsen inte är till avsevärd olägenhet för renskötseln. Fördelarna med en enkel schematisk regel är stora. Härigenom undviks tvister och parterna besparas kostnader och besvär. Jag anser det därför vara en rimlig lösning att liksom f. n. kompensation i allmänhet utgår med belopp som motsvarar avgiften för upplåtelsen. Kan samerna visa att de lidit större förlust genom upplåtelsen än som svarar mot nämnda belopp, bör de kunna få förlusten ersatt.

I fråga om vissa slag av nyttjanderättsupplåtelser talar emellertid övervägande skäl för att ersättningen för eventuell skada och olägenhet bestäms till belopp som bättre motsvarar den skada eller olägenhet som uppstår. Jag åsyftar närmast sådana upplåtelser som avser rätt att tillgodogöra sig naturtillgångar såsom vattenkraft, grustäkt och icke inmutningsbara mineraler, dvs. sådant som inte är att hänföra till fastigheters vanliga avkastning. Jag kan i det sammanhanget erinra om att de sakkunniga i samband med behandlingen av frågan om ersättning vid undantagande av mark från begagnande för renskötseländamål särskilt strukit under att rätten till ersättning bör vara, som de sakkunniga uttrycker det, begränsad till skada på och intrång i den nyttjanderätt som tillkommer de renskötselberättigade, dvs. i själva renbetesrätten och de med denna förknippade särskilda rättigheterna. Det särskilda värde som det undantagna området kan äga exempelvis på grund av förekomsten av vattenkraft, gruvfyndighet eller tomlförsäljningsmöjligheter omfattas enligt de sakkunniga inte av nyttjanderätten och det bör därför inte påverka ersättningen till de renskötselberättigade.

Jag föreslår därför att såvitt avser upplåtelse av rätt att tillgodogöra sig naturtillgångar ersättning i stället skall utgå för den skada eller olägenhet som i det särskilda fallet drabbar renskötseln genom upplåtelsen. Kan frivillig överenskommelse ej träffas, bör ersättningen bestämmas av domstol. Jag vill än en gång understryka att de upplåtelser det här gäller är sådana som inte är till avsevärd olägenhet för renskötseln. För upplåtel-

ser som kan innebära avsevärda olägenheter för renägarna får man falla tillbaka på bestämmelserna om upphävande av renskötselrätt.

Över skogsfängel på kronans marker — bortsett från den rätt samerna har att ta virke till husbehov — disponerar staten i kraft av sin äganderätt. Avverkningen bedrivs i stor utsträckning i domänverkets regi. Det förekommer att domänverket upplåter rätten att avverka skog. Enligt gällande rätt föreligger ingen skyldighet att använda avgift för sådan upplåtelse till förmån för samerna. Enligt min mening saknas anledning att göra någon ändring i detta avseende.

I ett avseende anser jag att de sakkunnigas förslag i fråga om upplåtelser går alltför långt. De sakkunniga har föreslagit att, när särskilda skäl föreligger, jakt- eller fiskerättsupplåtelse till skillnad mot vad nu gäller skall kunna avse all rätt till jakt eller fiske inom ett visst område. Som skäl åberopas jakt- och fiskevårdssynpunkter. SSR har riktat hård kritik mot förslaget som enligt SSR innebär att samernas rätt till jakt och fiske på så sätt skulle kunna utsläckas inom stora områden. Jag anser att samerna har visst fog för sin kritik. Jag vill erinra om att samerna i dag jagar och fiskar inte bara för eget behov utan även till avsalu. Upplåts jakt eller fiske med ensamrätt till utomstående, kan upplåtelsen lätt uppfattas som ett betydande ingrepp i samernas rättigheter. SSR har föreslagit en annan lösning av frågan, såvitt avser fisket. För att främja fiskevården och fiskets utnyttjande föreslås sålunda att sameby ges möjlighet att avstå från att utöva sin fiskerätt i viss sjö, där exempelvis en fiskeförening inplanterat ädelfisk. SSR:s förslag jämfört med andra uttalanden av SSR, torde innebära att vektorätt skall tillkomma samebyn, såvitt avser frågan om allt fiske i en sjö skall få utövas av byn utomstående personer. Jag är beredd att godta SSR:s förslag. Det bör alltså inte komma i fråga att utestänga samerna i en by från fisket i ett visst vatten om samebyn motsätter sig det. Det bör krävas medgivande från samebyn för att så skall få ske och det bör ankomma på samebyns stämma att ge uttryck för medlemmarnas vilja.

Jag vill i detta sammanhang även ta upp de sakkunnigas förslag till ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden. De sakkunnigas förslag till ändring i denna lag tar sikte på att underlätta anslutningen av vattenområden, där samerna har fiskerätt, till fiskevårdsområden. Genom sådan anslutning torde enligt de sakkunniga i många fall såväl fiskevården som fiskets utnyttjande kunna verksamt förbättras. Frågan berördes i prop. 1960: 50 med förslag till lag om fiskevårdsområden m. m. Departementschefen uttalade bl. a. att en utgångspunkt för den föreslagna lagstiftningen var att den inte skulle göra intrång i samernas rättigheter och intressen. Denna synpunkt torde enligt departementschefen bäst tillgodoses på det sättet att man från lagens tillämpningsområde undantog de områden som blivit anvisade till samernas uteslutande begagnande samt beträffande övriga områden, där samerna ägde utöva sitt fiskeprivilegium, endast gjorde ett gene-

rellt förbehåll för denna rätt. Anledningen till denna klyvning var enligt departementschefen bl. a. den att behovet av att inrätta fiskevårdsområden ovan odlingsgränsen kunde antas vara förhållandevis ringa. Skäl saknas enligt min mening att frångå detta ställningstagande i frågan. Därtill kommer att syftet med de sakkunnigas förslag i viss mån får anses vara tillgodosett genom förslaget att hela fisket i visst vatten skall kunna upplåtas, om samebyn medger det.

Även en annan fråga om upplåtelser på renbetesmark bör behandlas i detta sammanhang. 1960 års riksdag har begärt utredning angående rätten för jordbrukare i Norrbottens lappmark till vatten och fiske (3LU 1960: 26, rskr 259). Med anledning härav tillkallades år 1961 en sakkunnig för att utreda och avge förslag i fråga om avgiftsfri fiskerätt för jordbrukare i Norrbottens läns lappmarker. Utredningen avsåg att klarlägga förutsättningarna för att den bofasta jordbrukande befolkningen i Norrbottens läns lappmarker skulle få en avgiftsfri fiskerätt i kronans vatten såsom tidigare skett i Västerbottens län. Rätten till fiske gick nämligen förlorad för de enskilda jordägarna i samband med avvittringen som huvudsakligen avslutades under 1800-talet. I en promemoria, avlämnad i december 1968 (Stencil Jo 1968), föreslår den sakkunnige på anförda skäl att ägare eller brukare av vid avvittring bildad jordbruksfastighet inom Norrbottens läns lappmarker, som är bosatt i den kommun där fastigheten är belägen och som inte på egen eller av honom brukad fastighet har för sig och sin familj tillräckligt fiske, skall efter ansökan hos myndighet, som handhar förvaltningen av kronans vatten i orten, avgiftsfritt erhålla erforderlig rätt till fiske på kronans vatten. Upplåtelsen skall avse i första hand husbehovet men om så anses lämpligt för hans och familjens utkomst fiske även för avsalu. Upplåtelsen skall avse vatten som med avseende på närbelägenhet, fisktillgång och eljest får anses lämpligt och gälla fem år i sänder om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Jordbrukaren i fråga skall i förekommande fall ha företrädare framför annan sökande än yrkesfiskare. I fråga om förslagets inverkan på samernas fiskerätt framhåller den sakkunnige att det med hänsyn till det ringa antalet upplåtelser det kan bli fråga om utan vidare är klart att intrång inte kan ske i samernas fiskerätt.

Liksom remissinstanserna godtar jag den sakkunniges förslag att den personkrets det här är fråga om tillförsäkras avgiftsfri fiskerätt. Jag vill endast tillägga att jag ansluter mig till vissa remissinstansers uppfattning att samtidigt som förslaget genomförs ett årligt belopp, som svarar mot arrendebortfallet för samerna såvitt avser fiske i kronan tillhöriga vatten ovanför odlingsgränsen, bör komma samerna till godo.

Avslutningsvis vill jag i fråga om de förslag som jag har lagt fram i detta avsnitt framhålla att de endast ger ramen för den rättsliga behandlingen av vissa av de allvarigare konfliktsituationer som kan uppkomma mellan de renskötande samerna och ägare eller brukare av mark inom renbetes-

området. Självklart kan andra konfliktsituationer uppkomma och lika självklart står det öppet för en sameby eller renägare som lider skada genom ingrepp i renskötselrätt att väcka talan vid domstol. Sådan talan kan gå ut på ersättning, förbud eller skadeförebyggande åtgärder. Jag har övervägt huruvida det är möjligt att i lagen ta in en bestämmelse som anger att förhållandet mellan fastighetsägare eller nyttjanderättshavare å ena sidan och sameby eller dess medlemmar å andra sidan bör bygga på principen om strikt ansvar, alltså ett ansvar oberoende av uppsåt eller vårdslöshet. Det är emellertid tveksamt om en sådan regel bör gälla utan inskränkningar. Så t. ex. kan ifrågasättas om regeln bör gälla fullt ut inom hela renbetesområdet. Att i lag närmare ange några principer är svårt. Några oskrivna allmänna regler finns mig veterligen inte. Mycket talar för att frågor av detta slag överlämnas åt rättspraxis.

11.4 Rationalisering, stödåtgärder m. m.

Lönsamheten i rennäringen är som nyss nämnts dålig inom stora delar av renskötseområdet. Rennäringsakkunniga har framhållit att det i stor utsträckning beror på att driftsenheterna är för små och att arbetskraften därigenom inte är rationellt utnyttjad. Från såväl rennäringens som samhällets synpunkt är det av största betydelse att arbetskraften, betestillgångarna och den tekniska utrustningen inom näringen utnyttjas så effektivt som möjligt. Därigenom skapas förutsättningar för att göra rennäringen i hela renskötseområdet lönsam och ge dem som är sysselsatta i renskötelsen en fullt tillfredsställande försörjning. Detta medför emellertid att antalet i renskötelsen heltidssysselsatta kommer att minska. Samtidigt har rennäringen med nuvarande driftsformer ett påtagligt behov av tillfällig arbetskraft vid arbetstopparna. Med hänsyn härtill liksom också till andra förhållanden såsom yrkesutövarnas trivsel kan uttunnningen av den samiska befolkningen i det berörda området inte drivas alltför långt. Härtill kommer att renskötseutövarna sedan lång tid tillbaka utövat en rad binärningar. Den omständigheten att en ny tid kräver ett stort mått av specialisering får inte medföra att dessa binärningar försvinner. Det är därför enligt min mening angeläget att sysselsättningssskapande åtgärder vidtas så att de samer som framdeles inte får tillräcklig sysselsättning inom själva renskötelsen så långt möjligt skall kunna få annan sysselsättning inom området i fråga.

Stora delar av de områden där renskötsel bedrivs kan förutses bli allt mer attraktiva ur turistsynpunkt. I takt med den växande turismen i fjälltrakterna ökar också arbetstillfällena inom turistnäringen. Med den kännedom om lokala förhållanden m. m. som samerna besitter bör det finnas stora möjligheter för samer till hel- eller deltidssysselsättning inom turistnäringen. Man bör enligt min mening eftersträva att vid upplåtelse av renbetesmark för turiständamål skapa arbetstillfällen för samer. Jag vill i detta sammanhang

erinra om att jag år 1969 tillkallade sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m. I utredningen ingår en renägare som experl. Med ökande turism bör efterfrågan på sameslöjd också komma att öka. Slöjden kan därför för många bli en betydelsefull inkomstkälla. Givetvis kan även andra näringsfång som t. ex. fiske visa sig lämpliga som hel- eller deltidssysselsättning.

Det framstår som en väsentlig uppgift för lantbruksnämnderna att — efter samråd med bl. a. samerna själva och arbetsmarknadsmyndigheterna — inom renskötselområdet skapa arbetstillfällen för samerna. Beredskapsarbeten bör i vissa fall kunna komma i fråga för bl. a. äldre personer. Det ankommer på lantbruksstyrelsen att centralt följa nämndernas arbete på detta område och framlägga de reformförslag vartill utvecklingen kan leda.

Jag har i det föregående redovisat rennärings-sakkunnigas förslag rörande slödet till rennäringsens rationalisering. Remissinstanserna har i huvudsak inte haft några invändningar mot förslaget. Även jag finner detta i allt väsentligt vara väl grundat.

De allmänna förutsättningar, som gäller för stödet åt jordbrukets rationalisering, bör enligt de sakkunnigas förslag i huvudsak tillämpas även i fråga om stödet åt rennäringsen. I likhet med remissinstanserna delar jag denna uppfattning. För stödet bör sålunda gälla den huvudprincipen att den ifrågasatta investeringen är önskvärd ur allmän synpunkt och samhällsekonomiskt motiverad. Liksom när det gäller statligt stöd till särskild rationalisering inom jordbruket i Norrland och därmed jämförbara bygder bör hänsyn även tas till näringspolitiska och sociala skäl. Vidare bör i princip krävas att investeringen är lönsam ur företagsekonomisk synvinkel. Liksom beträffande statligt ekonomiskt stöd till jordbrukets rationalisering bör stödet till rennäringsens rationalisering huvudsakligen utgöras av kreditgarantier. När det gäller kravet på företagsekonomisk lönsamhet har de sakkunniga med hänsyn till de speciella förhållandena inom rennäringsen föreslagit att lönsamhetskravet mildras övergångsvis. Vad de sakkunniga i denna del föreslagit anser jag mig kunna biträda. Kostnaden för en särskild investeringsåtgärd bör vara skäligen i förhållande till nyttan därav från allmän och enskild synpunkt.

För att syftet med rationaliseringsstödet skall kunna uppnås måste vid behandlingen av ansökningar om sådant stöd tillses att samebyns förvaltning är lämpligt organiserad. Det är vidare angeläget att åtgärden sätts in i sitt sammanhang med hela byns renskötsel. Liksom beträffande det ekonomiska slödet till jordbrukets rationalisering bör slödet till rennäringsen kunna utgå till såväl enskild som juridisk person, dvs. i regel samebyar. Som de sakkunniga framhållit bör vissa stödformer helt förbehållas byarna.

Självfallet bör stöd inte lämnas om åtgärden med hänsyn till investeringskostnadens storlek eller sökandens ekonomiska ställning bedöms kunna bli genomförd utan stöd. Särskild uppmärksamhet bör därvid iakttas när same-

by söker ekonomiskt stöd. Tillgången på sådana fondmedel i en sameby som behövs för att utjämna rörelseresultatet mellan olika räkenskapsår, bör emellertid inle utestänga byn från stöd.

Utvecklingen inom rennäringen leder liksom inom andra näringsgrenar till ökade krav på företagarnas yrkesskicklighet. Vid behandlingen av ansökningar om stöd åt rennäringen bör vederbörande prövningsorgan förvissa sig om att den enskilde sökanden resp. driftsledningen inom samebyn har tillräcklig yrkesskicklighet och även i övrigt besitter de personliga förutsättningarna för en framgångsrik renskötsel.

Jag går härfter över till de olika formerna för det ekonomiska stödet och de speciella reglerna för dessa. De sakkunniga har föreslagit att stallig kreditgaranti beviljas för lån som är avsedda att underlätta övertagande av renar och inventarier m. m., s. k. rendriftslån. Sådan garanti bör enligt de sakkunniga lämnas även för lån som är avsett att i andra fall utöka reninnehavet hos enskild näringsutövare samt för att underlätta övergång till lämpligare sammansättning av renhjordar. Förslaget har inte mötts av några erinringar vid remissbehandlingen. Även jag biträder förslaget. De sakkunnigas förslag att bidrag, s. k. rendriftsbidrag, i vissa fall skall kunna utgå har jag heller ingen erinran mot.

Rennäringssakkunniga har vidare föreslagit att kreditgarantier för s. k. rationaliseringslån skall kunna utgå för att finansiera nyanläggningar och förbättringar av olika fasta anläggningar såsom arbetshagar, arbetarbostäder, stängsel, slaktanläggningar. Jag biträder vad de sakkunniga föreslagit.

Förslaget om att rationaliseringsbidrag skall kunna utgå med upp till 40 % av investeringskostnaden har föranlett påpekanden från vissa remissinstanser. Lantbruksstyrelsen anser att det vid en samlad upprustning bör övervägas en bidragsnivå på 50 %. Andra remissinstanser framhåller att bidrag i inledningsskedet bör kunna utgå med högre procentsats än 40 med hänsyn till att bidrag f. n. kan utgå av lappfondsmedel till hela investeringskostnaden. Jag biträder förslaget att rationaliseringsbidrag skall kunna utgå med upp till 40 % av investeringskostnaden.

Vad rennäringssakkunniga föreslagit beträffande redskapslån och redskapsbidrag kan jag också biträda. Kreditgarantier för redskapslån bör således kunna utgå vid anskaffning av transportredskap och andra rörliga driftsanordningar som innebär nyuppsättning eller utvidgning av tidigare bestånd av tekniska hjälpmedel. Garanti bör också kunna beviljas för investering i byggnad för garagering av transportfordon för levande renar. Liksom beträffande maskinlånen på jordbruksområdet bör garanti beviljas med högst 80 % av den del av kostnaden som inte täcks av eventuellt bidrag. För såväl redskapslån som redskapsbidrag bör gälla att den tilltänkta investeringen skall överstiga 3 000 kr.

Beträffande amorteringsliderna ansluter de sakkunnigas förslag nära till

vad som gäller på jordbrukets område. Jag kan därför biträda förslaget. Jag vill dock erinra om att amorteringstiden inom de av mig sålunda föreslagna gränserna bör bestämmas i varje enskilt fall med hänsyn till objektets varaktighet.

Liksom beträffande statens stöd till jordbrukets rationalisering bör Kungl. Maj:t då det gäller rennärningen generellt få bevilja lån och bidrag även om detta innebär att jämkning sker av de villkor för stödgivningen som jag förordat i det föregående, om särskilda omständigheter föreligger och efter prövning i varje särskilt fall. Övriga bestämmelser för den kreditgaranti- och bidragsgivning som jag nu behandlat bör Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsen få meddela.

Rennäringsakkunnigas uttalande i fråga om en reklamkampanj för renkött möts positivt av remissinstanserna. Enligt min mening bör frågan om främjandet av renköttets avsättning lösas efter i huvudsak de riktlinjer som gäller för Svenska fruktfrämjandet. Administrationen bör göras så enkel som möjligt. Jag räknar med att för ändamålet behövs ett årligt anslag av budgetmedel om 20 000 kr. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser i ämnet.

Liksom de sakkunniga och flertalet remissinstanser anser jag att gränskydd för renkött f. n. inte bör övervägas.

Vad gäller andra former av stöd åt rennärningen, såsom stöd åt SSR och Svenska sektionen av samerådel, för avel av renvallarhundar samt för utredningar i rennärings- och fiskefrågor, förordar jag att stöd av detta slag skall utgå även i fortsättningen.

Rennäringsakkunniga har föreslagit att rådgivnings- och upplysningsverksamheten i rennäringsfrågor uppdras åt lantbruksstyrelsen på det centrala planet och lantbruksnämnderna på det regionala planet. Jag biträder förslaget. Jag vill dock understryka att vad nu sagts givetvis inte hindrar att rådgivning även bedrivs genom samernas egna organisationer.

De sakkunniga har framhållit angelägenheten av att ett register över rennäringförelagen upprättas för att underlätta bedömningen av förhållandena inom näringen och av lämpliga rationaliseringsåtgärder m. m. Även jag anser att ett företagsregister inom rennärningen skulle bli ett värdefullt hjälpmedel i rationaliseringsverksamheten. Jag tillstyrker därför de sakkunnigas förslag om ett sådant register. Som de sakkunniga föreslagit bör registret föras av lantbruksnämnd. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer att utfärda närmare föreskrifter rörande registret.

De sakkunniga har föreslagit att ett katastrofskadeskydd inom rennärningen inrättas efter förebild av skördeskadeskyddet på jordbrukets område. Vissa erinringar mot förslaget har förts fram vid remissbehandlingen. Enligt min mening synes frågan böra ytterligare utredas och övervägas. Frågan skall därefter underställas riksdagens prövning. Jag har för avsikt att se-

nare begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att uppdraga åt lantbruksstyrelsen allt i samråd med bl. a. statistiska centralbyrån utreda de närmare förutsättningar för ett sådant katastrofskadeskydd. I uppdraget bör också ingå en undersökning av skyddets finansiering bl. a. mot bakgrunden av riksdagens beslut år 1969 (prop. 1969: 107, JoU 24, rskr 204) beträffande finansieringen av skördeskadeskyddet.

Rennäringens rationalisering kommer att medföra att antalet årsarbetare i renskötseln minskar. Behovet av tillfällig arbetskraft för märkning, skiljning och slakt av renar kommer däremot under förhållandevis lång tid att vara ganska stort. Det är därför — på sätt jag tidigare anfört — angeläget att inom renskötselområdena skapa nya arbetstillfällen för samer som inte kan beredas full sysselsättning i renskötseln.

För renskötare som finner det förmånligare att avveckla renskötseln i syfte att på annat sätt söka sin bärgning inom eller utom renskötselområdet bör — utöver normalt förekommande omställningsstöd — skapas speciella stödformer.

De sakkunniga har föreslagit att avgångsvederlag skall kunna utgå till renägare med alltför litet reninnehav, vilka avvecklar sin renskötsel på sådant sätt att strukturrationaliseringen i samebyn främjas. Till dem som väljer att stanna kvar i orten föreslås att ett grundbelopp skall utgå. Till dem som på grund av arbetsmarknadsorganens hänvisning till annan bostadsort lämnar samebyn föreslås därutöver ett tilläggsbelopp, utflyttningsbidrag. För att få den nödvändiga storleksrationaliseringen att så långt möjligt äga rum i anslutning till införandet av de nya samebyarna föreslås vederlaget bli störst de första åren och därefter successivt minska med 20 % per år efter den första treårsperioden. Förslaget har genomgående fått ett positivt bemötande vid remissbehandlingen. De erinringar som förts fram gäller främst storleken av grundbeloppet och utflyttningsbidraget samt nedtrappningen av beloppens storlek.

Lika med de sakkunniga och remissinstanserna finner jag att starka skäl talar för att renägare med alltför litet renantal, vilka avvecklar sin renskötsel, bör erhålla ett särskilt avgångsvederlag. Å andra sidan skulle ett särskilt stöd till de personer som lämnar orten lätt medföra en inte önskvärd nedtrappning av den samiska befolkningen inom de samiska bosättningsområdena. Med hänsyn härtill förordar jag de s. k. grundbidragen samtidigt som jag tar avstånd från tanken på s. k. utflyttningsbidrag.

Syftet med avgångsvederlaget bör i första hand vara att underlätta rennäringens rationalisering. Som en allmän förutsättning för avgångsvederlag bör gälla att renskötseln i den berörda samebyn är lämpligt organiserad eller kan antas bli det, om sökandens renskötsel avvecklas. Vidare bör sökanden förbinda sig att avveckla sin renskötsel på ett sätt som kan godtas av lantbruksnämnden. Avgångsvederlag bör kunna utgå oavsett ålder och förmögenhetsställning. Uppburet vederlagsbelopp bör återbetalas, om vederbörande

återupptar sin renskötsel utan särskilt medgivande av lantbruksnämnden. Mot de sakkunnigas förslag att avgångsvederlag endast bör utgå till renägare med ett reninnehav mellan 50 och 300 renar har jag ingen erinran men om särskilda skäl föreligger bör vederlag kunna utgå till renägare med annat renantal.

De sakkunniga har föreslagit att avgångsvederlaget skäligen sätts till 6 000 kr. Länsstyrelsen i Norrbottens län har föreslagit en höjning av beloppet till 10 000 kr. och ifrågasätter om inte utbetalningen av stödet borde fördelas över en period av tre eller fyra år, när skäl därtill föreligger. Avgångsvederlaget bör enligt min mening bestämmas till 6 000 kr. och utgå som engångsbelopp.

I likhet med de sakkunniga anser jag det angeläget att rationaliseringen inom rennäringen går snabbt och att tillkomsten av rationella renskötsel-företag bör underlättas. Jag förordar därför att avgångsvederlaget efter tre år minskas med 20 % per år. Bl. a. med hänsyn till att utvecklingen på renskötselns område är svår att i detalj förutse bör det dock få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall få göra de avvikelser från de av mig nu förordade reglerna som kan befinnas erforderliga.

Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer bör få meddela närmare bestämmelser beträffande avgångsvederlaget. Beslut om avgångsvederlag bör i regel få ankomma på vederbörande lantbruksnämnd.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att statsmakterna år 1967 (prop. 1967: 39, BeU 28, rskr 169, samt prop. 1967: 95, BeU 49, rskr 296) beslutat om begränsning av skatteplikten beträffande det avgångsvederlag, som utgår till småbrukare till följd av jordbrukets strukturrationalisering. En begränsning av skatteplikten beträffande det avgångsvederlag som kan komma att utgå till renskötselutövare framstår som angelägen. I samråd med chefen för finansdepartementet föreslår jag därför att avgångsvederlag inte skall räknas som skattepliktig intäkt när det utgår till renskötselutövare som lämnar renskötseln.

Vad de sakkunniga anfört beträffande inlösen av en avflyttande renägars bostad föranleder ingen erinran från min sida. Jag förordar sålunda att en sådan bostad bör kunna lösas in även om den ligger på ofri grund. Sådana förvaringsutrymmen m. m. som hör till renskötarbostaden bör kunna lösas in efter särskild värdering.

De sakkunnigas förslag att lantbruksnämnden medges rätt att lösa in renar kan jag inte ansluta mig till. Jag utgår från att rationaliseringen inom samebyarna kommer att genomföras på ett smidigt sätt utan att behov av ett dylikt inlösningsförfarande uppstår.

11.5 Rennäringens regionala och centrala administration

Förslaget till omorganisation av renskötseln innebär att de nya sammanlutningarna, samebyarna, från lappväsendet och andra myndigheter övertar huvudansvaret för rennäringens utveckling. Förslaget medför enligt de sakkunniga att nuvarande specialadministration för rennäringen och rennäringensutövarna, lappväsendet, bör kunna upplösas. Lappväsendet, som enligt renbeteslagen har vittgående befogenheter i fråga om renskötseln, är enligt de sakkunniga otidsenligt som näringsadministration. Liksom remissinstanserna delar jag de sakkunnigas uppfattning. De administrativa uppgifter som kommer att finnas på detta område bör övertas av vanliga länsmyndigheter, såsom lantbruksnämnd och länsstyrelse.

De sakkunniga föreslår att lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skall besluta i näringsärenden, dvs. sådana ärenden angående rationalisering, stöd och rådgivning m. m. som avser rennäringen. Beslut av samebys slämma och i vissa fall av styrelse eller syssloman bör enligt de sakkunniga i första instans prövas hos länsstyrelsen. Dessa förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanser och föranleder ingen erinran från min sida.

Däremot har vid remissbehandlingen rått delade meningar om förslaget att lantbruksnämnden skall handlägga även fjällförvaltningsärenden. På denna punkt har också en av de sakkunniga reserverat sig. Bl. a. vattenöverdomstolen, hovrätten för Övre Norrland och länsstyrelsen i Västerbottens och Norrbottens län delar reservantens uppfattning att fjällförvaltningsärendena bör handläggas av länsstyrelse. Som skäl anförs bl. a. att frågorna har samband med den översiktliga planeringen inom länen. Andra remissinstanser, däribland kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen, ansluter sig däremot till utredningsmajoriteten. Även länsstyrelsen i Jämtlands län är under vissa förutsättningar av samma uppfattning. Domänverket anser att det bör ankomma på verket att pröva dessa ärenden.

Det finns skäl att påpeka att fjällförvaltningsärendena omfattar de frågor om nyttjanderättsupplåtelser som jag har behandlat under avsnitt 11.3. Det är alltså fråga om upplåtelse av fiske, jakt och andra mindre omfattande nyttjanderätter som kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. Enligt renbeteslagen prövas fråga om sådan upplåtelse av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Enligt min mening bör denna ordning tillämpas även i fortsättningen. Kungl. Maj:ts delegationsmöjlighet bör alltså inte bindas till viss myndighet. Eftersom frågan väckt stort intresse, vill jag emellertid förutskicka att enligt min mening bör i huvudsak följande handläggningsordning gälla. Beslut om upplåtelse av jakt och fiske meddelas av lantbruksnämnden. Beslut om tillstånd att bearbeta inte inmutningsbara mineralfyndigheter meddelas av kommerskollegium efter samråd med bl. a. lantbruksnämnden. Stannar kollegium och nämnden i olika mening, under-

ställs ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Beslut i övriga upplåtelseärenden meddelas av lantbruksnämnden. Avser upplåtelsen mark ovan odlingsgränsen, skall lantbruksnämnden samråda med domänverket. I fråga om upplåtelse på renbetesfjällen skall nämnden samråda med kammarkollegiet och domänverket. Stannar myndigheterna i olika mening, skall frågan underställas Kungl. Maj:t. Om upplåtelse befaras medföra sådan olägenhet för renskötseln att fråga kan uppkomma om områdes undantagande från renskötseln, skall ärendet alltid underställas Kungl. Maj:t.

För rennäringsfrågornas behandling i lantbruksnämnderna föreslår de sakkunniga att vid var och en av nämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skall inrättas en rennäringsdelegation med sju ledamöter, varav två rennäringsutövere. Vid handläggning i plenum av frågor rörande rennäringen m. m. skall näringens båda representanter i delegationen enligt förslaget ingå som ledamöter i nämnden. Även jag anser att sådana delegationer bör inrättas. Beslut i alla rennäringsärenden — däri inbegripet fiske- och andra upplåtelser med undantag för bearbetning av inte inmutningsbara mineralfyndigheter — bör enligt min mening fattas av rennäringsdelegationen. Om länsstyrelsens representant i delegationen påyrkar det, bör delegationens beslut i upplåtelsefrågor underställas Kungl. Maj:ts prövning. Härigenom bör eventuella planläggningssynpunkter alltid kunna bli beaktade.

Rennäringsdelegationen bör bestå av fem lekmanaledamöter samt lantbruksdirektören, en representant för länsstyrelsen och en för länsarbetsnämnden. Av delegationens lekmanaledamöter bör tre representera utövarna av rennäringen och två utses bland nämndens övriga lekmanaledamöter. Två av representanterna för rennäringen bör utses av Kungl. Maj:t och en av landstinget. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om rennäringsdelegationen.

De sakkunniga föreslår att frågor om rådgivningsverksamheten inom rennäringen skall behandlas av rennäringsdelegationen. Jag biträder förslaget.

Frågan om behovet av personal m. m. vid de lantbruksnämnder som nu avses får prövas i annat sammanhang.

Om lantbruksnämnderna i de tre nordligaste länen åläggs de uppgifter jag förordat i det föregående, är det naturligt att lantbruksstyrelsen även i fortsättningen är central rennäringsmyndighet. De sakkunniga har föreslagit vissa förändringar rörande de till lantbruksstyrelsen knutna rådgivande nämnderna.

De sakkunnigas förslag att de nuvarande rådgivande nämnderna, rennäringsnämnden och renforskningsnämnden, ersätts med en ny nämnd, kallad rennämnden, har i stort sett fått ett positivt mottagande av remissinstanserna. SSR och Sällskapet Same-Ätnam anser dock att rennäringsnämnden bör bibehållas. Jag delar de sakkunnigas uppfattning att rennärings- och renforskningsnämnderna bör ersättas av en nämnd, rennämnden. Den-

na bör ha till uppgift att vara ett rådgivande organ till lantbruksstyrelsen i alla rennäringsfrågor som är av principiell natur eller eljest av större vikt. I rennämnden bör ingå bl. a. representanter för såväl rennäringsutövarna som renforskningen. De sakkunniga har föreslagit att rennämnden skall bestå av åtta ledamöter, varav tre representerar rennäringsutövarna. Liksom lantbruksstyrelsen anser jag emellertid att i nämnden bör ingå fem av Kungl. Maj:t utsedda representanter för rennäringsutövarna. Nämnden kommer alltså att bestå av tio ledamöter. I nämnden bör vart och ett av renskötsellänen vara representerat. Vid behandling i lantbruksstyrelsens plenum av rennäringsärenden bör en av näringsutövarnas representanter i rennämnden ingå som särskild ledamot av styrelsen. Bestämmelser om rennämnden kan meddelas av Kungl. Maj:t.

Genom vad jag i det föregående föreslagit får rennäringsutövarna medbestämmanderätt i alla frågor som skall behandlas i lantbruksnämnds rennäringsdelegation. I rennämnden får de renskötande samerna möjlighet att ta initiativ och framföra åsiktsyttringar på samma sätt som i rennäringsnämnden. Därtill kommer den föreslagna representationen i lantbruksstyrelsens plenum. Förslaget innebär enligt min mening en god grund för ett ytterligare utvidgat och förtroendefullt samarbete mellan lantbruksstyrelsen och rennäringsutövarna.

Frågan om behovet av personal m. m. vid lantbruksstyrelsen får prövas i annat sammanhang.

11.6 Forskning och försök

Rennäringen kommer genom rationalisering att bättre kunna utnyttja forskningsresultaten. Samtidigt blir näringen mer beroende av forskningens framsteg. Liksom de sakkunniga anser jag det angeläget att tyngdpunkten i forskningsverksamheten läggs på målforskning, som kan väntas ge påtagliga och snabba rationaliseringsvinster. Verksamhetens inriktning bör därför närmast jämföras med den som gäller för lantbrukshögskolans försöksverksamhet.

Rennärings-sakkunnigas förslag att renforskningsstationen i Kuolpavare skall behållas tills vidare har i princip godtagits av remissinstanserna. Även jag anser att verksamheten vid stationen tills vidare bör fortsätta. Huvudmannskapet bör, som de sakkunniga förordat, föras över från lantbruksstyrelsen till lantbrukshögskolan.

För den närmare planläggningen av försöksverksamheten och för samarbetet med näringsutövarna har de sakkunniga föreslagit att en särskild distriktsförsöksnämnd inrättas. Styrelsen för lantbrukshögskolan ifrågasätter om det är motiverat med en särskild sådan nämnd. Enligt min mening är de uppgifter som skall behandlas inom försöksverksamheten på rennäringens område så många och skiftande och dessutom så särpräglade att

det får anses motiverat att en särskild nämnd inrättas. Nämnden, vars arbetsfält bör omfatta såväl husdjurs- som veterinärfrågor, bör ingå i lantbrukshögskolans försöksorganisation.

När det gäller organisationen av forskningen och försöksverksamheten har de sakkunniga föreslagit att det inrättas en tjänst som statsagronom vid lantbrukshögskolan samt en tjänst som statsveterinär vid statens veterinärmedicinska anstalt. Så gott som alla remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Jag återkommer i annat sammanhang till organisationen av forskningen och försöksverksamheten.

Rennärings-sakkunnigas förslag att lantbruksstyrelsen skall svara för insamling, bearbetning och förmedling av resultaten från försöksverksamheten och forskningen på rennäringens område tillstyrks av remissinstanserna. Även jag biträder förslaget.

11.7 Statens lappfond m. m.

Enligt beslut av 1943 års riksdag sammanfördes jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder till en gemensam fond, kallad statens lappfond. Enligt beslutet får Kungl. Maj:t använda fondens medel för dels åtgärder som hänger samman med förvaltningen av renbetesfjällen och inköp av fastigheter till utvidgning av renbetesfjällen, dels övriga åtgärder som är till gagn för samerna och deras renskötsel.

I lappfonden ingår sedan år 1962 medel som i samband med vissa större byggnadsföretag enligt vattenlagen avsatts enligt 4 kap. 13 § denna lag för att främja renskötseln i landet i dess helhet eller inom bestämda områden.

Lappfondens inkomster utgörs vid sidan av räntor, skogsavkastning och 4: 13-medel i huvudsak av arrendeavgifter och ersättningar för skador på renbete och fiske m. m. Skadeersättningarna hänför sig väsentligen till företag genomförda med stöd av vattenlagen. Till en mindre del utgör de gottgörelse för att mark inom renskötselområdet med stöd av renbeteslagen undantagits från samernas begagnande. Arrendeavgifterna består till större delen av avgifter för upplåtelser av rätt till fiske och jakt.

Under budgetåret 1968/69 utgjorde fondens inkomster sammanlagt 1,9 milj. kr., varav räntor 300 000 kr., skogsavkastning 200 000 kr., 4: 13-medel 400 000 kr., skadeersättningar 60 000 kr., arrendeavgifter 900 000 kr. och diverse inkomster 40 000 kr. Fondens behållning uppgick den 30 juni 1969 till 18,9 milj. kr. Härav utgjordes ca 4,8 milj. kr. av 4: 13-medel.

Fondmedlen har använts främst för att finansiera olika investeringar för rationaliseringsändamål samt renforskning. Inte oväsentliga belopp har också utgått för att understödja sameorganisationer och för att täcka kostnaderna för tillskottsutfodring av renar. Huvuddelen av de för varje år

tillgängliga medlen fördelas av Kungl. Maj:t mellan de tre renskötsellänen. Besluten meddelas efter förslag av lantbruksstyrelsen på grundval av framställningar från de olika länens lappväsende och efter hörande av lappbyarna och SSR. Medelstildelning vid sidan om dessa beslut — t. ex. bidrag till SSR — förekommer regelmässigt.

Rennäringssakkunniga har övervägt möjligheten att slopa statens lappfond och i stället låta all bidragsgivning ske via anslag på riksstaten. De sakkunniga anser emellertid att särskilda skäl motiverar att fonden bibehålls. Remissinstanserna delar denna uppfattning. Även jag anser att fonden bör behållas. Därigenom vidgas möjligheterna att ge samerna själva ett ökat inflytande i fråga om beslut om medel till bl. a. rennäringen. De sakkunniga har föreslagit att fonden i fortsättningen benämns statens rennäringssfond, eftersom fonden huvudsakligen har till syfte att stödja rennäringen. Under remissbehandlingen har olika namnförslag framförts. Jag förordar att fonden i fortsättningen kallas samefonden.

JO har tagit upp bl. a. frågan om fördelningen mellan lappfonden och samebyarna av ersättningar som utgår med anledning av att renbetesmark undantas från samernas begagnande eller intrång eljest sker i samernas rättigheter. Enligt JO är det i hög grad slötande att ersättningen i allmänhet inte tillkommer de samer som lider skada genom intrånget utan tillförs lappfonden. I likhet med vad som är fallet i fråga om ersättningar som utgår i expropriationsrättsliga sammanhang synes enligt JO nu ifrågakarande vederlag åtminstone i princip böra tillfalla de skadelidande. En omprövning av fördelningsfrågan är därför enligt JO motiverad.

De sakkunniga föreslår att ersättningar för intrång i renskötselrätten och olika slag av upplåtelseavgifter skall uppdelas mellan samefonden och de samebyar som lider skada eller berörs av en upplåtelse.

I fråga om ersättning för skada eller olägenhet för renskötseln med anledning av att mark undantas från renskötsel föreslås att sådan ersättning skall delas lika mellan samefonden och sameby som lider skada. De sakkunniga anför att de skador som intrångsersättningarna är avsedda att kompensera i första hand drabbar de personer som vid tillfället utövar renskötsel, jakt m. m. inom det berörda området. På längre sikt skadas dock även kommande generationer av renskötselutövare i den berörda trakten. Vidare kan i viss omfattning även renskötseln inom andra byars områden påverkas menligt genom att uppkommande störningar i renskötseln inom ett område lätt sprider sig till angränsande trakter. De sakkunniga anser det lämpligast att staten omhänderhar den fondbildning som behövs för att säkerställa den framtida rennäringen. Därigenom löses också frågan hur angränsande, endast indirekt berörda byar skall kompenseras. Samtidigt får man till stånd viss önskvärd utjämning av de olika samebyarnas ekonomiska resurser. Från rent rättsliga synpunkter kan enligt de sakkunnigas mening något hinder mot en sådan anordning inte möta, eftersom de i renbeteslagarna

omförmälda befogenheterna tillkommer en viss personkrets — de rensköt-selberättigade — gemensamt utan någon uppdelning mellan enskilda rätts-ägare. De sakkunniga förordar därför att den del av nämnda skadeersätt-ningar som ej är att hänföra till olägenheter för den omedelbart drabbade personkretsen skall tillföras samefonden.

Den övriga delen av ersättningsbeloppen skall kompensera de olägenheter som drabbar dem som, när det skadevållande företaget genomförs, driver rensköt-sel inom det berörda området eller som jagar eller fiskar där. Denna del av ersättningen utgår f. n. till lappfonden. I vattenmål utdöms dock gottgörelse för övergående olägenheter av intrångskaraktär ofta till enskilda näringsidkare eller till lappbyar. Något hinder för att för framtiden tiller-känna de rensköt-selberättigade själva eller deras sammanslutningar hela den del av ersättningen som belöper på de nuvarande rättshavarnas skador och olägenheter föreligger dock inte. Att så sker står i god överensstämmelse med den i expropriationslagstiftningen allmänt genomförda principen att ersättningen till en fastighets ägare och till en nyttjanderättshavare skall bestämmas var för sig.

Vid fördelningen av intrångsersättningarna mellan samefonden och same-byarna måste enligt de sakkunniga ett betydande mått av schablonisering tillåtas, om inte fördelningsfrågan skall bli alltför ohanterlig. Enligt de sak-kunnigas mening kan ett godtagbart resultat enklast vinnas genom en jäm-förelse mellan värdet av den skada som de vid tiden för skadans uppkomst verksamma rennäringsidkarna får vidkännas samt värdet av skadan för kommande generationer av näringsulövere. Levnadsåldern för de nuvaran-de näringsutövarna inom en renbys verksamhetsområde uppgår till ca 40 år, vilket innebär att normalt 15 å 20 år återstår av den yrkesverksamma tiden. Då viss avgång brukar förekomma av annan orsak än ålderspensionering, bör enligt de sakkunniga den i genomsnitt återstående yrkesverksamma tiden i verkligheten bli något lägre. Det kapitaliserade nuvärdet av en under 15 år uppkommande skada utgör vid en räntefot av 5 % ca hälften av värdet av samma skada under all framtid. På grund härav bör intrångsersättning-arna enligt de sakkunniga fördelas lika mellan fonden och berörda same-byar.

Givetvis bör den ersättning som utgår när rensköt-selrätt upphävs eller intrång eljest sker i rättighet som innefattas i rensköt-selrätten tillfalla de skadelidande. Det är dock att märka att rensköt-selrätten tillkommer samer i allmänhet som en för folkgruppen kollektiv rätt och inte enbart särskild sameby eller dess medlemmar, något som är av grundläggande betydelse för frågan vem som i själva verket är skadelidande och vem ersättningen till följd härav bör tillkomma. Jag delar de sakkunnigas uppfattning att ersättningarna i fråga adekvat kan komma de skadelidande till del genom att tillföras den eller de samebyar som drabbas av intrång och samefonden. Den del som tillfaller fonden blir ett skydd för den kollektiva folkgrupps-

rätten, medan den del som tillfaller samebyn tjänar som personlig ersättning för dem som vid skadetillfället driver renskötsel inom en sameby. Att i fall av skada som avser all framtid tillföra samebyn skadeersättningen i dess helhet skulle innebära att kollektivtillgången överfördes till personlig förmögenhet. Samtidigt är det klart att om skadeersättningen avser högst personliga besvär som drabbar enskild renägare ersättningen bör tillfalla denne. I detta sammanhang kan nämnas att det från samchåll uttalats att det är värdefullt att fondmedlen används så att en utjämning mellan olika samebyars ekonomiska ställning kommer till stånd.

Flertalet remissinstanser tillstyrker de sakkunnigas förslag om en schablonregel med lika fördelning av ersättningarna i fråga mellan fonden och den eller de byar som lider skada, bortsett då från den ersättning som utgår till enskild renägare. Vissa skäl talar för en sådan lösning. Härigenom undviks intressesmotsättningar mellan byarna och fonden. Trots det vill jag förorda att det blir domstolens sak — liksom det exempelvis i vattenmål som berör rennäringen ankommer på vattendomstol — att avgöra vem som är rätt skadelidande och i vad mån med hänsyn härtill ersättningarna bör tillfalla samefonden, gå ut till enskilda samebyar och via dessa till enskilda renägare eller direkt tilläggas enskilda renägare. Någon särreglering av civilrättslig natur beträffande dessa skadeersättningar bör alltså inte komma i fråga utan man får falla tillbaka på vad som f. n. gäller och tillämpas av domstolarna.

När det gäller inkomster vid fiskeupplåtelser har de sakkunniga föreslagit att dessa inkomster i inledningsskedet fördelas med 75 % på fonden och 25 % på berörd by. Inkomster från övriga nyttjanderättsupplåtelser bör enligt de sakkunniga fördelas lika mellan fonden och byn. Flertalet remissinstanser har tillstyrkt detta förslag. Länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län samt SSR anser dock att även fiskeinkomsterna bör fördelas lika mellan fonden och byn, medan fiskeristyrelsen anser att samerna (byn) bör få upphära fiskeinkomsterna i dess helhet.

Vad gäller fiskeupplåtelser kan konstateras att efterfrågan på sportfiskevatten ökar. Delta gäller inte minst beträffande vattnen ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen. För samerna kan en ökning av fiskeupplåtelseerna betyda väsentligt förbättrade inkomster och starka skäl talar enligt min mening för att byarna själva i betydande utsträckning bör få förfoga över inkomsterna från fiskeupplåtelser. Å andra sidan måste en god fiskevård vara en av förutsättningarna för att fiskeupplåtelseerna skall kunna ge samerna goda inkomster. Därför bör av ifrågavarande inkomster en inle oväsentlig del avsättas för fiskevårdande åtgärder. Hur stor del av dessa inkomster som skall tillföras fonden resp. vederbörande by bör omprövas från tid till annan. I inledningsskedet synes de sakkunnigas förslag böra accepteras och jag förordar således att fiskeinkomsterna till att börja med fördelas med

75 % på fonden och 25 % på berörd by. Jag vill här understryka vikten av att de aktuella fiskevattnen görs till föremål för en genomgripande upp- rustning samt att avgifterna för fiske och övriga upplåtelser bestäms ef- ter marknadsmässiga grunder. Det bör ankomma på lantbruksstyrelsen att följa verkningarna av den förordade fördelningen och så snart det visar sig möjligt, föreslå att större andel av inkomsterna från fiskerättsupplåtelser tillförs byn.

Beträffande inkomsterna från jakträttsupplåtelser har naturvårdsverket föreslagit samma fördelning mellan fond och by som när det gäller fiskein- komsterna. Med hänsyn till att byarna i princip bör få förfoga över så stor del som möjligt av inkomsterna från nyttjanderättsupplåtelser vill jag f. n. inte förorda att mer än hälften av jaktinkomsterna tillförs fonden.

Även i fråga om inkomster från andra nyttjanderättsupplåtelser än jakt och fiske biträder jag rennärings-sakkunnigas förslag om en hälftendelning mellan fond och by.

Bestämmelser om fördelningen av avgifter för nyttjanderättsupplåtelser kan meddelas av Kungl. Maj:t.

När det gäller användningen av samefonden beräknar de sakkunniga att det under en femårsperiod behövs ca 1,8 milj. kr. årligen för att de föreslag- na rationaliserings-, stöd- och omställningsåtgärderna skall kunna genomfö- ras. Härutöver föreslår de sakkunniga att följande utgifter årligen bestrids med fondmedel: 200 000 kr. till katastrofskadeskydd, 300 000 kr. såsom bi- drag till allmänna sameändamål, 400 000 kr. till jakt- och fiskevård m. m. samt 300 000 kr. till underhåll och utvidgning av renbetesfjällsfastigheterna m. m. Vidare föreslår de sakkunniga att medel (75 000 kr. under första året) ur fonden ställs till lantbruksstyrelsens förfogande för utvecklingsarbete.

Medan det årliga anslagsbehovet från fonden av de sakkunniga sålunda beräknats till 3 025 000 kr., har de årliga inkomsterna och tillskotten m. m. uppskattats till 2 150 000 kr. De sakkunniga har föreslagit att fonden av budgetmedel tillförs ett årligt bidrag av 500 000 kr. Minskningen av fonden anses vara försvarlig med hänsyn till den kraftiga tillväxt av fondkapitalet som skett under de senaste åren. Några erinringar från remissinstansernas sida rörande dessa anslagsberäkningar har inte framförts.

Den utvidgning av fondens användningsområde som de sakkunniga före- slagit anser jag mig i allt väsentligt kunna biträda. De utgifter för vissa lägenheter som f. n. bestrids med lappfondsmedel bör i fortsättningen finan- sieras i annan ordning. Frågan om katastrofskadeskyddet bör — som jag redan framhållit — utredas ytterligare. Detta medför bl. a. att den av de sakkunniga upptagna årliga inkomstposten om minst 200 000 kr. för på- träffade rovdjursrivna renar bortfaller. Vidare bör givetvis kostnaderna för den fondstyrelse som jag avser att föreslå bekostas av fondens medel. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att budgetårsvis efter förslag av fondstyrelsen

fastställa ramar för den med fondmedel finansierade verksamheten. Om det skulle bedömas lämpligt bör Kungl. Maj:t bestämma en särskild ram för stödet åt den samiska kulturen.

Med hänsyn till att det i lappfonden finns ett odisponerat, ej ändamålsbestämt belopp överstigande 11 milj. kr. är det inte nödvändigt att nu tillföra fonden något tillskott av budgetmedel. Fonden har emellertid en markant buffertuppgift. På grund härav bör fondens odisponerade kapitalbelopp — bortsett från de fondmedel som bundits till visst geografiskt område eller till särskilt ändamål — inte tillåtas gå ner till alltför lågt belopp.

De sakkunniga har föreslagit att beslut om bidrag för rennäringsändamål fattas av lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen och att beslut om bidrag till andra samiska ändamål fattas av en särskild fondstyrelse. En del av remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat del utan erinran, medan andra förordat en starkare samerepresentation, när beslut om medelsdisposition fattas. SSR anser att fonden bör stå under förvaltning av en helt samisk styrelse utsedd av landsmötet.

Såsom framhållits i olika sammanhang, bl. a. av 1967 års riksdag, bör samerna beredas möjlighet till väsentligt inflytande på besluten om fondens medel. Jag förordar därför att en särskild fondstyrelse med en stark samerepresentation utses av Kungl. Maj:t. Fondstyrelsen bör inom de förut nämnda ramarna bestämma hur fondmedlen skall disponeras för sina olika ändamål. Styrelsen bör i ärenden inom sakområden som direkt berör fonden företräda det allmännas rätt och intressen. Fondstyrelsen bör bestå av sex ledamöter. För varje ledamot utses en personlig suppleant. Två av ledamöterna och deras suppleanter utses på förslag av SSR samt en ledamot jämte suppleant på förslag av SSR och Same-Ätnam gemensamt. Bland de sex ledamöterna och deras suppleanter utser Kungl. Maj:t ordförande och vice ordförande. Beslut om medel till renskötseländamål bör fattas av fondens styrelse. Beslut om medel till stöd för den samiska kulturen och till stöd för samiska organisationer bör fattas av en särskild delegation bestående av tre personer. De tre delegationsmedlemmarna jämte tre personliga suppleanter utses av Kungl. Maj:t bland fondens styrelseledamöter och deras suppleanter. Av delegationsmedlemmarna och deras suppleanter bör en delegationsmedlem och en suppleant utses på förslag av SSR samt en delegationsmedlem och en suppleant på förslag av SSR och Same-Ätnam gemensamt. Bland de tre delegationsmedlemmarna och deras suppleanter utser Kungl. Maj:t på förslag av SSR och Same-Ätnam gemensamt ordförande och vice ordförande i delegationen. Jag vill här understryka angelägenheten av att medelstilledningen från fonden till renskötseländamål på lämpligt sätt samordnas med den statliga kredit- och bidragsgivningen.

Fondmedlen bör liksom f. n. förvaltas av statskontoret.

Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om samefonden och dess styrelse.

Frågan om medel till renforskning, m. m. avses få prövas i annat sammanhang.

11.8 Lagförslag

I enlighet med det anförda har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till

- 1) rennäringslag,
- 2) lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370).

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

12. Specialmotivering

12.1 Förslaget till rennäringslag

Renskötselrätt m. m.

1 och 2 §§

Paragraferna, som motsvarar 1 kap. 1 § första stycket och 2 § i de sakkunnigas förslag, innehåller dels i 1 § första stycket en kort definition av renskötselrätten, dels bestämmelser om vem som har rätt till renskötsel. Paragraferna motsvarar 1 § 1 första och andra styckena och 1 § 2 första stycket renbeteslagen med den skillnad att kretsen av renskötselberättigade i viss mån vidgats.

Gällande bestämmelser i fråga om kretsen av renskötselberättigade

Enligt 1 § 1 renbeteslagen har den som är av lapsk härkomst rätt till renskötsel, om någon av hans föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar som stadigvarande yrke drivit renskötsel eller biträtt däri. Kvinna med rätt till renskötsel förlorar dock sin rätt, om hon gifter sig med man som inte är renskötselberättigad. Å andra sidan förvärvar kvinna som saknar rätt till renskötsel sådan rätt genom äktenskap med man som har renskötselrätt. Denna rätt får hon behålla även om äktenskapet upplöses genom mannens död eller genom återgång eller skilsmässa, såvida hon inte gifter om sig med man utan rätt till renskötsel. Om särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen medge den som är av lapsk härkomst rätt till renskötsel, trots att ingen av hans föräldrar, farföräldrar och morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Länsstyrelsen kan vidare, om synnerliga skäl föreligger, medge en kvinna som har rätt till renskötsel men som kommer att förlora den

genom äktenskap med en icke renskötselberättigad man att hon får behålla rättigheten. I sistnämnda fall skall länsstyrelsen dock samtidigt pröva om begränsningar i fråga om tid och renantal bör föreskrivas för hennes fortsatta renskötsel.

Enligt förarbetena till renbeteslagen (prop. 1928: 43 s. 65) skall adoptivförhållande inte likställas med släktskap mellan föräldrar och barn. Den som adopteras av renskötselberättigad same utan att själv vara av samisk härkomst får alltså inte rätt till renskötsel.

De sakkunniga

Enligt de sakkunniga saknas anledning att frånga gällande huvudprinciper för bestämmande av kretsen av de renskötselberättigade. Renskötselrätten bör sålunda även i fortsättningen principiellt vara beroende av två förutsättningar: vederbörande skall tillhöra den samiska folkgruppen och vara medlem av en familj som under åtminstone någon av de närmast föregående två generationerna stadigvarande och yrkesmässigt utövat renskötsel. I vissa mera speciella hänseenden har enligt de sakkunniga samhällsutvecklingen emellertid medfört att de i renbeteslagen tillämpade principerna numera ter sig föråldrade. Så är fallet dels i fråga om den rätt till renskötsel som tillkommer makar i s. k. blandade äktenskap, dvs. äktenskap där endast en av makarna före giftermålet innehade renskötselrätt, dels i fråga om adoptivbarns rättsställning.

I fråga om de blandade äktenskapen anser de sakkunniga att tiden nu är inne att genomföra full likställighet mellan könen. Denna likställighet kan genomföras på två olika sätt, med eller utan renskötselrättens utsträckande till den som gifter sig med en renskötselberättigad man eller kvinna. De sakkunniga förordar på anförda skäl att den som ingår äktenskap med renskötselberättigad förvärfvar renskötselrätt. Enligt de sakkunniga bör den genom äktenskap förvärvade rättigheten bestå även om äktenskapet upplöses genom den ursprungliga renskötselberättigade makens död. Inte heller bör den efterlevande makens omgifte inverka på hans rätt till renskötsel. Det nya äktenskapet bör dock inte föranleda att renskötselrätten utsträcks till den nye maken, om denne inte förut haft sådan rätt. Inte heller bör barn i det nya äktenskapet bli renskötselberättigat. En annan ståndpunkt skulle i alltför hög grad frigöra renskötselrätten från det principiellt betydelsefulla sambandet med den samiska folkgruppen. Frågan huruvida make i ett blandat äktenskap skall få behålla renskötselrätt som förvärvats genom giftermål i fall då äktenskapet upplöses genom återgång eller skilsmässa kan enligt de sakkunniga inte lösas genom en entydig lagregel. Ibland kan omständigheterna säkerligen vara sådana att det för samebefolkningen skulle framstå som stötande om exempelvis en man utan renskötselrätt som gift sig med en samekvinna skulle få fortsätta att driva renskötsel efter äktenskapsupplösning. I andra fall kan det vara väl motiverat, t. ex. av

hänsyn till barnen, att den ingifte maken fullföljer familjeföretaget. De sakkunniga föreslår att, om ett blandat äktenskap upplöses genom äktenskapsskillnad eller om det döms till återgång i äktenskapet, frågan om renskötselrättens bestånd för den av makarna som före äktenskapet saknar renskötselrätt blir beroende av särskild dispens.

I fråga om adoptivbarns rätt till renskötsel erinrar de sakkunniga om att adoptivbarn numera rättsligt sett står i samma förhållande till adoptanten och dennes släkt som adoptantens egna barn samtidigt som det familjerättsliga bandet mellan adoptivbarn och dess släkt skurits av. Renbeteslagens ståndpunkt i fråga om adoptivbarns rätt till renskötsel är enligt de sakkunniga inte förenlig med den nya uppfattningen av adoptivbarnens ställning. De sakkunniga föreslår att adoptivbarns och dess avkomlingars rätt blir att bedöma efter adoptantens härkomst och dennes och hans föräldrars befattning med renskötsel.

När rätten att driva renskötsel inte följer omedelbart av lagens bestämmelser utan är beroende av dispens, är det enligt de sakkunniga nödvändigt att dispensförfarandet såsom f. n. är fallet handhas av offentlig myndighet. Enligt de sakkunniga bör dispens från de normalt gällande förutsättningarna för renskötselrätt kunna ges i fråga om följande personkategorier, nämligen 1. person av samisk härkomst, vars släktingar i tidigare led inte på förutsatt sätt sysslat med renskötsel, 2. adoptivbarn till person som sägs under 1 och avkomling till sådant adoptivbarn, 3. person med samisk härkomst som adopterats av person som inte tillhör den samiska folkgruppen, 4. person som förvärvat renskötselrätt genom äktenskap som upplösts genom återgång eller skilsmässa. I dessa fall bör dispens kunna lämnas, om särskilda skäl föreligger. Att närmare definiera dispensskälen är enligt de sakkunniga inte möjligt. Stor hänsyn måste tas till vederbörandes personliga förhållanden, särskilt hans tidigare sysslande med renskötsel. Dispensnyn-digheten bör vara oförhindrad att också beakta i vad mån det för rennär-ingen eller från allmän synpunkt är av intresse att uppmuntra eller be-gränsa tillströmningen av näringsidkare. Därvid bör stort avseende fästas vid uppfattningen inom den sameby där sökanden avser att i händelse av dispens fortsätta eller påbörja sin renskötsel.

Remissyttrandena

Lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Västerbottens län och flera andra re-missinstanser har inte något att erinra mot att kretsen av renskötselberät-tigade bestäms så som de sakkunniga föreslagit. Enligt dessa remissinstan-ser saknas skäl att i våra dagar behålla nuvarande skillnad i fråga om ren-skötselrätten mellan man och kvinna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anmärker att förslaget att likställa kvinnor och män rönt motstånd inom åtskilliga lappbyar. Länsstyrelsen tillstyrker dock förslaget liksom förslaget att jämställa adoptivbarn med biologiska

barn. Länsstyrelsen anser vidare uppenbart att myndighet och inte sameby bör ha hand om dispensförfarandet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* uttalar att lappbyrepresentanter vid flera tillfällen uttryckt farhågor för att män som gift in sig i renskötarkretsen kunde få för stort inflyande över renskötelsen. I flertalet lappbyar har dock förslaget att ingift man skall få rätt till renskötsel inte definitivt avstyrkts.

SSR föreslår att sameby genom en uttrycklig bestämmelse ges rätt att själv bestämma om renskötselrätten. *Same-ättnam* ansluter sig härtil.

Hovrätten för Övre Norrland ifrågasätter om en entydig bestämmelse av innebörd att ingift make alltid behåller sin rätt till renskötsel vid äktenskapets upplösning skulle vålla några egentliga olägenheter. I samband med äktenskapsskillnad, återgång i äktenskapet eller hemskillnad torde makarna i de flesta fall vara eniga om vem som skall fortsätta att driva renskötsel-företaget. Det kan då synas naturligt att makarnas överenskommelse blir utslagsgivande utan någon särskild prövning. Om makarna inte enas, skulle tvisten avgöras enligt reglerna för bodelning utan särskild dispens. Hovrätten stannar emellertid för att inte yrka någon ändring i de sakkunnigas förslag med hänsyn till vikten av att samebyarna inte påtvingas medlemmar som inte skulle vara väl sedda i byn.

Departementschefen

I 1 § första stycket ges först en kort beskrivning av renskötselrätten med 1 § 2 renbeteslagen som förebild, där renskötselrätten beskrivs som en befogenhet att "begagna sig av land och vatten till underhåll för sig och renarna". En närmare precisering av de befogenheter som innefattas i denna rätt finns i 14—24 §§. I 1 § första stycket anges vidare i överensstämmelse med vad som gäller f. n. att rätt till renskötsel tillkommer person med samisk härkomst under förutsättning att någon av hans föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar som stadigvarande yrke drivit renskötsel.

Enligt förarbetena till renbeteslagen (prop. 1928: 43 s. 54—65) bör kravet på tillhörighet till den samiska folkgruppen anses uppfyllt av envar som i något, om än avlägset, led kan visa sig vara av samisk härkomst. Den viktigaste begränsningen bör därför vara att någon av föräldrarna eller någon av dessas föräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Däri får anses ligga dels att någon av de nämnda generationernas befattning med renskötsel förekommit under en inte alltför kort följd av år, dels att renskötseln utgjort en väsentlig del av vederbörandes sysselsättning och utövats i syfte att lämna bidrag till hans eller hennes försörjning. Avbrott i renskötseln under enstaka år bör inte inverka på bedömningen. Inte heller bör fordringen på yrkesmässighet innebära att renskötseln varit vederbörandes enda eller ens huvudsakliga sysselsättning eller inkomstkälla.

Det har inte ansetts behövligt att uttryckligen ange att renskötsel yrkesmässigt skall ha bedrivits inom landet. Det har inte heller ansetts nöd-

vändigt att särskilt markera att förälder skall ha drivit renskötsel antingen såsom egen företagare eller i tjänst hos sådan företagare.

I 1 § andra stycket anges i överensstämmelse med gällande rätt att person med samisk härkomst vars släktingar i tidigare led inte på sätt som krävs enligt första stycket sysslat med renskötsel kan medges rätt till renskötsel, om särskilda skäl föreligger. Frågan om dispens bör som de sakkunniga föreslagit avgöras av länsstyrelsen. Därvid bör som de sakkunniga framhållit stort avseende fästas vid uppfattningen inom den sameby där sökanden, om dispens beviljas, har för avsikt att driva renskötsel. Samernas intresse är i övrigt tillgodosett därigenom att det, som skall framgå av 11 §, är sameby som i första hand avgör om ulomstående renskötselberättigad skall antas som medlem i byn.

I 1 § tredje stycket ges i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag en bestämmelse om att adoptivbarn till renskötselberättigad och sådant adoptivbarns barn har rätt till renskötsel som om adoptivbarnet varit adoptantens eget barn.

2 § innehåller bestämmelser om äktenskaps inverkan på renskötselrätten. Enligt gällande bestämmelser förvärfvar kvinna som inte är renskötselberättigad sådan rätt genom äktenskap med renskötselberättigad man. För icke renskötselberättigad man finns ingen motsvarande bestämmelse. I stället föreskrivs att om kvinna är renskötselberättigad och ingår äktenskap med en man som inte är renskötselberättigad förlorar hon sin rätt, om inte synnerliga skäl föranleder till annat. I lagrummet har på förslag av de sakkunniga, vilket tillstyrkts av de flesta remissinstanserna, tagits in en bestämmelse som innebär att icke renskötselberättigad, oavsett om det är man eller kvinna, förvärfvar rätt till renskötsel genom äktenskap med den som på grund av sin härkomst har sådan rätt. Även ingift man ges alltså rätt till renskötsel och regeln att renskötselberättigad kvinna kan förlora sin rätt genom att gifta sig med man som inte är renskötselberättigad slopas.

Med hänsyn till att det, som de sakkunniga och någon remissinstans framhållit, ibland kan vara stötande och till skada för gemenskapen i samebyn att den som förvärfvat renskötselrätt genom giftermål får behålla denna rätt när äktenskapet upplöses genom skilsmässa eller återgång har i 2 § andra stycket förts in en bestämmelse om att den genom äktenskap förvärfvade rätten till renskötsel i sådant fall kan gå förlorad, om särskilda skäl föreligger.

3 och 4 §§

Paragraferna, som motsvarar 2 och 3 §§ renbeteslagen och 1 kap. 3 § i de sakkunnigas förslag, innehåller bestämmelser om vilka områden samerna har rätt att utnyttja för renbeten och om betestidens längd.

Gällande bestämmelser

I fråga om renskötselområdets omfattning och beteslidens längd gäller i renbeteslagen skilda regler för fjällrenskötsel och skogsrenskötsel. Fjällrenskötsel får drivas under hela året dels inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ovan odlingsgränsen, dels på renbetesfjällen i Jämtlands län. Med renbetesfjällen förstås dels de vid avvitrningen för samerna avsattna renbetesfjällen, dels de till utvidgning av dessa fjäll sedermera upplåtna områdena (2 § 1). Under oktober—april får fjällsamerna uppehålla sig med sina renar också nedanför odlingsgränsen i lappmarkerna och på de trakter utom lappmarkerna och renbetesfjällen som samerna efter gammal sedvana besökt med sina renar. Tiden för denna betesrätt kan utsträckas om otjänliga väderleks- eller betesförhållanden gör det nödvändigt med tidigare flyttning om hösten eller hindrar återflyttning om våren. Vidare förutsätts att avtal kan ha träffats med vederbörande jordägare eller brukare om betesrätt under annan tid än oktober—april (2 § 2). Skogsrenskötsel får bedrivas året runt inom lappmarkerna ovanför odlingsgränsen och nedanför odlingsgränsen på mark som antingen tillhör kronan eller utgör s. k. renbetesland. Betesrätten gäller dock endast på trakter, där skogsrenskötsel av ålder förekommer under våren, sommaren eller hösten. Med renbetesland avses mark som vid avvitrningen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som renbetesland (3 § 1). Under oktober—april får skogsrenskötsel också bedrivas på annan mark inom lappmarkerna som av ålder använts för skogsrenskötsel och på de trakter utom lappmarkerna som skogssamer efter gammal sedvana besöker med sina renar vissa tider på året. Rätt till utsträckt betestid föreligger i vissa fall enligt samma regler som gäller för fjällrenskötseln (3 § 2).

För tillkomsten av och syftet med lappmarksgränsen och odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län har redogjorts i avsnitt 2. I Jämtlands län, där någon territoriellt bestämd lappmark inte funnits, avsattes vid avvitrningen enligt Kungl. brev den 20 april 1841 vissa s. k. renbetesfjäll för samernas uteslutande begagnande. Renbetesfjällen utvidgades därefter med stöd av Kungl. brev den 13 juli 1887 genom att ett antal av kronan inköpta hemman och lägenheter uppläts för renskötsel. Vid sidan om renbetesfjällen har inom Jämtlands län vissa kronoparker upplåtits för renbetesåret om enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 23 september 1886. Vidare har inom området som begränsas av Härjedalsgränsen, 5:e parallellen, Storån, Grövelån, Olån och riksgränsen i Kopparbergs län rätt till renbetesåret om upplåtits genom Kungl. brev den 31 december 1888 och den 7 april 1899. I övrigt gäller beträffande mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen att renskötsel i princip är tillåten endast vintertid och bara inom sådana områden där sedvanerätt föreligger. Någon nedre gräns för sedvanerättens utbredning kan inte anges. Enligt förarbeten till ren-

beteslagen gäller rätten inom större delen av Norrland utanför lappmarkerna och renbetesfjällen och dessutom inom vissa områden av Kopparbergs län.

De sakkunniga

De sakkunniga erinrar om att den viktigaste skillnaden mellan de båda renskötseltyperna nu är att fjällsamerna har betningsrätt året om endast ovanför odlingsgränsen, medan skogssamerna får vistas året runt även på vissa marker nedanför denna gräns. Enligt de sakkunniga är det angeläget att denna skillnad avskaffas. De sakkunniga föreslår därför enhetliga regler om renskötselområdets omfattning och betestidens längd. Det innebär teoretiskt sett en utvidgning av samernas rättigheter, eftersom fjällsamerna i viss omfattning skall få utöva rättigheter som hittills tillkommit endast skogssamerna och vice versa. Praktiskt sett blir skillnaden mot nu gällande ordning inte stor, eftersom en uppdelning mellan de olika hyarna avses skola ske av all mark där renskötsel får idkas under hela året.

Remissyttrandena

De flesta remissinstanserna, däribland *lantbruksstyrelsen*, *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *lappväsendet i samma län* tillstyrker förslaget om upphävande av skillnaden mellan fjällsamer och skogssamer. Lantbruksstyrelsen anser att ett avskaffande av rådande skillnad i rättsställning mellan fjäll- och skogsrenskötsel bl. a. öppnar möjligheter till ett mera rationellt utnyttjande av renbetesmarkerna.

Domänverket är däremot kritiskt till förslaget om lika regler för fjäll- och skogssamer. Eftersom det är tillgången på vinterbete, som begränsar renantalet, synes enligt domänverket bärande skäl inte finnas för att utvidga sommarbetesrätten. För övriga näringsgrenar som utnyttjar renbetesområdet är det angeläget, att renantalet i lappmarken nedom odlingsgränsen och i kustlandet begränsas så långt det är möjligt. Redan nu förekommer renar året runt långt ned mot kusten och förorsakar bl. a. stort avbräck för såväl älg- som småviltjakten. De åtgärder som länsstyrelsen vidtagit har visat sig otillräckliga för att råda bot på detta förhållande. Ett lagfästande av nuvarande oordnade förhållanden skulle allvarligt förnärma motstående intressen utan att det kunnat visas, att ändringen är av hög angelägenhetsgrad för renskötseln. Även *naturvårdsverket* kritiserar förslaget om en utökning av fjällsamernas rätt till betesland och anför i huvudsak samma synpunkter som domänverket. *Länsjaktvårdsorganisationerna* i de berörda länen uttalar att förslaget att slopa skillnaden mellan skogsrenskötsel och fjällrenskötsel innebär att ett större antal samer än hittills skulle få viss rätt till jakt på privatägda marker. Organisationernas före-

trädare motsätter sig varje förslag att i fråga om privatägda marker utvidga nu gällande betesrätt eller jaktutövningsrätt.

Länsstyrelsen i Jämtlands län erinrar om att det vid tillkomsten av 1886 års renbeteslag, när uttrycket "efter gammal sedvana" infördes i lagen, inte klarlades vilka områden som avsågs ha använts för renskötsel på sådant sätt. Det lär inte heller nu med säkerhet kunna utrönas vilka markområden som utgör sådana sedvanerättsområden. Tvist härom kan endast avgöras av domstol. Länsstyrelsen framhåller att stora krav ställs på bevisning om att sedvanerätt föreligger (jfr NJA I 1967 s. 415).

Departementschefen

I likhet med de sakkunniga och de flesta remissinstanserna anser jag att övervägande skäl talar för att nuvarande skillnad mellan fjällrenskötsel och skogsrenskötsel i fråga om renskötselområdets omfattning och betestidens längd upphävs. Eftersom avsikten är att all sådan renbetesmark där renskötsel får bedrivas året runt samt, så långt möjligt, mark inom vinterbetesområdet skall delas upp mellan samebyarna (jfr 5 § departementsförslaget) innebär förslaget ingen större förändring i förhållande till nuvarande ordning. De av vissa remissinstanser befarade olägenheterna skall därför inte behöva uppstå. Bestämmelserna om de två olika typerna av renskötsel har alltså gjorts enhetliga i de avseenden som nu är i fråga.

Bland områden där renskötsel får bedrivas under hela året har i 3 § första stycket upptagits de delar av Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete. Härmed åsyftas de marker som upplåtits för detta ändamål enligt ämbetsskrivelse från finansdepartementet den 23 september 1886 samt Kungl. breven den 31 december 1888 och den 7 april 1899. Det bör anmärkas att någon nedre gräns för de områden där renskötseln sedvanerättsligt förekommer inte kan anges. Enligt förarbetena till renbeteslagen (prop. 1928: 43 s. 69) gäller renbetesrätten inom större delen av Norrland utanför lappmarkerna och renbetesfjällen och dessutom inom vissa områden av Kopparbergs län. I tvistiga fall förutsätts frågan om sedvanerättens tillämplighet bli prövad av domstol på grundval av sådan bevisning som enligt allmän lag krävs för styrkande av urminnes hävd (prop. 1928: 43 s. 71).

I 3 § andra stycket har begreppen renbetesland och renbetesfjäll bestämts.

SSR har såvitt avser betestidens längd inom vinterbeteslanden framställt önskemål om en generell förlängning t. o. m. den 10 maj. Jag är inte beredd att utan begränsningar föreslå någon förlängning av betestiden. Jag har emellertid tagit fasta på ett uttalande av domänverket som anser att tiden för vinterbetet inte bör bestämmas alltför stelt. Jag förordar därför att lantbruksnämnden ges befogenhet att förlänga vinterbetestiden såvitt avser kronomark, om det behövs på grund av ogynnsamma väderleks- eller betesförhållanden eller av annat beaktansvärt skäl. I fråga om annan

mark bör markägarens samtycke krävas för en förlängning. Bestämmelser av detta innehåll har tagits in i 4 §.

5 §

I paragrafen ges en erinran om bestämmelserna i 85—89 §§ om koncessionsrenskötsel. Sådan renskötsel kan få äga rum under hela året inom vissa områden nedanför lappmarksgränsen.

6—8 §§

Paragraferna har motsvarighet i 7 § renbeteslagen och 2 kap. 1 § första—tredje styckena och 2 § andra stycket i de sakkunnigas förslag.

Enligt 7 § renbeteslagen skall samerna för renskötselns drivande vara indelade i lappbyar. De trakter där renskötsel får drivas under hela året skall fördelas mellan lappbyarna. Det ankommer därvid på länsstyrelsen att efter hörande av de samer vilkas rätt är i fråga fastställa eller ändra gränserna för de områden inom vilka betesrätt får utövas av de särskilda lappbyarna. För lappby kan i den mån så prövas möjligt och lämpligt i samma ordning fastställas betesområden med bestämda gränser även inom de trakter där samerna får uppehålla sig med sina renar endast under del av året. För två eller flera lappbyar kan fastställas gemensamt betesområde.

I 6 § första stycket klargörs att för renskötselns skall finnas samebyar som framgår av den allmänna motiveringen. Till 6 § andra och tredje styckena har med vissa jämkningar förts över bestämmelserna i 7 § renbeteslagen om renskötselområdets territoriella indelning. Jämkningarna är föranledda av att lappbyarna som personsammanslutningar föreslås bli ombildade till samebyar, uppbyggda på föreningsrättslig grund och med uppgift att svara för den gemensamma renskötseln inom byns betesområde. I och för sig vore det önskvärt att låta byområdesindelningen omfatta inte bara de områden där renskötsel är tillåten året runt utan också de trakter där renskötsel är tillåten endast vintertid men detta går knappast att överallt genomföra i praktiken. En stor del av markerna utnyttjas inte regelbundet utan endast under år med speciella väderleks- och betesförhållanden. Det är därför svårt att avgöra bl. a. vilken av två eller flera byar som har störst behov av en viss betestrakt. En fullständig indelning av det vidsträckta renskötselområdet skulle dessutom kräva mycket arbete och stora kostnader. Liksom f. n. gäller föreskrivs därför att indelningen skall vara obligatorisk endast i fråga om de trakter där renskötsel får bedrivas under hela året. Frågan när indelning i byområden bör ske av de trakter där renskötsel får äga rum endast vintertid kan inte besvaras generellt. Det får bero på omständigheterna i det särskilda fallet. Ett skäl för en sådan indelning kan vara att konkurrens råder mellan olika samebyar om begagnandet av ett visst vinterbetesområde och att det finns risk för att området skall utnyttjas

på ett olämpligt sätt. Önskvärt är dock att vinterbetesområdena i större utsträckning än f. n. reserveras för bestämda byar.

Enligt 6 § tredje stycket kan två eller flera samebyar tilldelas viss betestrakt som gemensamt byområde. Att lägga ut viss betestrakt som gemensamt byområde bör komma i fråga endast undantagsvis och vara föranlett av särskilda skäl. Ett gemensamt betesområde kan nämligen lätt ge upphov till besvärliga intressekollisioner och olämpligt utnyttjande av betesmarken.

Enligt 7 § bestämmer lantbruksnämnden i stället för som nu länsstyrelsen om indelningen i byområden. Som framgått av den allmänna motiveringen är tanken den att den nuvarande territoriella indelningen i lappbyområden skall vara den lokala basen för samebyarna. Lantbruksnämnden bör dock i varje särskilt fall undersöka om det går att skapa bättre förutsättningar för en rationell rendrift genom större eller mindre jämkningar i den nuvarande gränsdragningen. 7 § andra stycket har utformats med hänsyn härtill. Givetvis måste samebyarna få tillfälle att göra sina synpunkter gällande på gränsdragningsfrågor och frågorna bör om möjligt lösas i samförstånd.

Av formella skäl är det lämpligt att i lagtexten ha en gemensam benämning på dels det av lantbruksnämnden till gränserna bestämda byområdet, dels de områden som inte omfattas av byindelningen men som begagnas av byn för renbete. Som sådan benämning används i 8 § uttrycket samebys betesområde. Detta begrepp har betydelse för betesrätten under vinterhalvåret och för andra rättigheter som innefattas i renskötselrätten.

Sameby

Ändamål och medlemmar

9 och 10 §§

I 9 §, som motsvarar 2 kap. 2 § i de sakkunnigas förslag, anges föremålet för samebyns verksamhet.

Som framgått av den allmänna motiveringen (11.2) talar näringspolitiska skäl för att den samverkan i fråga om renskötseln som f.n. äger rum inom lappbyns ram utvidgas. Lappbyarna föreslås bli ombildade till en ny typ av juridiska personer, samebyar, med en fastare organisation än lappbyarnas och uppbyggda på föreningsrättslig grund.

Samebyns ändamål bör i första hand vara att genom samverkan mellan alla ägare av renar inom byns betesområde få till stånd ett rationellt utnyttjande av betesmarker och tillgänglig arbetskraft med ett minimum av skadegörelse för tredje man. För detta ändamål bör byn bl. a. handha skötseln av medlemmarnas renar, planera, bygga och underhålla för renskötseln erforderliga gemensamma anläggningar samt betala och mellan ren-

ägarna fördela utgifterna för renskötelsen och för de gemensamma anläggningarna. Sammanfattningsvis sägs i 9 § första stycket att sameby har till ändamål att för medlemmarnas gemensamma bästa ombesörja renskötelsen inom byns betesområde. I 9 § andra stycket anges vad som främst åligger samebyn till fullgörande av dess uppgift.

Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen bör samebyns ekonomiska verksamhet begränsas till sådan verksamhet som har direkt samband med renskötelsen. Denna begränsning framgår av 9 § tredje stycket.

Sameby bildas direkt på grund av lagen. Sin definitiva rättskapacitet får samebyn dock först sedan registrering skett enligt 39 §. En erinran härom har tagits in i 10 § första stycket.

Lappbyarna har f. n. till uppgift att i förhållande till statliga och kommunala myndigheter företräda den inom renskötseområdet bosatta samiska befolkningen. Denna funktion bör övertas av samebyarna. Det föreligger också ett påtagligt praktiskt behov av att sameby skall kunna bevaka medlemmarnas gemensamma intressen i frågor som inte direkt gäller den kollektivt bedrivna renskötelsen. Så t. ex. vore det av värde för de enskilda medlemmarna om samebyn gavs rätt att föra talan i ärenden angående rättigheter av individuell natur såsom i fråga om jakt och fiske. Intrassekonflikter kan visserligen uppstå mellan en enskild medlem och samebyn men detta bör ej hindra att samebyn ges talerätt. En förutsättning är dock givetvis att medlemmen bevaras vid sin talerätt. Med hänsyn till det nu anförda har i 10 § andra stycket tagits in en bestämmelse om att samebyn företräder sina medlemmar i ärende som rör renskötse-rätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringen i övrigt.

11 och 12 §§

I 1 och 2 §§ har angetts den yttre ramen för den personkrets renskötse-rätten omfattar. Förevarande paragrafer anger en inre krets av renskötse-berättigade, nämligen de som tillhör sameby. Medlemskap i sameby är liksom f. n. lappbytillhörigheten en förutsättning för utövandet av renskötse-rätten inom samebys betesområde. Bestämmelserna i 11 § om automatiskt medlemskap, som motsvarar 2 kap. 5 § i de sakkunnigas förslag, har i huvudsak oförändrade överflyttats från 8 § renbeteslagen.

12 §, som innehåller bestämmelse om medlemskap på grund av beslut av sameby, motsvarar 2 kap. 6 § i de sakkunnigas förslag och ersätter 9 § renbeteslagen. Den väsentliga nyheten i jämförelse med 9 § renbeteslagen är att i första hand sameby, inte som nu länsstyrelsen, avgör om utomstående renskötseberättigad skall få flytta in med sina renar till samebyn. I överensstämmelse med vad som f. n. gäller krävs att sökanden skall vara renskötseberättigad och dessutom ha för avsikt att driva renskötse inom byns betesområde.

På förslag av de sakkunniga har i 12 § andra stycket tagits in en be-

stämmelse som ger länsstyrelsen möjlighet att, om en sökande av samebyn vägras inträde som medlem, ändå medge honom inträde under förutsättning att särskilda skäl föreligger.

De sakkunniga framhåller att den rätt att bevilja medlemskap i sameby som sålunda föreslås tillkomma länsstyrelsen bör tillämpas med stor försiktighet. Det bör krävas att den renskötsel som sökanden avser att driva inom byn är till väsentlig nytta för renskötseln i byn och inte medför olägenhet av betydelse för byns medlemmar. Som exempel på fall då dessa krav kan anses vara uppfyllda nämner de sakkunniga att det från rationaliseringssynpunkt är nödvändigt att en sameby får tillskott av renar eller arbetskraft.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning att bestämmelsen i fråga bör tillämpas med stor försiktighet. Risken för att det nödvändiga samarbetet i en by försvåras om en sökande vinner inträde mot majoritetens önskan är påtaglig.

13 §

I första stycket, som motsvarar 2 kap. 5 § andra stycket i de sakkunnigas förslag, finns en definition av begreppet renskötande medlem. Av formella skäl har det ansetts lämpligt att ha en särskild benämning på de medlemmar som driver egen rennäringsrörelse. Definitionen har som skall framgå i fortsättningen betydelse bl. a. i fråga om fördelningen av samebyns utgifter för renskötseln inom byns betesområde.

Bestämmelsen i andra stycket saknar motsvarighet i renbeteslagen. Bestämmelsen har på förslag av de sakkunniga (2 kap. 3 § tredje stycket andra punkten) tagits upp bl. a. för att förenkla uttagandet av renägarnas bidrag till samebyns kostnader. Det är mycket vanligt att personer som normalt ingår i renskötande medlems hushåll — make, barn, annan nära släkting eller anställd renskötare — har egna renar som sköts tillsammans med familjehusbondens renar. Bestämmelsen innebär bl. a. att denne görs ansvarig i förhållande till byn för hushållets hela reninnehav. Bestämmelsen får också betydelse för rösträtten vid bystämma som i regel utövas efter reninnehavet.

Att närmare ange i vilka fall en person skall anses som renskötande medlem och i vilka fall han skall betraktas som sådan medlems husfolk är svårt. Frågan får liksom hittills överlämnas åt praxis. Jag vill dock framhålla betydelsen av att tolkningen av det s. k. husbondebegreppet inte blir alltför snäv. Det torde vara av största värde för samhörigheten och förtroendet mellan medlemmarna och överhuvudtaget för arbetet inom byn, att särskilt de unga samerna får vara med och avgöra ärenden som är av betydelse för rennäringen inom byn.

14 §

Paragrafen motsvarar 1 § 3 renbeteslagen och 2 kap. 5 § tredje stycket i de sakkunnigas förslag.

Renskötselfrättens utövande

15 §

Under avsnittet renskötselfrättens utövande har i denna och följande paragrafer förts samman bestämmelserna om de befogenheter som innefattas i renskötselfrätten. Den grundläggande rättigheten i renskötselfrätten är betesrätten, dvs. rätten för medlem i lappby att låta renarna beta inom lappbyns del av renskötselområdet. Betesrätten och den därmed förenade rättigheten att nyttja marken för olika anordningar för renskötselfrätten är kollektiv för byns renskötande medlemmar. I andra avseenden innefattar renskötselfrätten moment av individuell natur såsom i fråga om jakt och fiske.

I första stycket i paragrafen ges bl. a. uttryck för principen att betesrätten på byns betesområde är samfällad för renägarna inom byn. Stycket har viss motsvarighet i 7 § renbeteslagen där det sägs att betesrätt får utövas av varje lappby för sig inom ett särskilt till gränserna fastställt område. Stycket svarar mot 2 kap. 3 § första punkten i de sakkunnigas förslag. Det kan anmärkas att i betesrätten ingår i princip allting som renarna kan födas av såsom gräs, örter, lav, svamp och i vissa fall även lavbevuxna träd som får fällas (se 20 §).

Andra stycket motsvarar 11 § 1 andra stycket b) renbeteslagen och 2 kap. 1 § fjärde stycket i de sakkunnigas förslag.

Tredje stycket motsvarar 4 § renbeteslagen och 1 kap. 4 § i de sakkunnigas förslag. Lantbruksnämndens befogenhet innebär rätt att begränsa betesrätten eller förbjuda betning inom viss del av byns betesområde under viss tid eller tills vidare.

16 §

Paragrafen, som motsvarar 25, 41 och 42 §§ renbeteslagen och 3 kap. 6 och 9 §§ i de sakkunnigas förslag, innehåller bestämmelser om rätten att uppföra stängsel och byggnader av olika slag.

Bestämmelserna i första stycket om rätt att utnyttja renbetesmarkerna för olika anordningar för renskötselfrätten har utvidgats i förhållande till motsvarande bestämmelser i renbeteslagen. Det är numera inte ovanligt att t. ex. renslakterier, som inte nämns i renbeteslagen, anläggs i samarbete mellan samer och staten. Med hänsyn härtill har i paragrafen upptagits även sådana anordningar. Som villkor uppställs att anordningen i fråga behövs för renskötselfrätten. Enligt gällande bestämmelser (25 § 1 och 2) görs skillnad mellan olika slag av stängsel. På förslag av de sakkunniga har skillnaden slo-

pats. Första stycket i paragrafen har utformats med hänsyn till vad som nu sagts.

Andra stycket upptar bestämmelser om renvaktarstugor, kåtor, förvaringsbodas och liknande som behövs för renskötseln. Bestämmelserna har getts en mera allmän utformning än nuvarande bestämmelser. I sak ansluter de nu föreslagna reglerna nära till bestämmelserna om kåtor och bodas i 41 § renbeteslagen. Att renvaktarstugor tillagts beror på att renskötselns arbetsboslåder numera har en bättre standard än tidigare.

Anmärkas bör att utomplansbestämmelser och andra bebyggelsereglerande bestämmelser är tillämpliga på den bebyggelse som nu är i fråga.

17—22 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om rätten till skogsfång.

De sakkunniga

Gällande bestämmelser om rätt till skogsfång (45—54 §§) är invecklade och svåröverskådliga, beroende främst på att denna rättighet differentierats med hänsyn till markens belägenhet och äganderättsförhållanden samt till arten av den bedrivna renskötseln. Enligt de sakkunniga bör det vara möjligt att genomföra en betydande förenkling av regelsystemet utan att för den skull förändra det huvudsakliga innehållet i samernas nuvarande rättigheter.

Samerna har enligt renbeteslagen rätt till skogsfång inom lappmarkerna och på renbetesfjällen för uppförande, ombyggnad eller underhåll av stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad. I realiteten är dock rättigheten inskränkt till kronomark under kronans omedelbara disposition samt allmänningsskogar (45 §). På övrig mark är rättighetens utövning nämligen betingad av att vederbörande jordägare eller brukare ger sitt samtycke (46 §) och att överenskommelse träffas om betalningen (47 §). Även såvitt gäller kronomark har under senare år skett en viss avveckling av rättigheten på det sättet, att samerna uppbär s. k. rotvärdesersättning i stället för att de själva tar ut byggnadsvirket. Enligt ett Kungl. brev den 30 juni 1960 skall emellertid rotvärdesersättning inte utgå till bostadsföretag för vilket har beviljats statligt förbättringslån för nybyggnad eller ombyggnad. Samerna kan i stället erhålla räntefri stående del av förbättringslån med 2 000 kr. högre belopp än övriga kategorier som kan komma i fråga för förbättringslån.

De sakkunniga föreslår att rätten att ta virke till familjebostäder avlöses genom att statligt stöd tillförsäkras de renskötande samerna vid uppförande eller förbättrande av sådana byggnader. Bl. a. förordas att i bostadslånekungörelsen (1967: 552) införs en bestämmelse av innebörd att av bostadslån, som utgår till medlem av sameby, ett belopp om högst 3 000 kr. skall utgöra räntefri stående del.

Remissyttrandena

SSR motsätter sig att rätten att ta virke till familjebostad avvecklas och åberopar att rättigheten fortfarande utnyttjas inom stora delar av renskötselområdet. *Bostadsstyrelsen* hävdar på anförda skäl att det inger starka betänkligheter att som de sakkunniga föreslår föra in en särskild bidragsform i bostadslånekungörelsen.

Departementschefen

Jag är inte beredd att mot SSR:s bestridande förorda att rätten till skogsfång för familjebostad avvecklas. Liksom gäller f. n. bör det vara möjligt att utbyta rättigheten mot rotvärdesersättning eller viss förmån när bostadslån beviljas. Rotvärdesersättningen utgår f. n. från lappfonden. Motsvarande bör gälla i framtiden.

I övrigt har bestämmelserna om skogsfång utformats i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag.

17 § motsvarar 45 och 46 §§ renbeteslagen och 3 kap. 2 § i de sakkunnigas förslag. Första—tredje styckena avser rätten att inom lappmarkerna och på renbetesfjällen tillgodogöra sig skogsprodukter. De nuvarande skiljaktigheterna mellan marker ovanför och nedanför odlingsgränsen, mellan marker under allmän och enskild disposition samt mellan fjäll- och skogsrenskötsel har i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag i princip slopats.

17 § fjärde stycket avser rätten till skogsfång inom sedvanerättsområdet, dvs. på de trakter utom lappmarkerna och renbetesfjällen där betesrätt föreligger. De regler om rätt till skogsfång som gäller för fjällsamerna inom dessa områden har gjorts tillämpliga även på skogssamerna.

I enlighet med de sakkunnigas förslag har i 17 och 18 §§ departementsförslaget föreskrivits att skogsavverkningsrätten får utövas endast inom den egna byns betesområde. I 19 § görs, också i enlighet med de sakkunnigas förslag, ett avsteg från denna princip.

20 § motsvarar 50 § renbeteslagen och 3 kap. 4 § i de sakkunnigas förslag.

21 § föreskriver skyldighet för samerna att i vissa fall utge ersättning för virke. Liksom enligt 47 § renbeteslagen görs skillnad mellan marker under allmän och enskild disposition. Paragrafen motsvarar 3 kap. 3 § i de sakkunnigas förslag. Om parterna inte kan enas om ersättningen, bör som f. n. gäller en värderingsman kopplas in. Eftersom ersättningen inte alltid kommer att gälla obetydliga belopp, bör som vissa remissinslanser framhållit värderingsmannens uppgift inte vara att slutligt avgöra tvisten. Hans uppgift bör vara att söka förlika parterna. En bestämmelse härom har tagits in i paragrafens tredje stycke. Kan värderingsmannen inte ena parterna får ersättningsfrågan prövas av domstol.

22 § motsvarar 51 § första stycket renbeteslagen och 3 kap. 5 § i de sakkunnigas förslag.

Slutligen bör såvitt avser frågan om rätten till skogsfång anmärkas att bestämmelserna i 48 och 49 §§, 51 § andra och tredje styckena samt 52—54 §§ renbeteslagen på förslag av de sakkunniga har utmönstrats. Bestämmelserna kan numera undvaras.

23 och 24 §§

Paragraferna, som behandlar flyttningsvägar för renarna, motsvarar 21 § och 23 § första punkten renbeteslagen samt 3 kap. 7 § och 8 § andra och tredje punkterna i de sakkunnigas förslag.

Del har inte ansetts nödvändigt att som de sakkunniga föreslagit närmare ange vilka sakägare lantbruksnämnden skall höra i ärende om flyttningens vägs sträckning eller på vilket sätt vägens sträckning för framtiden skall dokumenteras. Anmärkas bör att flyttningens vägs sträckning kan förändras även i samband med att renskötselrätten upphävs eller inskränks med stöd av 26 § eller annan särskild lagstiftning.

SSR har bl. a. hävdad att samerna måste garanteras rätt till domstolsprövning i frågor som har samband med renflyttning. Enligt min mening bör fråga om flyttningens vägs sträckning liksom f. n. avgöras av administrativ myndighet, numera lämpligen lantbruksnämnden. I frågor om intrång i renskötselrätten, dvs. även i rätten att flytta med renar mellan olika betesområden, står det samebyn fritt att väcka talan mot den som t. ex. avstängt flyttningens väg eller nedsatt dess framkomlighet. Sådan talan kan gå ut på att återställa vad som rubbats och att ersätta skadan.

25 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om samernas rätt till jakt och fiske, motsvarar 55 § renbeteslagen och 3 kap. 1 § i de sakkunnigas förslag.

Enligt 55 § renbeteslagen har samerna rätt att på utmark jaga och fiska inte bara på områden där de får vistas året runt utan också på andra områden inom lappmarkerna under den tid de har rätt att uppehålla sig där. Jakt- och fiskerätten är inte begränsad till den egna byns område. Av naturliga skäl jagar och fiskar majoriteten av lappbymedlemmarna enbart inom den egna byns område. Det har framkommit att samerna själva uppfattar det som en överträdelse av en traditionell samsjädning när samer jagar eller fiskar på en främmande lappbys område. På förslag av de sakkunniga, vilket tillstyrkts av remissinstanserna, har jakt- och fiskerätten i huvudsak begränsats till den egna byns betesområde.

Som framgår av andra stycket har undantag från huvudregeln i första stycket gjorts för det fall same för renskiljning eller liknande tillfälligt ändamål uppehåller sig inom annan samebys betesområde. På begäran av SSR har vidare — med 14 § lagen (1938:274) om rätt till jakt som före-

bild — tagits upp en bestämmelse om rätt för samer i en by att under vissa förutsättningar jaga rovdjur på mark där jakträtten är förbehållen samer i annan by.

Det har ansetts onödigt att som de sakkunniga föreslagit särskilt ange att samerna är underkastade vanliga inskränkningar i fråga om nyttjande av jakt och fiske, dvs. att bestämmelser om fridlysning, förbudstider, fångstsätt o. d. gäller även för same.

Renskötselrättens upphörande i vissa fall m. m.

Detta avsnitt innehåller bestämmelserna om upphävande av rätt till renskötsel, om förbud mot ändrad markanvändning och om upplåtelser. Bestämmelserna har motsvarighet i 2 § 3, 3 § 3 samt 5 och 56 §§ renbeteslagen. I de sakkunnigas förslag finns motsvarande regler i 1 kap. 5 och 6 §§ och 3 kap. 11—13 §§. Beträffande motiven för de föreslagna bestämmelserna kan jag i huvudsak hänvisa till den allmänna motiveringen (avsnitt 11.3). På förslag av de sakkunniga har någon motsvarighet inte medtagits till de särskilda bestämmelser i renbeteslagen som möjliggör inskränkningar i renskötselrätten där så fordras för att tillgodose bl. a. den jordbrukande befolkningens intressen (2 § 3 och 3 § 3). Avsikten är att även sådana fall skall bedömas enligt bestämmelserna i 26—30 §§.

26 §

I paragrafens första och andra stycken anges de materiella förutsättningarna för upphävande av renskötselrätt. De överväganden som ligger till grund för bestämmelserna redovisas i den allmänna motiveringen.

I tredje stycket klargörs att ett upphävande av rätten till renskötsel inte behöver vara totalt. Det kan begränsas till att avse viss tid eller vissa i renskötselrätten ingående befogenheter. Så tillämpas gällande bestämmelser om undantagande av mark från renskötsel. Sålunda förordnade Kungl. Maj:t i beslut den 11 juni 1964 angående linbana m. m. inom Abisko nationalpark att samerna skall ha rätt att utnyttja det undantagna området i den omfattning vederbörande myndighet finner att så kan ske utan olägenhet med hänsyn till syftet med företaget. Av naturliga skäl avser upphävande av rätt till renskötsel i allmänhet all framtid. Om det med renskötseln konkurrerande intresset emellertid kan förutses bli tidsbegränsat, bör upphävandet begränsas till samma tid, varefter området åter får användas för renskötsel.

27 §

Enligt paragrafen ankommer det på Kungl. Maj:t att pröva fråga om upphävande av renskötselrätt. Självfallet skall tillses, att upphävandet inte

omfattar större område än som behövs för att tillgodose det intresse för vilket renskötselintresset nödgas vika och att vid områdets lokalisering och utformning all nödvändig hänsyn tas till renskötscens intressen.

Paragrafen innehåller vidare en bestämmelse om skadeförebyggande åtgärder. Fastän renbeteslagen inte innehåller några bestämmelser härom, är det inte ovanligt att Kungl. Maj:t som villkor för undantagande föreskriver att skadeförebyggande åtgärder skall utföras, t. ex. att stängsel skall uppföras omkring området. Den verksamhet som föranleder ett upphävande är i allmänhet av sådant slag att renarna bör hindras från att ströva in i området. Att ålägga renägarna att bevaka renarna blir i regel alltför betungande för dem. I så fall bör det lämpligen ankomma på den i vars intresse upphävandet sker att hålla stängsel. Även andra åtgärder, t. ex. anordnande av nya flyllningsvägar, kan visa sig lämpliga för att minska uppkommande olägenheter för renskötscen.

28 och 29 §§

I den allmänna motiveringen har föreslagits att expropriationslagens ersättningsregler och dess regler om expropriationsförfarandet skall gälla i fråga om upphävande av renskötselrätt. De regler i expropriationslagen som avses få motsvarande tillämpning är de som avser det fall att en bestående särskild rätt till fastighet exproprieras självständigt, dvs. utan samband med att fastigheten avstås eller att nyttjanderätt eller servitut stiftas till fastigheten (s. k. självständig rättighetsexpropriation).

Vidare bör expropriationslagens regler om ansökan om expropriation, expropriationsersättning och dess fastställande, förhandstillträde och rättegångskostnader få tillämpning i nu avsedda fall. Vad som föreskrivs i expropriationslagen om den exproprierande skall självfallet gälla den för vars räkning upphävandet sker. Så t. ex. ankommer det på denne att inom viss tid som bestämts av Kungl. Maj:t i upphävandebeslutet anhängiggöra ersättningstalan vid expropriationsdomstolen. Erinras bör i detta sammanhang att inom justitiedepartementet f. n. pågår arbete med att avskaffa expropriationsdomstolarna och ersätta dem med fastighetsdomstolarna fr. o. m. den 1 januari 1972.

Det bör framhållas att en förutsättning för att renskötselrätten skall kunna upphävas i visst område är, att det med renskötscen konkurrerande företaget disponerar all den mark som behövs för ändamålet. Upphävandet i och för sig innebär inte tillskapande av sådan dispositionsrätt utan medför endast att renskötselrätten upphör eller inskränks inom området. Om det företag för vars räkning ett upphävande ifrågasätts skall utföras av annan än markområdets ägare, måste det således visas att markägaren genom upplåtelse av nyttjanderätt eller servitut medgivit företagaren att använda området för det avsedda ändamålet.

I fråga om ersättningens omfattning vill jag anföra följande. Liksom

gäller i fråga om expropriationsersättning är principen att gottgörelsen skall vara varken mer eller mindre än fullgod. Att rätt värdera bortfall av renbete och intrång i renskötselrätten är dock svårt. Oftast blir beräkningen schematisk och grundar sig på en skälighetsbedömning. Vissa värderingsmetoder håller emellertid på att utvecklas. Enligt en metod som har tillämpats av Svappavaarautredningen (Stencil Jo 12.12.1968) kan skador som på grund av bortfall av bete m. m. åsamkas rennärningen uppdelas i

1. betesskador med omedelbar effekt, varmed avses sådant betesbortfall som vid rationell drift får en minskning av renstammen till följd,

2. betesskador med icke känd effekt, varmed avses sådant bortfall av bete som i nu använd driftsform inte får till följd en minskning av renstocken men som vid annan driftsform kan få viss effekt,

3. intrång, övergående eller bestående, varmed avses att produktionen blir fördyrad.

Svappavaarautredningen påpekar att en renhjords storlek i princip bestäms av det betesområde som har den mest begränsade betestillgången i förhållande till sin normala användning och djurens näringsbehov under en viss årstid. I regel är vinterbetesområdet det begränsande säsongbetet. Inom detta område fås alltså i allmänhet en skada med omedelbar effekt och skadan faller under nyss nämnda skadetyper 1. Enligt utredningen bör bortfall av renbete värderas som ett avkastningsvärde genom att betet värderas såväl före som efter bortfallet och skillnaden mellan dessa värden tas. Värdet blir ett marginalvärde.

Jag är inte beredd att ta ställning till huruvida en sådan metod är rättvisande. Enligt uppgift har metoden med vissa modifikationer tillämpats av Övre Norrbygdens vattendomstol i ett vattenmål angående dämningsskada på renbetesmark. I målet har ändring sökts i vattenöverdomstolen.

Ersättning bör givetvis utgå också för skada eller olägenhet som drabbar samernas jakt eller fiske med anledning av renskötselrättens upphävande.

Upphävs renskötselrätten med stöd av 26 § andra stycket departementsförslaget i ett visst markområde som väsentligen saknar betydelse för renskötelsen, kommer frågan om ersättnings omfattning i ett särskilt läge. Det innebär att marken i fråga i princip saknar värde från renskötelsynpunkt och någon större skade- eller intrångsersättning kan alltså inte komma i fråga. Gör samebyn anspråk på ersättning och kan överenskommelse inte träffas om ersättnings storlek, torde domstolens prövning utmynna i ett skälighetsavgörande.

30 §

Paragrafen, som svarar mot 1 kap. 6 § i de sakkunnigas förslag, innehåller de bestämmelser om förbud mot ändrad markanvändning som jag behandlat i den allmänna motiveringen. Förbudsregeln har försetts med åt-

skilliga begränsningar. Den gäller enligt paragrafens första stycke endast mark där renskötsel får bedrivas hela året. Den gäller endast mark där renskötsel faktiskt idkas. Har Kungl. Maj:t förordnat om upphävande av renskötselrätt i visst område enligt 26 §, gäller givetvis inte förbudsregeln. Inte heller avser bestämmelsen ändrad markanvändning som medför mindre väsentliga olägenheter för renägarna. Enligt paragrafens andra stycke slutligen gäller förbudsregeln inte inom område med fastställd statsplan eller byggnadsplan och hindrar inte heller att mark används för företag vars tillåtlighet prövats i särskild ordning. Därmed avses sådan lagstiftning som vattenlagen (1918:523), gruvlagen (1938:314) och lagen (1943:431) om allmänna vägar.

31 §

Paragrafens första stycke motsvarar 56 § första stycket renbeteslagen och 3 kap. 11 § i de sakkunnigas förslag. Som föreslagits i den allmänna motiveringen får sameby eller dess medlemmar, på motsvarande sätt som f. n. gäller såvitt avser lapp, inte upplåta rättighet som omfattas av renskötselrätten.

I paragrafens andra stycke görs ett avsteg från denna princip. Sameby ges rätt att åt medlemmar som lämnar de nya samebyarna upplåta rätt att avgiftsfritt jaga och fiska på motsvarande sätt som enligt 25 § första stycket gäller för byns medlemmar, dock att sådan upplåtelse begränsats till jakt och fiske för husbehov.

32—34 §§

I dessa paragrafer finns de regler om nyttjanderättsupplåtelse på kronans marker ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som föreslagits i den allmänna motiveringen (11.3).

Paragraferna ersätter 56 § andra—fjärde och sjunde styckena renbeteslagen och 3 kap. 12 § och 13 § första och andra styckena i de sakkunnigas förslag.

Som exempel på fall när det kan vara befogat att enligt 34 § första stycket första punkten göra undantag från principen att upplåtelse skall ske mot avgift kan nämnas upplåtelse av fiskerätt åt vissa samer som inte tillhör den renskötande befolkningsgruppen men som är beroende av fisket inom renskötselområdet för sin försörjning, de s. k. fiskesamerna. Avgiftsfri upplåtelse kan även någon gång vara befogad, när det är fråga om något allmännyttigt ändamål, speciellt om dess tillgodoseende också ligger i den berörda samebyns intresse. Vid bedömningen av om sådana särskilda skäl föreligger eller inte bör stor hänsyn tas till samebyns uppfattning härom.

Samebys förvaltning m. m.*Allmänna bestämmelser*

I detta avsnitt om samebys förvaltning m. m. har förts samman huvuddelen av de bestämmelser som fordras för att reglera sambyns ställning som juridisk person och medlemmarnas interna förhållanden. Regleringen av förhållandena mellan samerna i en sameby inbördes föreslås som framgått av den allmänna motiveringen ske i huvudsak enligt de principer som ligger till grund för lagen om ekonomiska föreningar.

35 §

Paragrafen reglerar samebyns befogenhet att föreskriva begränsning av medlemmarnas reninnehav e. d. Den har närmast motsvarighet i 1 § 3, 11 § 1 och 39 § renbeteslagen. I de sakkunnigas förslag finns motsvarande bestämmelse i 2 kap. 3 § andra stycket.

Enligt de regler som föreslås i 15 § departementsförslaget ankommer det på lantbruksnämnden att fastställa det högsta sammanlagda renantalet för varje sameby. Begränsningen av den enskilde samens reninnehav regleras enligt gällande ordning delvis i renbeteslagen, delvis genom myndighets beslut. Den enskilde samens reninnehav maximeras sålunda i 1 § 3 renbeteslagen. Utan länsstyrelsens tillstånd får innehavet inte överskrida 600 renar eller för gift same 800. Härtill får dock läggas visst antal för varje annan hushållsmedlem. Vidare ges i 39 § renbeteslagen detaljerade regler enligt vilka länsstyrelsen har att vidta åtgärder för renantalets minskning, om detta befinnes vara så stort att svårigheter uppkommer för renskötselns ändamålsenliga drivande.

I första stycket ges, i enlighet med vad jag föreslagit i den allmänna motiveringen (11.2), samebyn befogenhet att själv föreskriva de begränsningar av medlemmarnas reninnehav som behövs för att hindra att det för byn fastställda renantalet överskrids eller för att eljest främja medlemmarnas renskötsel. Vilken typ av begränsningar som bör väljas får byn själv avgöra. Som exempel på möjliga restriktioner kan nämnas föreskrift om viss ålders- eller könsfördelning i medlemmarnas renhjordar. Genom exempelvis begränsning av det tillåtna antalet vuxna handjur stimuleras en övergång till ökad kalvslakt och behovet av vinterbete minskas.

Bestämmelsen om rätt för byn att maximera de renskötande medlemmarnas renantal ger inte svar på frågan om det tillåtna antalet alltid skall sättas lika för alla renskötande medlemmar i byn eller om hänsyn får tas till rådande olikheter i innehavet. Från vissa synpunkter borde väl svaret bli att ingen åtskillnad skall göras mellan medlemmarna. Rätten att utnyttja betesmarkerna är gemensam för dem alla och ingen av dem har bättre rätt än de andra. En begränsning av utnyttjandet i form av renantalets maximering borde då drabba alla lika. Emellertid kan man inte bort-

se från att en betydande olikhet i reninnehavet alltid har förekommit. Här-till kommer, att det från näringsekonomisk synpunkt alls inte är önskvärt att hålla renantalet per näringsidkare lågt utan att det i stället är nödvän-digt att i viss omfattning koncentrera reninnehavet, om rennäringen skall kunna erbjuda nöjaktigt försörjningsunderlag. Hinder bör alltså inte före-ligga för samebyarna att beakta rådande skiljaktigheter i reninnehavet, t. ex. så att den som innehar en större renhjord tillåts att tills vidare eller för viss tid disponera en däremot svarande högre andel av byns samman-lagda renantal.

Som de sakkunniga påpekat torde dessutom ett visst lagstadgat skydd behövas för redan etablerade renskötsel-företagare så att inte deras ställ-ning skall te sig alltför osäker och beroende av majoritetsförhållanden på bystämman. I andra stycket i lagrummel har därför tagits in en bestäm-melse av innebörd att renskötande medlems fortsatta verksamhet inom byn inte får omöjliggöras eller väsentligt försvåras till följd av sådan be-gränsning av reninnehavet som byn skall kunna besluta om.

36 §

Denna paragraf, som har motsvarighet i 2 kap. 3 § tredje stycket i de sakkunnigas förslag, innehåller bestämmelser om skötesrenar. Den väsent-liga nyheten i jämförelse med motsvarande bestämmelser i 14 och 15 §§ renbeteslagen är att några restriktioner för innehav av skötesrenar inte ta-gits in i lagen och inte heller kan föreskrivas av myndighet. I stället bör som framhållits i den allmänna motiveringen samebyn ha frihet att själv bestämma om sådana renar skall få hållas på byns betesmarker.

Av skäl som anförts i den allmänna motiveringen föreskrivs vidare att fråga om skötesrenar avgörs efter samråd med lantbruksnämnden.

37 §

I paragrafen, som motsvarar 2 kap. 2 § tredje och fjärde styckena i de sakkunnigas förslag, anges i första stycket att samebyns befogenheter i fråga om renskötelsen inte omfattar slakt eller försäljning av vid slakt ut-vunna produkter. Endast om medlem medger det, får byn ombesörja dessa åtgärder.

I paragrafens andra stycke ges regler om i vad mån renmärkningen skall ombesörjas av samebyn eller renägarna själva. Även om mycket talar för att renmärkningen alltid bör ske i samebyns regi, har på förslag av de sak-kunniga, vilket förslag tillstyrkts av SSR, föreskrivits dels att samebyn skall ha möjlighet att helt överlämna märkningen till ägarna, dels att en renägare som önskar det skall vara berättigad att själv märka sina renar även i de fall då samebyn i princip har hand om märkningen.

Stadgar m. m.

38 §

I paragrafen har bestämmelserna om samebys stadgar tagits upp i enlighet med de sakkunnigas förslag i 2 kap. 7 §.

Bestämmelserna om innehållet i samebys stadgar överensstämmer i huvudsak med vad som gäller för ekonomiska föreningar (6 § lagen om ekonomiska föreningar). Föreskrift om ändamålet med verksamheten och om verksamhetens art har dock ansetts överflödig, eftersom dessa frågor regleras direkt i lagen. I stället för vad 6 § lagen om ekonomiska föreningar (punkterna 4 och 5) innehåller om insatser och avgifter ges beträffande sameby i punkterna 7 och 8 vissa föreskrifter om tid för inbetalning av förskott och för slutreglering av de renskötande medlemmarnas fordringar och skulder på grund av verksamheten under föregående räkenskapsår (jfr specialmotiveringen till 44 § i departementsförslaget). Enligt lagen om ekonomiska föreningar (6 § punkt 10) skall en ekonomisk förenings stadgar ange de grunder enligt vilka skall förfogas över uppkommen vinst och på vad sätt vid föreningens upplösning skall förfaras med föreningens behållna tillgångar. Någon motsvarighet härtill föreslås inte beträffande samebyarna. En samebys inkomster och utgifter skall i princip utjämnas för varje år och utdelningsbar vinst uppkommer därför inte. Inte heller bör man räkna med att en sameby upplöses, i varje fall inte på det sätt som kan ske med en förening eller ett bolag. Även om en samebys verksamhet skulle i huvudsak upphöra till följd av att medlemmarna slutar att bedriva renskötsel, bör byn nämligen finnas kvar för att göra det möjligt för andra renskötselberättigade att driva rennärning inom byns betesområde, eventuellt efter sammanslagning med annan sameby.

Utan motsvarighet i 6 § lagen om ekonomiska föreningar upptar punkt 9 en föreskrift om att samebys stadgar skall ange vilka fonder byn skall ha, deras ändamål samt hur avsättning till dem skall ske. Det är i hög grad önskvärt att en fondbildning sker för att stärka samebyarnas ställning utåt och inåt men av olika skäl är det inte lämpligt att införa tvingande bestämmelser om fondbildning. De regler om fondavsättning och ianspråktagande av tillgängliga medel som behövs förutsätts i stället bli införda i samebyarnas stadgar. Några allmängiltiga anvisningar till ledning för stadgarnas utformning på denna punkt kan inte lämnas. Förhållandena i de olika byarna är alltför växlande. I ett förslag till normalstadgar för sameby som utarbetats av de sakkunniga har emellertid tagits in ett exempel på regler om fondbildning som torde kunna passa flertalet samebyar. Enligt detta förslag skall by ha två fonder, en för investeringar och en för kostnadsutjämnning mellan goda och dåliga renår. Fondens inkomster utgörs enligt förslaget av viss andel dels av byns intäkter genom försäljning av omärkta renar, dels av de intrångsersättningar och avgifter för nyttjanderättsupplåtelser som inflyter till byn och som inte skall disponeras på an-

nat sätt. Fondavsättningen föreslås upphöra, då fond nått viss storlek räknat i förhållande till det högsta tillåtna renantalet i byn. Beslut om fondmedlens användande för de i stadgarna angivna ändamålen avses skola fattas av bystämman, dvs. av de renskötande medlemmarna med rösträtten graderad efter reninnehavet. Slutligen innehåller förslaget till normalstadgar en uttrycklig föreskrift om att medlem som lämnar byn eller som eljest upphör med renskötseln inte skall vara berättigad att få ut någon del av de i fonderna innestående medlen eller av byns övriga tillgångar. För att trygga den framtida renskötseln i byn är det enligt de sakkunniga angeläget att byns ekonomiska ställning inte försvagas i samband med generationsskiften bland näringsutövarna och andra överlåtelse av renskötselföretagen. Det bör understrykas att de sakkunnigas förslag till normalstadgar inte är annat än en rekommendation. Det står byarna fritt att i stadgarna införa exempelvis bestämmelser om rätt för avgående renskötande medlemmar att helt eller delvis få ut sina andelar i byns fonder.

Enligt punkt 10 skall stadgarna innehålla de närmare föreskrifter om renskötseln som anses erforderliga. Härmed åsyftas bl. a. att möjliggöra, att i stadgarna intages bestämmelser om uppdelning av byns betesområde mellan skilda grupper av byns renskötande medlemmar.

39 §

Första stycket, som motsvarar 2 kap. 4 § första stycket och i viss del 2 kap. 7 § andra stycket i de sakkunnigas förslag, anger att sameby och dess stadgar skall registreras hos länsstyrelsen i det län där byns styrelse enligt stadgarna har sitt säte. Av 90 § följer att denna regel inte är helt utan undantag. Enligt 90 § fullgörs länsstyrelses åligganden enligt den nu föreslagna lagsliftningen i vissa fall av länsstyrelsen i annat län. Som exempel kan nämnas att Idre lappby som har säte i Kopparbergs län, liksom nu är fallet, kommer att sortera under de regionala rennäringsmyndigheterna i Jämtlands län och följaktligen också skall registreras hos länsstyrelsen i detta län.

Registreringen bör omfatta en fortlöpande inskrivning av de uppgifter som behövs för att tredje man skall kunna inhämta besked om vem som äger företräda byn och om andra viktigare data rörande denna. Närmare föreskrifter om sättet för samebyregistrets förande bör länsstyrelserna få meddela.

Bestämmelserna om registrering av stadgarna innebär, liksom motsvarande föreskrift i lagen om ekonomiska föreningar (100 § första stycket), att länsstyrelsen inte självant skall ingå i bedömning av stadgarnas lämplighet utan bara har att pröva att de tillkommit i föreskriven ordning och att innehållet är lagligt. Om besvär anförs över ett beslut i stadgefrågan, blir länsstyrelsen emellertid, enligt de i 98 § föreslagna besvärsgrunderna, behörig att också pröva om beslutet kränker medlems enskilda rätt.

Enligt tredje stycket gäller första och andra styckena även beslut om ändring av stadgarna.

Ekonomiska förhållanden

40 §

I denna och följande paragrafer finns bestämmelser om samebys ekonomiska förhållanden.

40 §, som motsvarar 2 kap. 8 § i de sakkunnigas förslag, innehåller huvudregeln för fördelningen av samebys kostnader för renskötseln. Huvudregeln är att kostnaderna fördelas mellan alla renskötande medlemmar i förhållande till deras reninnehav. Att renlängden i princip utgör grundvalen för beräkningen av reninnehavet framgår av 69 §.

I andra stycket finns ett undantag från huvudregeln i första stycket. Sameby kan besluta — dock ej med retroaktiv verkan — att sådana utgifter för renskötseln som inte avser medlemmarnas samtliga renar skall fördelas endast mellan de renägare vilkas djur föranlett utgifterna efter antalet sådana renar. Den subsidiära fördelningsregeln är främst avsedd för det fall att medlemmarnas renar är uppdelade på två eller flera grupper som under hela året eller åtminstone under vissa årstider hålls avskilda från varandra. De kostnader för bevakning, utfodring, driftsanläggningar e. d. som avser de olika grupperna skall i så fall kunna redovisas och fördelas för sig. Gemensamma kostnader för renarnas skötsel och vidare exempelvis byns administrationskostnader avses däremot alltid bli fördelade enligt huvudregeln i första stycket. Även vid fördelningen mellan renägare av separata utgifter bör renlängden normalt kunna användas. Skulle så inte vara fallet, får en uppskattning göras av antalet renar som ingått i varje grupp för vilken särskilda fördelningsregler gäller.

41 §

Denna paragraf innehåller bestämmelsen om förutvarande eller nytillkommande renskötares ansvar för kostnader för renskötseln (jfr 2 kap. 8 § fjärde stycket i de sakkunnigas förslag).

42 och 43 §§

Paragraferna, som motsvarar 2 kap. 9 och 10 §§ i de sakkunnigas förslag, innehåller bestämmelser om skyldighet att förskottera medel för renskötseln och om utdebitering av sådana medel.

I 44 § departementsförslaget ges bestämmelser om den slutliga fördelningen av kostnaderna för renskötseln. Bestämmelserna bygger på principen att samebys inkomster och utgifter under ett visst räkenskapsår skall

balansera varandra. Det innebär att den vinst eller förlust som under året uppkommer i renskötseln inte stannar hos byn utan överförs till de enskilda medlemmarna. I avvaktan på att den slutliga kostnadsfördelningen kommer till stånd behövs emellertid regler om skyldighet för renskötande medlem att efter vissa normer förskottera kostnader som uppkommer under löpande redovisningsår.

De belopp som förskottsvis utdebiteras av medlem bör så nära som möjligt överensstämma med vad han enligt slutredovisningen blir skyldig att erlägga till byn. I andra stycket föreskrivs därför att utdebitering skall göras med hänsyn inte bara till reninnehavet utan också till omfattningen av det arbete som medlemmen och hans husfolk kan antas komma att utföra för byn under räkenskapsåret. Ersättning för sådant arbete skall nämligen gottskrivas honom vid den slutliga kostnadsfördelningen.

Som en följd av försummelse att erlägga förskottsskuld föreslås i 58 § andra stycket att den försumlige skall vara förlustig sin rösträtt intill dess förskott inbetalats.

Enligt 43 § åligger det styrelsen att infordra förskott som behövs för att samebyn ständigt skall ha tillgång till likvida medel. Försummas det, inträder enligt paragrafens andra stycke betalningsskyldighet för styrelseledamöterna. För att ytterligare tillgodose eventuella borgenärs intresse av att förskott infordras utan dröjsmål har på förslag av de sakkunniga — efter förebild i 25 § lagen om gemensamhetsanläggningar — länsstyrelsen givits befogenhet att i uppenbara fall förordna syssloman att debitera och uttaga erforderligt belopp.

44 §

Paragrafen tar upp reglerna om den slutliga fördelningen av samebys kostnader för renskötseln. Paragrafen motsvarar 2 kap. 11 § första stycket i de sakkunnigas lagförslag.

Som nyss nämnts bygger förslaget på principen att samebys inkomster och utgifter under ett visst räkenskapsår skall balansera varandra. Den vinst eller förlust som uppkommer under året överförs alltså på de enskilda medlemmarna. Första stycket har utformats i enlighet härmed. Som de sakkunniga framhållit bör principen om årlig balansering göra det möjligt att förenkla det kontrollsystem som finns föreskrivet t. ex. i fråga om ekonomiska föreningar.

Andra stycket anger på vilket sätt och enligt vilka grunder den slutliga kostnadsfördelningen sker. Andra stycket behandlar också den i praktiken betydelsefulla frågan om fastställande av värdet på det arbete som de renskötande medlemmarna presterar för samebys räkning. Det föreskrivs att samebyn i förväg skall bestämma värdet på detta arbete. Detta värde har betydelse inte bara för den slutliga kostnadsfördelningen utan även för styrelsens utdebitering av förskottsmedel (42 §).

45 §

På förslag av de sakkunniga (2 kap. 12 § andra stycket) och efter förebild i 26 § lagen om vissa gemensamhetsanläggningar har i paragrafen tagits upp bestämmelser om subsidiärt solidariskt ansvar de renskötande medlemmarna emellan för uttaxerade bidrag.

Det har inte ansetts lämpligt att som de sakkunniga föreslagit medge sameby retentionsrätt i renar som tillhör den som ej betalar förskott eller slutlikvid.

46 §

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 13 § i de sakkunnigas förslag, innehåller regler om samebys befogenhet att uppta lån.

På förslag av de sakkunniga föreskrivs vissa restriktioner i rätten att uppta annat än helt kortfristiga lån, dvs. lån som avses bli avvecklade senast under räkenskapsåret närmast efter det år då lånet tagits upp. Sådana kortfristiga lån kan behöva tas upp för att tillgodose byns behov av rörelsekapital i avvaktan på att utdebiterade förskott inbetalas. Sådana lån bör styrelsen kunna ta upp efter bemyndigande av bystämman.

Vad angår långfristigare lån föreskrivs vissa restriktioner i syfte att i möjligaste mån hindra en olämplig belastning av den framtida rennäringen i byn. Sålunda föreskrivs dels att amorteringsplan för lånets återbetalning skall ha antagits av bystämman, dels att lånets löptid skall vara på visst sätt maximerad, dels att beslut om lån av sådant slag måste fattas av bystämman med viss kvalificerad majoritet. Reglerna om amorteringsplan och om maximering av lånets löptid syftar till att möjliggöra en realistisk bedömning av den extra belastning som under amorteringstiden kommer att läggas på envar av de renskötande medlemmarna. Maximitiden föreslås till tio år eller den längre tid, för vilken statlig kreditgaranti beviljats. Den längre tiden för garantilånen har ansetts motiverad genom den objektiva prövning av projektens lönsamhet som avses ske i dessa fall. Att beslutet bör fattas av bystämman, dvs. av de renskötande medlemmarna med rösträtten graderad efter reninnehavet, är en naturlig konsekvens av att det är dessa medlemmar som har att ytterst ansvara för lånets återbetalning.

Skälet till att en kvalificerad majoritet om två tredjedelar av det på stämman företrädde röstetalet, som tillika representerar mer än hälften av byns renskötande medlemmar, krävs är att beslutet kan röra stora ekonomiska värden och alltså inte bör gälla, om inte en stark opinion bland de för samebys ekonomi ansvariga medlemmarna står bakom beslutet.

47 §

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 14 § i de sakkunnigas förslag, innehåller vissa regler om hur intrångsersättningar och avgifter för vissa nyttjanderättsupplåtelser som tillfaller samebyn skall disponeras.

Samebyns inkomster består bl. a. av förskott som infordras av de renskötande medlemmarna och av försäljning av omärkta renar (se 84 §). Andra inkomstposter, som ibland kan uppgå till betydande belopp, kan vara upplåtelseavgifter enligt 34 § första stycket eller skadeersättningar som enligt 28 §, 34 § andra stycket eller med stöd av annan lagstiftning tillfaller samebyn. Bestämmelsen i paragrafens första stycke innebär att det står byn fritt att använda sådana medel till att minska det löpande årets renskötselkostnader eller till att fondera medlen exempelvis för framtida investeringar eller utjämnande av kommande års skötselkostnader.

Ersättningen kommer således i första hand de renskötande medlemmarna till godo. Ersättningen kan emellertid till viss del belöpa på rättigheter som tillkommer även andra bymedlemmar än de renskötande t. ex. fiske. Att införa regler om en särskild fördelning av ersättningsbelopp som belöper på sådana rättigheter är dock knappast motiverat. Ersättningsens primära ändamål är nämligen att utgöra ett stöd för renskötelsen. För övrigt får de icke renskötande medlemmarna så stor nytta av samebyns verksamhet, som ju helt finansieras genom uttaxering efter reninnehavet, att det inte kan anses oskäligt att byn får uppbära ersättningen i dess helhet. Emellertid kan det i något fall — t. ex. därför att en väsentlig del av ersättningen belöper på skadat fiske — te sig obilligt att ersättningen helt används till förmån för renskötelsen. För att komma till rätta med sådana fall föreslås i andra stycket en föreskrift om att byn, när den beslutar om medlens användande, kan gottgöra icke renskötande medlem i byn för skada eller olägenhet, som särskilt drabbat denne. Härigenom och genom möjligheten att överklaga bystämmas beslut om medlens användande ges tillräcklig garanti för att de icke renskötande medlemmarnas inressen blir tillgodosedda.

Styrelse

48—54 §§

Bestämmelserna i dessa paragrafer om samebys styrelse bygger på reglerna i 21—44 §§ lagen om ekonomiska föreningar om styrelse, firmateckning och styrelses årsredovisning. En betydande förenkling särskilt såvitt avser årsredovisningen har dock ansetts möjlig, med hänsyn till att reglerna om samebys utgifter och deras fördelning bygger på principen om årlig utgiftstäckning genom utdebitering på de renskötande medlemmarna.

Föreskriften i 51 § om förordnande av syssloman i sameby som saknar styrelse är utformad efter förebild av 33 § lagen om vissa gemensamhetsanläggningar.

53 § är avsedd att uttömmande reglera samebys bokföringsskyldighet. Bokföringslagen är således inte tillämplig. Den i paragrafen föreskrivna förvaltningsberättelsen bör vara tämligen utförlig, så att det blir möjligt för medlemmarna att själva bedöma byns ekonomiska ställning och sättet för styrelsens handhavande av renskötseln. Jag vill i anslutning till 53 § 2 särskilt framhålla betydelsen av att antalet arbetstimmar noga redovisas. Förvaltningsberättelsen skall enligt 61 § andra stycket hållas tillgänglig för medlemmarna under minst tio dagar före den stämma då den skall framläggas för godkännande.

Revision

55—57 §§

Även bestämmelserna om revision har förenklats jämfört med lagen om ekonomiska föreningar (45—51 §§). Så t. ex. har särskilda regler om revisors kompetens och om jäv ansetts onödiga. Utan särskilt stadgande torde det vara klart att samma person inte samtidigt kan vara både styrelseledamot och revisor.

Om revisor avgår, entledigas eller avlider och suppleant inte finns, måste givetvis föranstaltas om val av ny revisor. Självfallet skall styrelsen ge revisor tillgång till samebyns räkenskaper och andra handlingar.

Föreskriften i 55 § andra stycket om rätt för medlem att få del av samebys böcker, räkenskaper och andra handlingar har förebild i 30 § andra stycket lagen om vissa gemensamhetsanläggningar.

Bystämma m. m.

58 §

Bestämmelserna i denna paragraf överensstämmer i sak med innehållet i 27 § lagen om vissa gemensamhetsanläggningar.

59 §

Paragrafen innehåller rösträtsregler.

De sakkunniga

Samebys huvudsakliga arbetsuppgifter blir att handha renskötseln inom byns betesområde och att gentemot utomstående svara för de förpliktelser och bevaka de rättigheter som sammanhänger med renskötseln. Samebys ekonomiska verksamhet föreslås bli begränsad till renskötseln. Avsikten är att de renskötande medlemmarna skall svara för samtliga kostnader för byns verksamhet i förhållande till reninnehavet. Det är därför naturligt att de renskötande medlemmarna ges bestämmanderätt i flertalet av de frågor som skall behandlas på en samebys stämma. Detta gäller i första hand sådana frågor där stämmans beslut inverkar på storleken av det belopp som måste utdebiteras bland de renskötande medlemmarna eller på kostnadernas

fördelning mellan dem. Även många andra frågor, såsom val av styrelse eller begränsning av medlemmarnas reninnehav, är av sådan vikt för renskötelsen i byn att deras prövning bör förbehållas de renskötande medlemmarna. Över huvud taget torde det bli ganska få av de på en samebys stämma förekommande frågorna som varken rör renskötelsen eller inverkar på byns ekonomi. Som huvudregel bör därför gälla, att rösträtt tillkommer endast de renskötande medlemmarna. Övriga medlemmar bör dock inte ställas utan varje möjlighet att påverka samebys handlande. I första hand bör de icke renskötande medlemmarna få göra sig gällande såvitt avser kontrollen över byns skötsel, dvs. vid tillsättande av revisorer och vid behandling av frågor rörande ansvarsfrihet för styrelsens ledamöter. De sakkunniga föreslår därför att i dessa frågor rösträtt skall tillkomma samebyns samtliga myndiga medlemmar.

Enligt de sakkunnigas uppfattning bör de icke renskötande medlemmarnas intressen i än högre grad tillgodoses såvitt avser ärenden som angår ändring av samebys stadgar. Dessa ärenden är enligt de sakkunniga av sådan vikt för alla medlemskategorier att det är motiverat att för dessa ärenden införa särskilda omröstningsregler, avsedda att garantera att ingen medlemsgrupps intressen lämnas obeaktade. De sakkunniga föreslår därför en bestämmelse av innehåll att beslut om ändring av stadgarna ej blir giltigt, om det inte biträds både av flertalet av byns myndiga medlemmar och av renskötande medlemmar som kan antagas vara representativa för den i byn bedrivna renskötelsen. Majoritet fordras sålunda både efter medlemsantal och efter reninnehav. Vid röstningen efter huvudtal bör enkel majoritet krävas bland samtliga myndiga medlemmar. Frånvarande medlem skall därför räknas som nejrostande. I fråga om röstning efter reninnehav bör i stället fordras två tredjedels majoritet av det på stämman företrädde röstet.

I de fall då avgörandet inte är förbehållet de renskötande medlemmarna bör rösträtten i princip vara fördelad på samma sätt som i ekonomiska föreningar, dvs. varje medlem bör äga en röst. En avvikelse bör dock göras. Personlig rösträtt bör tillkomma endast medlem som är myndig. Med hänsyn till att reglerna om medlemskap i sameby, liksom i lappby, medför att ett betydande antal underåriga eljest skulle få rösträtt, vilket i realiteten innebär ett knappast motiverat merinflytande för barnfamiljerna, bör underåriga inte ges rösträtt.

De skäl som föranlett att rösträtt i flertalet frågor ansetts böra tillkomma endast de renskötande medlemmarna leder enligt de sakkunniga till att rösträtten vid behandlingen av dessa frågor differentieras med hänsyn till det intresse som varje medlem har av samebyns verksamhet och till storleken av hans bidrag till kostnaderna därför. På liknande sätt som i en flottningsförening där rösträtt får utövas i förhållande till storleken av det för varje flottande uttaxerade flottningsförlaget, bör i en sameby inflytandet på

stämma graderas efter vederbörandes skyldighet att bidra till byns kostnader. Då bidragsskyldigheten bestäms av antalet renar som enligt gällande renlängd innehas av de olika medlemmarna, kan rösträtten lämpligen anknytas direkt till reninnehavet. För att förenkla röstningsproceduren och garantera de mindre renägarna ett önskvärt mått av inflytande bör dock en schablonisering ske, förslagsvis genom föreskrift att röstberättigad skall äga en röst för varje påbörjat hundratal renar. Att märka är att vid röstning efter reninnehav rösträtt avses skola tillkomma även omyndiga medlemmar. Att deras rösträtt i regel måste utövas av förmyndare följer av stadgandet i 13 kap. 1 § föräldrabalken (jfr dock 9 kap. 5 § och 10 kap. 6 § samma balk).

Oavsett huruvida omröstning sker efter huvudtal eller efter reninnehav bör en alltför stark maktkoncentration på en eller ett fåtal personer undvikas. I detta syfte föreslår de sakkunniga att ingen, vare sig för egen del eller som ombud eller ställföreträdare för annan, skall få utöva rösträtt för mer än en del av det på stämman företrädde röstetalet. Denna andel synes böra sättas till en femtedel, på sätt gäller bl. a. enligt aktiebolagslagen (119 §) och lagen om vissa gemensamhetsanläggningar (29 §). Om en sådan regel införs, är det enligt de sakkunniga inte erforderligt att — såsom gäller i fråga om ekonomiska föreningar — förbjuda ombud på samebys stämma att företräda mer än en medlem.

Departementschefen

De sakkunnigas förslag har i allt väsentligt lämnats utan erinran av remissinstanserna, och departementsförslaget har utformats i enlighet med de sakkunnigas förslag.

Det bör anmärkas att rösträtsreglerna är avsedda att vara obligatoriska. Avvikande föreskrifter kan alltså inte tas in i stadgarna. Särskilda bestämmelser om rösträtten finns i 46 § andra stycket (kvalificerad majoritet för beslut om upptagande av lån) och 58 § andra stycket (temporär förlust av rösträtt för den som ej fullgjort sin bidragsskyldighet).

60 §

Paragrafen återger, med någon förkortning, det huvudsakliga innehållet i 55 § lagen om ekonomiska föreningar.

61 §

Vad i denna paragraf föreslås i fråga om förvaltnings- och revisionsberättelsernas framläggande på stämman överensstämmer i stort sett med motsvarande bestämmelser i 57 § lagen om ekonomiska föreningar.

62 och 63 §§

Med vissa jämkningar och förkortningar återges i dessa paragrafer reglerna i 58—61 §§ lagen om ekonomiska föreningar om på vad sätt och i vilka fall kallelse till stämma skall utfärdas.

64 §

Regeln om skadeståndsskyldighet för styrelseledamöter m. fl. är hämtad från 32 § lagen om vissa gemensamhetsanläggningar.

Renarnas skötsel m. m.

Under denna rubrik har förts samman bestämmelser om sättet för renskötselns bedrivande, om renräkning och renlängd, om främmande renar som kommer in på samebys område och om åtgärder vid bristfällig renskötsel. Gemensamt för bestämmelserna är att de avser frågor som har betydelse för förhållandet mellan näringsutövarna i en sameby, å ena, och utomstående allmänna eller enskilda intressen, å andra sidan.

65 §

Paragrafen motsvarar 4 kap. 1 § i de sakkunnigas förslag.

Gällande rätt

I 26 § första stycket renbeteslagen föreskrivs skyldighet för renskötande lapp att i överensstämmelse med fordringarna på god renskötsel övervaka sina renar. Föreskriften kompletteras med bestämmelser om varning och andra åtgärder från länsstyrelsens sida vid ådagalagd försumlighet i renskötseln (26 § andra och tredje styckena) och om straff för vållande till att renar kommit utanför lovligt betesområde (59 § 1 mom. a). I de med stöd av 11 § renbeteslagen utfärdade byordningarna ges mer ingående, delvis genom viten sanktionerade, regler bl. a. om renarnas bevakning och antalet vaktare för renhjordar av olika storlek.

De sakkunniga

Att i en ny rennäringslag införa detaljerade bestämmelser om sättet för näringsutövningen, liknande dem som f. n. finns i renbeteslagen och byordningarna, skulle enligt de sakkunniga strida mot nuvarande uppfattning om vad en sådan lag bör innehålla. Än mer främmande torde vara att straffbelägga försummelser i näringsutövningen i den omfattning som skett. Sanktionen vid försummelse bör i första hand bestå i skyldighet att ersätta skador. Endast i fråga om vissa noggrant definierade handlingssätt bör kriminalisering tillgripas. Enligt de sakkunniga bör gällande bestämmelser ersättas med endast vissa allmänt hållna regler om sättet för renskötselns bedrivande.

Departementschefen

De sakkunnigas förslag har godtagits av remissinstanserna. Från flera håll framförs samtidigt önskemål om att bestämmelserna ges en utformning som inskräper vikten av att renarna hålls under bättre kontroll än f. n.

I departementsförslaget har i paragrafens första stycke helt allmänt angetts att vid renskötselns utövande skälig hänsyn skall tas till andra intressen. I andra och tredje styckena har tagits in närmare förhållningsregler i fråga om bevakning och flyttning.

66 och 67 §§

Paragraferna, som innehåller bestämmelser om renräkning, motsvarar 4 kap. 2 § i de sakkunnigas förslag.

Gällande rätt

Enligt renbeteslagen (20 § 1) föreligger ingen generell skyldighet att med bestämda tidsintervaller räkna renarna. Allmän renräkning skall hållas när Kungl. Maj:t bestämmer det, vilket inträffat med ganska långa mellanrum, i regel ca fem år. Orsaken härtill är främst de höga kostnaderna för allmän renräkning. Vid sidan av de allmänna renräkningarna kan enligt 20 § 2 renbeteslagen hållas s. k. tillfällig räkning i den omfattning som behövs, om det finns grundad anledning anta att en renlängd är felaktig. Om tillfällig renräkning förordnar länsstyrelsen.

De sakkunniga

För den form av renskötsel som åsyftas med de sakkunnigas förslag är det av grundläggande betydelse att man har säker kännedom om det antal djur som varje renägare har. Renantalet är avgörande både för de renskötande medlemmarnas rösträtt på bystämman och för deras skyldighet att bidra till samebyns utgifter. Uppgift om det sammanlagda renantalet i varje by är också av betydelse för tredje man, särskilt för angränsande samebyar och för fastighetsägare inom byns betesområde. Därav framgår nämligen om renantalet i byn håller sig inom det högsta antal som skall finnas fastställt för byn. Ett överskridande av maximitalet har visat sig ofta ge upphov till missförhållanden i renskötseln och har därför i förslaget tillmätts stor betydelse bl. a. för frågan om förvaltning genom syssloman skall införas eller inte.

Inom vissa delar av renskötselområdet sker räkning av renarna oftare än som följer av stadgandet om allmän renräkning. I vissa byar i Norrbotten skall sålunda enligt 7 § svensk-norska renbeteskonventionen den 5 februari 1919 tillförlitlig räkning av alla renar verkställas minst vart tredje år, om inte väderleksförhållanden lägger hinder i vägen. I koncessionslappbyarna nedanför lappmarksgränsen skall enligt 58 § renbeteslagen renräkning hållas, när länsstyrelsen så prövar nödigt, dock minst vart femte år.

I praktiken är det vanligt med årlig räkning i dessa byar. Räkning varje eller åtminstone vartannat år brukar också förekomma i vissa skogslappbyar.

Hittillsvarande svårigheter att i alla byar få till stånd regelbundna renräk-

ningar beror enligt de sakkunniga till stor del på att sammanblandningen mellan djur från olika byar är beklagligt stor på många håll och på att tamhetsgraden hos renarna ofta är otillfredsställande. Om främmande renar inte finns i en hjord och den har god tamhetsgrad, är det enligt de sakkunniga inte oöverkomligt att årligen genomföra räkning av varje ägares reninnehav. När det brister i dessa hänseenden, torde det däremot visa sig nödvändigt att sänka anspråken på räkningar, så att de endast omfattar det sammanlagda antalet renar i en by. Uppdelningen mellan de olika ägarna får i så fall göras mer skönsmässigt. De sakkunniga framhåller att regelbundna och täta renräkningar torde utgöra ett av de effektivaste hjälpmedlen för att minska sammanblandningen av renar från olika byar. I samband med räkningarna är det nämligen i regel möjligt att också ordna utskiljning av främmande renar. Även renarnas tamhetsgrad främjas av att djuren inte alltför sällan samlas för räkning och skiljning. På längre sikt bör det vara möjligt att åtminstone inom den övervägande delen av renskötselområdet få renhjordarna i sådant skick att det blir praktiskt överkomligt att genomföra fullständiga årliga renräkningar.

De sakkunniga föreslår att ordinarie räkning av de till en sameby hörande renarna skall verkställas årligen. Räkningen bör utföras vid ungefär samma tidpunkt varje år.

För att kunna kontrollera resultatet av en ordinarie räkning föreslår de sakkunniga att s. k. extra renräkning i vissa fall skall kunna göras. En ordinarie räkning bör enligt de sakkunniga skötas helt och hållet av samebyn själv. Renräkningen bör betraktas som ett led i det normala renskötselarbetet och skall därför, liksom andra större arbetsuppgifter, planeras av samebyns styrelse och utföras under dess ledning. Emellertid kan man inte utesluta att felaktigheter begås, medvetet eller omedvetet. En förutsättning för att den ordinarie renräkningen skall kunna tillerkännas vitsord är därför att vissa kontrollmöjligheter införs. De som har intresse av att kontroll vid behov sker är i första hand de renskötande medlemmarna. En sådan medlems bidragsskyldighet till samebyn och hans rösträtt på bystämman är beroende av det renantal som på grundval av ordinarie renräkning införs i renlängden. Härvid påverkas hans ställning inte bara av hans eget renantal utan också av alla övriga renskötande medlemmars. För att i möjligaste mån eliminera varje anledning till misstro mot samebyns ledning bör de renskötande medlemmarna ha en obetingad befogenhet att få den ordinarie renräkningen kontrollerad genom en extra räkning. Även det allmänna har ett betydande intresse av att renräkningarna utförs på ett fullt tillförlitligt sätt. Därför bör också lantbruksnämnden tillerkännas befogenhet att påfordra extra renräkning.

Enligt de sakkunniga bör kostnaden för ordinarie renräkning ingå i samebyns gemensamma utgifter och fördelas mellan byns samtliga renskötande medlemmar i förhållande till deras reninnehav. Det är enligt de sak-

kunniga fullt naturligt att de som driver en ekonomisk verksamhet, sådan som rennäringen, själva får bära kostnaderna för att klarlägga med vilket driftskapital envar av dem deltar i verksamheten. I fråga om kostnaderna för extra renräkning bör bestämmelserna utformas olika, beroende på hur den extra räkningen utfaller.

Om den extra renräkningen visar att den på grundval av ordinarie renräkning upplagda renlängden innehöll något fel av väsentlig betydelse, innebär det att den som påfordrat extra räkning haft fog för sin begäran. Han bör därför inte vara skyldig att bekosta kontrollräkningen. Kostnaderna för denna måste då stanna på samebyn, om det inte kan klarläggas vem eller vilka som vållat felet i renlängden och därför skäligen är närmast till att betala kontrollkostnaderna. Med hänsyn till svårigheten att vid en renräkning få fram exakta resultat bör krävas att felet i renlängden är av väsentlig betydelse.

Om den extra renräkningen inte ger till resultat att renlängden innehöll fel av sådan väsentlig betydelse som nu sagts, får kontrollräkningen anses ha varit objektivt sett onödig. Den bör därför bekostas av den som begärt räkningen, vilket innebär att samebyn blir berättigad att återfå sina utlägg, arbetskostnaden inräknad, av vederbörande renskötande medlem eller av lantbruksnämnden. Tillämpningen av dessa kostnadsregler avses, i händelse av tvist och om skiljeavtal ej föreligger, ankomma på allmän domstol. Som gemensam regel bör gälla att samebyn till en början innan räkningsresultatet föreligger måste ligga ute med kostnaderna. Innan räkningen slutförts vet man inte vem som slutligt skall svara för kostnaderna och det torde vara onödigt att föreskriva skyldighet exempelvis för den som påfordrat den extra renräkningen att förskottera kostnaderna.

Remissyttrandena

Enligt *länsstyrelsen i Jämtlands län* har förslaget att renarna skall räknas varje år väckt opposition bland renägarna. Man anser det vara många gånger praktiskt omöjligt och dessutom allför dyrbart att varje år anställa renräkning. Enligt *länsstyrelsen* bör renräkning äga rum vart tredje år. Under mellanliggande år bör en tillfredsställande uppskattning av reninnehavet kunna ske med ledning av de obligatoriska slaktjournalerna från kontrollslakterierna. Även *länsstyrelsen i Västerbottens län* påpekar att många renägare i länet avvisat förslaget. Länsstyrelsen anser att frågan bör övervägas ytterligare. Kostnaden för ordinarie renräkning bör vara en gemensam utgift för samebyn.

SSR anser att de sakkunnigas betraktelsesätt beträffande ordinarie och extra renräkning är mindre verklighetsbetonat. Kostnaden i dagsverken för en renräkning är synnerligen betydande. Bestämmelserna måste därför konstrueras så, att tillit kan skänkas till den ordinarie renräkningen. Extra renräkning måste bli mycket sällan förekommande med tanke på de syn-

nerligen betydande kostnader och arbetsinsatser, som en sådan renräkning kräver. Bestämmelserna torde kräva ingående omarbetning. Ordinarie renräkning bör förelas vart tredje år och som hittills bekostas av samefonden. Om samerna själva bekostar renräkning, bör samefonden lämna motsvarande bidrag till katastrofskyddet.

Andra remissinstanser framhåller att det bör finnas möjlighet att i vissa fall räkna renarna med längre tidsmellanrum än ett år.

Departementschefen

I likhet med de sakkunniga anser jag övervägande skäl tala för att som huvudregel föreskriva att renarna skall räknas varje år. I själva verket torde en sådan föreskrift vara av avgörande betydelse för en rationell renskötsel. I 66 § upptas därför som huvudregel att renräkning skall ske varje år men att lantbruksnämnden skall kunna medge avsteg härifrån. Jag är väl medveten om att en sådan ordning till en början kommer att skapa vissa problem i de byar där renarnas tamhetsgrad är låg eller där inblandningen av främmande renar är stor. På längre sikt bör det emellertid vara möjligt att få renhjordarna i sådant skick att det går att genomföra fullständiga årliga renräkningar.

Extra renräkning bör som SSR framhåller komma i fråga endast i extraordinära fall med hänsyn till de kostnader och svårigheter som det innebär att genomföra en tillförlitlig renräkning. Beaktas bör också att räkning för att vara tillförlitlig helst bör ske samtidigt i byar som gränsar till varandra. Renar i en by uppehåller sig ofta på gränsen till eller inom grannbyns område. Att helt slopa möjligheten till extra renräkning vore dock att gå för långt. Enligt min mening bör krävas dels att renägare i samebyn gör sannolikt att ordinarie renräkning inte är rättvisande dels att kostnaderna för extra renräkning står i något så när rimligt förhållande till den betydelse det kan ha för renägaren att rättelse kommer till stånd. Frågan om extra renräkning bör prövas av lantbruksnämnden.

Att ålägga enskild renägare att betala alla kostnader för en extra renräkning vars resultat inte i någon större mån avviker från den ordinarie renräkningen skulle enligt min mening också föra för långt och antagligen leda till att enskild renägare av ekonomiska skäl avhöll sig från att påkalla sådan. I stället bör enligt min mening kostnaderna fördelas mellan renägaren och samebyn efter vad lantbruksnämnden finner skäligt. Visar det sig att den ordinarie räkningen varit helt missvisande, bör byn ensam stå för kostnaderna.

Sättet för renräkningens utförande eller omfattning bör inte bindas genom bestämmelser i lag. Samebyarna själva bör få bestämma härom. Det kan dock vara lämpligt att det finns tillgång till anvisningar härom som kan tjäna till ledning för byarna. Föreligger behov av anvisningar kan lantbruksstyrelsen lämpligen meddela sådana.

68 och 69 §§

Paragraferna, som motsvarar 4 kap. 3 § i de sakkunnigas förslag, innehåller bestämmelser om renlängd.

Gällande rätt

Bestämmelserna om renlängd finns i 19 § renbeteslagen. Vid sammanträde inför förste konsumenten hos länets lappväsende upprättas årligen för varje lappby en längd, som upptar envar som driver renskötsel inom byn eller som där har renar i vård hos annan. För varje ägare antecknas det antal renar han har. Längden upprättas med ledning av samernas uppgifter eller, om de inte är ense, efter bestämmande av byns ordningsman ensam eller eventuellt tillsammans med två särskilt utsedda samer. Renlängden, som skall bestyrkas av ordningsmannen och två samer, har därefter vitsord, när samernas rättigheter och skyldigheter bestäms efter antalet renar. Presumptionen för längdens riktighet kan emellertid brytas antingen genom att det styrks att renantalet efter längdens upprättande väsentligen förändrats genom olycksfall eller av annan tillfällig anledning eller genom att det vid tillfällig renräkning enligt 20 § 2 mom. renbeteslagen visar sig att längden är felaktig.

Departementschefen

De ändrade föreskrifter om renräkning som jag föreslagit i 66 § medför att de nuvarande reglerna om renlängd bör omarbetas. Genom att ordinarie renräkning i framtiden avses i princip skola ske årligen kan längden upprättas i anslutning till renräkningen och på grundval av uppgifter som då kommer fram.

Något sammanträde inför myndighet behövs inte längre utan längden blir att betrakta som en privat handling.

I 68 § första stycket har angetts att renlängden skall upprättas på grundval av de årliga renräkningarna. Vidare föreskrivs att fel i längden som påvisats vid extra renräkning genast skall rättas.

Andra stycket innehåller bestämmelser om renlängdens innehåll. Skyldigheten att räkna renarna omfattar endast det sammanlagda renantalet i byn, inte varje ägares reninnehav. Det är det sammanlagda renantalet som har egentlig betydelse för tredje man. Uppdelningen av byns renar mellan de olika ägarna är huvudsakligen av intresse för dem själva, eftersom en exakt uppdelning underlättar kostnadsfördelningen och rösträtsberäkningen samt minskar risken för tvister inom byn. Det är därför tillrådligt att renräkningen, om det är praktiskt genomförbart, omfattar även de enskilda ägarnas reninnehav. Om detta möter stora svårigheter, bör det stå samebyn fritt att nöja sig med den obligatoriska räkningen av byns sammanlagda antal djur. Uppdelningen mellan ägarna får i så fall ske genom uppskattning.

I tredje stycket har tagits in en bestämmelse om att renlängd skall fastställas på bystämma.

69 § innehåller regler om renlängdens rättsverkningar. Någon ändring i nuvarande regler om att renlängd i princip skall äga vitsord anser jag inte erforderlig. Längdens trovärdighet behöver inte förminska av att den i fortsättningen är att anse som en privat handling. Tvärtom medför bestämmelsen om att längden skall upprättas direkt på grundval av renräkningen att man bör kunna sätta större tilltro till dess innehåll än vad nu är fallet. Bestämmelserna om presumptionens brytande har behållits i sak oförändrade. Det finns alltså möjlighet att på enklare sätt än genom extra renräkning visa att renantalet förändrats sedan renlängden upprättades.

70 §

Paragrafen handlar om s. k. främmande renar. Den motsvarar 4 kap. 4 och 5 §§ i de sakkunnigas förslag.

Ett av de största problemen för den moderna, s. k. extensiva renskötseln är den rikliga förekomsten av främmande renar, dvs. renar som uppehåller sig utanför den egna lappbyns betesmarker. Så länge renarna befinner sig utom ägarnas räckhåll kan märkning av kalvarna inte ske och renarnas tamhetsgrad minskar med tiden så att de till slut blir mer eller mindre förvildade. Också för den by inom vars betesområde strövenarna uppehåller sig medför de svåra problem genom att de tär på betesmarkerna, försvårar hopsamlingen av byns egna renar och lätt drar dem med sig på nya strövningar. För att komma till rätta med de problem som de främmande renarna ger upphov till fordras att renarna inom områden, där sådana renar förekommer, ofta samlas ihop och att de främmande renarna skiljs ut. Frågan om sådan utskiljning berör inte bara den sameby där renarna uppehåller sig utan också de samebyar dit renarna egentligen hör.

I 70 § ges bestämmelser som ålägger värdbyn, dvs. den by inom vars betesområde de främmande renarna uppehåller sig, skyldighet att ordna med utskiljning av främmande renar så snart som möjligt. Naturligtvis måste den by till vilken renarna bör (hemby) ges möjlighet att ta hand om sina renar. Underrättelse om tid och plats för en planerad skiljning bör därför i god tid lämnas till sådan bys styrelse. Hemby åläggs skyldighet att avdela erforderlig arbetspersonal för skiljningen och för att återföra renarna.

I andra stycket ges regler för det fall att de främmande renarnas hemby uteblir från en skiljning trots underrättelse enligt första stycket. För att kunna komma till rätta med de problem som de främmande renarna ger upphov till bör värdbyn ges långtgående befogenhet att förfoga över renarna. I första hand bör värdbyn ha rätt att vidta erforderliga åtgärder för att återföra renarna till hembyns betesområde. I många fall, särskilt när det är fråga om renar som vid vårflyttning lämnats kvar på vinterbeteslanden, är det dock i praktiken omöjligt att ordna med ett återförande. Värdbyn bör

då vara berättigad att slakta renarna och försälja dem för ägarnas räkning. Slakträtten bör givetvis utövas med omdöme. Grannbyar mellan vilka strövning av renar åt vartdera hållet brukar ske årligen bör givetvis föra hem sina renar så att någon slakt inte behöver ske.

I tredje stycket anges att värdbyn har rätt till ersättning för de kostnader som byn får vidkännas för att återföra renarna resp. för att slakta och sälja dem. Ersättningen bör motsvara värdbyns kostnader för nödigt arbete med renarna samt gottgörelse för utlägg, exempelvis för resor. Hur stor del av kostnaderna för renarnas hopsamlande som skall kunna tas ut av hembyarna måste bli beroende av omständigheterna i varje särskilt fall. Ofta medför samlingen nytta också för värdbyn. Det har ansetts lämpligt att i lagrummet också erinra om möjligheten att ingå avtal i dessa frågor. Det kan ofta vara praktiskt att t. ex. ha normer för beräkning av ersättningsbeloppens storlek, överenskomna i förväg för att minska risken för tvister mellan byar.

71 §

Paragrafen, som behandlar strövremsfrågan, saknar motsvarighet i de sakkunnigas förslag.

Gällande rätt

I 40 § renbeteslagen föreskrivs att, om det finns förvildade renar i viss trakt, del ankommer på länsstyrelsen att förordna om renarnas dödande och att meddela de föreskrifter som behövs för ändamålet. I lagen om renmärken (13 § tredje stycket) föreskrivs att om ren med ogiltigt märke anträffas, länsstyrelsen kan förordna att renen skall slaktas eller säljas för ägarens räkning. Kostnaden för renens omhändertagande, slakt och försäljning skall gäldas ur köpeskillingen.

Departementschefen

I samband med renarnas flyttningar vållas ofta svårigheter både för den bofasta befolkningen och för renskötseln i de områden som passeras vid flyttningarna. Av markägare i trakter där renskötsel är tillåten endast vintertid har under senare år framförts upprepade klagomål över att renar i stort antal förekommer där även sommartid, beroende på dels att renar vid vårflyttningen lämnas kvar på vinterbeteslanden, dels att renar redan under sommaren strövar tillbaka mot kustlandet. Från skogsrenskötselns företrädare har påtalats att renar som hör till fjällappbyar uppehåller sig inom skogslappbyarnas betesområden i långt större utsträckning än vad som enligt skogssamernas uppfattning följer av att flyttningen får ske genom dessa områden. De klagomål som framförts mot sättet för flyttningarnas genomförande torde inte vara utan fog. Flyttningarna sker numera på många håll utan att renarna hålls i ordentligt bevakade flockar. I många fall brister det i kontrollen över att renar inte lämnas kvar på vinterbeteslanden.

I 65 § har jag föreslagit vissa allmänna bestämmelser om renarnas bevakning och om flyttning av renarna. Ett flertal remissinstanser anser att bestämmelserna bör kompletteras med föreskrifter som gör det möjligt att slakta renar som uppehåller sig utanför renskötselområdet eller på område där renskötsel då inte är tillåten för den händelse samerna försummar att ta hand om dessa renar. Jag delar dessa remissinstansers uppfattning. Bestämmelserna har tagits in i denna paragraf. I paragrafens första stycke ges länsstyrelsen befogenhet att på framställning av lantbruksnämnd eller markägare som lider skada eller olägenhet av någon betydelse genom renarna förordna att renar som anträffas utanför renskötselområdet eller inom område där renskötsel då inte är tillåten skall slaktas och säljas. Första stycket avser närmast förvildade renar, renar som är omärkta eller försedda med ogiltigt märke. Är det känt till vilken sameby renarna hör, bör byn självfallet anmanas att ta hand om sina renar. Endast om samebyn underlåter att inom skälig tid efter anmaning ta hand om renarna bör förordnande om tvångsslakt av sådana renar kunna meddelas. Andra stycket har utformats i överensstämmelse härmed.

Paragrafens tredje stycke innehåller regler om vem det behållna värdet av renar som försålts tillfaller.

72 §

Paragrafen svarar mot 4 kap. 7 § i de sakkunnigas förslag och innehåller bestämmelser om åtgärder vid bristfällig renskötsel.

Gällande rätt

Renbeteslagens regler om myndighetsingripande för att få rättelse till stånd när renskötseln är bristfällig ger möjlighet både att inskrida mot enskilda försumliga näringsulövere och att tillgripa mer generellt verkande åtgärder. Enligt 26 § andra stycket renbeteslagen kan en same som ådagalägger försumlighet i renskötseln så att därigenom orsakas skada eller annan olägenhet tilldelas varning av länsstyrelsen. I svårare fall eller om varningen inte leder till rättelse kan länsstyrelsen föreskriva lämpliga åtgärder för att åstadkomma bättre bevakning av renarna. Länsstyrelsen kan också förordna att renarna skall överlämnas till annan renskötande same för vård eller föreskriva att renantalet skall minskas genom försäljning. För att framtvunga verkställighet av föreskriven åtgärd kan länsstyrelsen bl. a. förelägga och utdöma vite. Som ett yttersta korrekationsmedel kan en försumlig näringsidkare, som är uppenbart olämplig att sköta renar, förklaras förlustig rätten att vidare vara renskötare. De generella bestämmelserna i renbeteslagen om åtgärder för att motverka brister i renskötseln tar bl. a. sikte på att åstadkomma en minskning av renantalet inom lappby (39 §). Reglerna om minskning av renantalet skall tillämpas, om inom en lappby renantalet är så stort att betet kan befaras bli otillräckligt

eller skada eller andra olägenheter förorsakas eller svårigheter annorledes yppas för renskötselns ändamålsenliga drivande inom byn. Länsstyrelsen kan då, efter samernas hörande, vidta olika åtgärder för att minska renantalet, nämligen antingen avlägsna skötesrenar som tillhör andra än renskötselberättigade, hänvisa en eller flera av byns samer till annan lappby eller minska renantalet genom nedslaktning, försäljning c. d.

De sakkunniga

Rennäringens lönsamhet på längre sikt är i mycket hög grad beroende av att renarna hålls under kontroll, så att kalvmärkningen, avelsarbetet och slaktuttagen kan ske rationellt och planmässigt. En av de viktigaste faktorerna i detta sammanhang är det sammanlagda renantalet i byn. Om detta blir högre än betesmarkerna i längden tål, är det stor risk för att renskötseln desorganiseras. Risk för allvarliga störningar finns även vid måttligt renantal, t. ex. på grund av dålig bevakning av renarna eller oordning vid flyttningarna.

Huvudsyftet med förslaget om lappbyarnas omorganisation till samebyar är att skapa ökade förutsättningar för en välordnad renskötsel genom att ge samebyns ledning sådana befogenheter att den vid behov kan få till stånd en rationell rendrift, även om minoriteten i byn skulle ställa sig passiv eller t. o. m. ogillande till planläggningen. En följd av denna satsning på byns ledning är enligt de sakkunniga att de nuvarande bestämmelserna om inskridande mot enskilda näringsutövarer (26 § renbeteslagen) blir överflödiga. I lagen bör dock finnas regler för de undantagsfall då på grund av passivitet eller otillräcklig kompetens eller av annan anledning renskötseln är bristfällig. Ett sådant missförhållande kan nämligen, om det inte rättas i tid, medföra mycket stora skador och förluster både för byns egna medlemmar och för utomstående, exempelvis markägare och angränsande samebyar. Enligt de sakkunniga skulle det inte stå i god överensstämmelse med den självständiga ställning som samebyarna avses få i förhållande bl. a. till administrationen att behålla nu gällande befogenheter till direkta myndighetsingripanden. I stället föreslår de sakkunniga en kombination av de åtgärder som enligt den numera upphävda lagen (1947: 288) om uppsikt å jordbruk skulle företas vid vanhävd samt den i lagen om vissa gemensamhetsanläggningar upptagna anordningen att syssloman kan förordnas att överta förvaltningen. Sålunda föreslås — efter förebild i 5 § uppsiktslagen — att lantbruksnämnden, sedan renskötseln i viss sameby konstaterats vara bristfällig, skall söka att med byn träffa skriftlig överenskommelse, varigenom byn åtar sig att inom viss tid vidta erforderliga åtgärder för att avhjälpa bristerna. Åtgärderna kan avse exempelvis att genom ökad utslaktning nedbringa byns renantal till fastställt maximiantal eller övergång till förbältrad ordning vid flyttningarna. Om försöket inte leder till avsett resultat, vare sig därför att överenskommelse inte kan träffas eller därför att byn

underlåter att uppfylla sina åtaganden, bör lantbruksnämnden fullfölja ärendet genom att anmäla förhållandet till länsstyrelsen (jfr 6 § uppsiktslagen). I fråga om länsstyrelsens befattning med ärendet bör däremot enligt de sakkunniga andra regler införas än de som tillämpades i uppsiktslagen (7 §). Enligt denna lag skulle de nödiga åtgärderna mot vanhävd föreskrivas av länsstyrelsen själv, som därvid ägde förelägga vite. För renskötelsens förhållanden är det enligt de sakkunniga lämpligare att, som skett i 33 § andra stycket lagen om vissa gemensamhetsanläggningar, överlämna till en av länsstyrelsen utsedd syssloman att både besluta om vilka åtgärder som behöver vidtas och se till att de blir utförda. De sakkunniga föreslår därför befogenhet för länsstyrelsen att förordna syssloman att omhänderta renskötelsen inom betesområdet och förvalta byns övriga ekonomiska angelägenheter intill dess bristerna blivit avhjälpta.

I fråga om förutsättningarna för lantbruksnämndens ingripande mot bristfällig renskötsel föreslår de sakkunniga en medelväg mellan de ståndpunkter som uppsiktslagen och lagen om vissa gemensamhetsanläggningar intar. Enligt den förra lagen (4 §) kan ingripande ske på lantbruksnämndens eget initiativ. Enligt lagen om vissa gemensamhetsanläggningar (33 § andra stycket) kan ingripande ske endast på begäran av fastighetsägare, dvs. delägare i gemensamhetsanläggningen. De sakkunniga anser det varken nödvändigt eller lämpligt att införa initiativrätt — och därmed även tillsynsplikt — för lantbruksnämnden, vars möjligheter till förtroendefullt samarbete med samebyarna därigenom skulle sättas i fara. Å andra sidan kan inte bara samebyns egna medlemmar utan också tredje man, såsom markägare, angränsande samebyar och byns borgenärer, ha ett väsentligt intresse av att få en bristfällig renskötsel sanerad. På grund härav föreslås att behörighet att påkalla ingripande av lantbruksnämnden skall tillkomma såväl medlem av samebyn som annan vars rätt är beroende av renskötseln inom byns betesområde. De sakkunniga framhåller att det otvivelaktigt är en mycket radikal åtgärd som tillgrips, när en syssloman förordnas. Avsikten är att han skall överta huvuddelen av både bystämmans och styrelsens befogenheter och han får således bl. a. rätt, att utdebitera erforderligt förskott av de renskötande medlemmarna och att slutligt fördela samebyns utgifter. Det blir också sysslomannen som har att leda renskötseln inom byns betesområde och anställa erforderlig arbetskraft. Sysslomannens ställning blir därigenom närmast jämförlig med en konkursförvaltares.

Då syssloman övertar bystämmans och styrelsens funktioner, bör det finnas möjlighet för byns medlemmar att överklaga hans avgöranden hos länsstyrelsen. Av särskild vikt är enligt de sakkunniga att en överprövning kan komma till stånd i bidragsdebiteringsfrågorna. Klagorätten bör dock inte vara begränsad till dessa frågor, även om den av tidsskäl kanske inte får så stor betydelse i andra fall. För att sysslomannens förvaltning skall bli effektiv måste nämligen hans beslut kunna verkställas omedelbart, om inte länsstyrelsen förordnar om inhibition.

Sysslomannen bör givetvis få ersättning för sitt arbete. Arvodet bör betalas av byn och bestämmas av länsstyrelsen. De sakkunniga påpekar att förslaget i denna del överensstämmer i sak med motsvarande bestämmelse i lagen om vissa gemensamhetsanläggningar (33 § tredje stycket). Arvodeskostnaden utgör en gemensam utgift för samebyn, som fördelas mellan byns samtliga renskötande medlemmar i förhållande till deras reninnehav.

Departementschefen

De sakkunnigas förslag har godtagits av remissinstanserna och föranleder inga erinringar från min sida. Som yttersta utväg för att få renskötseln sanerad bör alltså finnas möjlighet att tillgripa tvångsförvaltning genom syssloman. Syssloman behöver inte vara av samisk härkomst. En sådan ordning bör självfallet anlitas endast då det visar sig omöjligt för lantbruksnämnden att genom förhandlingar med samebyn vinna rättelse.

SSR har anmärkt att syssломannens befogenheter utformats onödigt vittgående. Jag delar de sakkunnigas uppfattning att alla frågor som antingen rör renskötseln eller som annars kan föranleda utgift för byn skall tillhöra syssломannens behörighetsområde. I fråga om angelägenheter av annat slag, t. ex. att bevaka bymedlemmarnas intressen i upplåtelsefrågor, bör byns vanliga organ fortsätta att fungera.

Renmärken

På förslag av de sakkunniga har under denna rubrik tagits in bestämmelserna i lagen (1960: 144) om renmärken. Gällande bestämmelser har därvid behållits i huvudsak oförändrade. Det kan, som de sakkunniga framhåller, från olika synpunkter vara lämpligt att i ett lagverk sammanföra de särregler rörande rennäringen som skall beslutas av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt.

73 §

Paragrafen motsvarar 1 § renmärkeslagen.

74 §

Första stycket motsvarar 3 § renmärkeslagen.

Andra stycket motsvarar 2 § renmärkeslagen.

75 §

Första stycket motsvarar 4 § första stycket renmärkeslagen.

Med hänsyn till att sameby bör kunna äga renar, t. ex. avelstjurar, har i andra stycket sameby tagits in bland dem som skall kunna få renmärke registrerat för sig.

Tredje stycket motsvarar 4 § andra stycket renmärkeslagen.

76—79 §§

Paragraferna ersätter 5—8 §§ renmärkeslagen.

80 §

Paragrafen motsvarar 9 § renmärkeslagen. På förslag av de sakkunniga, vilket förslag godtagits av remissinstanserna, har frågan om prövningen av fall av förväxlingsbar likhet mellan renmärken flyttats över från domstol till registreringsmyndigheten, dvs. länsstyrelsen.

81 §

Paragrafen motsvarar 10 § renmärkeslagen. En smärre saklig ändring har gjorts till följd av att ordningsmannainstitutionen (se 13 § renbeteslagen) föreslås bli avskaffad. Ordningsmannens nuvarande uppgifter med renmärkning har flyttats över på samebyns styrelse.

82 §

Paragrafen ersätter 11 § renmärkeslagen.

83 §

Paragrafens första stycke motsvarar 12 § första stycket renmärkeslagen. Eftersom ordningsmannainstitutionen föreslås bli avskaffad, har ordningsmannens uppgift att i vissa fall närvara vid kalvmärkning flyttats över på den som samebys styrelse utser.

Paragrafens andra stycke saknar motsvarighet i renmärkeslagen. Det har införts på förslag av de sakkunniga som anser att huvudregeln i första stycket bör uppmjukas med en bestämmelse som öppnar möjlighet för den som efter utgången av april kan visa att han är ägare till omärkt fjolårskalv att märka kalven. Att det ankommer på samebys styrelse att avgöra huruvida sådan senare märkning skall få ske eller inte hänger samman med bestämmelsen i 84 § första stycket att omärkt fjolårskalv annars skall försälas för samebyns räkning. Att i enlighet med de sakkunnigas förslag låta domstol pröva frågan huruvida sådan senare märkning skall få ske har inte ansetts lämpligt.

84 §

Paragrafen motsvarar 13 § första och andra styckena renmärkeslagen. Vissa jämkningar har gjorts bl. a. med hänsyn till den nya bestämmelsen i 83 § andra stycket.

Koncessionsrenskötsel

85—89 §§

Paragraferna motsvarar 7 kap. 1—3 §§ i de sakkunnigas förslag.

Gällande rätt m. m.

Enligt 57 § renbeteslagen kan länsstyrelsen lämna särskilt tillstånd till skogsrenskötsel på sådana trakter i Norrbottens län utanför lappmarkerna där renskötsel av ålder förekommer under hela året. Innebörden av ett sådant tillstånd är främst att renskötsel får drivas året runt inom området, trots att enligt reglerna i 3 § renbeteslagen skogsrenskötsel utom lappmarkerna i allmänhet är tillåten endast under månaderna oktober—april. Som förutsättning för tillstånd gäller enligt 57 § renbeteslagen dels att sökanden är lapp, varmed åsyftas att han enligt 1 § renbeteslagen är renskötselberättigad, dels att det för en väsentlig del av traktens befolkning föreligger behov av att renskötsel fortfarande drivs på trakten, dels att sökanden anses lämplig som renskötare och hinder för bifall till ansökningen inte heller i övrigt möter. 57 § renbeteslagen innehåller vidare bestämmelser om innehållet i den ansökan som måste göras för att tillstånd skall kunna meddelas och om de med tillståndet förenade villkoren. Tillståndet skall lämnas för viss tid, högst tio år. Det skall innehålla föreskrifter bl. a. om det område där renskötelsen får bedrivas, om flyttningvägar och om högsta tillåtna renantal. Om skötesrenar får hållas inom koncessionsområdet, skall också anges hur stor del av renhjorden som sökanden och hans husfolk högst får inneha för egen del. Om förutsättningarna för renskötelsens drivande i trakten ändras eller rättighetens utövande eljest medför olägenheter, kan länsstyrelsen återkalla lämnat tillstånd eller ändra villkoren för detta. Tillståndet kan också överlåtas på annan renskötselberättigad, om den ursprungliga tillståndshavaren blir stadigvarande förhindrad att begagna rättigheten eller om han avlider och dödsbodelägarerna inte lämpligen bör utöva rättigheten.

Enligt 58 § gäller renbeteslagens allmänna bestämmelser i tillämpliga delar i fråga om koncessionsrenskötsel, dock med vissa tillägg och undantag. Bland dessa kan nännas, att även skötesrenägarna anses tillhöra den lappby som skall finnas för renskötelsen i koncessionsområdet, att rätten till skogsfång är begränsad till att omfatta virke endast för vissa uppräknade ändamål, att rätt till jakt och fiske inte föreligger på grund av koncessionen, att all av renarna orsakad skada skall ersättas av renarnas ägare samt att renräkning skall hållas minst vart femte år och bekostas av renägarna i förhållande till renantalet. Om skötesrenar får hållas, gäller att den som är bosatt inom byns område och där äger eller brukar jordbruksfastighet har rätt att ha renar i vård hos koncessionshavaren på de närmare villkor och i den utsträckning länsstyrelsen bestämmer, dock högst 20 per hushåll.

Skötesrenägarna står därvid samma ansvar för sina renar som koncessionshavaren för sina.

De sakkunniga

Den reglering av koncessionsrenskötselns förhållanden som skedde genom 57 och 58 §§ renbeteslagen innebar lösningen av en gammal stridsfråga (se prop. 1928: 23 s. 173—194). Under de tidigare renbeteslagarnas gillighetstid var renskötsel sommartid inte tillåten i dessa trakter, och så sent som år 1917 antog riksdagen skärpta exekutionsbestämmelser i syfte att få bort de renar som året om hölls nedanför lappmarksgränsen. Bestämmelserna kom dock inte att tillämpas i praktiken, och sedvanan att även sommartid hålla renar i vissa socknar utanför lappmarkerna gick inte att utrota. Lagstiftaren valde då att avskaffa gällande förbud mot sådan renskötsel och i stället anvisa lagliga former för näringens bedrivande (anf. prop. s. 193 f).

Formerna för renskötselns drivande inom koncessionsområdena skiljer sig i viktiga avseenden från renskötseln i övrigt. Även om tillståndet att driva koncessionsrenskötsel lämnas en viss person, som måste vara renskötselberättigad, är det i praktiken varken koncessionshavaren eller lappbyn som huvudsakligen bestämmer om renskötseln. I stället är det en särskild organisation, renägarföreningen, som handhar de viktigaste frågorna, såsom anställande och avlönande av arbetskraft, skadors ersättande och uppförande av slakthagar. De medel som behövs för verksamheten uttaxeras av renägarna i förhållande till deras reninnehav.

Enligt de sakkunniga finns det ingen anledning att frånga den nuvarande ordningen för renskötselns drivande i koncessionsområdena. I själva verket innebär förslaget om lappbyarnas ombildande till samebyar att även den vanliga renskötseln blir organiserad efter i huvudsak de principer som redan tillämpas i koncessionslappbyarna. Den föreslagna samebyorganisationen bör därför i stort sett vara väl lämpad för koncessionsrenskötseln, även om vissa avsteg bör göras.

De sakkunniga förordar att renbeteslagens bestämmelser om koncessionsrenskötsel förs över till den nya lagstiftningen utan större sakliga ändringar. Som koncessionsmyndighet föreslås lantbruksnämnden i stället för länsstyrelsen. Vid tillståndsprövningen bör en avvägning ske mellan fördelarna av den sökta renskötseln och därmed eventuellt förenade olägenheter för andra näringar i orten. En sådan avvägning synes bäst kunna göras av lantbruksnämnden. Företrädare för de olika näringarna bör få tillfälle att delta vid prövningen. De för renskötseln i allmänhet avsedda bestämmelserna bör gälla också i fråga om koncessionsrenskötseln, med de avvikelser som är påkallade av hänsyn till de speciella förhållandena i koncessionsområdena. Undantagsbestämmelserna bör kunna göras färre än i 58 § renbeteslagen, eftersom de föreslagna nya organisations- och driftsformerna

för den vanliga renskötelsen i huvudsak är väl lämpade också för koncessionsrenskötelsen. Liksom det f. n. finns en lappby för varje koncessionsområde bör i fortsättningen en sameby bildas för att handha renskötelsen i ett sådant område. De för samebyarna föreslagna reglerna om kostnadsfördelning m. m. överensstämmer i huvudsak med vad som brukar tillämpas i renägarföreningarna. Särskilda sådana föreningar torde därför inte längre behövas. I fråga om medlemskapet föreslås den betydelsefulla skillnaden mellan koncessionsbyarna och övriga samebyar att i de förra skötesrenägarna skall anses som medlemmar av byn, vilket de inte behöver vara i en vanlig sameby. Skillnaden sammanhänger med att koncessionsrenskötelsen i regel är beroende av att skötesrenägarna, dvs. ägare och brukare av jordbruksfastigheter inom koncessionsområdet, är villiga att upplåta sina marker till renbetning, något som knappast kan antas bli fallet, om de inte får möjlighet att påverka planeringen och ledningen av byns renskötsel. I sådana frågor avses omröstningen på koncessionsbys stämma i regel skolaske efter reninnehav. För att skötesrenägarna skall få delta i avgörandet av ärenden som angår dem föreslås att de i sådana frågor skall räknas som renskötande medlemmar. Koncessionshavaren skall vara renförman för byn. Eftersom han i förhållande till myndigheter och tredje man är ansvarig för att koncessionsvillkoren blir uppfyllda, är det lämpligt att han utan särskilt bemyndigande av bystämma eller styrelse ges behörighet att under styrelsens överinseende leda renskötelsen inom byns betesområde.

Departementschefen

De regler som de sakkunniga föreslagit för koncessionsrenskötelsen överensstämmer i sak väsentligen med de regler som gäller nu. De sakkunnigas förslag har godtagits eller lämnats utan erinran av det helt övervägande antalet remissinstanser. Även jag godtar förslaget.

Till 85—89 §§ har utan större sakliga ändringar förts över föreskrifterna i 57 och 58 §§ renbeteslagen.

Ansvar, skadestånd och besvär m. m.

I detta avsnitt har tagits in bestämmelser som delvis motsvarar de bestämmelser som de sakkunniga föreslagit i 6 kap. och 8 kap. 1—15 §§.

De sakkunniga har i 8 kap. 1 och 2 §§ föreslagit regler om skyldighet för den som uppsåtligen eller av vårdslöshet dödar renar eller på annat sätt skadar renar att ersätta skadan. Allt skadestånd skall utgå i sådana fall följer av allmänna skadeståndsrättsliga regler och särskilda bestämmelser behövs därför inte.

De sakkunniga har vidare i syfte att få till stånd ett ökat samarbete mellan skogsbrukets och renskötelsns företrädare föreslagit viss underrättelseskyldighet för den som ämnar avverka skog inom renbetesområdet. Ett

sådant samarbete rekommenderas redan nu i ett Kungl. brev den 21 november 1958 (nr 24) till domänverket och skogsstyrelsen samt länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län. Enligt detta bör domänverket samråda med lappadministrationen och resp. lappbyar vid planläggningen av bl. a. avverkningar som är av betydelse för renskötelsen, och vidare bör skogsvårdsstyrelserna i berörda län inom ramen för sin normala verksamhet sträva efter att åstadkomma bästa möjliga förhållande mellan skogsägarna och samerna. Det bör enligt min mening även i fortsättningen ankomma på Kungl. Maj:t att ge de föreskrifter som kan behövas i detta avseende.

90 §

Första stycket i denna paragraf har viss motsvarighet i 2 kap. 4 § första stycket i de sakkunnigas förslag.

Med hänsyn till att renskötsel endast i begränsad omfattning förekommer i Västernorrlands, Kopparbergs och Gävleborgs län är det inte lämpligt att i dessa län anordna en särskild administration för renskötelsen. I dessa län bör länsstyrelses åligganden i fråga om renskötelsen fullgöras av länsstyrelsen i Västerbottens län såvitt avser Västernorrlands län och av länsstyrelsen i Jämtlands län såvitt avser Kopparbergs och Gävleborgs län. Motsvarande bör gälla i fråga om lantbruksnämnds åligganden.

Paragrafens andra stycke innehåller bestämmelse om kompetensfördelningen vid indelning i byområden över vissa länsgränser.

I anslutning till denna paragraf vill jag ta upp en annan fråga. De sakkunniga har föreslagit vissa regler som ger uttryck för den s. k. kommunikationsprincipen. Sålunda föreslås en regel av innehåll att myndighet innan den meddelar beslut eller vidtar åtgärd enligt den nu föreslagna lagstiftningen skall ge de samer som berörs härav tillfälle att yttra sig i ärendet (jfr 8 kap. 5 § i de sakkunnigas förslag). Enligt min mening behövs inga uttryckliga bestämmelser härom i den föreslagna rennäringslagen. Kommunikationsprincipen gäller givetvis även inom rennäringsens område.

91 och 92 §§

I paragraferna finns bestämmelser om ersättning för skada i vissa fall genom renar. Paragraferna har viss motsvarighet i 6 kap. i de sakkunnigas förslag.

Gällande bestämmelser

I 27—35 §§ renbeteslagen ges regler rörande renägarnas skyldighet att gottgöra skador som orsakas av deras renar. Ersättningsskyldighetens omfattning framgår av 27—29 §§. 30 och 31 §§ innehåller vissa bestämmelser om sättet för värdering av skadan. I 32—35 §§ regleras skadeståndsansvaret i de fall då skada orsakats av renar tillhörande mer än en ägare.

Bestämmelserna om ersättningsskyldighetens omfattning skiljer till en början mellan det fall då skadan inträffat på en trakt där renskötsel inte

under någon del av året är tillåten för den kategori av renskötselberättigade ("fjällappar resp. skogslappar") vars renar orsakat skadan (29 §) samt det fall då skadan uppkommit på en trakt där den ifrågavarande arten av renskötsel åtminstone tidvis är tillåten (27 och 28 §§). I det första fallet är renägaren oavsett vållande ersättningsskyldig för all skada som orsakas av hans renar. För skador inom de till renskötselområdet hörande trakterna gäller däremot att ersättningsansvarets utsträckning varierar från fall till fall, beroende på platsen och tiden för skadans inträde samt arten av den bedrivna renskötseln. Gemensamt för de olika fallen är att ansvaret endast avser skada på gröda.

Minst omfattande är skadeståndsansvaret inom lappmarkerna ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen (27 §). Här är en fjällsamt ansvarig oavsett vållande endast för skador som hans renar under månaderna juni—augusti orsakat på utestående — dvs. växande eller avskuren men ej i lada införd — gröda på åker eller äng eller viss s. k. utängsslätter. För samma slag av skada som uppkommit under annan tid än juni—augusti är renägaren ansvarig, om skadan vållats uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning. Dock bortfaller detta skadeståndsansvar om även grödans ägare visat vårdslöshet genom att han inte tagit nöjaktig vård om sin egendom. För skada på annan mark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen är renägaren inte ansvarig. Från vad nu sagts gäller två undantag nämligen dels att ersättningsskyldighet inte föreligger beträffande skada som innehavaren av den fastighet där skadan skett enligt särskilda vid upplåtelsen meddelade eller eljest gällande bestämmelser själv skall stå, dels att skada som någon för renarna ansvarig orsakat i syfte att tillskynda grödesägaren förlust alltid skall ersättas. Skogssamernas skadeståndsansvar inom de delar av lappmarkerna ovan odlingsgränsen där de äger uppehålla sig med sina renar är identiskt med det ansvar som åvilar fjällsamerna ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen.

Inom lappmarkerna nedanför odlingsgränsen samt i det s. k. sedvanerättsområdet utanför lappmarkerna och renbetesfjällen är ersättningsreglerna än mer differentierade. Vad först angår utestående gröda på åker, äng eller utängsslätter är en fjällsamt ansvarig oavsett vållande, om skadan inträffat när betesrätt inte är medgiven (28 § 1 mom.). Under annan tid är hans ansvar beroende av uppsåt eller vårdslöshet hos renarnas vårdare och om vårdslöshet med avseende å grödans omhändertagande åvilar dess ägare, fordras för skadeståndsskyldighet att renarnas vårdare haft till syfte att tillskynda grödesägaren förlust. En skogssamt är för samma slag av skada ansvarig oberoende av vållande, om skadan a) avser växande eller avskuren men ej bärgad gröda och inträffar under månaderna maj—september, b) avser bärgad men i stack eller hässja utestående gröda och inträffar under månaderna juni—augusti, eller c) inträffar då betesrätt ej är medgiven på trakten (28 § 2 mom.). Har utestående gröda på ifrågavarande marker

skadats under annan tid än under a)—c) angivits, är en skogssame ansvarig endast i fall av uppsåt eller vårdslöshet. Även här krävs direkt skadegörelsesyfte, om grödesägaren varit vårdslös.

Inträffar grödeskada nedom odlingsgränsen eller utom renbetesfjällen på annan mark än åker, äng och utängsslätter, är renägarens ansvar beroende av om han — vare sig fråga är om fjällapp eller skogslapp — vid tiden för skadans uppkomst ägde betesrätt på trakten eller ej (28 § 3 mom.). Föreligger betesrätt, fordras för ersättningsskyldighet att renarnas vårdare haft direkt skadegörelsesyfte. I annat fall räcker det med vanligt uppsåt eller vårdslöshet vid renarnas bevakning.

Beträffande värderingen av skador, som orsakats av renar, föreskrivs i 30 § renbeteslagen att den skadelidande äger påkalla uppskattning av gode man, vilkas värdering blir gällande, om inte talan instäms till domstol. Gode människors antal är tre. De utses på särskilt sätt. Två av dem utses av den skadelidande som dock i fråga om valet av god man har att hålla sig till de personer som enligt 31 § renbeteslagen i förväg skall ha utsetts av vederbörande lappby bland den bofasta befolkningen eller bland icke renskötande samer. Den tredje gode mannen utses av de två först valda eller, om de inte kan enas, av förste konsulenten vid länets lappväsande eller av polischefen i orten.

Renbeteslagens regler om ersättning för skada genom renar bygger på principen om varje renägars individuella ansvar för sina djur. Kan det inte utrönas genom vems renar en viss ersättningsskida skada uppkommit, föreligger dock ett gemensamt — men icke solidariskt — ansvar för flera renägare. Enligt 32 § renbeteslagen kan sålunda flera renägare som har sina djur i en gemensam hjord eller i olika men sammanblandade hjordar ådömas ersättningsskyldighet i förhållande till sitt renantal i den gemensamma eller sammanblandade renhjorden. Ett mer långtgående gemensamt ansvar uppkommer, om Kungl. Maj:t enligt 33 § renbeteslagen förklarar ett visst område för skadeersättningsområde. Förutsättningen härför är att skador av större betydelse inträffar år efter år och att de måste anses väsentligen bero på försumlighet i renvården. Inom ett skadeersättningsområde föreligger i princip ersättningsskyldighet för alla renägare, som har betesrätt inom området eller som utan sådan rätt ändå haft renar där vid den tid då skadan skedde. En renägare kan dock frita sig från deltagande i ersättningen genom att visa att skadan inte orsakats av hans renar. Mellan de ersättningsskyldiga renägarna skall kostnaderna delas i förhållande till det antal renar som envar av dem hade inom skadeersättningsområdet. I mål om skada av renar inom sådant område kan ordningsmännen i de berörda lappbyarna företräda byarnas renägare och även, efter samråd med förste konsulenten, träffa förlikning på renägarnas vägnar (34 §). Den som enligt nu nämnda regler blivit förpliktad att utge skadestånd har enligt 35 § renbeteslagen regressrätt mot renägare vars re-

nar visas ha orsakat skadan. Regressrätt föreligger också i förhållande till renägare vars renar fanns i den gemensamma eller sammanblandade hjorden eller inom skadeersättningsområdet utan att detta varit känt då ersättningsskyldigheten fastställdes.

De sakkunniga

Bestämmelserna i 27—29 §§ renbeteslagen om ersättningsskyldighetens omfattning är å ena sidan detaljerade på gränsen till svåröverskådlighet, å andra sidan ofullständiga därigenom att de endast täcker en del av olika förekommande skadefall. Bestämmelserna bör omprövas. Ett särskilt skäl för att så bör ske är att skillnaden i rättsställning mellan fjäll- och skogsrenskötsel i huvudsak föreslås bli avskaffad. Vid fastställandet av ersättningsskyldighetens omfattning är det önskvärt att en betydande förenkling av nuvarande bestämmelser genomförs samtidigt som det bör tillses att förändringarna i renägarnas och de skadelidandes rättsställning blir av måttlig omfattning. Det är emellertid enligt de sakkunniga inte möjligt att bortse från de djupgående förändringar i sättet för renskötselns bedrivande som inträffat under de senaste decennierna. Innebörden av dessa förändringar är främst att renarna inte annat än vid särskilda tillfällen står under direkt övervakning av renägarna och deras folk. Under större delen av året har renarna stor frihet att röra sig inom vidsträckta områden. Den härigenom ökade risken för skadegörelse bör inte ses som ett tecken på att renägarna mer än förr brister i övervakningen av renarna utan som en naturlig följd av övergången till en för vår tid ändamålsenligare arbetsmetod. Denna rationalisering av rennäringen bör dock enligt de sakkunniga inte genomföras på bekostnad av utomstående, för skadegörelse genom renar utsalta personer. Det är därför mindre lämpligt att rätten till ersättning görs beroende av att vållande i form av vårdslöshet vid renarnas bevakning kan läggas renägarna eller deras personal till last. I stället bör skadeståndsskyldigheten i största möjliga utsträckning vara avhängig av objektiva faktorer, såsom tiden och platsen för skadans inträde, med särskilt beaktande av om renarna vid skadetillfället uppehållit sig inom ett för dem tillåtet område eller inte.

I fråga om platsen för skadans inträde bör man enligt de sakkunniga skilja mellan 1. skada inom lappmarkerna ovan odlingsgränsen eller på renbetesfjällen, 2. skada inom övriga delar av renskötselområdet — dvs. de till renbete särskilt upplåtna delarna av Jämtlands och Kopparbergs län, lappmarkerna nedom odlingsgränsen samt det s. k. sedvanerättsområdet, förutsatt att skadan skett under tillåten betningstid — 3. skada på trakt där renskötsel inte var tillåten vid tiden för skadans uppkomst. I fråga om skador som orsakats av att renar inkommit på väg, järnväg eller flygfält, bör dock enligt de sakkunniga särskilda bestämmelser gälla, gemensamma för renskötselområdet och övriga delar av landet.

För skador ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen är det enligt de sakkunniga lämpligt att behålla den nuvarande huvudregeln (27 § 1 mom. första stycket och 3 mom. renbeteslagen) om ansvar oavsett vållande för grödeskador på odlad mark under tiden juni—augusti, dock med vissa jämkningar. Sålunda föreslås ersättningsskyldigheten bli å ena sidan utsträckt till trädgårdar, å andra sidan borttagen i fråga om utängsslåtter. Med nuvarande jordbruksmetoder har utängsslåttern inte sådan betydelse för de bofasta att den bör omfattas av skyddsbestämmelserna. Trädgårdsodling däremot är minst lika skyddsvärd som åker och äng. Vidare bör den nuvarande begränsningen av ersättningsskyldigheten till att avse allenast grödeskador slopas. Även annan skadegörelse på den odlade jorden, t. ex. nedtrampning av stängsel samt förstörande av prydnadsväxter, bör skäligen gottgöras under ifrågavarande period.

Såvitt gäller skador på odlad jord ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen under annan tid än juni—augusti gäller för närvarande i princip ersättningsskyldighet för grödeskador vid uppsätlig skadegörelse och vid vårdslöshet. Om den skadelidande underlåtit att hemföra grödan inom rimlig tid eller att vidta erforderliga, icke oskäligt betungande åtgärder till skydd för utesående bärgad gröda, bortfaller dock renägarnas ansvar, om inte direkt skadegörelsesyfte kan påvisas hos renskötarna. Enligt de sakkunniga består den gröda som det här är fråga om i allt väsentligt av hö och annat kreatursfoder, vars värde avsevärt minskar, om det inte bärgas i tid. Bärningen är i regel slutförd före augusti månads utgång. Med hänsyn härtill och då trakterna ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen är avsedda att i första hand begagnas för renskötsel, anser de sakkunniga övervägande skäl tala för att inom dessa trakter inskränka ersättningsansvaret, såvitt gäller skador på odlad jord under annan tid än juni—augusti, till fall av uppsätlig skadegörelse.

I fråga om skador på utmark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen föreslår de sakkunniga att nuvarande bestämmelser (27 § 2 och 3 mom. renbeteslagen) i sak behålls, enligt vilka bestämmelser ersättningsskyldighet föreligger endast vid uppsätlig skadegörelse.

I fråga om skador inom övriga delar av renskötselområdet, såvitt gäller tid då renskötsel är tillåten på trakten, föreslår de sakkunniga i huvudsak samma bestämmelser som i fråga om skador på mark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Beträffande odlad jord på trakter nedom odlingsgränsen och utom renbetesfjällen föreslås dock viss utsträckning av skyddstiden.

Med hänsyn till att vegetationstiden i allmänhet är längre inom dessa trakter anser de sakkunniga det vara befogat att för deras del inbegripa månaderna maj och september i den period varunder ersättningsskyldighet oavsett vållande skall föreligga för skador på trädgård, åker och äng. De sakkunniga framhåller att bl. a. önskemålet att få till stånd en väsent-

lig förenkling av nu gällande invecklade skadestandsregler motiverar att ersättningsreglerna utformas i huvudsak enhetligt för hela renskötselområdet.

För de fall då renbetesrätten överskridits, vare sig detta skett genom att renar uppehållit sig på mark, där renskötsel över huvud taget inte är tillåten, eller genom att renar under otillåten tid funnits inom område där renskötselrätt föreligger under en del av året föreskrivs i 28 och 29 §§ renbeteslagen skyldighet för renägarna att oavsett vållande ersätta de av renar orsakade skadorna. Det betydelsefulla undantaget görs dock att uppsåtligt handlande eller vårdslöshet vid renarnas bevakning krävs för att skadestånd skall utgå, om skadan inträffat på annan mark än åker, äng och utängsslätter samt fråga är om en trakt där renskötsel tidvis är tillåten. De sakkunniga anser att detta undantag från eljest gällande strikta ersättningsansvar för skador som orsakats i samband med överskridande av renskötselrätten bör slopas. Med hänsyn till att renhjordarna numera ofta lämnas att röra sig fritt inom vidsträckta områden är det enligt de sakkunniga angeläget att kontrollen över renarna uppehålls genom en omsorgsfull områdesbevakning, varvid som en minimifordran bör uppställas att gällande regler om betestider iakttas. Att som nu gäller i viss utsträckning låta ersättningsskyldighetens inträde vara beroende av att försummelse vid renarnas bevakning kan styrkas är enligt de sakkunniga inte tillfyllest vare sig för att tillgodose de skadelidandes rätt eller för att inskräpa nödvändigheten av en rationell renskötsel med erforderlig kontroll över renarna. Därför förordas en enhetlig regel för alla fall av överskridande av renskötselrätten, som innebär att skadestandsansvar oavsett vållande skall gälla för all av renar orsakad skada på trakt, där renskötsel inte var tillåten vid tiden för skadans uppkomst. Härigenom tillgodoses i viss mån bl. a. ett önskemål från skogsägarhåll om rätt till ersättning för skada på skogsplanteringar.

Slutligen förordar de sakkunniga två undantag från de föreslagna skadestandsreglerna. För det första föreslås att en skadelidande, som enligt upplåtelsekontrakt eller eljest är skyldig att själv svara för skada genom renar, inte skall vara berättigad till gottgörelse i annat fall än om skadan orsakats uppsåtligen. Föreskriften avses bli tillämplig även på privaträttsliga avtal om rätt till renbete utan skyldighet att svara för uppkommande skador. I vad mån ett dylikt avtal är bindande för annan än den som ingått det, exempelvis för ny ägare av den berörda fastigheten, får bedömas enligt vanliga avtalsrättsliga regler.

Det andra undantaget avser skador som orsakats av att renar kommit in på väg, järnväg eller flygfält. De sakkunniga framhåller att enligt gällande ansvarighetslagar — lagarna den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift, den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik och den 26 maj 1922 angående ansva-

righet för skada i följd av luftfart — åvilar förstahandsansvaret för sådana skador i allmänhet järnvägens innehavare, bilens ägare eller förare resp. luftfartygets ägare. På grund av särskilda regressbestämmelser (11 § järnvägsansvarighetslagen) kan emellertid utgiven ersättning i regel sökas åter av den som vållat skadan. Något hinder för att regresstalan förs mot en renskötare som genom värdslöshet vid renarnas bevakning vållat att renar inkommit exempelvis på en landsväg och där orsakat en trafikolycka synes enligt de sakkunniga inte föreligga. De sakkunniga anser att det skulle leda till mycket allvarliga konsekvenser för rennäringen, om man i praktiken skulle tillämpa ett så vidsträckt ansvar för renägarna som nyss angivits. Så torde inte heller ha skett, sannolikt beroende på att det ansetts utsiktslöst att av renägarna erhålla någon mera betydande skadeersättning. Om reglerna om ansvarigheten för de av renar orsakade ersättningsgilla skadorna ändras så att utkrävande av skadestånd underlättas, är det möjligt att regressbestämmelserna för ifrågavarande skador skulle bli utnyttjade i en helt annan omfattning än nu är fallet. Med hänsyn till den föreslagna utvidgningen av det strikta ersättningsansvaret för renarna anser de sakkunniga det vara påkallat att till särskilt övervägande uppta frågan om ersättningsskyldigheten för sådana trafikskador som orsakas av renar. Enligt de sakkunniga är det sakligt sett föga befogat att på rennäringen lägga något ansvar för dylika skador. I den mån renar bidrar till deras uppkomst beror det på att renar kan utgöra ett trafik hinder men inte på att de genom aktivt handlande kan skada trafikanterna eller trafikanordningarna. Någon möjlighet att i varje särskilt fall förhindra att renar kommer in på vägar och andra trafikleder har renägarna inte. Renen är ej något hemdjur som ständigt står under uppsikt. Att såsom skett beträffande hundar (se NJA 1947: 594) ålägga ägarna ansvaret för att renarna aldrig kommer i vägen för trafiken är därför inte gärna möjligt. I själva verket är det endast trafikanterna själva som kan förhindra att renarnas uppträdande i trafiken leder till skador. Det är därför enligt de sakkunniga från trafiksäkerhetssynpunkt lämpligast att låta det ekonomiska ansvaret för trafikolyckor, där renar är inblandade, stanna på trafikanterna. Härtill kommer att det knappast är skäligt att rennäringen belastas med ett ekonomiskt ansvar för skador som är en följd av den allmänna samhällsutvecklingen, detta särskilt som möjligheterna att genom försäkringar mildra de ekonomiska konsekvenserna av skadorna är betydligt större för trafikanterna än för renägarna. De sakkunniga förordar därför en uttrycklig föreskrift om att eljest gällande ersättningsskyldighet för skador genom renar inte skall omfatta sådana skador som orsakats av att renar inkommit på väg, järnväg eller flygfält. Endast om sådan skada orsakats uppsåtligen av någon för renarna ansvarig anser de sakkunniga att ersättningsskyldighet bör föreligga.

Remissyttrandena

De remissinstanser som har yttrat sig i denna del ställer sig i flera avseenden kritiska till de sakkunnigas förslag.

SSR anför att de sakkunniga överdrivit betydelsen av den skada som renar kan åstadkomma. Några sifferuppgifter angående utdömda ersättningar för renskada lämnas inte. I själva verket torde det årliga beloppet av utdömda renskador vara ringa. Samerna påyrkar, att vanliga culparegler, dvs. skadeståndsansvar endast vid uppsåt eller vållande, blir tillämpliga på renskada.

Hovrätten för Övre Norrland anför följande. I fråga om ersättning för skada genom renar har de sakkunniga, såvitt gäller skador ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen, med vissa jämkningar behållit den nu gällande huvudregeln om strikt ansvar för grödeskador på odlad mark under tiden juni—augusti. Mot denna bestämmelse görs ingen erinran. För skador på odlad jord under annan tid än juni—augusti inskränks emellertid skadeståndsskyldigheten till fall av uppsåtlig skadegörelse. Såsom de sakkunniga anför torde den gröda som avses i förevarande sammanhang i allmänhet vara bärgad och införd i lada före augusti månads utgång. Den praktiska betydelsen av en bestämmelse som reglerar ersättningsskyldigheten för tiden september—maj är därför inte stor. I de fall då höbärgningen inte är avslutad före den 1 september och någon vårdslöshet i fråga om hemförandet eller skyddet av grödan inte kan läggas dess ägare till last, synes det emellertid stötande att markägaren inte skall kunna få ersättning för en av renar orsakad skada på grödan, när den för renarna ansvarige ådagalagt vårdslöshet eller till och med grov vårdslöshet vid bevakningen av djuren. Hovrätten anser därför att den nu gällande regeln i 27 § 1 andra stycket första punkten renbeteslagen, enligt vilken skada skall ersättas inte bara vid uppsåtligt utan även vid vårdslöst handlande från den för renarna ansvariges sida, bör behållas. Den i 27 § 1 andra stycket andra punkten renbeteslagen angivna specialregeln för fall av vållande från markägarens sida synes vidare böra upphävas, varvid betydelsen av sådant vållande kommer att få avgöras enligt allmänna regler om skadelidandes medverkan till skadan. I sakens natur ligger — med hänsyn till å ena sidan de svårigheter att övervaka renarna som den extensiva renskötselmetoden innebär och å andra sidan markägarens möjligheter att skydda sin gröda — att den senare regelmässigt kommer att få svara för hela skadan. Vad därefter gäller skadeståndsskyldigheten inom övriga delar av renskötselområdet tillstyrks den föreslagna huvudregeln för grödeskador på odlad jord under tiden maj—september. Beträffande sådana skador under annan tid än maj—september vill hovrätten emellertid förorda — i överensstämmelse med vad som skett för motsvarande fall ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen — att nu gällande regler i 28 § 1 andra stycket och 2 andra stycket renbeteslagen behålls, dock att specialregeln för fall av vållande från markägarens sida upphävs.

Enligt en uttrycklig regel omfattar de sakkunnigas förslag om ersättnings-skyldighet inte skador som orsakats av att renar inkommit på väg, järnväg eller flygfält. Nu angivna skador skall i stället enligt förslaget ersättas endast om de uppsåtligen orsakats av någon för renarna ansvarig. Renbetes-lagens regler om skador genom renar avser endast skador som djuren orsakar på andras ägor. För andra skadesituationer får man falla tillbaka på allmänna rättsgrundsatser inom skadeståndsrätten, vilket torde innebära att skadeståndsansvar inte inträder med mindre den som haft djuren i sin vård brustit i skäligen tillsyn. Uppenbart är att de speciella förhållandena inom rennäringen och renvården medför stora svårigheter att hålla kontroll över renarna och gör det omöjligt att i varje särskilt fall förhindra, att renar kommer in på vägar och andra trafikleder. Att såsom de sakkunniga begränsa ansvaret för de av renar orsakade trafikskadorna till fall av dolus hos den för renarna ansvarige torde dock föra för långt. En sådan regel skulle säkerligen understundom leda till direkt stötande resultat. Bestämmelsen är inte heller ägnad att främja den kontroll över renarna — särskilt vid flyttningar av djuren efter vägarna — som inom rimliga gränser måste krävas till förhindrande av trafikolyckor. På anförda skäl avstyrker hovrätten förslaget att begränsa ansvaret för trafikskada genom renar till fall av uppsåt och förordar att avgörandet i dessa frågor liksom hittills lämnas åt rätts-tillämpningen.

Departementschefen

Jag tillstyrker de sakkunnigas förslag att den nu gällande bestämmelsen om strikt ansvar för grödeskador genom renar på odlad jord ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen i den nya lagstiftningen vidgas till att omfatta alla delar av renskötseområdet där renskötsel är tillåten under hela året. Den allmänna regeln om djurägares ansvar är visserligen nu för tiden att ägaren inte blir ansvarig med mindre han visat sig försumlig i tillsynen över djuret. Det går likväl inte att bortse från de särskilda förhållanden som råder inom renskötseln.

Efter 1920-talet tillämpas inom renskötseln s. k. extensiv drift. Den kännetecknas av att renarna under barmarkstiden hålls i stora hjordar som inte övervakas kontinuerligt. Som de sakkunniga framhållit bör denna driftsmetod som ur rennäringens synpunkt är rationell inte få användas på bekostnad av utomslående, för skadegörelse genom renar utsatta personer. Det är därför av olika skäl mindre lämpligt att rätten till ersättning görs beroende av att vållande i form av försumlighet vid renarnas bevakning kan läggas någon till last.

Med hänsyn härtill är det enligt min mening lämpligt att även i fortsättningen genom regler om strikt ansvar för renägarna eller rättare sagt för samebyarna, som enligt förslaget skall ombesörja renskötseln, hålla markägare inom renskötseområdet skadeslösa för skador på odlad jord. Till odlad

jord hänför jag då i likhet med de sakkunniga åker, äng eller trädgård. Jag kan också godta de sakkunnigas förslag att såvitt avser odlad jord ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen begränsa regeln om strikt ansvar till vegetationsperioden juni—augusti och såvitt avser odlad mark inom andra delar av renskötseområdet där renskötsel är tillåten året runt till vegetationsperioden maj—september. De skäl som talar för en bestämmelse om strikt ansvar för skada genom renar på odlad jord inom område där renskötseln då är tillåten gör sig enligt min mening med än större styrka gällande inom område där renskötsel inte är tillåten. Detta gäller inte bara i fråga om skada på odlad jord utan även på annan slags mark t. ex. skogsmark. Längre än till skada på mark bör emellertid enligt min mening inte reglerna om strikt ansvar sträcka sig. Jag anser alltså att reglerna om strikt ansvar för skada genom renar bör begränsas till sådana skador som renar normalt brukar orsaka, dvs. markskador genom bete eller nedtrampning. Jag förordar sålunda att reglerna görs tillämpliga på skada som renarna orsakar 1. på åker, äng eller trädgård under tiden juni—augusti ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen eller under tiden maj—september inom annat område där renskötsel får bedrivas året runt, 2. på mark, vare sig odlad eller ouppodlad, utanför renskötseområdet eller 3. på mark inom renskötseområdet under tid då renskötsel inte får bedrivas där.

För andra skadesituationer bör man som hovrätten anför i sitt remissyttrande falla tillbaka på allmänna rättsgrundsatser inom skadeståndsrätten, vilket bl. a. innebär att skadeståndsansvar inte inträder med mindre den som haft djuren i sin vård brustit i skälig tillsyn. Allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser bör alltså tillämpas bl. a. på trafikskador som vållats av renar. Någon uttrycklig regel härom behövs inte enligt min mening i den föreslagna rennäringslagen. Där har tagits in endast de särskilda reglerna om strikt ansvar.

91 § har utformats enligt vad jag nu har anför. I 91 § sägs också att skada som avses där skall ersättas av sameby inom vars byområde skadan har uppkommit eller som vid tiden för skadans uppkomst haft renar i trakten. Det står alltså den skadelidande fritt att välja vilken av dessa byar han vill kräva på skadestånd. Regeln är delvis motiverad av att vissa delar av renskötseområdet inte har lagts ut för viss by. Regeln är också motiverad av den risk för rättsförlust för en skadelidande som svårigheten att utreda renarnas tillhörighet kan medföra.

Har flera byar vid tiden för skadans uppkomst haft renar i trakten eller är betesområdet gemensamt för flera byar följer av bestämmelsen att den skadelidande har rätt att söka endera av dem. Att den skadelidande har rätt att söka någon av byarna för hela skadan följer också av regeln.

Vilken by som slutligen skall svara för skadan blir en fråga mellan byarna. Är två eller flera byar ersättningsskyldiga och kan det inte utredas att renar från någon av byarna orsakat skadan, skall ansvarigheten enligt

91 § andra stycket fördelas lika mellan byarna inbördes. Om renar från by som utgett ersättning för skada inte alls medverkat till skadan eller i varje fall inte ensamma orsakat denna, bör självfallet finnas möjlighet till regressstalan gentemot den by vars renar orsakat skada eller som medverkat till denna. För det fall renar från flera byar medverkat till skadan bör ersättningsskyldigheten givetvis fördelas mellan dem så rättvist som möjligt. Kan skadorna ej särskiljas, kan det som de sakkunniga föreslagit vara lämpligt med en regel om att ansvarigheten fördelas i förhållande till antalet renar som utan bevakning fanns i trakten vid tiden för skadans uppkomst. Bestämmelser härom finns i 91 § tredje och fjärde styckena. I 92 § har tagits in bestämmelser om regressrätt för sameby gentemot den som vållat skadan.

93 §

Paragrafen ersätter 36 § 1 sjätte stycket och 2 renbeteslagen. Bestämmelsen innebär att renägarens rätt till ersättning upphör i och med att ersättningen tillfaller samebyn.

94 §

Paragrafen, som motsvarar 37 och 38 §§ renbeteslagen och 8 kap. 4 § i de sakkunnigas förslag, innehåller föreskrifter till skydd mot att renarna ofredas av hundar.

95 och 96 §§

Paragraferna, som innehåller ansvarsbestämmelser, omfattar ett väsentligt mindre antal gärningar än som är kriminaliserade i 59 § renbeteslagen.

I anslutning till 95 § 2 kan anmärkas att renen representerar ett högt värde för renägaren, i normalfallet 300—400 kr. S. k. lockrenar och ledarrenar värderas ofta åtskilligt högre. Givetvis gäller brottsbalkens bestämmelser om förmögenhetsbrott brott varigenom någon angriper den förmögenhet som renarna representerar. I paragrafen har därför inte tagits in någon motsvarighet till de bestämmelser om straff för dödande eller skadande av renar som de sakkunniga föreslagit. Däremot kan det vara motiverat att i lagrummet ta in en motsvarighet till bestämmelsen om straff för vissa fall av ofredande av renar.

95 § 4—7 har flyttats över från 14 § renmärkeslagen utan annan saklig ändring än som betingas av de föreslagna ändrade reglerna om kalvmärkning.

I 96 § stadgas straff för medlem i sameby som tar virke med åsidosättande av bestämmelserna i 17—20 §, där rätten till skogsfång i princip är begränsad till husbehov, eller bryter mot föreskrift som meddelats med slöd av 22 § eller lämnar oriktig uppgift vid renräkning eller upprättande av renlängd. Renlängden bestämmer som tidigare framgått en renskötande medlems inflytande på byns renskötsel och hans andel i byns eventuella rörelse-

överskott. Sådana gärningar torde ofta komma att innefatta brott som är att bedöma enligt brottsbalken och då bör denna balk tillämpas. Med hänsyn härtill har angivits allt straff som är stadgat i paragrafen inte skall ådömas, om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken.

97 §

Denna paragraf motsvarar 63 § renbeteslagen, som förpliktar same, som har renhjord under sin vård, att hopsamla renhjorden eller skilja ut ren från hjorden, om det påfordras av vissa myndigheter för verkställande av "utmätning eller rannsaking efter stulna renar eller av annan laga orsak", vid äventyr att handräckningen anskaffas på hans bekostnad, om han treds-kas.

I förslaget har skyldigheten att biträda myndigheterna flyttats över på samebyns styrelse, som ju avses få ansvaret för renskötseln i byn. I övrigt har de nuvarande reglerna behållits väsentligen oförändrade i sak.

98 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om överklagande av samebys beslut, motsvarar 8 kap. 10 § i de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga

En viktig fråga i samband med regleringen av den lokala renskötselorganisationen är på vad sätt rättsskydd skall beredas dem som tillskyndas skada genom åtgärd eller underlåtenhet av samebyn och dess organ. Härvid kommer i fråga såväl byns egna medlemmar som utomstående.

Vad först angår rättsskyddet för utomstående, till vilka givetvis räknas även andra samebyar och deras medlemmar, torde i princip inga speciella regler böra införas med avseende på samebyarna, utan samhällets normala talemöjligheter får anses vara till fyllest. Om inte annan framkomstväg — t. ex. polisanmälan, när en viss handling eller underlåtenhet innefattar brottslig gärning — slår till buds, innebär det sagda att talan om fullgörelse eller förbud får väckas mot samebyn vid allmän domstol.

I lagen om ekonomiska föreningar (69 §) är frågan om rättsskyddet för föreningsmedlem löst så, att envar föreningsmedlem har rätt att väcka talan mot föreningen vid allmän domstol, om han anser att ett på föreningsstämma fattat beslut inte tillkommit i behörig ordning eller att det eljest strider mot nämnda lag eller föreningens stadgar. I vissa fall, nämligen om talan grundas på att beslutet inte tillkommit i behörig ordning eller att det eljest kränker allenast medlems rätt, måste talan väckas inom tre månader från beslutets dag. I annat fall blir beslutet gällande. Om ett beslut strider mot regler, som inte kan åsidosättas ens med alla medlemmars samtycke,

är det däremot ogiltigt, en "nullitet", oavsett om klandertalan väckes inom viss tid eller inte. Den talan som åsyftas i 69 § lagen om ekonomiska föreningar är talan mot beslut av föreningsstämman, inte mot styrelsebeslut. Styrelsens beslut kan inte överklagas hos domstol. Däremot kan det ändras av föreningen själv, exempelvis genom att föreningsstämman upphäver beslutet eller tillsätter ny styrelse, som beslutar på annat sätt.

De i lagen om ekonomiska föreningar meddelade reglerna om talerätt mot föreningsbeslut är utformade efter mönster av motsvarande bestämmelser i 1944 års aktiebolagslag (138 §) och torde vara typiska för sammanslutningar av privaträttslig natur. Utmärkande för dem är att klagoinstansen (domstolen) inte får ingå i prövning av beslutets lämplighet utan endast har att bedöma dess laglighet.

I fråga om flottningsföreningar innehåller lagen om flottning i allmän flottled — förutom bestämmelser om klandertalan vid domstol (61 §) — ett särskilt stadgande (62 §) om befogenhet för flottande att hos länsstyrelsen söka rättelse i vissa av föreningen eller för dess räkning fattade beslut, som förmenas oskäligt betunga flottningen eller vara oförenliga med flottledens intresse eller lända till uppenbart men för de flottande. Härigenom har således åt länsstyrelsen såsom klagoinstans överlämnats att bedöma även lämpligheten av vissa föreningsbeslut.

En liknande vidsträckt klagorätt har införts i lagen om fiskevårdsområden. Enligt 30 § denna lag får delägare anföra besvär hos länsstyrelsen mot beslut som fattas vid sammanträde med delägarna eller mot ett av styrelsen fattat uttaxeringsbeslut. Som besvärsgrund kan åberopas inte bara att beslutet strider mot lag eller författning eller mot stadgarna utan även att det kränker klagandens enskilda rätt.

De sakkunniga anser att medlemmarna i de föreslagna samebyarna bör tillerkännas besvärsrätt inte bara på formella utan även på materiella grunder. Sättet på vilket en sameby handhar skötsel av medlemmarnas renar och fördelar skötselkostnaderna ingriper direkt i renägarnas privata ekonomi och kommer också att bli bestämmande för deras möjligheter att fortsätta och utveckla sina företag. Samtidigt har man att räkna med risken för motsättningar mellan olika medlemskategorier, mellan medlemmar med och utan renar, mellan renägare med många och renägare med få renar, mellan skilda familjer och andra renskötargrupper. För medlemmarna i en sameby — liksom för medlemmarna i en flottningsförening eller delägarna i ett fiskevårdsområde — saknas i praktiken den möjlighet att undandra sig följderna av ett majoritetsmissbruk som utträdesrätten innebär för medlemmarna i en ekonomisk förening. Ett utträde ur samebyn innebär nämligen att den utträdande — om han inte lyckas vinna inträde i en annan sameby — blir avskuren från möjligheten att utöva sin renskötselrätt och de därmed förenade birättigheterna. Enligt de sakkunniga är det med hänsyn härtill nödvändigt att lämna sådana medlemmar i en sameby som inte

på bystämman kan vinna gehör för sina åsikter befogenhet att hos opartisk myndighet få till stånd en saklig prövning av majoritetens ställningstagande. Talerätten bör därför utformas efter förebild av 30 § lagen om fiskevårdsområden. Det innebär att beslut av samebys stämma eller av syssloman som förordnats att ombesörja renskötseln liksom styrelsens eller sysslomans beslut om infordrande av förskott bör kunna överklagas av medlem, som menar att beslutet inte tillkommit i behörig ordning eller att det eljest strider mot lag eller författning eller mot samebyns stadgar eller kränker hans enskilda rätt. Med den sist nämnda besvärsgrunden avses bl. a. att ett beslut skall kunna ändras, om det — exempelvis genom att otillbörligt gynna någon eller några av medlemmarna på de övrigas bekostnad — åsidosätter klagandens rättighet att åtnjuta lika behandling med övriga medlemmar vid utnyttjandet av de med renskötselrätten förenade befogenheterna. Som skäl för att även vissa av styrelsen eller av syssloman fattade beslut skall kunna överklagas kan enligt de sakkunniga åberopas att ett ultiimeringsbeslut innebär en direkt ekonomisk förpliktelse för delägarna och därför bör kunna överklagas.

Vad härefter angår frågan om lämplig prövningsinstans framhåller de sakkunniga att det från principiell synpunkt otvivelaktigt vore fördelaktigast om alla överklaganden av samebyarnas avgöranden kunde upptas av allmän domstol. Härigenom skulle på en viktig punkt uppnås överensstämmelse med vad som gäller beträffande talan mot beslut av en ekonomisk förening. Mot de principiella fördelarna av en domstolsprövning måste emellertid enligt de sakkunniga vägas de därmed förenade praktiska olägenheterna. Dessa hänför sig främst till de betydande kostnader som numera är förenade med domstolsprocesser. En annan omständighet som talar mot domstolsprövning i detta fall är den påfrestning för det fortsatta samarbetet inom byn och i renskötselarbetet som en domstolsprocess måste innebära. Särskilt bör uppmärksammas risken för att tillfälliga meningsmotsättningar fördjupas i samband med en muntlig rättegång, där beskyllningar och motbeskyllningar ofta kan förekomma. I jämförelse härmed torde det i regel skriftliga administrativa besvärsförfarandet innebära ganska små risker för sammanhållningen inom byn.

Dessa och andra skäl talar enligt de sakkunnigas mening för att länsstyrelsen utgör besvärinstans i förhållande till de lokala rennäringsorganisationerna. Bestämmelserna härom bör därför i detta hänseende utformas efter förebild av 30 § lagen om fiskevårdsområden. Liksom i detta lagrum bör besvärstiden sättas till två månader, varvid tiden skall räknas från beslutets dag utom när fråga är om besvär mot beslut av styrelsen eller av syssloman, i vilka fall den bör räknas från det klaganden fick del av beslutet.

Departementschefen

De sakkunnigas förslag i dessa delar godtas av remissinstanserna. Vattenöverdomstolen anser sig dock böra uttala viss tveksamhet huruvida de skäl som de sakkunniga anfört mot att låta bymedlem föra talan mot samebyarnas avgöranden hos allmän domstol kan anses bärande.

Jag tillstyrker de sakkunnigas förslag i dessa avseenden. Bestämmelserna i 98 § har utformats i enlighet med de sakkunnigas förslag. I paragrafens tredje stycke föreskrivs att beslut varigenom bystämmas beslut ändrats eller upphävs gäller även för medlem som ej fört talan. Denna regel har motsvarighet i annan lagstiftning.

99—102 §§

Paragraferna som motsvarar 8 kap. 11—15 §§ i de sakkunnigas förslag rör talan mot myndighets beslut enligt den nu föreslagna lagen.

I 99 § första stycket föreskrivs att talan mot beslut av lantbruksnämnd föres genom besvär hos lantbruksstyrelsen. Med hänsyn till att besvär i de ärenden som enligt lagförslaget prövas av lantbruksnämnd kommer att avse frågor av praktisk natur med starka inslag av ekonomiska och andra ändamålsenlighetssynpunkter bör enligt min mening besvär i dessa ärenden prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. 99 § andra stycket har utformats med hänsyn härtill.

I 100 § första stycket ges bestämmelser om besvär över länsstyrelsens beslut. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör talan mot länsstyrelsens beslut enligt den nu föreslagna lagstiftningen föras genom besvär hos Kungl. Maj:t. De sakkunniga anför vidare att det bör vara regeringsrätten som i sista instans avgör dessa ärenden. Jag delar de sakkunnigas uppfattning att dessa besvärssärenden bör prövas av förvaltningsdomstol.

Kungl. Maj:t har den 20 mars 1970 till lagrådet remitterat ett förslag om förvaltningsrättsskipningens organisation. Detta förslag innebär bl. a. att mål, som i sista instans skall avgöras av regeringsrätten, i ett stort antal fall först skall prövas av kammarrätten. Enligt förslaget skall vidare i regel av varje författning framgå huruvida talan skall fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsrådet eller hos förvaltningsdomstol. De nya bestämmelserna om förvaltningsrättsskipning föreslås träda i kraft den 1 januari 1972.

Avsikten är att nu föreslagen lagstiftning skall träda i kraft den 1 juli 1971. Lagförslaget har emellertid anpassats till förslaget om förvaltningsrättsskipningens organisation. Sålunda har i 100 § tagits in en bestämmelse om att sådan talan som här avses skall fullföljas hos kammarrätt. Samtidigt har i övergångsbestämmelserna (punkt 4) förts in en föreskrift om att talan mot beslut enligt den nya lagen av länsstyrelse som meddelats före den 1 januari 1972 skall föras hos Konungen. Eftersom sameby torde vara att hänföra till menighet följer av regeringsrättslagen — 2 § 2:6) — att

mål om beslut av sameby prövas av regeringsrätten. Enligt regeringsrättslagen — 2 § 14: 6) — prövas också mål om renmärken av regeringsrätten. Prövningen av besvär över beslut som i övrigt kan komma att fattas av länsstyrelse under andra halvåret 1971 får ske hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

100 § andra stycket ersätter 15 § första stycket renmärkeslagen vari föreskrivs att talan mot beslut varigenom registrering beviljats inte får föras.

I 101 § har på förslag av de sakkunniga och med förebild i 31 § lagen om fiskevårdsområden tagits in bestämmelser om en förenklad metod för delgivning av beslut med samebys medlemmar.

I 102 § klargörs att beslut som avses i 98—100 §§ kan verkställas omedelbart utan att besvärstidens utgång eller eventuell besvärsprövning behöver avvaktas. Självfallet måste det dock finnas möjlighet för klaganden att hos besvärsmyndigheten utverka inhibition av verkställigheten.

Övergångsbestämmelser

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1971.

Det finns anledning anta att det blir svårt att vid denna tidpunkt övergå till den nya organisationsformen i alla lappbyar. Funktionärer behöver utbildas för samebyarna och den renskötande befolkningen behöver även i övrigt få tillfälle att göra sig förtrogen med de nya organisations- och driftformerna. Med hänsyn härtill föreslås i punkt 7 att Kungl. Maj:t ges möjlighet att för vissa lappbyar senarelägga övergången till den nya organisationsformen.

I punkterna 2 och 3 föreslås övergångsbestämmelser för de nya reglerna om renmärken. Enligt punkt 2 skall äldre renmärken, som enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1960: 144) om renmärken får behållas till den 1 juli 1975, kunna användas intill fastställt datum oberoende av nya lagens ikraftträdande. Till punkt 3 har från övergångsbestämmelserna till lagen (1960: 144) om renmärken förts över vissa föreskrifter rörande avlyst märke och avbrottsmärke som anbragts enligt lagen (1928: 310) om renmärken.

12.2 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen

I avsnitt 11.4 har nämnts att jag i samråd med chefen för finansdepartementet förordar att avgångsvederlag som i form av engångsbelopp utgår till renskötseutövare som lämnar renskötseln inte skall räknas som skattepliktig intäkt. En bestämmelse härom har tagits in i punkt 1 av anvisningarna till 28 § kommunalskattelagen.

13. Hemställan

Jag hemställer, att lagrådets yttrande över förslaget till *rennäringslag* inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga 1

Rennäringssakkunnigas förslag

till

Lag om rennäringen**1 Kap. Om rätt att idka rennäring***Renskötselrätten*

1 §.

Rätt till renskötsel enligt denna lag medför befogenhet för rättighetshavaren att på sätt nedan anges nyttja land och vatten inom renskötselområdet till underhåll för sig och renarna.

Renskötselberättigad, som ej tillhör renby, äger endast i den omfattning som framgår av 3 kap. 1 § tredje stycket eller efter upplåtelse enligt 12 § samma kap. utöva rätt, vilken är grundad på bestämmelse i denna lag.

Särskilda bestämmelser gäller i fråga om den omfattning i vilken befogenhet enligt denna lag får utövas inom nationalpark.

Renskötselberättigade

2 §.

Rätt till renskötsel enligt denna lag tillkommer person av samisk härkomst, om hans fader eller moder eller någon av deras föräldrar såsom stadigvarande yrke idkat renskötsel inom riket eller biträtt därvid. Adoptivbarns och dess avkomlingars rätt i detta avseende bedömes efter adoptantens härkomst samt adoptantens och dennes föräldrars befattning med renskötsel.

Rätt till renskötsel tillkommer vidare den som är gift med eller efterlevande make till renskötselberättigad som avses i första stycket.

När särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen tillerkänna annan person än som avses i första och andra styckena rätt till renskötsel, om han är av samisk härkomst eller är adoptivbarn till person av samisk härkomst eller avkomling till sådant adoptivbarn eller har varit gift med renskötselberättigad enligt första stycket.

Renskötselområdet

3 §.

Under hela året får renskötsel idkas dels i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ovan odlingsgränsen, dels på kronomark och renbetesland inom de trakter i lappmarkerna nedom odlingsgränsen, där skogsrenskötsel av ålder förekommit under våren, sommaren eller hösten, dels ock på ren-

betesfjällen i Jämtlands län samt inom de delar av Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete.

Under tiden den 1 oktober—den 30 april eller den längre tid som kan vara avtalad får renskötsel också idkas inom övriga delar av lappmarkerna nedom odlingsgränsen samt inom sådana trakter utom lappmarkerna och renbetesfjällen som efter gammal sedvana använts för renskötsel vissa tider av året. Skulle otjänliga väderleks- eller betesförhållanden medföra att höstflyttning måste företagas före den 1 oktober eller vårflyttning efter den 30 april, omfattar rätten till renskötsel inom nämnda områden den ytterligare tid som med hänsyn till omständigheterna oundgängligen erfordras.

Om renskötsel efter särskilt tillstånd (koncessionsrenskötsel) ges bestämmelser i 7 kap.

Om expropriation för renskötselns behov stadgas i expropriationslagen.

4 §.

Om det finnes erforderligt för renbetets bevarande eller eljest för renskötselns främjande, kan lantbruksnämnden inom viss del av det i 3 § angivna renskötselområdet begränsa rätten att hålla renar på bete eller förbjuda betning under viss tid eller tills vidare.

5 §.

Är visst område, där renskötsel jämlikt 3 § är tillåten, oundgängligen erforderligt för ändamål av väsentlig betydelse för det allmänna, äger Konungen förordna att området skall undantagas från renskötsel och i samband därmed meddela de bestämmelser angående åtgärder till förebyggande av olägenhet för rennäringen i orten som påkallas av undantagandet.

För skada och intrång, som genom undantagandet orsakas rennäringen och ortens renskötselberättigade, skall ersättning lämnas av den för vars räkning området undantages. Ersättningen skall, enligt bestämmelser som meddelas av Konungen, fördelas mellan statens rennäringssfond och den eller de renbyar vilkas medlemmar beröres av undantagandet. I övrigt äger bestämmelserna i expropriationslagen om expropriationsersättning och dess fastställande motsvarande tillämpning; och skall vad där är föreskrivet om den exproprierande gälla den för vars räkning området undantages.

6 §.

Innan förordnande enligt 5 § första stycket meddelats, får ägare eller brukare av mark, där renskötsel idkas och där den enligt 3 § första stycket är tillåten under hela året, ej vidtaga sådan väsentlig ändring i markens nyttjande att avsevärd skada därigenom kan uppkomma för rennäringen i orten.

Första stycket gäller ej bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag, vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen.

2 kap. Om renbyar

Allmänna bestämmelser

1 §.

De trakter, där renskötsel enligt 1 kap. 3 § första stycket får idkas under hela året, skall vara indelade i renbyområden. För varje byområde skall fin-

nas en renby. Indelningen göres av lantbruksnämnden med beaktande av betestillgången, förekommande hinder för renarnas strövning, renägarnas boplatser och övriga driftsekonomiska omständigheter.

När så anses lämpligt, äger lantbruksnämnden utvidga byområde till att även omfatta trakt, där renskötsel får äga rum endast under del av året.

Om särskilda skäl föreligger, kan två eller flera renbyar tilldelas viss betestrakt som gemensamt byområde.

För varje renby skall lantbruksnämnden fastställa det högsta antal renar som sammanlagt får hållas.

Bestämmelserna ovan äger motsvarande tillämpning vid ändring av gällande indelning eller fastställt renantal.

2 §.

Renbyn skall tillvarata medlemmarnas ekonomiska intressen genom att i enlighet med denna lag handha renskötseln inom byns betesområde, anskaffa och underhålla därför erforderliga driftsanläggningar samt reglera av renarna orsakade skador. Renbyn bör även främja medlemmarnas övriga gemensamma intressen, men detta skall ske på annat sätt än genom ekonomisk verksamhet.

Med renbys betesområde avses i denna lag det enligt 1 § indelade byområdet jämte övriga av byn utnyttjade betesmarker.

Renby får endast efter särskilt uppdrag ombesörja slakt av medlems renar och försäljning av därvid utvunna produkter.

Renby kan besluta att märkningen av medlemmarnas renar icke skall utgöra ett för byn gemensamt arbete utan skall ankomma på de enskilda medlemmarna. Även om renmärkningen ingår bland de gemensamma arbetena är medlem oförhindrad att själv märka egna renar.

3 §.

Renbys medlemmar äger gemensamt nyttja byns betesområde för renbele. Beslut angående nyttjandet fattas av byns stämma, styrelse och renförmän, om annat ej föranledes av 15 § tredje stycket eller 4 kap. 7 §.

Bystämman kan, för att hindra att det för byn enligt 1 § fastställda renantalet överskrides eller för att eljest främja medlemmarnas renskötsel, begränsa antalet renskötande medlemmar i byn eller fastställa visst antal renar, som medlem högst får äga, eller föreskriva annan begränsning av medlemmarnas reninnehav. Den fortsatta driften av renskötsel företag inom byn får dock ej härigenom omöjliggöras eller väsentligt försvåras.

Renby äger avgöra, om renar som tillhör annan än renskötande medlem skall få hållas på byns betesområde. Lämnas tillstånd, skall sådana renar (*skötesrenar*) vårdas av styrelsen eller den styrelsen utsett. Som skötesrenar anses dock icke renar som tillhör renskötande medlems husfolk, utan sådana renar skall vid tillämpningen av denna lag räknas till den renskötande medlemmens egna renar.

Om rätt för renby att förfoga över renar med okänd ägare finns bestämmelser i 5 kap. 13 §.

4 §.

Renby registreras hos länsstyrelsen i det län där byns styrelse enligt stadgarna har sitt säte. By, vars styrelse har sitt säte i Kopparbergs län, skall dock registreras hos länsstyrelsen i Jämtlands län.

Hos länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skall föras register för inskrivning av de uppgifter vilka enligt denna lag skall anmälas för registrering.

När renby registrerats, kan byn förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter.

Medlemskap

5 §.

Medlem i renby är

a) renskötselberättigad, som deltar i den inom byns betesområde bedrivna renskötelsen;

b) renskötselberättigad, som inom byns betesområde idkat eller såsom stadigvarande yrke biträtt i rennärning och som ej övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete;

c) den som enligt 6 § beviljats medlemskap i byn; samt

d) renskötselberättigad, vilken är make eller hemmavarande barn till medlem, som under a)–c) sägs, eller är efterlevande make eller omyndigt barn till avliden sådan medlem.

Medlem, som med egna renar själv eller genom sitt husfolk idkar rennärning inom byns betesområde, benämnes renskötande medlem.

Renskötande medlems dödsbo får under tre år från dödsfallet fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötelsen. Är dödsbodelägare, som enligt 1 kap. 2 § äger rätt till renskötsel, under 21 år, räknas tiden från det han eller, om flera sådana dödsbodelägare finnes, den yngste av dem fyllt 21 år.

Den som enligt första stycket är medlem i renby anses ha utträtt ur annan renby, som han förut tillhört.

6 §.

Medlemskap i renby kan på bystämma beviljas utomstående renskötselberättigad, som avser att med egna renar idka rennärning inom byns betesområde.

Vägras sökanden inträde, kan länsstyrelsen bevilja honom medlemskap i byn, om den av honom planerade renskötelsen bedömes vara till väsentlig nytta för rennärningen i byn samt ej medföra olägenhet av betydelse för byns medlemmar.

Stadgar

7 §.

För renby skall finnas stadgar, som anger:

1. renbyns benämning;
2. den ort inom betesområdet, där byns styrelse har sitt säte;
3. antalet styrelseledamöter och revisorer, tiden för deras uppdrag samt, om suppleanter finnes, motsvarande uppgifter beträffande dem;
4. renbyns räkenskapsår;
5. antalet årliga ordinarie bystämmor samt tiderna för dessa;
6. hur kallelse till bystämma skall ske och andra meddelanden översändas till medlemmarna för kännedom samt när föreskrivna kallelseåtgärder senast skall vidtagas;
7. tid för betalning av förlag, som infordrats enligt 9 eller 10 §;
8. den tid efter första ordinarie bystämma, då fordringar och skulder

som uppkommit på grund av slutlig utgiftsfördelning enligt 11 § förfaller till betalning;

9. vilka fonder byn skall ha, deras ändamål samt hur avsättning till dem skall ske; och

10. de närmare föreskrifter om renskötseln som anses erforderliga.

Stadgarna skall för registrering inges till länsstyrelsen, som prövar att stadgarna tillkommit i föreskriven ordning och att de icke innehåller något som strider mot lag eller författning. Innan registrering skett, äger stadgarna ej giltighet.

Fråga om ändring av stadgarna skall behandlas på bystämma enligt vad i 21—26 §§ sägs. Beslut om ändring är ej giltigt, med mindre det på stämman biträdes av minst två tredjedelar av det på stämman företrädde röstetalet samt av flertalet av byns myndiga medlemmar. Bestämmelserna ovan om registrering gäller även beslut om ändring av stadgarna.

Ekonomiska förhållanden

8 §.

Renbys utgifter skall, om annat ej följer av andra stycket, betalas av byns samtliga renskötande medlemmar och fördelas mellan dem i förhållande till deras reninnehav.

Bystämman kan besluta att utgifter för renskötseln, som icke avser medlemmarnas samtliga renar, skall fördelas mellan ägarna till de renar, för vilka utgifterna göres, i förhållande till innehavet av dessa renar. Sådant beslut kan omfatta visst räkenskapsår eller gälla tills vidare men får ej avse utgift som uppkommit före beslutet.

Medlemmarnas reninnehav beräknas enligt gällande renlängd, om icke längden vid renräkning enligt 4 kap. 2 § befunnits vara felaktig eller renantalet på annat sätt visas ha väsentligt förändrats, sedan längden upprättades. Vid tillämpning av beslut, som fattats enligt andra stycket, skall dock renantalet för medlem, vilken visar att del av hans reninnehav ej föranlett utgift som avses med beslutet, i motsvarande mån nedsättas.

Renskötande medlem, som utträtt ur renbyn eller upphört med renskötsel, är i förhållande till byn ansvarig för de utgifter som belöper på hans reninnehav och avser tid, då han var renskötande medlem. Bestämmelsen äger motsvarande tillämpning på ny renskötande medlem.

9 §.

Till betalning av renbys utgifter är renskötande medlem skyldig att lämna nödigt förlag. Förlaget uttaxeras genom att styrelsen upprättar en debiteringslängd, upptagande det belopp som skall fördelas, vad därav belöper på varje medlem och tiden för inbetalningen.

Förlaget skall för envar renskötande medlem bestämmas till belopp, som är skäligt med hänsyn till hans reninnehav samt omfattningen av det arbete han och hans husfolk beräknas komma att utföra för byn under räkenskapsåret.

10 §.

Förslår ej tillgängliga medel till betalning av klar och förfallen skuld, för vilken renbyn svarar, åligger det styrelsen att ofördröjligen infordra förlag enligt 9 §.

Försummar styrelsens ledamöter vad som åligger dem enligt första stycket, är de solidariskt ansvariga för skulden. Är försummelsen uppenbar, skall länsstyrelsen på borgenärens yrkande förordna syssloman att debitera och uttaga erforderligt belopp. Syssloman äger av renbyn uppbära arvode, som bestämmes av länsstyrelsen.

11 §.

Slutlig fördelning av renbyns utgifter för varje räkenskapsår verkställes enligt de i 8 § angivna grunderna i den förvaltningsberättelse som styrelsen är skyldig att framlägga vid första ordinarie bystämma under närmast följande räkenskapsår. Vid fördelningen gottskrives renskötande medlem tillskjutet förslag samt värdet av arbete som han och hans husfolk utfört för byn. Vad medlem enligt förvaltningsberättelsen med däri av bystämmen beslutade ändringar och tillägg har att fordra av byn eller är skyldig att utge till denna, förfaller till betalning å tid efter stämman som anges i stadgarna.

Värdet för dag eller timme av arbete, som renskötande medlem och hans husfolk kan komma att utföra för byn, skall i förväg fastställas av bystämma att gälla till dess nytt sådant värde bestämmes.

12 §.

Underlåter renskötande medlem att inom föreskriven tid erlægga infordrat förslag enligt 9 § eller 10 § eller betala sådan skuld till renbyn som uppkommit på grund av slutlig utgiftsfördelning enligt 11 §, äger styrelsen eller sysslomannen till säkerhet för byns fordran innehålla och efter tillsägelse till medlemmen låta på offentlig auktion försälja så många av hans renar att fordringen jämte uppkomna kostnader täckes.

Kan bidrag, som påförts renskötande medlem enligt bestämmelserna i 9—11 §§, ej uttagas hos honom, fördelas bristen mellan övriga renskötande medlemmar i förhållande till deras inbördes bidragsskyldighet. Bristen uttaxeras genom debiteringslängd enligt 9 §. Inbetalas bidraget senare helt eller delvis av den som ursprungligen påförts detsamma eller av någon som övertagit hans renhjord, skall det influtna beloppet tillgodoräknas de medlemmar, av vilka bristen täckts, i förhållande till vad som utgått från envar av dem.

Om ej länsstyrelsen eller Konungen i samband med besvärstalan förordnar annat, får till betalning förfallet bidrag uttagas enligt utsökningslagens bestämmelser om fordran för vilken betalningsskyldighet ålagts genom dom som äger laga kraft.

13 §.

Lån får av renby upptagas endast under förutsättning att lånet enligt en i förväg uppgjord amorteringsplan skall återbetalas genom årliga uttaxeringar på byns samtliga renskötande medlemmar. Lånetiden skall uppgå till högst tio år eller den längre tid för vilken statlig kreditgaranti för lånet beviljats. Uttaxeringarna skall vara så avvägda att lånebeloppet jämte ränta på oguldet kapital kan antagas bli till fullo betalt under den beräknade tiden.

Beslut om upptagande av lån är ej giltigt, med mindre det på bystämma biträdes av minst två tredjedelar av det på stämman företrädde röstetalet samt av flertalet av byns renskötande medlemmar.

Denna § äger ej tillämpning på tillfälliga lån, avsedda att återbetalas senast under nästkommande räkenskapsår.

14 §.

Av renby uppburna intrångsersättningar och avgifter för nyttjanderättsupplåtelser skall avräknas från byns utgifter under året eller tillföras någon av byns fonder. Om sådan ersättning eller avgift till betydande del utgör vederlag för annat än renbetesmark eller hinder i renskötsel, skall dock bystämman verkställa sådan fördelning av beloppet att medlemmar, som tillskyndats särskild olägenhet genom intrånget eller upplåtelsen, erhåller skälig gottgörelse härför.

Styrelse

15 §.

För renby skall finnas en på bystämma vald styrelse, bestående av en eller flera ledamöter. Styrelseledamot skall vara medlem av byn och får ej vara omyndig. Har styrelsen flera ledamöter, skall en av dem vara ordförande.

Styrelseledamot kan genom beslut på bystämma skiljas från uppdraget före utgången av den tid för vilken han blivit utsedd.

Saknar renby beslut för styrelse, äger länsstyrelsen, på yrkande av någon vilkens rätt är beroende av att behörig styrelse finnes, förordna syssloman att antingen ensam eller jämte de styrelseledamöter som kan finnas handha byns angelägenheter och företräda byn såsom styrelse. Syssloman äger av byn uppbära arvode som bestämmes av länsstyrelsen.

Val av styrelseledamot, skiljande från styrelseuppdrag och annan ändring i förhållande som tidigare anmälts skall anmälas till länsstyrelsen för registrering.

16 §.

Det åligger styrelsen att i överensstämmelse med medlemmarnas på bystämma fattade beslut, i den mån dessa icke strider mot lag eller mot renbyns stadgar, leda renskötseln inom byns betesområde, ombesörja arbete som fordras för byn, tillse att medlemmarnas gemensamma intressen tillvaratas utan att någon medlem missgynnas, uttaga de renskötande medlemmarnas bidrag till byns utgifter och i övrigt handha byns angelägenheter.

Som styrelsens beslut gäller den mening om vilken de flesta röstande förenar sig vid sammanträde. Vid lika röstetal avgöres val genom lottning och gäller i andra frågor den mening som biträdades av ordföranden vid sammanträdet.

Styrelseledamot får ej taga befattning med angelägenhet, vari han äger ett väsentligt intresse som strider mot renbyns.

17 §.

Styrelsen företräder renbyn gentemot tredje man samt för byns talan inför domstolar och andra myndigheter.

Styrelsen kan uppdraga åt särskild renförman att under styrelsens överinseende leda renskötseln inom byns betesområde och anställa härför erforderlig arbetskraft.

Om ej annat beslutats på bystämma, äger styrelsen utse särskild firma-

tecknare. Bemyndigande att teckna firma kan av styrelsen återkallas när som helst. Styrelsen skall till länsstyrelsen anmäla särskilt utsedd firma-tecknare och återkallelse av bemyndigande att teckna firma.

18 §.

Det åligger styrelsen att över sin förvaltning och renbyns verksamhet föra ordentliga räkenskaper, som avslutas för varje räkenskapsår. Byns utgifter skall i räkenskaperna fördelas mellan de renskötande medlemmarna enligt i denna lag angivna grunder.

Minst en månad före den första ordinarie bystämman under räkenskapsåret skall styrelsen till revisorerna avlämna en av styrelsens ledamöter underskriven förvaltningsberättelse, i vilken redogöres för verksamheten under föregående räkenskapsår och för byns ekonomiska ställning.

Av berättelsen skall särskilt framgå

ägarna till de renar som under året hållits på byns betesområde och antalet renar för varje ägare;

årets utgifter för arbetskraft i renskötseln och för vård av renar hos annan renby;

vad under året utbetalats i anledning av skador genom renar och vad i detta hänseende vid årets slut återstod att utkräva av renägare inom byn eller av annan renby;

under året gjorda investeringar och sättet för deras finansiering;

renbyns övriga kostnader under året;

vilka belopp som under året influtit till och utbetalats från envar av byns fonder;

under året inträffade ändringar i byns upplåning;

storleken av de enligt 9 eller 10 § infordrade förlagen;

renbyns övriga inkomster under året;

vilket belopp envar renskötande medlem påförts i bidrag till byns utgifter under året och vad han på grund av slutlig utgiftsfördelning enligt 11 § har att fordra av byn eller är skyldig att utge till denna; samt

byns tillgångar och skulder vid årets början och slut.

Revision

19 §.

Styrelsens förvaltning och renbyns räkenskaper skall granskas av en eller flera revisorer. Revisor utses på bystämma.

Om revisor entledigas, avgår eller avlider och suppleant ej finnes, åligger det styrelsen att ofördröjligen föranstalta om val av ny revisor.

Styrelsen skall ge revisor tillgång till renbyns räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt det biträde som denne begär för uppdraget. Styrelsen får ej vägra revisor begärd upplysning angående förvaltningen.

Medlem, som hos styrelsen påkallar granskning av renbyns böcker, räkenskaper eller andra handlingar, äger få del av dessa på lämpligt sätt.

20 §.

För varje räkenskapsår skall revisorerna avge en av dem undertecknad revisionsberättelse, som överlämnas till styrelsen senast två veckor före första ordinarie bystämman under nästföljande räkenskapsår.

Revisionsberättelsen skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning samt uttalande huruvida anledning till anmärkning beträff-

fande förvaltningen föreligger eller icke. Föreligger anledning till anmärkning, skall den anges i revisionsberättelsen. Berättelsen skall innehålla särskilt uttalande huruvida ansvarsfrihet för styrelseledamöterna tillstyrkes eller icke.

Revisor, som har en fråga om i revisionsberättelsen gjorda uttalandena skiljaktig mening eller eljest finner särskilt uttalande erforderligt, äger rätt att till revisionsberättelsen foga yttrande i saken eller att avge särskild revisionsberättelse.

Bystämman

21 §.

Medlems rätt att deltaga i handhavandet av renbyns angelägenheter utövas på bystämma.

Den som underlåtit att i rätt tid fullgöra sin bidragsskyldighet får deltaga i förhandlingarna men äger ej rösträtt, innan han fullgjort vad han efter-satt.

Medlem eller annan får icke, själv eller genom ombud eller som ombud, deltaga i behandling av angelägenhet, vari han äger ett väsentligt intresse som strider mot renbyns.

22 §.

Beträffande rösträtt och beslut på bystämma gäller, om ej annat är bestämt i denna lag,

1. att varje myndig medlem äger en röst i fråga som rör ändring av stad-garna eller utseende av revisor eller beviljande av ansvarsfrihet för styrel-sens ledamöter;

2. att i övriga frågor rösträtt tillkommer endast renskötande medlem, vil-ken därvid äger en röst för varje påbörjat hundratal renar som enligt gällan-de renlängd innehas av honom;

3. att medlems rösträtt kan utövas genom annan medlem såsom ombud;

4. att ingen får för egen eller annans del rösta för sammanlagt mer än en femtedel av det på stämman företrädde röstetalet;

5. att den mening som erhållit det högsta röstetalet gäller som stämmans beslut; samt

6. att vid lika röstetal val avgöres genom lottning men i andra frågor den mening gäller som biträdes av de flesta röstande eller, vid lika antal röstan-de, av stämmans ordförande.

23 §.

Bystämman öppnas av den styrelsen därtill utsett. Utser de närvarande ej enhälligt ordförande, väljes ordförande efter huvudtalet.

Ordföranden skall upprätta och till godkännande av stämman framlägga en förteckning över närvarande medlemmar och ombud med uppgift om den rösträtt som tillkommer envar av dem. Sedan förteckningen enhälligt eller efter en på grundval av densamma företagen omröstning bland de renskötande medlemmarna godkänts med eller utan ändringar, gäller den som röst-längd vid stämman.

Över beslut som fattas på stämman skall genom styrelsens försorg föras protokoll, vilket skall hållas tillgängligt för medlemmarna senast två veckor efter stämman.

24 §.

Styrelsens förvaltningsberättelse samt revisionsberättelsen för det senaste räkenskapsåret skall framläggas på första ordinarie bystämma varje räkenskapsår. På denna stämma skall avgöras frågorna om godkännande av den i förvaltningsberättelsen verkställda fördelningen av renbyns utgifter och om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid berättelsen omfattar.

Förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen skall under minst tio dagar före stämman hållas tillgängliga för medlemmarna hos styrelsens ordförande.

Styrelsen är skyldig att på bystämma lämna de upplysningar om renbyns verksamhet som medlem begär och som kan vara av betydelse för medlemmarna.

25 §.

Byns medlemmar kallas till ordinarie bystämma av styrelsen.

Styrelsen kan, när den finner lämpligt, kalla medlemmarna till extra bystämma.

Revisor äger, om hans granskning föranleder därtill, skriftligen med angivande av skäl begära att styrelsen skall utlysa extra bystämma att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske.

Extra stämma skall också utlysas av styrelsen, när det för uppgivet ändamål skriftligen begäres av minst en femtedel av samtliga myndiga medlemmar eller det mindre antal som kan vara bestämt i stadgarna.

Finnes ej styrelse eller underlåter styrelsen att i föreskriven ordning kalla medlemmarna till ordinarie bystämma eller till extra stämma, när sådan beslutats av bystämman eller skall hållas enligt tredje eller fjärde stycket, är länsstyrelsen skyldig att på anmälan av röstberättigad medlem eller revisor ofördröjligen utlysa stämma.

26 §.

Kallelse till bystämma skall ske på sätt föreskrives i stadgarna.

I kallelsen anges tid och plats för stämman samt de ärenden som skall förekomma på denna. De ärenden som enligt denna lag eller stadgarna skall behandlas på ordinarie stämma behöver dock ej särskilt anges i kallelsen till denna. Skall på stämma behandlas fråga om ändring av stadgarna, intages det huvudsakliga innehållet i ändringsförslaget i kallelsen.

Ärende, som ej angivits i kallelse till stämma, får icke avgöras vid denna, om ej ärendet enligt denna lag eller stadgarna skall förekomma på stämman. Utan hinder av denna bestämmelse kan dock på stämma fattas beslut om utlysande av extra stämma.

Skadestånd

27 §.

Angående skyldighet för styrelseledamot eller annan som ägt företräda renbyn eller revisor eller medlem att ersätta skada, som han tillskyndat byn, medlem eller tredje man, samt angående talan om sådan ersättning äger vad som för motsvarande fall är föreskrivet i fråga om ekonomisk förening tillämpning.

3 kap. Om särskilda med renskötselrätten sammanhängande rättigheter*Jakt och fiske***1 §.**

Medlem av renby är berättigad att under tid, då renskötsel är tillåten i trakten, jaga och fiska inom de delar av lappmarkerna och renbetesfjällen som tillhör byns betesområde; dock gäller rätten att jaga icke på inägor. Vanliga inskränkningar i fråga om nyttjande av jakt och fiske skall iakttagas.

Renskötande medlem av renby är också berättigad att enligt bestämmelserna i första stycket jaga och fiska för sitt uppehålle inom annan renbys betesområde, när han för renskiljning eller annat dylikt ärende tillfälligt vistas där.

Den som ej är men tidigare har varit medlem av renby får till husbehov jaga och fiska inom byns betesområde enligt bestämmelserna i första stycket intill dess tio år förflutit från hans utträde ur byn. Denna rätt gäller dock endast inom betesområdet för den renby han sist tillhörde.

*Skogsavverkning***2 §.**

Inom lappmarkerna och på renbetesfjällen äger renby avverka skog för virkes användande i renskötseln, såsom till renvaktarstugor, förvaringsbodar, broar och stängsel. Medlem av renby får därstädes taga virke för uppförande eller ombyggnad av annan byggnad än familjebostad, för underhåll av honom tillhöriga byggnader samt till eget behov av bränsle och slöjdvirke.

På mark utom lappmarkerna och renbetesfjällen, där renskötsel enligt 1 kap. 3 § är tillåten, får renby för virkets användande i renskötseln tillgodogöra sig torra träd, vindfällen, skogsavfall, en- och videbuskar samt, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd. Samma rätt tillkommer medlem av renby för underhåll av honom tillhöriga byggnader samt till eget behov av bränsle och slöjdvirke. Därjämte får tall- och grantjur tagas till slöjdvirke.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning eller utsyning av vederbörande skogstjänsteman, om ej markens ägare eller brukare samtyckt till avverkningen.

Befogenhet enligt första eller andra stycket för utövas endast inom den egna byns betesområde. Medlem av renby äger dock taga bränsle till eget behov, när han för renskiljning eller annat dylikt ärende tillfälligt vistas inom främmande renbys betesområde.

3 §.

För virke, som avverkas på kronomark under kronans omedelbara disposition eller på område som vid avvitrning utlagts till allmänningsskog, behöver ersättning icke lämnas.

Vid avverkning på annan mark än som avses i första stycket skall ersättning lämnas för värdet på rot av virke från växande barrträd ävensom för rotvärdet av växande lövträd samt tall- och grantjur som tages utom lappmarkerna och renbetesfjällen. Kan parterna ej enas om ersättningen, skall den bestämmas av värderingsman som länsstyrelsen utser.

4 §.

Inom renbys betesområde får lavbevuxna träd fällas, om det är oundgängligen nödvändigt för att anskaffa foder till byns renar. Härvid skall i första hand torra eller oväxtliga träd avverkas.

Vederbörande skogstjänsteman, markägare eller brukare skall såvitt möjligt underrättas, innan avverkning sker, och därvid lämnas tillfälle att anvisa lämpliga träd. Om förhandsunderrättelse ej medhunnits, skall anmälan om utförd avverkning snarast göras till någon av nämnda personer.

5 §.

Konungen äger för viss tid förbjuda avverkning enligt 2 § av växande tall, gran eller björk inom område, där sådan avverkning uppenbarligen kan medföra fara för skogens bevarande eller återväxt.

Stängsel

6 §.

Inom renbys betesområde får byn anlägga arbetshagar och uppföra andra stängsel som erfordras för renarnas bevakning och hanterande. Om sådan anordning är avsedd för stadigvarande bruk, skall dock platsen i förväg anvisas av markens ägare eller brukare. Är renbyn missnöjd med den anvisade platsen, äger lantbruksnämnden på begäran av byn bestämma var stängslet skall anläggas.

Flyttningsvägar

7 §.

Renby är berättigad att låta byns renar flytta mellan skilda delar av byns betesområde. Vid flyttning skall väg tagas, där minsta skada vållas. Uppkommer tvist om läget av flyttningsväg, skall lantbruksnämnden besluta därom.

För att få flyttningsvägs sträckning fastställd kan renby begära prövning av lantbruksnämnden. Nämnden skall därvid höra andra berörda renbyar ävensom kommuner och fastighetsägare om den sträckning som sökanden påstår gälla eller begär att få utlagd. Av lantbruksnämnden fastställd sträckning skall utmärkas på karta, som hålles tillgänglig hos nämnden samt över-sändes till berörda renbyars och kommuners styrelser.

8 §.

Fastställd eller eljest gällande flyttningsväg får ej avstängas, och ej heller får annan åtgärd vidtagas på eller invid vägen, varigenom dess framkomlighet avsevärt nedsättes. Föreligger synnerliga skäl för ändring av flyttningsväg och kan ändring ske utan väsentlig olägenhet för renskötseln, äger dock lantbruksnämnden efter framställning av vederbörande markägare eller brukare förordna därom. Samtidigt skall vid behov annan lämplig flyttningsväg anvisas.

Byggnader

9 §.

På utmark inom renbys betesområde får byn eller medlem därav uppföra renvaktarstuga, kåta, förvaringsbod eller liknande för renskötseln erforder-

lig byggnad. I fråga om byggnad för stadigvarande bruk, som nedom odlingsgränsen och utom renbetesfjällen uppföres på annan mark än kronomark under kronans omedelbara disposition eller område som vid avvittning utlagts till allmäningsskog, skall dock platsen för byggnaden i förväg anvisas av markens ägare eller brukare. Är renbyn missnöjd med den anvisade platsen, äger lantbruksnämnden på begäran av byn bestämma var byggnaden skall uppföras.

Getskötsel

10 §.

På kronomark under kronans omedelbara disposition får medlem av renby för fjällrenskötsel hålla getter på bete under tid, då renskötsel är tillåten i trakten. Antalet getter får dock ej överstiga fem för hushåll.

Nyttjanderättsupplåtelser

11 §.

Renskötselberättigad eller renby får ej överlåta eller till annan upplåta rättighet, som är grundad på bestämmelse i denna lag.

Efter hörande av berörda renbyar kan Konungen eller myndighet Konungen bestämmer upplåta särskilda rättigheter i den omfattning och på de villkor som anges i 12 och 13 §§.

12 §.

På kronomark under kronans omedelbara disposition inom lappmarkerna ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen får upplåtas rätt till jakt eller fiske, om upplåtelsen är förenlig med god jakt- och fiskevård samt kan ske utan avsevärt men för renskötseln och utan besvärande intrång för dem som enligt 1 § första stycket är berättigade att jaga och fiska inom området. När särskilda skäl föreligger, kan upplåtelsen avse all rätt till jakt eller fiske inom visst område.

På kronomark som avses i första stycket får också upplåtas annan nyttjanderätt, om upplåtelsen kan ske utan avsevärt men för renskötseln eller erfordras med hänsyn till den allmänna samfärdseln.

13 §.

Upplåtelse enligt 12 § skall ske mot avgift, om ej särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet.

Inflytande medel skall, enligt bestämmelser som meddelas av Konungen, fördelas mellan statens rennäringsfond och den eller de renbyar vilkas medlemmar beröres av upplåtelsen.

Den till vilken upplåtelse skett är pliktig att själv svara för uppkommande skada genom renar, om ej någon för renarna ansvarig uppsåtligen vållat skadan.

4 kap. Om renarnas skötsel m. m.*Allmänna bestämmelser***1 §.**

Renbys styrelse och renförmannen, om sådan finnes, skall tillse att renskötseln inom byns betesområde bedrives på ändamålsenligt sätt och med iakttagande av god renvård. Renarna skall hållas under sådan bevakning att de såvitt möjligt hindras från att göra skada och att komma in på annan renbys betesområde.

Renägare eller annan, som anställts för att biträda i renskötseln, skall följa de anvisningar rörande skötseln som lämnats av styrelsen eller renförmannen.

*Renräkning och renlängd***2 §.**

Ordinarie räkning av de till en renby hörande renarna skall verkställas årligen. Den bör göras vid ungefär samma tid varje år.

Extra renräkning skall företagas, om det begäres av renskötande medlem eller av lantbruksnämnden.

Vid renräkning skall skiljas mellan renar av olika kön samt mellan kalvar under ett års ålder och äldre djur. Den som begärt extra räkning skall beredas tillfälle att närvara vid sådan räkning och kontrollera dess utförande.

Kostnaden för ordinarie renräkning är en gemensam utgift för renbyn. Kostnaden för extra renräkning skall förskjutas av byn. Framgår av sådan räkning att renlängden innehöll fel av väsentlig betydelse, är byn berättigad att återfå kostnaden av den eller dem som kan antagas ha orsakat felet. Renbys utlägg för annan extra renräkning skall återbetalas av den som begärde att räkning skulle ske.

3 §.

För renby skall finnas en av styrelsen upprättad renlängd, upptagande byns samtliga renskötande medlemmar och det räknade eller uppskattade antalet renar för envar av dem. Om skötesrenar hålles i byn, skall också deras ägare upptagas i längden med angivande av renantal. Av längden skall för varje ägare framgå antalet renar av olika kön samt antalet kalvar under ett års ålder och antalet äldre djur.

Längden skall upprättas årligen på grundval av ordinarie renräkning. Fel i längden, som påvisats vid extra renräkning, skall ofördröjligen rättas. Styrelsen ansvarar för att renlängden överensstämmer med resultatet av senast verkställda renräkning.

När medlems eller renägares rättigheter och skyldigheter enligt denna lag beror på antalet renar, skall gällande renlängd äga vitsord, om ej längden vid extra renräkning finnes vara felaktig eller det eljest visas att någon ägares reninnehav väsentligt förändrats, sedan uppgiften därom intogs i längden.

*Främmande renar***4 §.**

Renbys styrelse och renförmannen, om sådan finnes, skall tillse att utskiljning av främmande renar, som kommit in på byns betesområde, före-

tages så snart ske kan. Underrättelse om tid och plats för utskiljning skall i god tid dessförinnan lämnas till styrelsen för envar av de renbyar till vilka renarna kan antagas höra. Sådan renby skall till skiljningen avdela erforderlig arbetspersonal för att biträda vid skiljningen och mottaga till byn hörande renar.

Uteblir renby som underrättats om renskiljning i annan by från skiljningen, äger sistnämnda by vidtaga erforderliga åtgärder för återförande av renar som hör till den frånvarande renbyn. Om återförande ej kan ske utan väsentlig olägenhet, får den by där skiljningen äger rum slakta renarna och försälja dem för ägarens räkning.

5 §.

För renar, som inkommit på främmande renbys betesområde, är den renby till vilken renarna hör skyldig att erlägga vårdavgift till den andra byn.

Vårdavgiften skall motsvara den främmande byns kostnader för nödigt arbete med renarna samt av dessa föranledda utlägg jämte värdet av det bete som renarna tillgodogjort sig inom byns betesområde.

Har mellan renbyar träffats särskild överenskommelse om vårdavgifter, skall den gälla.

Flyttningar

6 §.

Renbys styrelse och renförmannen, om sådan finnes, skall tillse att flyttning av de till byn hörande renarna sker i samlade flockar under erforderlig bevakning samt med noggrant iakttagande av bestämmelserna i 1 kap. 3 § andra stycket om betetidens längd inom delar av byns betesområde. Flyttning genom annan renbys betesområde skall ske utan onödigt dröjsmål.

Åtgärder vid bristfällig renskötsel

7 §.

Är renskötseln inom renbys betesområde bristfällig, skall lantbruksnämnden på begäran av medlem eller annan vilkens rätt är beroende därav söka att med byn träffa skriftlig överensskommelse, varigenom byn åtager sig att inom viss tid vidtaga erforderliga åtgärder för att avhjälpa bristerna. Om överenskommelse ej kan träffas eller byn underlåter att fullgöra gjort åtagande, skall lantbruksnämnden utan dröjsmål anmäla förhållandet till länsstyrelsen, som äger förordna syssloman att omländerha renskötseln inom betesområdet och förvalta byns övriga ekonomiska angelägenheter intill dess bristerna blivit avhjälpda.

Uppgift om sysslomans förordnande eller entledigande skall genast inskrivas i det register som avses i 2 kap. 4 §.

Syssloman äger av byn uppbära arvode som bestämmes av länsstyrelsen.

5 kap. Om renmärken

1 §.

Ren som enligt denna lag vårdas av renby skall, om annat ej följer av 8—11 §§, vara märkt med ägarens av länsstyrelsen registrerade märke inskuret i renens öron.

Om storlek och form av de snitt som ingår i renmärke och om renmärkes utformning i övrigt gäller särskilda av Konungen meddelade bestämmelser.

Registrerat märke får användas för märkning endast vid renskötsel inom den renby som anges i registreringsbeslutet.

2 §.

Ansökan om registrering av renmärke skall innehålla uppgift om sökandens namn och hemvist och om den renby där märket skall användas vid renskötsel. Vid ansökan skall fogas avbildning av märket.

3 §.

Renmärke skall registreras hos den länsstyrelse, vid vilken den med ansöknings avsedda renbyn enligt 2 kap. 4 § är registrerad.

Länsstyrelsen skall föra register över renmärken och ägarna av dessa.

4 §.

Renmärke får registreras endast för renby eller för renägare som är medlem i den renby ansöknings avser eller som visar sig äga rätt att ha skötesrenar där.

Renägare får ej samtidigt inneha mer än ett registrerat märke.

5 §.

Renmärke av gemensam grundtyp för viss släkt eller släktgren — släktmärke — får icke utan särskilda skäl registreras för någon, som ej tillhör släkten eller släktgrenen.

6 §.

För registrering av renmärke krävs,

a) att märket tydligt skiljer sig från annat giltigt märke, som används eller får användas på renar med vilka sökandens renar kan sammanblandas, samt

b) att märket har en form som såvitt möjligt skyddar mot olovlig ommärkning.

Utan hinder av bestämmelsen under b) får släktmärke registreras, om registreringen medges av sådan innehavare av äldre märke av samma grundtyp som kan lida skada genom registreringen.

7 §.

Den som vid renmärkning vill begagna av honom genom avtal eller annorledes förvärvat rätt att använda annans registrerade renmärke skall hos länsstyrelsen ansöka om märkets registrering för sin räkning.

8 §.

Registrerat renmärke skall av länsstyrelsen avlysas, om

a) märkeshavaren hos länsstyrelsen anmäler att han icke vidare ämnar använda märket vid renmärkning;

b) märket under tio år icke använts vid renmärkning;

c) märket efter flyttning av renar icke vidare skall användas i någon vid länsstyrelsen registrerad renby; och

d) rätt att ha renar i renby icke längre tillkommer märkeshavaren eller hans dödsbo.

Avlyses märke efter anmälan enligt a), får det behållas på därmed märkt ren under tio år från dagen för avlysningen.

9 §.

Är två eller flera registrerade märken helt och hållet lika eller så lika att de anlingen lätt kan förväxlas eller lätt kan ändras så att de överensstämmer med varandra, och är likheten till skada för någon av märkeshavarna eller för renby, äger den skadelidande hos länsstyrelsen begära att ett eller flera av märkena skall avlysas eller ändras.

Avlyses eller ändras märke enligt första stycket, får det bibehållas oförändrat på märkt ren under tid som länsstyrelsen bestämmer.

Första och andra styckena äger motsvarande tillämpning i fråga om avbrottsmärke enligt 10 § och avlyst märke, som bibehållits på ren enligt 8 § andra stycket. I stället för avlysning skall dock föreskrivas förkortning av märkets giltighetstid.

10 §.

Byter märkt ren ägare, bör i första hand ommärkning med den nye ägarens märke ske. För ommärkning fordras dock tillstånd av styrelsen i den renby där ommärkningen skall äga rum. Sker ej ommärkning, skall det redan inskurna märket på renen förseas med ett avbrottsmärke, som skiljer renen från andra renar med samma huvudmärke. För avbrottsmärkning fordras tillstånd av styrelsen i den renby som i fortsättningen skall vårda renen.

Vid annat förvärv än på grund av giftorätt, arv eller testamente fordras överlåtarens samtycke till ommärkning och avbrottsmärkning.

Ommärkning och avbrottsmärkning får endast ske i närvaro av renförmannen eller annan av styrelsen för den renby som skall godkänna märkningen utsedd person eller också inför två vittnen.

Avbrottsmärke får ej bibehållas på därmed märkt ren längre än tio år efter det styrelsens medgivande gavs.

11 §.

Dödsbo efter avliden renägare får begagna det märke som registrerats för den avlidne.

12 §.

Renkalv skall märkas med ägarens registrerade märke före utgången av det år då kalven fötts. Märkning får dock ske även efter denna tid intill den 1 maj, om märkningen utföres i närvaro av renförmannen eller annan av renbyns styrelse utsedd person eller också inför två vittnen.

Den som efter den 1 maj visar sig vara ägare av omärkt fjolårskalv får märka kalven med sitt registrerade märke, om det medges av renbyns styrelse eller domstol på hans talan lämnar tillstånd därtill.

Anträffar den som märker egna renar annans renko med omärkt kalv, bör han märka kalven med moderns märke. Är detta avbrottsmärke eller avlyst märke, skall i stället ägarens registrerade märke, om det är känt, åsättas kalven. Den som sålunda märkt annans kalv äger få gottgörelse av ägaren.

13 §.

Anträffas inom renbys betesområde annan omärkt ren än årskalv och märkes ej renen enligt 12 §, skall den omhändertagas av renbyn och säljas

levande eller slaktas och säljas. De medel som därvid erhålles tillfaller renbyn.

Anträffas inom renbys betesområde ren med förfalskat, förstört eller okänt märke eller med märke som icke överensstämmer med de föreskrifter som givits om renmärkes utformning, skall den omhändertagas av renbyn för slakt och försäljning. Beträffande köpeskillingen äger första stycket motsvarande tillämpning. Den som inom två år från försäljningsdagen hos renbyn visar sig vara ägare till renen har rätt att av byn erhålla ett belopp motsvarande köpeskillingen minskad med de kostnader byn haft för omhändertagandet, slakten och försäljningen.

Anträffas inom område, där renskötsel då icke är tillåten, omärkt ren eller ren med ogiltigt märke, äger länsslyrelsen förordna att renen skall slaktas och säljas för ägarens räkning. Kostnaden för renens omhändertagande, slakt och försäljning skall ersättas ur köpeskillingen.

14 §.

Närmare föreskrifter om renmärkesärendenas handläggning och för tillämpningen i övrigt av detta kapitel meddelas av Konungen.

6 kap. Om ersättning för skada genom renar

1 §.

Skada, som orsakas av renar inom lappmarkerna ovan odlingsgränsen eller på renbetesfjällen, skall ersättas endast om skadan uppkommit inom trädgård, åker eller äng under tiden juni—augusti.

Skada, som orsakas av renar nedom odlingsgränsen och utom renbetesfjällen under tid då renskötsel är tillåten i trakten, skall ersättas endast om skadan uppkommit inom trädgård, åker eller äng under tiden maj—september.

Orsakar renar skada inom trakt där renskötsel icke är tillåten vid tiden för skadans uppkomst, skall den ersättas.

Ersättningsskyldighet som ovan sagts föreligger icke, om skadan skett inom fastighet, vars innehavare enligt vid upplåtelsen meddelade eller eljest gällande bestämmelser själv skall svara för skada genom renar. Ej heller omfattar sådan ersättningsskyldighet skada, som orsakats av att renar inkommit på väg, järnväg eller flygfält.

Utan hinder av bestämmelserna i första, andra och fjärde styckena skall ersättning utgå för skada, som uppsåtligen vållats av någon för renarna ansvarig.

2 §.

För skada, som enligt 1 § skall ersättas, ansvarar den renby vars medlemmar vid tiden för skadans uppkomst haft renar i trakten. För skada inom område, som enligt 2 kap. 1 § tilldelats viss by som renbyområde, får också denna sökas. Är två eller flera renbyar ansvariga, äger den skadelidande söka en av dem för hela skadan.

Saknas styrelse för renby som enligt första stycket kan sökas för skada genom renar, får den skadelidande kräva viss renskötande medlem av byn med rätt för denne att, i den mån han betalat mer än vad på honom enligt 4 § belöper, återkräva beloppet av övriga för skadan ansvariga.

3 §.

Fordrar någon ersättning för skada genom renar och träffas ej uppgörelse, skall utredning om skadan verkställas genom en av länsstyrelsen förordnad värderingsman, om det före talans anhängiggörande vid domstol påkallas av den ersättningssökande eller någon för skadan ansvarig.

Värderingsmannen skall genom hörande av parterna och syn på platsen där skadan skett utreda frågan om ansvaret för skadan samt uppskatta dess värde i pengar. Om det finnes lämpligt, bör han söka förlika parterna. Över förrättningen skall föras protokoll, vari upptages redogörelse för värderingsmannens iakttagelser och slutsatser samt för träffad förlikning. I rättegång om ersättning för skadan får protokollet åberopas som bevis. Avskrift av protokollet skall tillställas envar av parterna.

Om förrättningen ej utförts av statlig befattningshavare som tjänsteupdrag, skall värderingsmannen enligt länsstyrelsens bestämmande uppbära ersättning av allmänna medel för arbete, tidspillan och nödiga utgifter i samband med förrättningen.

4 §.

Vad renby nödgats utge i ersättning för skada genom renar skall jämte gottgörelse för kostnaderna å saken återbetalas av den som uppsåtligen eller genom fel eller försummelse vållat skadan. Är flera vållande, skall beloppet fördelas mellan dem efter vad de bidragit till skadans uppkomst. Brist hos någon vållande skall fördelas efter samma grund.

Visas ingen vara på sätt i första stycket sägs vållande till skadan eller kan av renbyn utgivet belopp ej återfås hos den eller de skadevållande, skall beloppet, i den mån det icke gottgöres av annan renby eller utgår ur fond för ersättande av skador genom renar, fördelas mellan byns renskötande medlemmar med tillämpning av de i 2 kap. 8 § angivna grunderna.

Renby, som ersatt skada, för vilken två eller flera byar är ansvariga, äger att för den del av ersättningen samt av kostnaderna å saken som belöper på skadegörelse av renar från annan renby söka gottgörelse av denna. Saknas styrelse för denna by, gäller bestämmelserna i 2 § andra stycket. Kan det ej utrönas i vilken omfattning renar från skilda byar bidragit till skadans uppkomst, skall ansvarigheten delas i förhållande till antalet renar från varje by, vilka vid tiden för skadans inträffande fanns i trakten och som ej visas ha stått under sådan övervakning att de icke kunnat medverka till skadan. Har annan fördelningsgrund överenskommits mellan byarna, skall den gälla.

7 kap. Om koncessionsrenskötsel

1 §.

Renskötselberättigad kan av lantbruksnämnden beviljas särskilt tillstånd (*koncession*) att i Norrbottens län nedanför lappmarksgränsen driva renskötsel inom visst område, där renskötsel av ålder förekommer under hela året.

Ansökan om koncession skall innehålla uppgift om det område där renskötseln avses skola bedrivas samt om antalet renar, som sökanden och hans husfolk vill inneha för egen räkning. Om sökanden avser att mottaga skötesrenar, skall även antalet sådana renar uppges. Över ansökningsen skall yttrande inhämtas från den kommun där området är beläget, varjämte ägare

och brukare av fastigheter i trakten skall beredas tillfälle att yttra sig i ärendet.

Om fortsatt renskötsel inom området är till gagn för ortsbefolkningen och hinder för bifall till ansökningen ej möter av hänsyn till sökandens personliga förhållanden eller av annan anledning, kan koncession meddelas sökanden för viss tid, högst tio år.

2 §.

Koncession skall innehålla beskrivning av det område inom vilket renskötsel får bedrivas samt erforderliga bestämmelser om flyttningsvägar, om högsta antalet renar inom koncessionsområdet, om antalet renar som koncessionshavaren och hans husfolk högst får inneha för egen räkning även om de särskilda villkor i övrigt under vilka renskötelsen får äga rum.

Innefattar koncession rätt för koncessionshavaren att mottaga skötesrenar, får den som är bosatt inom koncessionsområdet och där äger eller brukar jordbruksfastighet ha renar i vård hos honom, dock högst tjugo för hushåll, års- och fjolårskalvar oräknade. Andra renar än sådana, som tillhör koncessionshavaren och hans husfolk samt ägare och brukare av jordbruksfastigheter inom koncessionsområdet, får ej hållas inom detta.

Har efter koncessions meddelande förutsättningarna för renskötelsens drivande inom området ändrats eller finnes rättighetens utövande medföra oförutsedda olägenheter kan lantbruksnämnden återkalla koncessionen eller ändra de däri stadgade villkoren eller föreskriva nya villkor.

Blir koncessionshavaren stadigvarande förhindrad att utnyttja den medgivna rättigheten eller visar han sig olämplig att utöva den, kan lantbruksnämnden överlåta koncessionen på annan renskötselberättigad för återstoden av tillståndstiden eller del därav. Detsamma skall gälla, om koncessionshavaren avlider och rättigheten icke lämpligen kan utövas av dödsboet.

3 §.

I fråga om renskötelsen inom koncessionsområdet skall bestämmelserna i 1—6 och 8 kap. gälla i tillämpliga delar, dock med följande tillägg och undantag:

1. Koncessionsområdet utgör renbyområde enligt 2 kap. 1 § första stycket. Medlemmar i renbyn är koncessionshavaren jämte make och hemmavarande barn, andra renskötselberättigade som biträder i renskötelsen samt ägare av skötesrenar som hålles inom koncessionsområdet. Skötesrenägarna får ej deltaga i överläggningar och beslut i andra frågor än som rör deras rätt som renägare. I dessa frågor räknas skötesrenägare som renskötande medlem.

2. Koncessionshavaren är renförman som avses i 2 kap. 17 § andra stycket.

3. Bestämmelserna i 3 kap. om särskilda med renskötselrätten sammanhängande rättigheter skall icke gälla i vidare mån än att renbyn äger anlägga stängsel och uppföra byggnader inom koncessionsområdet enligt reglerna i 6 och 9 §§ nämnda kap. samt att koncessionshavaren och hans husfolk är berättigade att därstädes taga dels till bränsle, tältstänger, bodar och förvaringsställningar torra träd, vindfälln, skogsavfall, en- och videbuskar samt, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd, dels ock till slöjdvirke fall- och grantjur. På annan mark än kronomark under kronans omedelbara disposition eller område, som vid avvitrning utlagts till allmänningsskog, får virke tagas endast under flyttning och mot betalning enligt ortens pris.

4. All skada, som orsakas av renarna, skall ersättas av renbyn.

8 kap. Övriga bestämmelser*Ofredande av renarna m. m.***1 §.**

Den som uppsåtligen eller genom vårdslöshet dödar, skadar, skrämmar eller på annat sätt ofredar renar, medan de befinner sig på område där renskötsel då är tillåten, skall ersätta därigenom uppkommen skada. Detsamma skall gälla, om någon söker att obehörigen fördriva renar från sådant område.

Om ersättning för skada, som orsakas av hund eller till följd av järnvägs drift, är särskilt stadgat.

2 §.

Den som inom renbys betesområde avser att företaga skogsavverkning vid tidpunkt, då renar kan antagas komma att uppehålla sig i trakten, skall underrätta renbyn om tid och plats för den planerade avverkningen.

Dödas eller skadas ren vid skogsavverkning inom område, där renskötsel då är tillåten, skall ersättning lämnas av den som uppsåtligen eller genom vårdslöshet vållat skadan. Den för vars räkning avverkning sker svarar i förhållande till den skadelidande för avverkares vållande.

Den som förestår skogsavverkning, vid vilken ren blivit dödad, skall genast anmäla det inträffade till renbyn eller, om det ej är möjligt, till polismyndigheten i orten. Polismyndigheten skall skyndsamt underrätta renbyn samt vidtaga erforderliga åtgärder för det dödade djurets tillgodogörande.

3 §.

Ersättning för dödad eller skadad ren, vars ägare är okänd, skall utgå till den renby inom vars betesområde renen befann sig.

4 §.

Anträffas hund, medan den jagar eller annorledes ofredar ren inom område där renskötsel då är tillåten, får hunden dödas. Detsamma skall gälla, om hund anträffas utan tillsyn omedelbart efter det att den på sådant område jagat eller annorledes ofredat ren. Den som sålunda dödat hund skall därom ofördröjligen göra anmälan till polisman i orten vid äventyr att eljest icke äga till sitt fredande åberopa förhållande som nyss sagts.

Medan renar befinner sig på mark där renskötsel då är tillåten, skall alla traktens hundar som icke användes i renskötseln hållas i band eller inslängda. Om det kan ske utan skada för renskötseln, äger dock länsstyrelsen medge undantag härifrån för viss trakt eller för särskilda fall.

När flyttning med renar sker förbi gård eller hus, där hund finnes, skall hunden hållas i band eller instängd. Den som förestår flyttningen bör i förväg underrätta berörda hundägare om tiden för renarnas passerande.

*Bymedlemmarnas hörande***5 §.**

Innan länsstyrelsen, lantbruksnämnden eller annan myndighet meddelar beslut eller vidtager åtgärd enligt denna lag eller enligt bestämmelser, som utfärdats med stöd av denna lag, skall medlemmarna i den eller de renbyar

för vilka beslutet eller åtgärden kan få väsentlig betydelse lämnas tillfälle att yttra sig i ärendet. Är fråga om åtgärd som ej får uppskov, får dock provisoriskt beslut därom fattas innan renbymedlemmarna hörts.

Yttrande enligt första stycket skall avges av renbyns styrelse, om ej annat bestämts på bystämma.

Straffbestämmelser m. m.

6 §.

Med dagsböter straffas

1. den som åsidosätter förbudet enligt 3 kap. 8 § mot att avstänga flyttningsväg eller väsentligt nedsätta sådan vägs framkomlighet;

2. den som vid renmärkning åsidosätter bestämmelsen i 5 kap. 1 § tredje stycket eller i andra fall än som medges i 10 och 11 §§ samma kap. använder märke som ej är registrerat för renägaren;

3. den som verkställer ommärkning eller avbrottsmärkning i strid mot 5 kap. 10 § eller märker renkalv utan iakttagande av bestämmelserna i 12 § första och andra styckena samma kap.;

4. den som genom vårdslöshet vållar att ren dödas eller skadas i fall som avses i 1 § första stycket eller 2 § andra stycket detta kap.;

5. den som uppsåtligen eller genom vårdslöshet ofredar ren i fall som avses i 1 § första stycket detta kap.; samt

6. den som i strid mot 4 § andra eller tredje stycket detta kap. underlåter att hålla hund i band eller instängd.

7 §.

Med böter, ej över femhundra kronor, straffas

1. renbymedlem, som tager virke med åsidosättande av bestämmelserna i 3 kap. 2 eller 4 § eller i strid mot förbud som meddelats med stöd av 5 § samma kap.;

2. den som uppsåtligen eller av grov vårdslöshet lämnar oriktig uppgift vid renräkning eller vid upprättande av renlängd; samt

3. den som underlåter att i behörig ordning göra anmälan enligt 2 § tredje stycket detta kap. eller i sådan anmälan lämnar medvetet oriktig uppgift.

8 §.

Förseelse, som avses i 6 § under 4. och 5. samt i 7 § under 1. och som endast förnärmar enskilds rätt, får åtalas av åklagare allenast om åtal av särskilda skäl finnes påkallat från allmän synpunkt.

Som målsägande i fråga om dödande, skadande eller ofredande av ren anses förutom renens ägare även renbyns styrelse.

9 §.

Renbyns styrelse är skyldig att i erforderlig omfattning låta hopsamla till byn hörande renar och verkställa renskiljning, om det begäres av utmättningsman eller polismyndighet för att möjliggöra utmätning eller spaning efter stulna renar eller annan laglig åtgärd.

Tredskas styrelsen att lämna fordrad handräckning, får sådan anskaffas på renbyns bekostnad.

Talan mot renbys beslut

10 §.

Anser medlem att beslut, som fattats på bystämma, icke tillkommit i behörig ordning eller att det eljest strider mot lag eller författning eller mot renbys stadgar eller kränker hans enskilda rätt, äger han föra talan hos länsstyrelsen genom besvär, vilka skall ha inkommit inom två månader från dagen för beslutet. Motsvarande gäller beslut, som fattats av styrelsen enligt 2 kap. 9 § eller av syssloman enligt 10 § samma kap. eller 4 kap. 7 §. I dessa fall räknas dock besvärstiden från det medlemmen fått del av styrelsens eller sysslomannens beslut.

Om ej länsstyrelsen annorlunda förordnar, länder beslut som avses i första stycket till efterrättelse utan hinder av förd talan.

Talan mot myndighets beslut

11 §.

Talan mot lantbruksnämnds beslut enligt denna lag föres hos lantbruksstyrelsen genom besvär. Besvärslagan skall inges till lantbruksnämnden inom tre veckor efter det delgivning skett; dock skall besvärstiden för renby och annan menighet vara fem veckor.

12 §.

Mot beslut varigenom registrering av renmärke beviljats får talan ej föras.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag eller mot lantbruksstyrelsens beslut i ärende som avses i 11 § föres hos Konungen genom besvär, vilka skall ha inkommit till jordbruksdepartementet inom tre veckor efter det delgivning skett; dock skall besvärstiden för renby och annan menighet vara fem veckor.

13 §.

Angår beslut, som länsstyrelse, lantbruksnämnd eller lantbruksstyrelsen meddelar enligt denna lag, så många alt avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall beslutet översändas till renbys styrelse för att hos denna hållas tillgängligt för medlemmarna. Meddelande om översändandet skall på statsverkets bekostnad intagas i en eller flera tidningar inom orten. Delgivning anses ha skett den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

14 §.

Avgörande i anledning av besvär mot renbys beslut gäller även för medlem, som ej fört talan men som beröres av beslutet.

15 §.

Om ej annorlunda förordnas, länder beslut som avses i 11 § och 12 § andra stycket till efterrättelse utan hinder av förd talan.

Denna lag träder i kraft den

Genom lagen upphäves lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige och lagen den 5 maj 1960 (nr 144) om renmärken.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest stadgande, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Med avseende å införandet av den nya lagen skall följande iakttagas.

1. Den som vid nya lagens ikraftträdande äger rätt till renskötsel bibehåller denna rätt, även om han ej är renskötselberättigad enligt nya lagen.

2. Det åligger länsstyrelsen att tillse att länets lappbyar ombildas till renbyar från dagen för nya lagens ikraftträdande, att stadgar för renbyarna antages och fastställs samt att styrelser och revisorer för renbyarna utses, allt med iakttagande av bestämmelserna i nya lagen.

3. Talan, som enligt 9 § lagen den 5 maj 1960 om renmärken anhängiggjorts vid domstol före nya lagens ikraftträdande, skall handläggas enligt äldre lag.

4. Märke, som enligt övergångsbestämmelserna till 1960 års lag om renmärken intagits i övergångsförteckning, får bibehållas på därmed märkt ren intill den 1 juli 1975, och skall vad i 5 kap. 9 § nya lagen stadgas om avlyst märke äga motsvarande tillämpning på sådant märke.

5. Vad i nya lagen stadgas i fråga om avlyst märke och avbrottsmärke skall i tillämpliga delar gälla beträffande enligt äldre lag avlyst märke, som bibehålles på därmed märkt ren, samt enligt äldre lag tillkommet avbrottsmärke.

6. Den i 5 kap. 10 § fjärde stycket nya lagen fastställda tioårstiden för avbrottsmärke skall beträffande märke, som anbragts enligt lagen den 18 juli 1928 (nr 310) om renmärken, räknas från den 1 juli 1960.

7. I fråga om ersättningsskyldighet för skada genom renar, som inträffat före nya lagens ikraftträdande, skall äldre lag tillämpas i stället för bestämmelserna i 6 kap. 1, 2 och 4 §§ nya lagen.

Rennäringssakkunnigas förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189)

om expropriation

Häriigenom förordnas att 1 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan sägs.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Fastighet, som — — — — — för orten;

14. för tillgodoseende av fjällren- 14. för tillgodoseende av renskötselns behov;
skötselns behov;

15. för — — — — — nu nämnts.

Särskilt rätt — — — — — är sagt.

Denna lag träder i kraft den

Rennäringssakkunnigas förslag

till

Lag om ändring i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden

Häriigenom förordnas att 1, 2 och 8 §§ lagen den 5 maj 1960 om fiskevårdsområden skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan sägs.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.**

För samfällt — — — — — denna lag.

Fiskevårdsområde må — — — — — främmande makt.

Fiskevårdsområde må ej heller avse fiske inom område som blivit anvisat till lapparnas uteslutande begagnande. Genom bildande av fiskevårdsområde må ej inskränkning ske i lapparnas rätt till fiske i vissa övriga delar av riket enligt vad därom särskilt är stadgat.

2 §.

Fiskevårdsområdets delägare — — — — — i området.

Ägare av — — — — — som delägare.

Innefattar servitut — — — — — motsvarande tillämpning.

Omfattar fiskevårdsområde fiske i vattenområde, där samerna enligt vad därom är stadgat äga rätt till fiske, skall som delägare jämte fiskets ägare anses den renby, inom vars betesområde vattenområdet är beläget.

3 §.

För varje — — — — — genom uppskattning.

Beträffande fiske — — — — — skilda vattenområdena.

I vattenområde, varom förmäles i 2 § fjärde stycket, skall samernas fiskerätt anses motsvara hälften av fiske, som hör till kronomark under kronans omedelbara disposition inom lappmarkerna ovan odlingsgränsen eller på renbetesfjällen, samt en fjärdedel av annat fiske.

Denna lag träder i kraft den

1) Förslag
till
Rennäringslag

Härigenom förordnas som följer.

Renskötselrätt m. m.

1 §

Rätt att enligt denna lag begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar (renskötselrätt) har den som är av samisk härkomst, om hans fader eller moder eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke.

Om särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen medge person med samisk härkomst renskötselrätt, även i annat fall än som avses i första stycket.

Adoptivbarn och dess barn har rätt till renskötsel som om adoptivbarnet varit adoptantens eget barn.

2 §

Den som ingår äktenskap med renskötselberättigad förvärvar renskötselrätt.

Upplöses äktenskapet genom äktenskapsskillnad eller dömes till återgång i äktenskapet, kan länsstyrelsen upphäva renskötselrätt som förvärvats enligt första stycket, om särskilda skäl föreligger.

3 §

Renskötsel får bedrivas

1. hela året

i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ovanför odlingsgränsen och nedanför denna gräns på kronomark och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrives under våren, sommaren eller hösten,

på renbetesfjällen i Jämtlands län,

inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete,

2. den 1 oktober—den 30 april

i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,

inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrives vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvitringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvitringen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

4 §

Betestid enligt 3 § första stycket 2 kan av lantbruksnämnden förlängas såvitt avser kronomark, om det behövs på grund av ogynnsamma väderleks- eller betesförhållanden eller av annat särskilt skäl. I fråga om annan mark får tiden förlängas med ägarens samtycke.

5 §

Om rätt att efter särskilt tillstånd driva renskötisel under hela året inom vissa områden nedanför lappmarksgränsen finns bestämmelser i 85—89 §§.

6 §

För renskötelsen finns samebyar.

Mark som anges i 3 § första stycket 1 fördelas mellan samebyar i särskilda byområden. Byområde kan omfatta även mark som anges i 3 § första stycket 2.

Om särskilda skäl föreligger, kan del av byområde vara gemensam för samebyar.

7 §

Indelning i byområden göres av lantbruksnämnden.

Indelningen skall göras så, att områdena blir lämpade för sitt ändamål med hänsyn till betestillgång och övriga omständigheter.

8 §

Med samebys betesområde förstås byområdet och övriga områden som samebyn begagnar för renskötisel.

Sameby

Ändamål och medlemmar m. m.

9 §

Sameby har till ändamål att enligt denna lag för medlemmarnas gemensamma bästa ombesörja renskötelsen inom byns betesområde.

Det åligger sameby särskilt att svara för att renskötelsen drives på ekonomiskt bästa sätt och att utföra, underhålla och driva anläggningar som behövs för renskötelsen.

Sameby får ej driva annan ekonomisk verksamhet än renskötisel.

10 §

Sameby får förvärva rättigheter och åtaga sig skyldigheter när registrering skett enligt 39 §.

Sameby företräder medlemmarna i ärende som rör renskötelsrätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennärningen i övrigt.

11 §

Medlem i sameby är

1. renskötiselberättigad som deltar i renskötelsen inom byns betesområde,
2. renskötiselberättigad som har bedrivit renskötisel inom byns betesområde såsom stadigvarande yrke och som ej övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. rensköttselberättigad som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.

12 §

Sameby kan som medlem antaga annan rensköttselberättigad än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva rensköttsel inom byns betesområde.

Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om särskilda skäl föreligger.

13 §

Med renskötande medlem i sameby förslås medlem som själv eller genom sitt husfolk driver rensköttsel med egna renar inom byns betesområde.

Renar som tillhör renskötande medlems husfolk anses i denna lag tillhöra den renskötande medlemmen.

14 §

Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under tre år från dödsfallet. Är rensköttselberättigad dödsbodeläggare under 20 år, räknas tiden från det han fyller 20 år.

Rensköttselrättens utövande

15 §

Sameby får för medlemmarnas gemensamma behov begagna byns betesområde för renbete.

Lantbruksnämnden bestämmer det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde.

Om det behövs för att bevara renbetet eller för att eljest främja renskötelsen, kan lantbruksnämnden förordna om inskränkning i betesrätten.

16 §

Sameby får inom byns betesområde utföra arbetshage eller annat stängsel för renarna, renslakteri eller annan anläggning som behövs för renskötelsen.

Sameby eller medlem i byn får på utmark inom byns betesområde uppföra renvaktarstuga, kåta, förvaringsbod eller annan mindre byggnad som behövs för renskötelsen.

Är anläggning som anges i första stycket avsedd för stadigvarande bruk, skall den förläggas till plats som anvisas av markens ägare. Detsamma gäller i fråga om byggnad som anges i andra stycket, om den skall uppföras för stadigvarande bruk nedanför odlingsgränsen eller utanför renbetesfjällen på annan mark än kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring utlagts till allmänningsskog.

Godtar sameby eller, om byggnad skall uppföras av medlem i byn, denne icke anvisad plats, bestämmer lantbruksnämnden platsen.

17 §

Behöver sameby virke till anläggning eller byggnad som avses i 16 § första stycket, får skog avverkas på de delar av samebyns betesområde som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen.

Inom samma område får medlem i samebyn taga virke till byggnad som avses i 16 § andra stycket samt bränsle eller slöjdvirke för eget behov.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om ej denne medger annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till samebys betesområde får byn eller medlem i byn för ändamål som anges i första eller andra stycket taga endast torra träd, vindfällen, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd.

18 §

Medlem i sameby har rätt att inom byns betesområde på kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvitrting utlagts till allmänningskog taga virke till uppförande eller ombyggnad av familjbostad. Avverkning får ske endast efter anvisning av markägare.

19 §

Medlem i sameby som tillfälligt uppehåller sig inom annan bys betesområde för renskiljning eller annat ändamål som har samband med renarnas skötsel får där taga bränsle för eget behov.

20 §

Om det är oundgängligen nödvändigt för att skaffa foder till renarna, får sameby fälla lavbevuxna träd, i första hand torra eller oväxtliga träd, inom byns betesområde. Sådan avverkning skall om möjligt ske efter anvisning av markens ägare eller brukare.

21 §

För skog som avverkas på kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvitrting ullagts till allmänningskog behöver ersättning ej lämnas.

För växande barrträd som avverkas på annan mark inom renskötselområdet än som avses i första stycket skall ersättning lämnas för rotvärdet. Sådan ersättning utgår även för växande lövträd som tages utom lappmarkerna och renbetesfjällen.

Kan överenskommelse ej uppnås om ersättningen, utser länsstyrelsen på begäran av part någon att söka förlika parterna.

22 §

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan för viss tid förbjuda avverkning enligt 17 eller 18 § av växande tall, gran eller björk, om det behövs för att bevara skogen eller för skogens återväxt.

23 §

Sameby har rätt att flytta byns renar mellan skilda delar av byns betesområde.

24 §

Flyttningsvägs sträckning fastställs av lantbruksnämnden, om sameby begär det eller fråga om flyttningsvägs sträckning eljest uppkommer.

Föreligger särskilda skäl för ändring av fastställd eller eljest gällande flyttningsväg och kan ändringen ske utan väsentlig olägenhet för renskötseln, kan lantbruksnämnden förordna om ändring av vägens sträckning.

25 §

Medlem i sameby får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på medlem i sameby som tillfälligt uppehåller sig inom annan samebys betesområde för renskiljning eller annat ändamål som har samband med renarnas skötsel. Han får dock jaga och fiska endast för sitt uppehälle.

Uppehåller sig björn, varg, järv eller lo bevisligen i trakten, får jakt efter sådant djur företagas på mark som anges i första stycket inom annan samebys betesområde, i den mån Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, tillåter det.

Renskötselrättens upphörande i vissa fall m. m.

26 §

Renskötselrätten får upphävas för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 1 § lagen (1917: 189) om expropriation eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt.

Är område väsentligen utan betydelse för renskötseln, får rätten därtill upphävas, när området i annat fall än som avses i första stycket behövs för allmänt ändamål.

Upphävande kan begränsas till att avse viss tid eller vissa i renskötselrätten ingående befogenheter.

27 §

Fråga om upphävande av renskötselrätt prövas av Konungen. Upphäves renskötselrätt, kan Konungen föreskriva att åtgärder skall vidtagas för att motverka skada eller olägenhet för renskötseln.

28 §

Medför förordnande enligt 26 § skada eller olägenhet för renskötseln eller för sådan rätt till jakt eller fiske som avses i 25 §, utgår ersättning därför.

Ersättning som ej utgår till medlem i sameby fördelas mellan samefonden och den eller de samebyar som beröres av upphävandet efter vad som är skäligt.

29 §

I fråga om upphävande av renskötselrätt och ersättning med anledning därav gäller utöver bestämmelserna i 26—28 §§ de allmänna bestämmelserna om expropriation av särskild rätt till fast egendom i lagen (1917: 189) om expropriation i tillämpliga delar.

30 §

Den som äger eller brukar mark som avses i 3 § 1 där renskötsel bedrivs får ej ändra användningen av marken på sätt som medför avsevärd olägenhet för renskötseln utan att förordnande meddelats enligt 26 §.

Första stycket gäller ej område med fastställd stadsplan eller byggnadsplan och hindrar ej heller att mark användes för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

31 §

Sameby eller medlem i sameby får ej upplåta rättighet som ingår i renskötselrätten.

Sameby får dock åt den som har varit medlem i byn upplåta rätt att utan avgift till sitt husbehov jaga eller fiska på byns område enligt 25 §.

32 §

På sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen får nyttjanderätt upplåtas endast om upplåtelsen kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln.

Avser upplåtelsen rätt till jakt eller fiske, kräves dessutom att upplåtelsen är förenlig med god jaktvård eller fiskevård och kan ske utan besvärande intrång i rätten till jakt eller fiske enligt 25 §. Upplåtelse av hela fisket i visst vatten får ske endast om samebyn medger det.

33 §

Fråga om upplåtelse enligt 32 § prövas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

34 §

Avser upplåtelse enligt 32 § annan nyttjanderätt än rätt att tillgodogöra sig naturtillgångar eller att avverka skog, skall upplåtelsen ske mot avgift, om ej särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avgiften fördelas mellan samefonden och den eller de samebyar som beröres av upplåtelsen enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

Avser upplåtelse rätt att tillgodogöra sig naturtillgångar utgår ersättning för den skada eller olägenhet som upplåtelsen medför. I fråga om fördelningen av ersättningen äger 28 § andra stycket motsvarande tillämpning.

Samebys förvaltning m. m.

Allmänna bestämmelser

35 §

Om det är påkallat med hänsyn till vad som bestämts om högsta renantal enligt 15 § andra stycket eller om det behövs för att främja renskötseln, kan sameby bestämma hur många renar medlem högst får inneha eller meddela andra föreskrifter om innehavet.

Föreskrift enligt första stycket får ej ges sådant innehåll att renskötande medlems fortsatta verksamhet äventyras.

36 §

Om sameby medger det, får renar som tillhör annan än renskötande medlem i byn (skötesrenar) hållas inom byns betesområde. Fråga om sådant medgivande avgöres efter samråd med lantbruksnämnden.

Lämnas medgivande, handhas skötseln av skötesrenarna av samebyn.

37 §

Sameby får endast om medlem medger det låta slakta hans renar eller försälja vid slakt utvunna produkter.

Renmärkning ombesörjes av samebyn, om ej byn beslutar annat. Renägare som begär det får dock själv märka sina renar.

Stadgar

38 §

Sameby skall antaga stadgar för byn.

Stadgarna skall ange

1. samebyns benämning,
2. den ort inom byns betesområde, där byns styrelse skall ha sitt säte,
3. antalet styrelseledamöter och revisorer, tiden för deras uppdrag och, om suppleanter skall finnas, motsvarande uppgifter beträffande dem,
4. samebyns räkenskapsår,
5. hur ofta ordinarie bystämma skall hållas och tiden för sådan stämman,
6. hur kallelse till bystämma skall ske och andra meddelanden översändas till medlemmarna för kännedom och när föreskrivna kallelseåtgärder senast skall vidtagas,
7. tid för betalning av förskott enligt 42 eller 43 §,
8. tid för betalning av belopp som enligt 44 § kommer samebyn eller renskötande medlem till godo,
9. vilka fonder byn skall ha, deras ändamål och hur avsättning till dem skall ske,
10. de närmare föreskrifter om renskötseln som behövs.

39 §

Sameby och dess stadgar registreras hos länsstyrelsen i det län där byns styrelse enligt stadgarna har sitt säte, om ej annat följer av 90 §. Innan stadgarna registrerats är de ej giltiga.

Länsstyrelsen prövar att stadgarna tillkommit i föreskriven ordning och att de ej innehåller något som strider mot lag eller författning.

Första och andra styckena gäller även beslut om ändring av stadgarna.

Ekonomiska förhållanden

40 §

Kostnaderna för renskötseln fördelas mellan de renskötande medlemmarna efter reninnehavet.

Om samebyn beslutar det, får kostnad som ej avser alla renarna fördelas mellan ägarna till de renar på vilka kostnaden belöper i förhållande till inne-

havet av dessa renar. Sådant beslut får ej avse kostnad som uppkommit före beslutet.

41 §

Rensköttande medlem som lämnar renskötseln svarar ej för kostnader som belöper på tiden därefter. Motsvarande gäller ny rensköttande medlem för tiden före det han börjar driva renskötsel.

42 §

De rensköttande medlemmarna har att förskotta de medel som behövs för renskötseln.

Styrelsen utdebiterar sådana medel på grundval av debiteringslängd. Utdebiteringen göres efter vad som är skäligt med hänsyn till medlems reninnehav och omfattningen av det arbete han och hans husfolk kan antagas komma att utföra för byn under räkenskapsåret.

I debiteringslängden skall anges det belopp som utdebiteras, vad som belöper på varje rensköttande medlem och när betalning skall ske.

43 §

Om tillgängliga medel ej förslår till betalning av klar och förfallen skuld för vilken samebyn svarar, skall styrelsen ofördröjligen utdebitera förskott enligt 42 §.

Försummar styrelsen vad som åligger den enligt första stycket, är ledamöterna solidariskt ansvariga för skulden. Är försummelsen uppenbar, skall länsstyrelsen på borgenärens yrkande förordna syssloman att debitera och uttaga erforderligt belopp. Syssloman har rätt att av samebyn uppbära arvode, som bestämmes av länsstyrelsen.

44 §

Samebys kostnader för renskötseln fördelas slutligt mellan de rensköttande medlemmarna för varje räkenskapsår. Vid kostnadsfördelningen bestämmes de belopp som rensköttande medlem för räkenskapsåret skall utge till byn eller mottaga av byn.

Slutlig kostnadsfördelning sker på grundval av avräkning som styrelsen har att upprätta enligt 53 § tredje stycket. Kostnaderna fördelas enligt vad som anges i 40 och 41 §§. Vid fördelningen gottskrives rensköttande medlem erlagt förskott och värdet av arbete som han och hans husfolk utfört för byn. Samebyn bestämmer i förväg värde för dag eller timme av sådant arbete.

45 §

Kan förskotts- eller slutlikvid som påförts rensköttande medlem enligt 42—44 § ej uttagas hos honom, fördelas bristen mellan övriga rensköttande medlemmar i förhållande till deras reninnehav. Bristen utdebiteras genom debiteringslängd enligt 42 §. I den mån sådan likvid senare inbetalas, skall det influtna beloppet tillgodoräknas dem som täckt bristen i förhållande till vad de betalat.

Debiterad och till betalning förfallen likvid får uttagas enligt bestämmelserna i utsökningslagen (1877: 31 s. 1) om fordran, för vilken betalningsskyldighet ålagts genom dom som äger laga kraft, om ej besvärsmyndigheten i samband med besvärstalan förordnar annat.

46 §

Sameby får ej upptaga lån som skall återbetalas senare än under nästkommande räkenskapsår, om ej amorteringsplan för lånets återbetalning har antagits av bystämman. Lånetiden får uppgå till högst tio år eller den längre tid för vilken statlig kreditgaranti för lånet kan ha beviljats.

Beslut enligt första stycket är giltigt endast om det biträdes av minst två tredjedelar av det på stämman företrädde röstetalet och av flertalet av byns renskötande medlemmar.

47 §

Ersättning som tillfaller sameby enligt 28 eller 34 § eller eljest med anledning av intrång i renskötselrätten skall avräknas från byns utgifter under räkenskapsåret eller fonderas.

Om ersättning enligt första stycket utgör ersättning för skada eller olägenhet av större betydelse som särskilt drabbat icke renskötande medlem i byn, kan byn tillerkänna sådan medlem skälig gottgörelse härför.

Styrelse

48 §

För sameby skall finnas styrelse.

Styrelsen skall i överensstämmelse med medlemmarnas beslut, i den mån dessa ej strider mot lag eller samebyns stadgar, leda renskötseln inom byns betesområde, ombesörja de gemensamma arbeten som behövs för byn, tillse att medlemmarnas gemensamma intressen tillvaratas utan att någon medlem missgynnas, uttaga de medel som renskötande medlem är skyldig att erlägga och i övrigt handha byns angelägenheter.

Styrelsen företräder samebyn mot tredje man och för byns talan inför domstol och andra myndigheter.

49 §

Styrelsen består av ordförande och ytterligare en eller flera ledamöter som utses på bystämman. Styrelseledamot skall vara myndig.

Styrelseledamot kan skiljas från sitt uppdrag före utgången av den tid för vilken han blivit utsedd.

Val av styrelse eller ändring i dess sammansättning skall anmälas till länsstyrelsen.

50 §

Finns ej styrelse, kan länsstyrelsen på yrkande av någon vars rätt är beroende av att behörig styrelse finns förordna syssloman att handha byns angelägenheter och företräda byn såsom styrelse. Syssloman har rätt att av byn erhålla arvode som bestämmes av länsstyrelsen.

51 §

Styrelsen sammanträder så ofta det behövs. Som styrelsens beslut gäller den mening varom de flesta förenar sig. Vid lika röstetal gäller den mening som ordföranden biträder.

Styrelseledamot får ej taga befattning med angelägenhet vari han har ett väsentligt intresse som strider mot samebyns.

52 §

Styrelsen kan uppdraga åt särskild arbetsledare att under styrelsens in-seende leda renskötseln.

Styrelsen kan utse särskild firmatecknare, om ej annat beslutats. Bemyndigande att teckna firma kan återkallas. Styrelsen skall till länsstyrelsen an-måla särskilt utsedd firmatecknare och återkallelse av bemyndigande att teckna firma.

53 §

För varje räkenskapsår skall styrelsen i förvaltningsberättelse redovisa sin förvaltning. I förvaltningsberättelsen redogöres för verksamheten under räkenskapsåret och för byns ekonomiska ställning.

I berättelsen skall särskilt uppges

1. ägarna till de renar som under året hållits på byns betesområde och an-talet renar för varje ägare,
2. årets utgifter för arbetskraft i renskötseln,
3. vad under året utbetalats i anledning av skador genom renar och vad i detta hänseende vid årets slut återstod att utkräva av annan sameby,
4. under året gjorda investeringar och sättet för deras finansiering,
5. samebyns övriga kostnader under året,
6. vilka belopp som under året influtit till och utbetalats från byns fonder,
7. under året inträffade ändringar i byns upplåning,
8. storleken av de förskott som utdebiterats enligt 42 eller 43 §,
9. samebyns övriga inkomster under året,
10. vilket belopp envar renskötande medlem påförts i bidrag till byns ut-gifter under året.

I berättelsen skall vidare finnas avräkning som för varje renskötande medlem utvisar det saldo för redovisningsåret som kommer samebyn eller medlemmen till godo.

54 §

Minst en månad före den första ordinarie bystämman under året närmast efter räkenskapsåret skall styrelsen lämna förvaltningsberättelse till revisor. Berättelsen skall vara underskriven av styrelsens samtliga ledamöter.

Revision

55 §

Styrelsens förvaltning och räkenskaper skall årligen granskas av en eller flera revisorer. Revisor utses på bystämma.

Medlem, som hos styrelsen påkallar granskning av samebyns böcker, rä-kenskaper och andra handlingar, har rätt att få del av dessa på lämpligt sätt.

56 §

Revisor skall avge berättelse, som skall innehålla redogörelse för resulta-tet av hans granskning och uttalande huruvida anmärkning föreligger eller ej i fråga om räkenskapernas förande eller förvaltningen i övrigt. Framstäl-les anmärkning, skall anledningen till denna anges i berättelsen. Revisions-berättelse skall även innehålla särskilt uttalande huruvida ansvarsfrihet för förvaltningen tillstyrkes eller ej.

57 §

Revisionsberättelse skall lämnas till styrelsen senast två veckor före första ordinarie bystämman under året närmast efter räkenskapsåret.

Bystämman m. m.

58 §

Medlems rätt att delta i handhavandet av samebyns angelägenheter utövas på bystämma.

Medlem som underlåtit att i rätt tid fullgöra sin betalningsskyldighet gentemot byn får delta i förhandlingarna men ej i besluten, innan han fullgjort sin skyldighet.

Medlem eller annan får icke, själv eller genom ombud eller som ombud för annan, delta i behandling av fråga vari han har ett väsentligt intresse som strider mot samebyns.

59 §

I fråga om rösträtt och beslut på bystämma gäller, om ej annat följer av särskild bestämmelse i denna lag,

1. att varje myndig medlem har en röst i fråga som rör ändring av stadgarna, utseende av ordförande på bystämma eller av revisor eller beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen,

2. att i övriga frågor rösträtt tillkommer endast renskötande medlem, som därvid har en röst för varje påbörjat hundratal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom,

3. att medlems rösträtt kan utövas genom annan medlem såsom ombud,

4. att ingen får för egen eller annans del rösta för sammanlagt mer än en femtedel av det på stämman företrädde röstetalet,

5. att den mening som erhållit det högsta röstetalet gäller som stämmans beslut,

6. att vid lika röstetal val avgöres genom lottning och i andra frågor den mening gäller som biträdes av de flesta röstande eller, om även antalet röstande är lika, av stämmans ordförande,

7. att beslut om ändring av stadgarna ej är giltigt, om det ej biträdes av minst två tredjedelar av det på stämman företrädde röstetalet samt av flertalet av byns myndiga medlemmar.

60 §

Bystämman öppnas av den som styrelsen utser. Därefter utses ordförande.

Ordföranden skall upprätta och till godkännande av stämman framlägga en förteckning över närvarande medlemmar och ombud med uppgift om den rösträtt som tillkommer envar av dem. Sedan förteckningen enhälligt eller efter omröstning, företagen bland de renskötande medlemmarna på grundval av förteckningen, blivit godkänd med eller utan ändringar, gäller den som röstlängd vid stämman.

Över beslut som fattas på stämman skall genom styrelsens försorg föras protokoll, som skall hållas tillgängligt för medlemmarna senast två veckor efter stämman.

61 §

Förvaltningsberättelse och revisionsberättelse för det senaste räkenskapsåret skall framläggas på första ordinarie bystämman året närmast efter räkenskapsåret. På stämman skall avgöras fråga om godkännande av styrelsens förslag till fördelning av kostnaderna för byns renskötsel och om beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen.

Förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen skall under minst tio dagar före stämman hållas tillgängliga för medlemmarna.

62 §

Byns medlemmar kallas till ordinarie bystämma av styrelsen.

Styrelsen kan kalla medlemmarna till extra bystämma.

Revisor kan begära att styrelsen skall kalla till extra bystämma, om hans granskning ger anledning därtill.

Om minst en femtedel av samtliga myndiga medlemmar eller det mindre antal som kan vara bestämt i stadgarna skriftligen begär det, skall styrelsen kalla till extra stämma.

Finns ej styrelse eller underlåter styrelsen att i föreskriven ordning kalla medlemmarna till ordinarie eller extra stämma, skall länsstyrelsen på anmälan av röstberättigad medlem eller revisor ofördröjligen utlysa stämma.

63 §

I kallelse till bystämma skall anges tid och plats för stämman och de ärenden som skall förekomma på stämman.

64 §

I fråga om skyldighet för styrelseledamot eller annan som ägt företräda samebyn eller för revisor eller medlem att ersätta skada som vållats byn, medlem eller tredje man och i fråga om talan om sådan ersättning tillämpas vad som för motsvarande fall är föreskrivet i fråga om ekonomisk förening.

Renarnas skötsel m. m.

65 §

Vid renskötselns utövande skall skälig hänsyn tagas till andra intressen.

Renarna skall såvitt möjligt hindras från att komma utanför samebyns betesområde eller att eljest vålla skada eller olägenhet.

Flyttning av renarna skall ske i samlade flockar. Väg skall tagas där minsta skada vållas. Vid flyttning skall tillses att renar icke lämnas kvar på område där renskötsel icke är tillåten. Flyttning som äger rum utanför samebys betesområde skall ske utan onödig tidsutdräkt.

66 §

Räkning av samebys renar skall ske årligen vid ungefär samma tidpunkt. Om sameby begär det, kan lantbruksnämnden medge att räkningen får ske med större tidsmellanrum.

Lantbruksnämnden kan på begäran av renskötande medlem förordna om extra renräkning, om denne gör sannolikt att resultatet av räkning enligt

första stycket är oriktigt och kostnaderna för den extra renräkningen ej är oskäligen i förhållande till den betydelse det kan ha för medlemmen att rättelse kommer till stånd.

67 §

Kostnaden för renräkning enligt 66 § första stycket är en gemensam utgift för samebyn.

Kostnaden för extra renräkning fördelas mellan den som begärt räkningen och samebyn efter vad lantbruksnämnden finner skäligt.

68 §

På grundval av renräkning enligt 66 § första stycket skall renlängd upprättas. Fel i längden som påvisats vid extra renräkning skall genast rättas.

I renlängden skall upptagas ägarna till de renar som hålles på byns betesområde, del räknade eller uppskattade antalet renar för varje ägare och, om föreskrift meddelats om reninnehavet enligt 35 §, förhållande som är av betydelse för kontroll av att föreskriften efterföljts.

Renlängd fastställs på bystämma.

69 §

När renägars rättigheter eller skyldigheter enligt denna lag beror på antalet renar, har gällande renlängd vitsord, om det ej visas att ägarens reninnehav förändrats väsentligt sedan renlängden upprättades.

70 §

Har främmande renar kommit in på samebys betesområde, skall de skiljas ut så snart det kan ske. Underrättelse om tid och plats för skiljningen skall i god tid dessförinnan lämnas till sameby till vilken renarna kan antagas höra. Sådan sameby är skyldig att avdela den arbetspersonal som behövs för skiljningen och för att återföra renarna.

Uteblir sameby som underrättats om skiljning och kan renarna ej återföras utan väsentlig olägenhet, får den by som ombesörjer skiljningen låta slakta renarna och försälja dem för ägarnas räkning.

Om ej annat avtalats, är den by till vilken renarna hör skyldig att utge ersättning för kostnaden för renarnas omhändertagande, återförande eller slakt och försäljning enligt andra stycket.

71 §

Uppehåller sig renar utanför renskötselområdet eller inom område som avses i 3 § första stycket 2 under tid då renskötsel icke får bedrivas där, kan länsstyrelsen på framställning av lantbruksnämnden eller markägare som därigenom lider skada eller olägenhet av någon betydelse förordna att renarna skall slaktas och säljas.

Är det känt till vilken sameby renarna hör, får förordnande enligt första stycket meddelas endast om samebyn underlåter att inom skälig tid efter anmaning taga hand om renarna.

Kostnaden för renarnas omhändertagande, slakt och försäljning skall uttagas ur köpeskillingen. Återstoden tillfaller renarnas ägare, om han är känd, och annars den eller de samebyar till vilka renarna kan antagas ha hört.

72 §

Är renskötelsen inom samebys betesområde bristfällig, skall lantbruksnämnden på begäran av medlem i byn eller annan vars rätt är beroende därav söka att träffa överenskommelse med byn om rättelse inom viss tid.

Kan överenskommelse ej träffas eller vidtages ej rättelse, kan länsstyrelsen efter anmälan av lantbruksnämnden förordna syssloman att omhändertaga renskötelsen i byn och förvalta byns övriga ekonomiska angelägenheter.

Syssloman har rätt att av byn erhålla arvode som bestämmes av länsstyrelsen.

Renmärken

73 §

Ren som föres på bete enligt denna lag skall vara märkt i öronen med renmärke som registrerats för renens ägare, om ej annat följer av 79—82 §.

Om renmärkes utformning meddelas bestämmelser av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Registrerat märke får användas för att märka renar endast vid renskötelse som bedrivs inom den sameby som anges i registreringsbeslutet.

74 §

Fråga om registrering av renmärke prövas av länsstyrelsen i det län där byns styrelse har sitt säte. Register över renmärken föres hos länsstyrelsen.

Ansökan om registrering av renmärke göres skriftligen. Ansökningshandlingen skall innehålla uppgift om sökandens namn och hemvist och om den sameby där märket skall användas vid renskötelse. Vid ansökningshandlingen skall fogas avbildning av märket.

75 §

Renmärke får ej registreras för annan renägare än den som är medlem i den sameby ansökningen avser eller som har rätt att ha skötesrenar där.

Renmärke får registreras för sameby.

Renägare får ej ha mer än ett märke registrerat.

76 §

Renmärke av gemensam grundtyp för viss släkt eller släktgren (släktmärke) får ej utan särskilda skäl registreras för någon som ej tillhör slakten eller släktgrenen.

77 §

Renmärke får registreras endast om det

1. tydligt skiljer sig från annat giltigt märke som får användas på renar med vilka sökandens renar kan sammanblandas,

2. har en form som såvitt möjligt skyddar mot olovlig ommärkning.

Utan hinder av första stycket 2 får släktmärke registreras med samtycke av sådan innehavare av släktmärke som kan ha olägenhet av registreringen.

78 §

Den som genom avtal eller på annat sätt förvärvat rätt till annans registrerade renmärke får ej använda märket vid renmärkning förrän det registrerats för hans räkning.

79 §

Länsstyrelsen skall avlysa registrerat renmärke

1. om märkeshavaren anmäler att han ej längre ämnar använda märket vid renmärkning,
2. om märket under tio år ej har använts vid renmärkning,
3. om märket efter flyttning av renar till annan sameby ej längre skall användas i någon hos länsstyrelsen registrerad sameby,
4. om märkeshavaren eller hans dödsbo ej längre har rätt att ha renar i sameby.

Avlyses märke efter anmälan enligt första stycket 1, får det behållas på redan märkt ren under tio år från dagen för avlysningen.

80 §

Är två eller flera registrerade renmärken helt lika eller så lika att de lätt kan förväxlas eller genom ändring komma att överensstämma med varandra, kan länsstyrelsen på ansökan av sameby eller märkeshavare för vilken likheten medför olägenhet förordna att något eller några av märkena skall avlysas eller ändras.

Avlyses eller ändras märke, får det behållas på redan märkt ren under tid som länsstyrelsen bestämmer.

Första och andra styckena äger motsvarande tillämpning på avlyst märke som får behållas på ren enligt 79 § andra stycket och på avbrottsmärke enligt 81 §. I stället för avlysning skall dock föreskrivas förkortning av märkets giltighetstid.

81 §

Byter märkt ren ägare, får ommärkning till den nye ägarens märke ske endast om styrelsen i den sameby där ommärkningen skall äga rum medger det. Lämnas ej sådant medgivande, kan renens märke förses med avbrott för att skilja renen från andra renar med samma märke. För avbrottsmärkning fordras medgivande av styrelsen i den sameby där renen i fortsättningen skall hållas.

För att ommärkning eller avbrottsmärkning skall få ske av ren som ej förvärvats på grund av giftorätt, arv eller testamente fordras dessutom överlåtarens samtycke.

Ommärkning eller avbrottsmärkning får ske endast i närvaro av den som samebys styrelse utser eller inför två vittnen.

Avbrottsmärke får behållas på ren högst tio år efter det styrelsens medgivande gavs.

82 §

Dödsbo efter avliden renägare får begagna det renmärke som registrerats för den avlidne.

83 §

Renkalv skall märkas med ägarens registrerade märke före utgången av det år då kalven fötts. Märkning får dock ske intill den 1 maj nästföljande år, om märkningen utföres i närvaro av någon som samebyns styrelse utser eller inför två vittnen.

Den som efter utgången av april styrker sig vara ägare till omärkt fjolårskalv får märka kalven med sitt märke, om samebyns styrelse medger det.

Om den som i fall som avses i första stycket märker egna renar anträffar annans renko med omärkt kalv, bör han märka kalven med moderns märke. Är märket avbrottsmärke eller avlyst märke, skall i stället ägarens registrerade märke, om det är känt, åsättas kalven. Den som sålunda märkt annans kalv har rätt till gottgörelse av ägaren.

84 §

Anträffas inom samebys betesområde annan omärkt ren än årskalv och märkes ej renen enligt 83 §, skall den tagas om hand av samebyn och säljas levande eller slaktas och säljas. Köpeskillingen tillfaller samebyn.

Anträffas inom betesområdet ren med förfalskat, förstört eller okänt märke eller med märke som icke är rätt utformat, skall renen omhändertagas av samebyn för slakt och försäljning. Köpeskillingen tillfaller byn. Den som inom två år från försäljningsdagen styrker sig vara ägare till renen har rätt att av byn ulfå ett belopp som motsvarar köpeskillingen med avdrag för kostnaden för renens omhändertagande, slakt och försäljning.

Koncessionsrenskötsel

85 §

Den som är renskötselberättigad kan få tillstånd (koncession) att driva renskötsel i Norrbottens län nedanför lappmarksgränsen inom område där renskötsel av ålder förekommer under hela året.

Koncession får lämnas endast om fortsatt renskötsel inom området är till gagn för ortsbefolkningen och endast om den som söker koncession kan antagas komma att driva renskötseln på ett ändamålsenligt sätt.

Koncession meddelas för viss tid, högst tio år.

86 §

Fråga om koncession prövas av lantbruksnämnden.

87 §

I beslut varigenom koncession beviljas skall anges

1. det område inom vilket renskötseln får bedrivas,
2. flyttningvägs sträckning,
3. det högsta antal renar som får hållas inom området,
4. om och till vilket antal koncessionshavaren får mottaga skötesrenar från ägare eller brukare av jordbruksfastighet inom koncessionsområdet,
5. i vad mån koncessionshavaren har rätt att anlägga stängsel, uppföra byggnader och taga virke inom området,
6. de villkor i övrigt under vilka renskötseln får bedrivas.

88 §

Har förutsättningarna för koncessionen ändrats, kan lantbruksnämnden återkalla koncessionen eller föreskriva nya villkor.

89 §

För renskötelsen inom koncessionsområde skall finnas sameby. Medlem i sådan sameby är koncessionshavaren, dennes make och hemmavarande barn, rensköttselberättigad som biträder koncessionshavaren i renskötelsen och ägare av skötesrenar inom koncessionsområdet.

Bestämmelserna om sameby och dess förvaltning gäller i tillämpliga delar på sameby för koncessionsrenskötsel. Skötesrenägare anses därvid som renskötande medlem. Koncessionshavaren leder under styrelsens inseende renskötelsen inom byn.

Ansvar, skadestånd och besvär m. m.

90 §

Länsstyrelses och lantbruksnämnds åligganden enligt denna lag fullgöres såvitt avser Västernorrlands län av länsstyrelsen och lantbruksnämnden i Västerbottens län och såvitt avser Kopparbergs och Gävleborgs län av länsstyrelsen och lantbruksnämnden i Jämtlands län.

Skall byområde omfatta mark inom mer än ett av Norrbottens, Västerbottens eller Jämtlands län, göres indelning enligt 7 § av lantbruksnämnden i det län inom vilket huvuddelen ligger.

91 §

Har ren orsakat skada

1. under tiden juni—augusti på åker, äng eller trädgård som är belägen ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen eller under tiden maj—september på åker, äng eller trädgård som är belägen inom annat område där renskötsel får bedrivas under hela året,

2. på mark utanför renskötseområdet eller

3. på mark inom renskötseområdet under tid då renskötsel ej får bedrivas där,

skall skadan ersättas av sameby inom vars byområde skadan har uppkommit eller som vid tiden för skadans uppkomst haft renar i trakten, även om skadan ej orsakats av byns renar.

Åvilar ersättningsskyldighet enligt första stycket två eller flera samebyar, vilkas renar ej kan visas ha orsakat skadan, fördelas ansvarigheten lika mellan byarna inbördes.

Har sameby enligt första eller andra stycket utgivit ersättning för skada som ej kunnat visas ha orsakats av byns renar, får byn kräva åter vad den utgivit av sameby vars renar orsakat skadan.

Har skada orsakats av renar från flera samebyar fördelas ansvarigheten mellan byarna inbördes med hänsyn till omfattningen av den skada som varje bys renar har orsakat eller, om skadorna ej kan särskiljas, i förhållande till antalet renar som utan bevakning fanns i trakten vid tiden för skadans uppkomst.

92 §

Ersättning som sameby utgivit enligt 91 § får den kräva åter från den som varit vållande till skadan.

93 §

Den rätt till ersättning för dödad eller skadad ren som enligt vad särskilt är föreskrivet eller enligt allmänna skadestandsregler kan tillkomma renens ägare skall i fall då ägaren är okänd tillkomma den sameby inom vars betesområde renen befann sig när skadan uppkom.

94 §

När renar befinner sig inom betesområde där renskötsel då är tillåten, skall hund i trakten som ej användes i renskötseln hållas i band eller instängd, om länsstyrelsen ej medger annat. Detsamma gäller när renar flyttas, såvida hundens ägare i förväg underrättats om tiden för flyttningen.

Anträffas hund medan den jagar eller på annat sätt ofredar ren inom område där renskötsel då är tillåten, får hunden dödas av den som äger eller vårdar ren. Detsamma skall gälla om hund utan tillsyn anträffas omedelbart efter det att den på sådant område jagat eller på annat sätt ofredat ren.

Den som sålunda dödat hund är skyldig att anmäla förhållandet till polismyndigheten.

95 §

Till böter dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. avstänger fastställd eller eljest gällande flyttningssväg för renar eller vidtager åtgärd på eller invid vägen så att dess framkomlighet väsentligen försämras,

2. skrämmar eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på område där renskötsel då är tillåten,

3. obehörigen driver bort renar från område där renskötsel då är tillåten eller hindrar renar från att beta på sådant område,

4. bryter mot 73 § tredje stycket,

5. i andra fall än som avses i 81 eller 82 § vid märkning av egna renar använder renmärke som ej är registrerat för honom,

6. utför ommärkning eller avbrottsmärkning i strid mot 81 §,

7. märker renkalv i strid mot 83 § första eller andra stycket,

8. bryter mot 94 § första eller tredje stycket.

96 §

Bryter medlem i sameby uppsåtligen eller av oaktsamhet mot 17—20 § eller mot föreskrift som meddelats med stöd av 22 § eller lämnar han uppsåtligen eller av oaktsamhet oriktig uppgift vid renräkning eller vid upprättande av renlängd dömes till böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

97 §

Samebys styrelse är skyldig att i den omfattning som behövs låta hop-samla renar som hör till byn eller skilja ut ren som hör till hjorden, om polismyndighet eller kronofogdemyndighet begär det.

Fullgör ej styrelsen sådan skyldighet, kan myndigheten låta verkställa åtgärden på samebyns bekostnad.

98 §

Anser medlem i sameby att beslut som fattats av bystämma, av styrelsen enligt 42 § eller av syssloman enligt 43 eller 72 § ej tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot lag eller annan författning eller mot samebys stadgar eller kränker hans enskilda rätt, får han föra talan mot beslutet hos länsstyrelsen genom besvär.

Besvärshandlingen skall ha inkommit till länsstyrelsen inom två månader från beslutets dag. I fråga om besvär mot styrelsens eller sysslomans beslut räknas dock besvärstiden från den dag då medlemmen fick del av beslutet.

Beslut varigenom bystämmas beslut ändrats eller upphävt gäller även för medlem som ej fört talan mot beslutet.

99 §

Talan mot beslut enligt denna lag av lantbruksnämnd föres genom besvär hos lantbruksstyrelsen.

Talan mot lantbruksstyrelsens beslut föres genom besvär hos Konungen.

100 §

Talan mot beslut enligt denna lag av länsstyrelse föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot länsstyrelsens beslut varigenom registrering av renmärke beviljats får dock talan ej föras.

101 §

Angår beslut som länsstyrelse, lantbruksnämnd eller lantbruksstyrelsen meddelar enligt denna lag så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall beslutet sändas till samebyns styrelse som skall hålla beslutet tillgängligt för medlemmarna. Meddelande härom skall på statsverkets bekostnad intagas i en eller flera tidningar inom orten. Den som beslutet rör skall anses ha fått del av beslutet den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

102 §

Beslut som avses i 98—100 §§ länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971, då lagen (1928:309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige och lagen (1960:144) om renmärken skall upphöra att gälla, om ej annat följer av 7.

2. Märke som enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1960:144) om renmärken tagits in i övergångsförteckning får behållas på därmed märkt ren intill den 1 juli 1975. På sådant märke äger 80 § den nya lagen motsvarande tillämpning.

3. Vad i nya lagen föreskrives om avlyst märke och avbrottsmärke gäller i tillämpliga delar sådant enligt äldre lag avlyst märke som behålles på därmed märkt ren och avbrottsmärke som tillkommit enligt äldre lag.

4. Talan mot sådant beslut enligt den nya lagen av länsstyrelse som meddelats före den 1 januari 1972 föres hos Konungen genom besvär.

5. Förekommer i lag eller annan författning bestämmelse som innehåller ordet lapp, fjällapp eller skogslapp, skall bestämmelsen i stället avse same. Innehåller bestämmelse ordet fjällrenskötsel eller skogsrenskötsel, skall bestämmelsen i stället avse renskötsel.

6. Förekommer eljest i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersättes genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

7. Om det behövs med hänsyn till svårigheter i samband med ombildningen av lappby till sameby, bestämmer Konungen den senare tidpunkt från vilken bestämmelserna i den nya lagen om sameby och dess förvaltning skall tillämpas på byn.

2) Förslag

till

Lag**om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370)**

Härigenom förordnas, att punkt 1 av anvisningarna till 28 § kommunalskattelagen (1928: 370) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***Anvisningar**till 28 §.¹

1. Till intäkt av rörelse hänföras samtliga intäkter i penningar eller varor, som influtit i rörelsen. Detta innebär, att intäkten skall vara av sådan beskaffenhet, att den normalt är att räkna med och ingår såsom ett led i den förvärvsverksamhet, varom fråga är. Hit räknas alltså inflytande betalning för varor eller produkter, som den skattskyldige för i handel eller tillverkar, och gäller detta även för det fall, att rörelseidkaren vid överlåtelse av rörelsen till annan låter i överlåtelserna ingå befintliga varor eller produkter. Denna överlåtelse utgör då så att säga den sista affärshändelsen i hans rörelse. Där- emot räknas icke hit sådan intäkt, som till den skattskyldige kan inflyta vid sidan av rörelsen eller utanför vad som normalt är att anse såsom driftinkomst, såsom exempelvis vid avyttring av personlig lösegendom eller för stadigvarande bruk i rörelsen avsedda fastigheter eller andra tillgångar — angående för sådant bruk avsedda maskiner och andra inventarier så ock patenträtter och liknande tidsbegränsade rättigheter ävensom hyresrätter och rättig-

1. Till intäkt av rörelse hänföras samtliga intäkter i penningar eller varor, som influtit i rörelsen. Detta innebär, att intäkten skall vara av sådan beskaffenhet, att den normalt är att räkna med och ingår såsom ett led i den förvärvsverksamhet, varom fråga är. Hit räknas alltså inflytande betalning för varor eller produkter, som den skattskyldige för i handel eller tillverkar, och gäller detta även för det fall, att rörelseidkaren vid överlåtelse av rörelsen till annan låter i överlåtelserna ingå befintliga varor eller produkter. Denna överlåtelse utgör då så att säga den sista affärshändelsen i hans rörelse. Där- emot räknas icke hit sådan intäkt, som till den skattskyldige kan inflyta vid sidan av rörelsen eller utanför vad som normalt är att anse såsom driftinkomst, såsom exempelvis vid avyttring av personlig lösegendom eller för stadigvarande bruk i rörelsen avsedda fastigheter eller andra tillgångar — angående för sådant bruk avsedda maskiner och andra inventarier så ock patenträtter och liknande tidsbegränsade rättigheter ävensom hyresrätter och rättig-

¹ Senaste lydelse 1969: 363.

(Nuvarande lydelse)

heter av goodwills natur, se dock andra och tredje styckena här nedan. Den intäkt, som erhålles genom en dylik, oberoende av rörelsen verkställd avyttring, skall tagas i betraktande vid inkomstberäkningen för förvärvskällan tillfällig förvärvsverksamhet och bedömas efter de för denna förvärvskälla stadgade grunder.

(Föreslagen lydelse)

av goodwills natur, se dock andra och tredje styckena här nedan. Den intäkt, som erhålles genom en dylik, oberoende av rörelsen verkställd avyttring, skall tagas i betraktande vid inkomstberäkningen för förvärvskällan tillfällig förvärvsverksamhet och bedömas efter de för denna förvärvskälla stadgade grunder. Såsom skattepliktig intäkt räknas icke statligt avgångsvederlag i form av engångsbelopp till renskötselutövare i samband med att han upphör med sin renskötsel.

Till intäkt ————— goodwill's natur.

Skattskyldig, som ————— realisationsvinst föreligga.

Utskiftar svenskt ————— vid utskiftningen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och tillämpas första gången vid 1972 års taxering.

Utdrag ur protokoll, hållet i lagrådet den 22 februari 1971.

Närvarande:

justitierådet	BRUNNBERG,
regeringsrådet	HJERN,
justitierådet	BERGSTEN,
justitierådet	GYLLENSVÄRD.

Enligt lagrådet den 26 januari 1971 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 december 1970, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle inhämtas över upprättat förslag till *rennäringslag*.

Förslaget, som finns bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Olof Köhl.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Lagrådet:

Det remitterade förslaget innebär att 1928 års renbeteslag skall ersättas med en ny lag kallad *rennäringslag*. Den nya lagen har utformats väsentligen med syfte att främja åtgärder för rationalisering av renskötelsen. Någon omprövning av frågan om den rättsliga grundvalen för samernas renskötselrätt har därvid ej ägt rum. Förslaget bygger alltså i detta avseende på samma förutsättningar som den gällande lagen. Svenska samernas riksförbund har emellertid vid remissbehandlingen — liksom i andra sammanhang — hävdad att samerna har en starkare rätt till renbetesmarken än som kommit till uttryck i renbeteslagen. Förbundet menar, att samerna har en uråldrig, på hävd och de svenska myndigheternas erkännande grundad rätt till marken, som är att likställa med äganderätt eller ständig besittningsrätt. Med denna utgångspunkt borde enligt förbundets uppfattning åtskilliga bestämmelser i den nya lagen, framför allt de bestämmelser som avser att ge skydd för renskötselrätten, utformas på annat sätt än som skett i förslaget. Då förbundet får antagas på ett representativt sätt spegla opinionen bland samerna, föreligger alltså den situationen, att själva den principiella grundvalen för lagstiftningen ej godtages av den därav berörda folkgruppen. Detta förhållande är givetvis inte tillfredsställande. Erinras må i detta sammanhang om de svårigheter som förelegat vid tillämpningen av 1927 års

svensk-finska laxfiskekonvention till följd av att ortsbefolkningen på svenska sidan av Torne älv ej velat erkänna kronans anspråk på regalrätt i älven (se NU 1968: 16 s. 109 f). I rådande läge och i avbidan på att föreliggande tvistefrågor prövas av domstol synes dock få accepteras, att lagstiftningen bygges upp på samma grund som hittills.

Regeringsrådet Hjern:

De förslag som nu i olika hänseenden framlägges har till syfte att stärka rennäringen för att därigenom bevara den samiska kulturen. Man föreställer sig nämligen med rätt eller orätt, att denna kultur inte kan fortleva, om inte renskötseln får utgöra basen för samernas existens. Rennäringen är emellertid en näringsgren med dålig lönsamhet, varför det inte är ägnat att förvåna att samerna söker sig till yrken som är säkrare och mera välbetalda. Det är numera ett mycket litet antal människor som ägnar sig åt renskötsel — i runt tal 2 500, fördelade på ett femtiotal byar — och denna siffra kommer väl efterhand att minska, om inte rennäringen och samerna får ett sådant stöd, att det framstår som attraktivt för samerna att livnära sig på renskötsel. Det är tvivel underkastat, om den nu föreslagna rennäringslagen i någon högre grad kan sägas bidra till rennäringens förkovran.

Visserligen måste det vara en källa till tillfredsställelse att det allmännas hittillsvarande förmynderskap över de renskötande samerna nu häves, låt vara att möjligheter till ingripanden från det allmännas sida alltjämt består (se t. ex. 72 §), men glädjen över frigörelsen torde måhända i någon mån grumlans av de svårigheter och problem, vartill de nya reglerna om samebys förvaltning med all sannolikhet kommer att ge upphov.

I materiellt avseende innebär den föreslagna rennäringslagen inte mycket nytt. Man kunde däremot kanske ha väntat sig, att den för samerna så betydelsefulla renskötselrätten skulle ha omgärdats av ett bättre skydd för sitt bestånd än det lagförslaget innehåller. Enligt 26 § skall renskötselrätten sålunda kunna upphävas för visst markområde, när området behövs inte bara för något av de ändamål som anges i 1 § expropriationslagen utan även för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. En regel av detta slag torde, därest mera omfattande exploateringar skulle föreläggas inom de områden, där samerna av ålder bedrivit sin näring, kunna utgöra ett farligt hot mot de renskötande samernas försörjningsmöjligheter. Ändamål av mera väsentlig betydelse från allmän synpunkt än ett litet antal samers intresse av ett få upprätthålla renskötseln torde nästan alltid kunna åberopas, när dessa båda intressen kolliderar. Frågan om upphävande av renskötselrätten skall visserligen prövas av Kungl. Maj:t, men detta förhållande utgör knappast någon säker garanti för samerna, särskilt som exploateringen av berörda områden till mycket stor del torde komma att be-

drivas av statliga myndigheter och företag eller av privata bolag, uppmunttrade av statliga lokaliseringstöd.

Betänkligheter möter också de regler, som föreslagits beträffande rennäringens lokala organisation. Dessa förefaller nämligen ej att i tillräcklig grad ta hänsyn till de speciella förhållanden, varunder samerna lever och arbetar; de ter sig närmast verklighetsfrämmande med tanke på att många av byarna har så få medlemmar. Man frågar sig, om det inte är möjligt att genom sammanslagningar få till stånd färre enheter med ett medlemsantal som verkligen förmår bära upp den tänkta organisationen. Mot innehållet i de särskilda paragraferna torde i och för sig några allvarligare anmärkningar visserligen ej kunna riktas. Det är emellertid sannolikt, att samerna kommer att få mycket svårt att inordna sig under de nya bestämmelser det här gäller och att tillämpa dem. Bestämmelserna synes också bära frö till allsköns tvister, inte bara mellan bymedlemmarna utan även mellan byn och enskilda medlemmar. Själva organisationen kan på så sätt i värsta fall få en förlamande inverkan på renskötelsen.

Det hade varit önskvärt, att reglerna om den lokala organisationen fått en betydligt enklare och för samernas förhållanden bättre anpassad utformning. Detta hade säkerligen kunnat ske med bibehållande av de bärande elementen i förslaget, en beslutande bystämma och en verkställande styrelse med tyngdpunkten till alldeles övervägande del lagd på den senare. I nuvarande läge torde dock ej annat vara att göra än att avvakta erfarenheterna av den nya ordningen och att i sinom tid vidtaga de korrigeringar som visar sig behövliga.

1 §

Lagrådet:

I tredje stycket av denna paragraf stadgas, att adoptivbarn och dess barn har rätt till renskötsel som om adoptivbarnet varit adoptantens eget barn. Härigenom utmärkes, att rätt till renskötsel kan förvärfvas genom adoption eller att adoption kan leda till sådan rätt. Med stadgandet avses emellertid även, såsom av motiven framgår, att bortadoption av ett samebarn kan leda till förlust av renskötserätt för barnet genom att de rättsliga banden mellan barnet och dess släkt skäres av. Denna sistnämnda effekt av en adoption framgår ej tydligt av avfattningen. Lagrådet föreslår, att stadgandet i närmare överensstämmelse med de sakkunnigas förslag erhåller den lydelsen, att adoptivbarns och dess barns rätt till renskötsel bedömes efter adoptantens härkomst samt dennes och hans föräldrars befattning med renskötsel.

Om, såsom ifrågasatts i samband med 1970 års ändringar i adoptionslagstiftningen (prop. 1970: 186 s. 52), ett allmänt lagstadgande införes om att adoptivbarn har samma rättsställning som biologiska barn, torde nu förevarande bestämmelse kunna utgå.

Stadgandet om verkan av adoption är närmast en specialbestämmelse med anknytning till huvudregeln i första stycket och kan lämpligen fogas till nämnda stycke som en andra punkt.

2 §

Lagrådet:

Enligt andra stycket kan länsstyrelsen, om särskilda skäl föreligger, upphäva renskötselrätt för den som förvärvat sådan rätt genom giftermål, om äktenskapet sedermera upplösts genom äktenskapsskillnad eller det dömts till återgång i äktenskapet. Det sägs ingenling i paragrafen om på vad sätt fråga om renskötselrättens upphävande skall komma under länsstyrelsens bedömning och vilka som blir behöriga att väcka sådan fråga. Det får emellertid anses ligga i sakens natur att länsstyrelsen inte av eget initiativ kan taga upp ärenden av detta slag utan det får förutsättas, att någon gör formlig framställning i saken. Behörighet att göra sådan framställning synes i första hand böra tillkomma tidigare maken. Initiativrätt bör icke heller fränkännas medlem av samebyn och byn själv.

3 §

Lagrådet:

I denna paragraf, liksom i flera av de följande, förekommer termen "kronomark". Motsvarande beteckning i renbeteslagen är "mark som tillhör kronan", och av motiven framgår att även enligt förslaget åsyftas mark, till vilken staten innehar äganderätten. Enär innebörden av "kronomark" möjligen kan föranleda tvekan, synes lämpligt att i denna paragraf, då ordet först möter, dettas betydelse anges. Så kan ske genom att i lagrummet talas om "mark som tillhör staten (kronomark)".

9 §

Regeringsrådet Hjern:

Tredje stycket av förevarande paragraf stadgar förbud för sameby att driva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel. Förbudet bottnar i farhågor för att sameby genom en mera expansiv ekonomisk verksamhet skulle ta stora risker och därigenom äventyra renskötseln. Bortsett från att förbudet andas viss underskattning av samernas förmåga att själva sköta sina angelägenheter som illa rimmar med den tilltro man har till samernas möjlighet att underkasta sig de rätt invecklade, nya reglerna rörande samebys förvaltning är det till en början svårt att förstå varför förbudet skall omfatta även sådan verksamhet som har mycket nära samband med renskötseln. Det förhåller sig ju också så att inte alla medlemmar i samebyn är renskötande. Och även för de renskötande samerna kan läget av skilda anledningar bli så prekärt, att det kan vara en fördel, att det finns annan verksamhet att falla tillbaka på. För mig framstår det som önskvärt att

sameby får ägna sig åt all slags ekonomisk verksamhet som är ägnad att stärka byns ställning, även om detta skulle gå ut över renskötseln. Det får visserligen anses som synnerligen angeläget att man slår vakt om denna näringsgren, men intresset synes dock främst böra inriktas på samerna själva och deras möjligheter att i likhet med övriga medborgare skaffa sig en hygglig försörjning. Det är knappast troligt att samerna med full frihet i det hänscende det här gäller skulle hänge sig åt ekonomisk verksamhet av direkt främmande slag. Jag anser därför att det ifrågavarande stadgandet i tredje stycket utan större olägenhet kan avvaras.

10 §

Lagrådet:

Sameby skall enligt andra stycket äga rätt att företräda medlemmarna i ärende som rör renskötselrätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringen i övrigt. Såsom anges i motiven åsyftas här inte bara frågor som rör den egentliga renskötseln utan även t. ex. frågor om jakt eller fiske. Jakt- och fiskerätt ingår enligt lagen som birättigheter i renskötselrätten. Det torde ej få anses föreligga hinder mot att sameby för medlemmarnas räkning för talan även angående sådana rättigheter i avseende å renbetesområdena som har samband med renskötseln och som de förmenar sig ha på annan grund än förevarande lag.

11 §

Lagrådet:

I punkt 2 av denna paragraf talas om renskötselberättigad som "bedrivit renskötsel" inom byns betesområde. De citerade orden kan — särskilt vid jämförelse med uttrycken "deltar i renskötseln" i punkt 1 av samma paragraf och "driver renskötsel" i 12 och 13 §§ — ge intryck av att syfta på endast den som är renskötande i den mening som avses i 13 §. Då emellertid i punkt 2 liksom i punkt 1 även avses den som biträder annan med skötsel av dennes renar, hemställer lagrådet att punkt 2 omformuleras. Dess lydelse kan lämpligen vara "renskötselberättigad som deltagit i renskötsel inom byns betesområde och haft detta till stadigvarande yrke samt ej övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete".

26 §

Justitieråden Brunnberg och Bergsten:

Enligt denna paragraf skall renskötselrätt kunna upphävas för visst markområde, när området behövs för något av de ändamål som uppräknas i 1 § expropriationslagen. Möjligheten att upphäva renskötselrätt skall emellertid ej vara begränsad till dessa fall, utan sådant upphävande skall

kunna ske även när området behövs för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. Renskötselrätten är ett slags nyttjanderätt, som får anses som en sådan särskild rätt som avses i 1 § andra stycket expropriationslagen, låt vara att den ej är knuten till bestämd fastighet. Det kan ifrågasättas om det är principiellt riktigt att medge tvångsingrepp i denna rättighet för tillgodoseende av ändamål, som eljest ej kan åberopas som grund för expropriation. Såsom departementschefen framhållit råder emellertid inom renskötselområdet speciella förhållanden, som gör en sådan något vidgad möjlighet till ingrepp i renskötselrätten önskvärd. Med hänsyn härtill och då redan gällande rätt medger upphävande av renskötselrätt utan närmare specificering av ändamålen (5 § renbeteslagen) finner vi förslaget kunna godtagas.

Regeringsrådet Hjern och justitierådet Gyllensvärd:

Första stycket i denna paragraf avser endast fall, då fråga är om markområde som ej är utan väsentlig betydelse för renskötseln. Detta framgår av det följande innehållet i paragrafen. Enligt vad som föreslås skall i dessa fall renskötselrätten få upphävas, när området behövs inte bara för ändamål som kan tillgodoses genom expropriation utan också för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. Meningen är alltså att renskötselrätten inte skall behandlas på samma sätt som annan rätt till fast egendom utan tvångsvis kunna — efter prövning i föreskriven ordning — bringas att upphöra, när det behövs för tillgodoseende av ändamål som inte kan föranleda expropriation. Några bärande motiv för att i de åsyftade fallen låta renskötselrätten vara på detta sätt underkastad mindre restriktiva regler i fråga om förutsättningarna för tvångsingripande föreligger ej enligt vår mening. Den omständigheten, att den nyttjanderätt som tillkommer samerna grundas direkt på lagstiftning, medför inte att behovet av trygghet är för deras del mindre framträdande än för innehavare av rättigheter, som tillkommit genom privaträttsliga upplåtelser. Inte heller kan med fog påstås, att de allmänna intressen som kan stå mot samernas skulle vara av sådan särskild beskaffenhet att andra materiella regler för ett tvångsingripande är påkallade än de som finns upptagna i eljest gällande lagstiftning. Att renskötselrätten, såsom anförts i remissprotokollet, bör kunna få vika för att behovet av mark för vissa kollektiva anläggningar för det rörliga friluftslivet skall tillgodoses synes inte böra ifrågakomma så länge expropriationslagen inte medger ingripande till förmån för sådant ändamål. Det kan nämnas, att expropriationsutredningen härvidlag föreslagit möjlighet till expropriation. Med anledning av vad som i remissprotokollet vidare sagts om anläggande av renforskningsstation vill vi framhålla att, om det kan tänkas visa sig angeläget från allmän synpunkt med ett formligt undantagande av mark från samernas begagnande för ett sådant eller liknande ändamål, som är avsett att på lång sikt vara till gagn för renskötseln,

och fallet inte kan anses täckt redan i gällande lag (jfr 1 § första stycket 14 expropriationslagen), frågan om vidgade möjligheter till tvångsingripande synes böra övervägas i samband med den förestående översynen av expropriationslagen.

Som motiv för att i förevarande paragraf göra ändamålsbeskrivningen något mera tänjbar än enligt expropriationslagen har även anförts, att samerna i princip saknar dispositionsfrihet över renskötselrätten, vilket innebär att även om de är beredda att avstå från utövning av renskötselrätten på viss mark de saknar möjlighet att med bindande verkan träffa avtal därom. Detta utgör dock enligt vår mening inte något skäl för att tillerkänna Kungl. Maj:t en allmän befogenhet att utan hänsyn till den inställning samerna i det enskilda fallet givit uttryck åt förordna om renskötselrättens upphävande, när det behövs för ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. Om det anförda motivet anses böra föranleda, att Kungl. Maj:t skall kunna förordna om rättighetens upphävande även för andra ändamål än som kan tillgodoses genom expropriation, bör möjligheten här till begränsas till situationer, då företrädare för sameintresset tillstyrkt ansökan om upphävande.

I enlighet med det sagda föreslår vi, att i första stycket orden "eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt" får utgå.

28 §

Lagrådet:

I fråga om ersättning för skada eller olägenhet med anledning av att renskötselrätt upphäves enligt 26 § innebär det remitterade förslaget, att när skadan eller olägenheten drabbar bestämd person ersättningen skall utgå till denne, medan ersättningen i annat fall skall fördelas mellan samefonden och vederbörande sameby efter vad som är skäligt. Att frågan om fördelningen mellan samefonden och samebyn på detta sätt skall prövas i varje särskilt fall efter skälighet kan som departementschefen själv medger leda till intressemotsättningar. Till undvikande härav vill lagrådet, i anslutning till de sakkunnigas av flertalet remissinstanser godtagna förslag, förorda att i stället en schablonregel om hälftindelning får gälla. Det är dock givet att en sådan regel ej passar för alla situationer. Möjlighet att tilllämpa en annan fördelningsgrund bör finnas för fall då särskilda skäl därtill föreligger. Om exempelvis upphävandet avser begränsad tid (jfr 26 § tredje stycket) eller eljest fråga är om skada av mer eller mindre tillfällig art, kan det vara anledning att tillerkänna samebyn hela eller i varje fall mer än halva ersättningsbeloppet.

När renskötselrätt upphäves till följd av företag enligt vattenlagen, gruvlagen etc., skall ersättning i enlighet med berörda lagar utgå till sakägare som lider skada eller olägenhet därav. Det torde härvid få förutsättas att

i den mån bestämd person ej drabbas förevarande bestämmelse i rennäringslagen skall vara vägledande. Ersättning som ej utgår till bestämd person bör alltså fördelas mellan samefonden och samebyn enligt de grunder som där anges.

29 §

Lagrådet:

Hänvisningen till de allmänna bestämmelserna i expropriationslagen innebär såsom framhålles i motiven bl. a. att den för vars räkning upphävandet av renskötselrätten sker skall anhängiggöra talan vid expropriationsdomstolen. Härvid bör såsom innehavare av renskötselrätten anses den sameby inom vars betesområde upphävandet skall ske. Det är alltså denna som bör instämmas till domstolen. Eftersom samebyn företräder medlemmarna i frågor som rör renskötselrätten (10 § andra stycket), torde enskild medlem av byn ej behöva särskilt instämmas, även om upphävandet medför skada eller olägenhet som speciellt drabbar honom. I administrativ ordning bör tillses att samefonden, som normalt skall ha del av sådan ersättning som ej tillfaller enskild person, blir underrättad om rättsgången.

30 §

Lagrådet:

Från det i paragrafens första stycke givna förbudet mot användning av mark på sätt som medför avsevärd olägenhet för renskötelsen göres enligt andra stycket undantag bl. a. i fråga om område med fastställd stadsplan eller byggnadsplan. Den avsedda innebörden av nämnda undantagsregel torde vara, att hinder ej skall föreligga att använda marken i enlighet med den fastställda planen. Lagtexten torde bära förtydligas, så att denna innebörd kommer till klarare uttryck.

34 §

Lagrådet:

I det fall då upplåtelse enligt 32 § avser rätt för någon att tillgodogöra sig naturtillgångar skall enligt förslaget ersättning utgå för den skada eller olägenhet som upplåtelsen medför. Vem som skall utge ersättningen anges ej. Det är önskvärt att lagtexten ger klart besked i frågan. Mest följdriktigt synes vara, att staten får svara för ersättningen gentemot den skadelidande, givetvis med möjlighet för staten att få kompensation genom att hålla sig till nyttjanderättshavaren.

35 §

Lagrådet:

Föreskrift om reninnehavet får enligt andra stycket ej ges sådant innehåll att renskötande medlems fortsatta verksamhet äventyras. Bestämmelsen är enligt de sakkunnigas motiv (s. 89) avsedd att klargöra, att den som

redan driver rennärning ej skall hindras från att fortsätta driften i huvudsakligen samma omfattning som tidigare. Den avsedda innebörden synes komma till något klarare uttryck, om "äventyras" utbytes mot det i de sakkunnigas lagförslag använda uttrycket, "omöjliggöres eller väsentligt försvåras".

38 §

Lagrådet:

Då någon lagregel inte föreslås om när styrelsen för en sameby är beslutför, bör frågan lämpligen regleras i stadgarna. Att uppställa krav på att stadgarna alltid skall innehålla föreskrift i detta hänseende synes emellertid inte påkallat, men det bör finnas möjlighet att, såsom skett i det av de sakkunniga framlagda förslaget till normalstadgar, meddela sådan föreskrift. Den omständigheten att frågan om styrelsens beslutförhet ej uttryckligen nämnts i uppräknningen i denna paragraf får ej anses lägga hinder i vägen härför. Om annat inte bestäms i stadgarna, torde få anses gälla, att styrelsen skall vara fulltalig för att beslut skall kunna fattas. Har ordinarie ledamot blivit kallad men uteblivit, skall självfallet suppleant, när en sådan finns utsedd, kunna inträda.

Regeringsrådet Hjern:

I anslutning till sista punkten av förevarande paragraf anser jag böra påpekas att, då däri talas om "föreskrifter om renskötseln", därmed inte torde avses sådana föreskrifter om reninnehav, varom stadgas i 35 §. Dylika föreskrifter tänkes nämligen skola meddelas i de särskilda fall, då lantbruksnämnden beslutat om maximering av renantalet eller om det eljest, t. ex. på grund av någon inträffad händelse, behövs för att främja renskötseln och låter sig lämpligen inte bestämmas till innehållet på förhand.

För egen del föreslår jag emellertid — med hänvisning till vad jag anfört vid 9 § — att punkten ändras på så sätt att föreskrifternas begränsning till renskötseln slopas. Såsom punkt 10 skulle till följd därav upptagas "de ytterligare föreskrifter som behövs".

45 §

Lagrådet:

I första punkten av första stycket föreskrivs att brist, som uppkommer genom att renskötande bymedlem inte fullgör sin betalningsskyldighet enligt 42—44 §, skall genom ny debitering fördelas mellan övriga renskötande medlemmar i förhållande till deras reninnehav. Enligt lagrådets mening bör — i överensstämmelse med vad som i motsvarande hänseende gäller enligt annan lagsliftning (59 § första stycket lagen om enskilda vägar och 26 § första stycket lagen om vissa gemensamhetsanläggningar) — denna utdebitering i anledning av brist ske efter samma grund som den ursprungliga

fördelningen av betalningsansvaret för den likvid varom är fråga. Orden "i förhållande till deras reninnehav" bör därför utbylas mot "i förhållande till deras inbördes skyldighet att svara för likviden".

46 §

Lagrådet:

Det i andra stycket inskrivna kravet på kvalificerad majoritet synes av ordalagen att döma närmast böra hänföras till beslutet om amorteringsplanens antagande, men avsikten torde vara att det skall avse beslutet om upptagande av lån. I tydlighetens intresse bör en jämkning komma till stånd.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle lån som avses i paragrafen återbetalas genom uttaxeringar på byns samtliga renskötande medlemmar, och de sakkunniga torde ha menat att alla de som är medlemmar vid tiden för återbetalningen också skall slutligt svara för vad som amorteras. Någon motsvarande regel återfinns visserligen inte i det remitterade förslaget, men departementschefen har å andra sidan inte förklarat sig i detta avseende laga avstånd från de sakkunniga, vilket möjligen kan uppfattas som om han ansett att vad de sakkunniga föreslagit skall gälla utan att det behöver komma till direkt uttryck i lagtexten. Med anledning härav vill lagrådet påpeka, att man vid avbetalning på lån som det här är fråga om har att förfara på samma sätt som vid betalning av annan skuld och att den slutliga fördelningen skall ske i enlighet med 40 och 41 §§. Härav följer att det kan inträffa att någon eller några av de renskötande bymedlemmarna inte skall åläggas betalningsskyldighet.

47 §.

Lagrådet:

Motsvarighet till bestämmelsen i andra stycket har föreslagits av de sakkunniga. Bestämmelsen bygger på att intrångsersättning kan, även när den avser skada eller olägenhet som särskilt drabbat bymedlem, komma att tillerkännas samebyn. Reglerna om ersättningsens bestämmande i det remitterade förslaget har emellertid till skillnad från vad som var avsett att gälla enligt sakkunnigförslaget den innebörden att ersättningen skall, när skadan eller olägenheten drabbat viss person, bestämmas att utgå direkt till denne också om han är bymedlem. Bestämmelsen i fråga har därför inte något berättigande i det nu föreliggande förslaget utan bör utmönstras därur.

49 §

Regeringsrådet Hjern:

Enligt de sakkunnigas förslag (2 kap. 15 §) skall styrelseledamot vara medlem av samebyn. Ehuru detta förslag inte mött någon kritik vid remissbehandlingen har i departementsförslaget denna bestämmelse utan motiveering fått utgå. Departementsförslagets ståndpunkt lär vara, att även utom-

stående skall kunna utses till ledamot av styrelsen. För egen del biträder jag de sakkunnigas förslag och föreslår därför att som andra punkt i första stycket av förevarande paragraf föreskrives att styrelseledamot skall vara medlem av byn och ej får vara omyndig.

52 §

Lagrådet:

I andra stycket meddelas bestämmelser om särskild firmatecknare. Eftersom lagförslaget ej innehåller bestämmelser om samebys firma och firmaregler i annan författning ej torde vara tillämpliga, föreslår lagrådet att termen "firmatecknare" får utgå och att i lagrummet i stället talas om att styrelsen kan bemyndiga särskild person att företräda samebyn.

59 §

Lagrådet:

I denna paragraf behandlas frågor om rösträtt vid bystämma. Skilda regler ges för renskötande medlemmar och andra. Eftersom samebyns huvudsakliga arbetsuppgifter gäller renskötseln är huvudprincipen enligt förslaget att rösträtt skall tillkomma endast de renskötande medlemmarna. Härifrån göres dock undantag i punkt 1, enligt vilken varje myndig medlem i byn har rösträtt i fråga som rör ändring av stadgarna, utseende av ordförande på bystämma eller av revisor eller beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen. I alla övriga frågor skall enligt punkt 2 endast renskötande medlem ha rösträtt. Beträffande ändring av stadgarna föreskrives vidare i punkt 7, att för beslut därom fordras kvalificerad majoritet, nämligen två tredjedelar av det på stämman företrädde röstetalet samt flertalet av byns myndiga medlemmar. Enligt denna ordning skall alltså antagande av stadgar, första gången detta blir aktuellt, vara förbehållet de renskötande medlemmarna, under det att vid ändring av stadgarna — även i frågor som uteslutande rör själva renskötseln — rösträtt skall tillkomma alla myndiga bymedlemmar. Grunden för nämnda regler om stadgeändring är enligt vad de sakkunniga utan invändning från departementschefen anfört, att dessa ärenden är av sådan vikt för alla medlemskategorier att det är motiverat med särskilda omröstningsregler för dem, avsedda att garantera att ingen grupps intressen lämnas obeaktade.

Enligt lagrådets mening är det lämpligt att de icke renskötande medlemmarna i byn får deltaga i beslut om vissa stadgeändringar som kan anses gälla byn i dess helhet. Däremot anser lagrådet att i frågor om renskötselns praktiska anordnande och de renskötande medlemmarnas ekonomiska rättigheter och skyldigheter med avseende på denna näring huvudprincipen bör gälla eller alltså att endast dessa medlemmar skall äga rösträtt. Särskilt kan i detta sammanhang nämnas den med det remitterade förslaget förenade risken för att, om motsättningar skulle uppkomma mellan de båda nämnda

kategorierna av medlemmar, ändringar som de renskötande ansåge erforderliga och betydelsefulla inte kunde genomföras.

Lagrådet föreslår att förevarande paragraf ändras så, att regeln i punkt 1 om rösträtt för alla myndiga bymedlemmar beträffande stadgeändring begränsas till vissa ämnesområden i enlighet med vad förut sagts. Lagtekniskt kan detta lämpligen ske genom hänvisning till punkter i 38 §:ns uppräkningsav vad som skall regleras i stadgarna. De som härvid bör komma i fråga är punkterna 1—6, som behandlar för alla bymedlemmar gemensamma angelägenheter. Även kravet i punkt 7 av 59 § på att beslut om stadgeändring för att vara giltigt skall biträddas av flertalet av byns myndiga medlemmar bör begränsas till att gälla frågor som avses i punkterna 1—6 i 38 §.

Regeringsrådet Hjern:

Om mina förslag vid 9 och 38 §§ godtages, påverkas utformningen av förevarande paragraf.

68 §

Lagrådet:

Enligt tredje stycket av förevarande paragraf skall renlängd fastställas av bystämma. Då enligt lagrådets mening motsvarande bör gälla, när längden av anledning som anges i första stycket skall rättas, föreslår lagrådet att i tredje stycket föreskrives, att bystämman fastställer renlängden och beslutar om rättelse däri.

72 §

Regeringsrådet Hjern:

Den vidlyftiga regleringen av samernas rätt att själva sörja för renskötelsen i de former lagen anvisar torde grundas på uppfattningen att samerna verkligen också har förmågan att tillvarataga denna rätt. Mot denna bakgrund ter sig stadgandet i andra stycket, att länsstyrelsen — om renskötelsen är bristfällig — kan förordna syssloman att omhändertaga renskötelsen i byn och förvalta byns övriga ekonomiska angelägenheter, som inkonsekvent och onödigt ingripande. Enligt min mening bör därför de i paragrafen intagna bestämmelserna om syssloman utgå.

83 §

Lagrådet:

Det är självfallet avsett, att märkning av renkalv under tiden den 1 januari—den 1 maj skall kunna ske utan särskilda formaliteter, om märkningen ombesörjes av samebyn (jfr 37 § andra stycket). I tydlighetens intresse torde detta böra anges i lagtexten.

Bestämmelsen i andra stycket torde böra ges den avfattningen, att märk-

ning får ske även efter utgången av april, om samebyns styrelse medger det. Medgivande skall givetvis ej ges annan än den som enligt styrelsens bedömande är ägare till renen.

85—89 §§

Lagrådet:

Av 87 § punkt 4 kan utläsas, att koncessionshavare ej skall få mottaga skötesrenar från annan än den som inom det område som koncessionen avser äger eller brukar jordbruksfastighet. För att detta skall komma till klarare uttryck bör till 85 § första stycket fogas stadgande, att koncessionen kan innefatta rätt att mottaga skötesrenar från ägare eller brukare av jordbruksfastighet inom koncessionsområdet. Om så sker, kan i 87 § punkt 4 orden "från ägare eller brukare av jordbruksfastighet inom koncessionsområdet" uteslutas.

Enligt 87 § punkt 5 skall i koncessionsbeslut anges i vad mån koncessionshavaren har rätt att anlägga stängsel, uppföra byggnader och taga virke inom koncessionsområdet. Meningen torde vara att rätt som här avses skall medges koncessionshavaren inom ramen för bestämmelserna i 16—22 §§. Att nämnda bestämmelser skall iakttagas följer av regeln i 89 § andra stycket, att bestämmelserna om sameby och dess förvaltning i tillämpliga delar gäller i fråga om sameby för koncessionsrenskötsel. För att sambandet mellan 87 § punkt 4 och de ifrågavarande bestämmelserna i 16—22 §§ skall framgå tydligare synes emellertid lämpligt att omdisponera paragraferna så, att 89 § kommer före 86 §.

90 §

Lagrådet:

I anslutning till innehållet i första stycket torde böra påpekas att då där föreskrives, att länsstyrelses åligganden enligt lagen fullgöres såvitt avser Västernorrlands län av länsstyrelsen i Västerbottens län och såvitt avser Kopparbergs och Gävleborgs län av länsstyrelsen i Jämtlands län, därmed även avses att besvär enligt 98 § skall riktas till länsstyrelserna i Västerbottens resp. Jämtlands län och upptagas av dessa, ehuru enligt vanliga grundsatser annan länsstyrelse är rätt forum.

Utöver vad som stadgas i denna paragraf om vilken länsstyrelse eller lantbruksnämnd som i vissa fall skall vara behörig meddelas i 39 och 74 §§ bestämmelser som anger att ärenden om registrering ankommer på länsstyrelsen i det län där samebyns styrelse har sitt säte. Det torde vara klart att även i andra fall, då ett till länsstyrelses eller lantbruksnämnds prövning hörande ärende har anknytning till viss sameby, den myndighet är behörig inom vars område byns styrelse har sitt säte, såvida ej annat följer av första stycket i denna paragraf.

Paragrafen synes få en bättre placering, om den insättes först efter 97 § i det remitterade förslaget.

Vid denna paragraf har departementschefen berört frågan om tillämpning av den s. k. kommunikationsprincipen. I de sakkunnigas förslag ingår vissa bestämmelser, som i enlighet med denna princip ålägger myndighet att bereda dem som beröres av en ifrågasatt åtgärd tillfälle att yttra sig innan åtgärden beslutas (se särskilt 8 kap. 5 § i förslaget). Departementschefen har uteslutit dessa regler med motiveringen att kommunikationsprincipen gäller inom rennäringens område utan att några bestämmelser behöver meddelas därom. Enligt lagrådets mening är inte minst när det gäller samernas förhållanden grundsatsen att berörda personer skall få tillfälle att yttra sig så väsentlig, att uttryckliga bestämmelser därom bör finnas. Då det emellertid kan vänlas att bestämmelser i ämnet, som blir tillämpliga även inom förevarande område, kommer att ges i den lagstiftning om förvaltningsförfarandet som är under förberedande torde såsom departementschefen föreslagit frågan här kunna lämnas oreglerad.

91 §

Lagrådet:

I denna paragraf föreslås vissa regler om strikt skadeståndsansvar för sameby, avsedda att ersätta nuvarande detaljerade bestämmelser i renbeteslagen om renägares skyldighet att utge gottgörelse för skada genom renar. Det bör understrykas att, såsom också departementschefen framhåller, reglerna inte utesluter tillämpning av allmänna skadeståndsregler. En skadelidande skall sålunda ha möjlighet att vända sig direkt mot den som vållat skadan eller att av samebyn kräva skadestånd även i andra fall än som anges i paragrafen, om byn exempelvis är ersättningsskyldig enligt vad som gäller om principalansvar.

Att såsom nu föreslagits samebyn i stället för den enskilde renägaren göres primärt ansvarig utan hänsyn till om vållande föreligger är en följd av att det alltid skall vara byn som för de renskölande medlemmarnas räkning ombesörjer renskötseln. De jämkningar i fråga om det objektiva ansvaret som förslaget i övrigt innebär har huvudsakligen föranletts av den övergång som skett till en mera extensivt bedriven renskötsel och av den därigenom ökade risken för skadegörelse. Det har gällt att finna en efter de nya förhållandena avpassad lösning, som tillgodoser de skadelidandes intressen utan att samebyarna oskäligt betungas. Samtidigt har det varit angeläget att åstadkomma en mera enkel och överskådlig reglering än den nuvarande.

Lagrådet har ej något att erinra med anledning av de allmänna överväganden som ligger till grund för förslaget och har heller inte någon väsentlig anmärkning mot den lösning som framlagts. Emellertid vill lagrådet ifrågasätta om inte förslaget lägger ett oskäligt tungt ansvar på samebyn i sådana

fall av skadegörelse, när det av utredningen framgår att byns renar inte orsakat skadan. Särskilt otillfredsställande synes det vara att man skall kunna ålägga en sameby skadeståndsansvar, fastän den kan visa att skadan orsakats av renar från viss annan by och att de egna renarna inte har någon som helst del i skadan. Men även i sådana situationer då det inte går att fastställa från vilken by de skadegörande renarna härrör skulle det vara slötande, om ansvar kunde utkrävas av den by, som till äventyrs kan styrka att dess renar inte gjort skadan och som av allt att döma skulle sakna möjlighet att återkräva vad den tvingades utgiva. Visserligen skulle i ett sådant fall — som säkerligen torde bli sällan förekommande — den skadelidande bli utan ersättning. Situationen skiljer sig dock inte från vad som eljest vanligen gäller, när en skada inträffat utan att man har klarhet i vem som utfört den skadebringande handlingen, och det kan inte anses att samebyn i detta speciella fall ligger närmare till att bära den förlust som uppkommit.

Med anledning av vad som nu sagts föreslår lagrådet, att "även om"-satsen i slutet av första stycket får utgå och att den i stycket föreskrivna skyldigheten för sameby att ersätta skada i stället göres beroende av att det ej visas att skadan ej orsakats av byns renar.

Bestämmelsen i andra stycket är avsedd att gälla, när enligt första stycket ansvar för skada åvilar mer än en sameby och det inte kan visas att renar från någon av byarna orsakat skadan. Ansvarigheten fördelas därvid lika mellan byarna. För det fall åter att det kan visas att skadan härrör från någon av byarna finns en regel i tredje stycket, och av vad som föreslås där framgår att hela ansvaret i sista hand skall falla på den byn. Enligt lagrådets mening skulle reglerna vinna i tydlighet, om andra och tredje styckena med vissa jämkningar fördes samman till ett stycke. Detta skulle förslagsvis kunna få följande lydelse: "Åvilar ersättningsskyldighet enligt första stycket flera samebyar, fördelas ansvarigheten lika mellan byarna inbördes. Kan det visas att renar från någon av byarna orsakat skadan, svarar den byn gentemot de övriga för hela skadan."

Fjärde stycket behandlar det fallet att renar från flera byar orsakat skada. Till en början anges i det remitterade förslaget, att ansvarigheten mellan byarna skall fördelas med hänsyn till omfattningen av den skada som varje bys renar orsakat. Någon regel med detta innehåll synes emellertid inte behövlig, eftersom en förutsättning för dess tillämpning måste vara att man kan särskilja de skador som de olika byarnas renar givit upphov till och, då så kan ske, frågan om byarnas ansvarighet helt blir att bedöma med ledning av föregående bestämmelser i paragrafen. I fjärde stycket föreskrives vidare enligt det remitterade förslaget att, när skadorna inte kan särskiljas, fördelningen skall ske i förhållande till antalet renar som utan bevakning fanns i trakten vid tiden för skadans uppkomst. Motivering-
ingen ger vid handen att bestämmelsen är avsedd att i sak överensstämma

med vad de sakkunniga föreslagit för motsvarande fall. I sakkunnigförslaget anges, att ansvarigheten skall delas i förhållande till antalet renar från varje by, vilka vid tiden för skadans inträffande fanns i trakten och som ej visas ha stått under sådan övervakning att de inte kunnat medverka till skadan. Lagrådet vill förorda att bestämmelsen får innehålla att, om skada orsakats av renar från flera byar och det ej kan utredas i vilken omfattning varje bys renar har del i skadan, ansvarigheten fördelas mellan byarna i-bördes efter antalet renar från varje by som vid tiden för skadans uppkomst fanns i trakten och som ej stod under bevakning. Såsom framgår av det förut sagda bör inte i fjärde stycket dessutom ges någon särskild regel om fördelningen, när skadorna kan särskiljas.

98 §

Lagrådet:

Första stycket av förevarande paragraf innehåller en besvärregel, som ger medlem i sameby rätt att hos länsstyrelsen föra talan mot vissa beslut som fattats av bystämma, styrelse eller syssloman. Som besvärsgrunder har angivits att beslutet ej tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot lag eller annan författning eller mot samebyns stadgar eller kränker klagandens enskilda rätt.

Besvärregeln har utformats efter förebild av 30 § lagen om fiskevårdsområden, som i sin tur haft 13 § 4 mom. jaktlagen som mönster. Det må även påpekas, att de i förevarande paragraf angivna besvärsgrunderna är snarlika vissa av de besvärsgrunder som gäller vid anförande av kommunalbesvär (76 § kommunallagen).

Enligt uttalande av rennärings-sakkunniga, vilkas förslag i förevarande del tillstyrkts av departementschefen, skulle länsstyrelsen såsom klagoinstans enligt 30 § lagen om fiskevårdsområden ha att bedöma även lämpligheten av vissa beslut som överklagas. De sakkunniga har ansett att talarätten i hithörande fall borde utformas med denna bestämmelse som förebild.

Vad de sakkunniga anført rörande räckvidden av den klagorätt som föreligger enligt 30 § lagen om fiskevårdsområden torde emellertid inte vara riktigt. Det må erinras, att vid tillkomsten av det tidigare nämnda, i fråga om besvärsgrunderna nästan likalydande stadgandet i 13 § 4 mom. jaktlagen föredragande departementschefen framhöll, att länsstyrelsens prövning enligt hans uppfattning borde avse endast beslutets rättsgiltighet och att någon befogenhet att sätta annat beslut i stället för det överklagade ej borde föreligga (NJA II 1952 s. 68). Och vid tillkomsten av lagen om fiskevårdsområden anfördes i ett av fiskeristyrelsen utarbetat förslag som delvis ligger till grund för lagen bl. a. att besvärsrätten i fråga om beslut av fiskevårdsområde i huvudsak borde regleras på samma sätt som i 13 § 4 mom.

jaktlagen och att tillräcklig anledning att låta länsstyrelsens prövning avse även lämplighetssynpunkter ej syntes föreligga (prop. 1960: 50 s. 214).

Lagrådet anser, till skillnad från vad de sakkunniga tydligen avsett, att besvär i fall som åsyftas i förevarande paragraf inte bör få leda till omprövning av frågan om beslutets lämplighet. I fråga om besvärsgrunderna bör paragrafen likväl få den av de sakkunniga och departementschefen föreslagna lydelsen, som enligt det förut sagda innebär att besvärsprövningen endast omfattar beslutets laglighet.

Beträffande frågan vilken länsstyrelse som är rätt forum för upptagande av besvär enligt förevarande paragraf får lagrådet hänvisa till vad lagrådet anfört vid 90 §.

102 §

Lagrådet:

Av paragrafen bör framgå att rätt att meddela förordnande om uppskov med verkställighet av beslut tillkommer inte den myndighet som meddelat beslutet utan den till vilken talan skall fullföljas. Lagrådet föreslår att paragrafen får det innehållet, att beslut som avses i 98 och 99 §§ samt 100 § första stycket länder till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres, om ej besvärsmyndigheten förordnar annat.

Övergångsbestämmelserna

Lagrådet:

Den i *punkt 5* föreslagna bestämmelsen innebär, att uttrycken lapp, fjälllapp, skogslapp, fjällrenskötsel och skogsrenskötsel skall, där de fortfarande förekommer i lag eller annan författning, hädanefter avse motsvarande uttryck i nya lagen och att de således — genom att nya lagen inte skiljer mellan fjällsame och skogssame och endast räknar med en gemensam form av renskötsel för alla samer — kan få en mer vidsträckt innebörd än de ursprungligen haft. Att införa en generell övergångsregel av detta slag utan närmare undersökning av de konsekvenser den får i olika avseenden är inte tillrådligt. Det kan nämligen inte uteslutas att den på något område skulle leda till resultat som är mindre väl förenliga med vad som åsyftats med den författningsbestämmelse där det äldre uttrycket förekommer. Då det dessutom inte synes föreligga något egentligt behov av en övergångsregel i förevarande hänseende, hemställer lagrådet att *punkt 5* får utgå.

I anslutning till bestämmelsen i *punkt 7* finns det anledning att närmare beröra frågan om hur den nya samebyorganisationen skall införas och det hittillsvarande systemet med lappbyar skall avvecklas. Det är uppenbarligen meningen att varje lappby skall i samband med den nya lagstiftningens ikraftträdande ombildas till sameby, som avses i nya lagen. Lappbyns tillgångar övergår därvid på samebyn, som i fortsättningen svarar för den gamla

byns förpliktelser. Att en ombildning skall ske på detta sätt är av sådan betydelse att en uttrycklig bestämmelse synes påkallad.

Som anges i 7 § skall indelningen i byområden göras av lantbruksnämnden. Enligt motiven till nämnda paragraf är det meningen att den nuvarande territoriella indelningen i lappbyområden skall vara den lokala basen för samebyarna, men det framhålls att lantbruksnämnden bör undersöka möjligheten av att skapa bättre förutsättningar för en rationell rendrift genom större eller mindre jämkningar i den nuvarande gränsdragningen, vilket bör ske efter samråd med samebyarna. Enligt lagrådets mening är det önskvärt att indelningen redan från början sker efter noggrann prövning i enlighet med vad sålunda nämnts. Det är därför nödvändigt att erforderliga förberedelser vidtages innan lagen sätts i kraft. Någon övergångsbestämmelse i detta avseende synes icke vara erforderlig.

Först sedan en sameby antagit stadgar och registrering av byn och av stadgarna erhållits torde ombildningen få anses fullt genomförd. Särskilda regler för samebyn att gälla för tiden dessförinnan torde inte behövas utom såvitt angår kallelse till bystämma. Vad som i detta avseende gällt för lappbyn enligt den för denna utfärdade byordningen bör lämpligen tillämpas intill dess giltiga stadgar föreligger. En övergångsbestämmelse med detta innehåll bör därför meddelas. Kungl. Maj:t bör emellertid även i övrigt, i nära anslutning till vad som föreslagits i remissen, kunna i det särskilda fallet låta äldre bestämmelser gälla under övergångstiden i stället för nya lagens bestämmelser om sameby och dess förvaltning.

Under hänvisning till vad som nu sagts föreslår lagrådet att bland övergångsbestämmelserna upptas en punkt med följande innehåll: "Lappby, som avses i lagen (1928:309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, ombildas i samband med nya lagens ikraftträdande till sameby. Intill dess samebyn och dess stadgar registrerats skall i fråga om kallelse till bystämma vad som i motsvarande hänseende hittills gällt för lappbyn fortfarande tillämpas. I den mån det behövs kan Konungen för tiden intill dess registrering sålunda skett förordna, att äldre bestämmelser även i övrigt skall tillämpas på byn i stället för nya lagens bestämmelser om sameby och dess förvaltning."

I 3 § har renskötselområdet beskrivits på sådant sätt att det efter orden omfattar även mark, som på grund av tidigare avgöranden, t. ex. enligt 5 § renbeteslagen, undantagits från samernas begagnande. Avsikten är uppenbarligen inte att dessa äldre avgöranden nu skall förlora sin giltighet. Möjligen kan en övergångsbestämmelse härom böra meddelas för att onödiga tvister skall förebyggas. Den kan förslagsvis innehålla att, om genom beslut före nya lagens ikraftträdande viss del av renskötselområdet undantagits från utövning av renskötselrätten, beslutet fortfarande skall gälla.

Beträffande tillstånd som meddelats enligt 57 § renbeteslagen och som omfattar tid även efter nya lagens ikraftträdande bör i en särskild punkt

bland övergångsbestämmelserna föreskrivas, att tillståndet skall anses som en enligt 85 § nya lagen meddelad koncession. Vad som närmare bestämts i det ursprungliga tillståndet kommer härigenom fortsättningsvis att lända till efterrättelse, men lantbruksnämnden har möjlighet att enligt 88 § i det remitterade förslaget återkalla tillståndet eller föreskriva nya villkor.

I fråga om ordningsföljden mellan de olika bestämmelserna i förevarande avsnitt bör iakttas, att omedelbart efter ikraftträdandebestämmelsen följer den bestämmelse som i det remitterade förslaget återfinns i punkt 6 och att avgörande för ordningen mellan övriga punkter blir placeringen i själva lagen av de stadganden till vilka övergångsreglerna hänförs.

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 26 februari 1971.

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Bengtsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter dels lagrådets yttrande över förslag till rennäringslag, dels vissa finansieringsfrågor m. m. i samband med rennäringens omorganisation och anför.

Rennäringslagen

Lagrådet konstaterar inledningsvis att lagförslaget såvitt avser den rättsliga grundvalen för samernas renskötselrätt bygger på samma förutsättningar som 1928 års renbeteslag. Lagrådet erinrar samtidigt om att SSR vid remissbehandlingen liksom i andra sammanhang hävdade att samerna har en starkare rätt till renbetesmarkerna än som kommit till uttryck i gällande renbeteslag. Trots det otillfredsställande i att den berörda folkgruppen inte godtar den principiella grundvalen för lagstiftningen synes, uttalar lagrådet, det i rådande läge och i avbidan på att föreliggande tvistefrågor prövas av domstol få accepteras att lagstiftningen byggs upp på samma grund som hittills.

Ända sedan tillkomsten av den första renbeteslagen har i lagstiftningen konsekvent hävdats att samerna inte får använda renbetesmarkerna för annat än renbete och sådana ändamål som har direkt samband med rennäringen. Att samerna inte vill godtaga de principiella grundvalarna för den rättsliga regleringen bör inte få hindra en lösning av de alltmer trängande problemen med renskötselns rationalisering. Vill man avvakta slutlig domstolsprövning av föreliggande tvistefrågor, skulle det dröja åtskilliga år innan rationaliseringsproblemen kunde lösas. Detta är enligt min mening inte försvarligt.

De av en ledamot uttalade farhågorna för att samerna kommer att få mycket svårt att inordna sig under och tillämpa de nya bestämmelserna för samebys förvaltning synes mig ogrundade. I åtskilliga avseenden innebär förslaget en enklare reglering än den i lagen om ekonomiska föreningar. Jag vill också erinra om att den ekonomiska föreningsrörelsen under de senaste årtiondena har utvecklats mycket snabbt. Föreningsformen har kommit till användning på många nya verksamhetsområden. F. ö. praktiseras redan denna verksamhetsform på olika håll i Norrbottens län i form av renägarföreningar och renskötarföreningar. Vidare kan nämnas att inom lantbruksstyrelsen tillsatts en arbetsgrupp, i vilken ingår bl. a. företrädare för samerna, för att informera om den planerade nyordningen inom rennäringen. Denna grupp kommer att fortsätta med sitt arbete för att hjälpa samerna att komma till rätta med ev. övergångsproblem.

Vad en ledamot uttalat beträffande förslaget i 9 § att sameby ej får bedriva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel föranleder mig inte att frångå departementsförslaget i denna del. Detsamma gäller två ledamöters förslag att den i 26 § första stycket angivna möjligheten att upphäva renskötselrätten för visst område begränsas till de fall då området behövs för något av de ändamål som avses i 1 § expropriationslagen.

Lagrådets förslag till ändring av 28 § innebär att domstolen normalt har att tillämpa en schablonregel om fördelningen mellan samefonden och samebyn av ersättning för skada eller olägenhet med anledning av att renskötselrätt upphävs enligt 26 §. Att föreskriva en sådan särbehandling av detta slags ersättningsmål kan måhända från rättvis- och rättssäkerhetssynpunkt synas mindre tillfredsställande. Emellertid måste beaktas att renskötselrätten i många avseenden är så olik andra rättigheter. Med hänsyn härtill och till de skäl som lagrådet anfört kan jag biträda lagrådets förslag.

Vad lagrådet anfört i fråga om 38 § föranleder ingen erinran från min sida. Av mitt ställningstagande i fråga om 9 § följer att jag inte kan godta den ändring av 38 § 10 som föreslagits av en ledamot.

Med anledning av vad lagrådet anfört beträffande 46 § vill jag till undvikande av oklarhet påpeka att anledningen till att jag inte föreslagit någon särregel i fråga om fördelningen av avbetalning på lån är att jag inte ansett en sådan regel motiverad. Fördelningen skall alltså ske på samma sätt som vid betalningen av annan skuld. Lagrådets förslag om en redaktionell jämkning av lagtexten biträder jag.

I anledning av vad en ledamot uttalat beträffande 49 § vill jag påpeka att departementsförslaget med hänsyn till de praktiska skäl som finns härför getts en sådan innebörd att sameby skall ha frihet att utse vilken myndig person som helst till ledamot i styrelsen. Som exempel på ett tänkbart praktiskt fall när en icke-bymedlem bör kunna inväljas i styrelsen kan jag återropa det som antytts av samme ledamot i inledningen till lagrådets yttrande, nämligen sammanslagning av byar. Före sådan sam-

manslagning kan det ju vara ändamålsenligt att byarna genom någon form av personalunion förbereder sammanslagningen.

Vad en ledamot förordat beträffande 72 § kan jag inte heller biträda.

Lagrådets förslag beträffande *övergångsbestämmelserna* ger anledning till erinran endast i ett avseende. Lagrådet anför att en övergångsbestämelse möjligen bör meddelas om att sådant beslut om undantagande av mark från utövning av renskötskrätten som meddelats före ikraftträdandet gäller även därefter. Som lagrådet anfört skall sådana äldre avgöranden inte genom den nya lagen förlora sin giltighet. Någon uttrycklig bestämmelse därom anser jag dock inte behövas.

I de delar som jag förut inte särskilt behandlat biträder jag lagrådets förslag till ändringar. Dessutom hör vissa redaktionella jämkningar göras. I den mån lagrådets uttalanden inte särskilt berörts ansluter jag mig till vad lagrådet anför.

Finansieringsfrågor m. m.

I årets statsverksproposition (prop. 1971:1 bil. 11) har jag under berörda anslag för budgetåret 1971/72 beräknat medel m. m. för ändamål som rör förslaget angående rennäringen i vårt land och därmed sammanhängande frågor. Jag vill nu närmare redogöra för dessa medelsberäkningar. Hänvisningarna i det följande till vissa punkter hänför sig till de i statsrådsprotokollet den 11 december 1970 gjorda förslagen.

Rennäringens centrala och regionala administration

Jag har under punkten 11.5 förordat att lantbruksstyrelsen även i fortsättningen skall vara central rennäringsmyndighet. Under förslagsanslaget *Lantbruksstyrelsen* har jag för budgetåret 1971/72 beräknat medel med 355 000 kr. för ändamålet. Jag har därvid, utöver kostnaderna för redan befintliga tjänster som överinspektör och byrådirektör, beräknat medel för bl. a. en tjänst som byrådirektör. Medel har vidare beräknats till arvoden till ledamöterna i rennämnden och till den representant för näringsutövarna som skall ingå som ledamot av lantbruksstyrelsen vid behandling i styrelsens plenum av rennäringsärenden.

Under förslagsanslaget *Lantbruksnämnderna* har jag i statsverkspropositionen beräknat medel för rennäringen för budgetåret 1971/72 med 2 060 000 kr.

Jag har tidigare under punkten 11.5 tagit upp frågan om den regionala administrationen av rennäringen. Jag har därvid biträtt de sakkunnigas förslag att det nuvarande lappväsendet vid länsstyrelserna upphör och att rennäringsfrågor den 1 juli 1971 övertas av lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Till följd härav bör i dessa lantbruksnämnder ingå en särskild avdelning för rennäringsärenden. De nuva-

rande tjänsterna vid lappväsendet bör dras in. Motsvarande tjänster bör inrättas vid lantbruksnämnderna. Vid lappväsendet i Norrbottens län avlönas f. n. viss personal med vattenregleringsmedel eller AMS-medel. Även denna personal bör föras över till lantbruksnämnderna. Med hänsyn härtill har jag beräknat medel för 22 tjänster för handläggande personal och fem för övrig personal.

Härutöver har jag under anslaget till lantbruksnämnderna tagit upp medel för arvoden till ledamöterna i rennäringsdelegationerna. I anslagsberäkningen ingår också medel för att bestrida vissa kostnader i samband med bl. a. inventering av kronans vatten ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län och på renbetesfjällen i Jämtlands län.

Rationalisering, stödåtgärder m. m.

Under punkten 11.4 har jag lagt fram förslag rörande stödet till rennäringens rationalisering och därvid förordat att detta huvudsakligen skall utgöras av kreditgarantier. Sådana garantier skall kunna utgå för rendriftslån, rationaliseringslån och redskapslån. I likhet med vad som gäller för stödet åt jordbrukets rationalisering bör utgifter för att täcka eventuella förluster på grund av denna garantigivning bestridas från förslagsanslaget *Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti*. Jag har i statsverkspropositionen föreslagit att en särskild ram för rennäringens rationalisering tas upp under detta anslag. För budgetåret 1971/72 bör statlig kreditgaranti få lämnas för lån till rennäringens rationalisering med 2,5 milj. kr. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma om ramens fördelning på de olika lånen.

Utgifter för att ställa i ordning och förvalta vissa fjällägenheter bestrids f. n. med lappfondsmedel. Jag har under punkten 11.7 förordat att dessa utgifter i fortsättningen skall finansieras i annan ordning. Utgifterna, som under budgetåret 1971/72 kan beräknas uppgå till ca 10 000 kr., bör bestridas från förslagsanslaget *Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m.* Anslaget har i statsverkspropositionen tagits upp med 1 150 000 kr. för nästa budgetår. Jag har vid anslagsberäkningen beaktat nyssnämnda medelsbehov.

Under punkten 11.4 har jag förordat att omställningsstöd i form av särskilt avgångsvederlag av 6 000 kr. skall utgå till renägare, som avvecklar sin renskötsel. Kostnaderna härför bör bestridas från förslagsanslaget *Särskilt stöd åt det mindre jordbruket*. Till detta anslag återkommer jag i annat sammanhang.

Under punkten 11.3 har jag förordat att vissa ägare eller brukare av jordbruksfastighet som bildats vid avvittring inom Norrbottens läns lappmarker skall få tillstånd att fiska utan avgift på kronans vatten. I anledning härav bör ett belopp, som jag beräknar till högst 8 000 kr., komma

samerna till godo. Kostnaderna för detta bör, som jag anfört i statsverkspropositionen, kunna bestridas ur reservationsanslaget *Främjande i allmänhet av fiskerinäringen*.

I statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Rådgivningsverksamhet för rennäringens främjande* för budgetåret 1971/72 beräknat ett reservationsanslag av 300 000 kr. Såsom jag under punkten 11.4 anfört bör 20 000 kr. beräknas för en reklamkampanj för att främja avsättningen av renkött. Kostnaderna bör belasta detta anslag. I samband med att ny lagstiftning och organisation nu genomförs på rennäringens område krävs ytterligare medel för information och rådgivning till näringsutövarna. För denna verksamhet bör anslaget för budgetåret 1971/72 höjas med 200 000 kr. Anslaget Rådgivningsverksamhet för rennäringens främjande bör under budgetåret 1971/72 föras upp med sammanlagt 300 000 kr. Jag vill nämna att jag för samma ändamål avser att föreslå Kungl. Maj:t att hos riksdagen begära att på tilläggsstat III till riksstaten för innevarande budgetår anvisa 290 000 kr. I detta belopp ingår också medel till SSR för upplysningsverksamhet i anslutning till den nya lagstiftningen.

I statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Kompensation för bensinskatt till rennäringen* för budgetåret 1971/72 beräkna ett anslag av 200 000 kr. Anslaget, som för innevarande budgetår tagits upp med 100 000 kr, avser kollektiv återbäring av skatt på bensin som förbrukats vid användning av snöskotrar inom rennäringen. Med hänsyn till att användningen av snöskotrar i näringen har ökat under senare år bör anslaget räknas upp med 100 000 kr. och för budgetåret 1971/72 föras upp med 200 000 kr. Jag har vid anslagsberäkningen också beaktat den senaste höjningen av bensin-skatten.

Forskning och försök

På grundval av mina förslag under punkten 11.6 om forskningen och försöksverksamheten på rennäringens område har jag i statsverkspropositionen beräknat medel under anslag till statens veterinärmedicinska anstalt och lantbrukshögskolan.

Under förslagsanslaget *Statens veterinärmedicinska anstalt* har medel beräknats med tillhoppa 140 000 kr. för en tjänst som konsulent och för forsknings- och försöksverksamhet på veterinärmedicinens område.

Under förslagsanslaget *Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader* har jag beräknat medel om sammanlagt 90 000 kr. för en tjänst som statsagronom och för arvoden till ledamöterna i den föreslagna särskilda distriktsförsöksnämnden. Under reservationsanslaget *Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten* har medel beräknats med sammanlagt 250 000 kr.

för försöksverksamhet på rennäringens område. I beloppet ingår medel för att bekosta verksamheten vid renforskningsstationen i Kuolpavare i samband med att högskolan övertar huvudmannaskapet i enlighet med vad jag förordat i det föregående. Vidare ingår i nyssnämnda belopp vissa kostnader för distriktsförsöksnämnden. Denna nämnd bör enligt min mening ta upp all försöksverksamhet beträffande renar, alltså både lantbruksvetenskaplig och veterinärmedicinsk. Jag förutsätter att ett nära och effektivt samarbete skall komma till stånd mellan högskolan och anstalten i dessa frågor.

Jag torde i detta sammanhang även få ta upp frågan om *dispositionen av fastigheten Arjeplogs skolbord 1: 1*. År 1929 medgav riksdagen (prop. 1929: 1 VIII ht, StU 8, rskr 8 A) att skolbordets två huvudskiften ställs under skogsstatens vård och förvaltning. Från skifte I skall i första hand den fasta nomadskolans i Arjeplog husbehov av byggnads- och vedsvirke tillgodoses. Skogsöverskottet skall försäljas och köpeskillingen tillgodogöras förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverks folkbildningsändamål. Skifte II skall reserveras för upplåtelse med nyttjanderätt till egnahem åt lappar, som upphört med renskötseln.

I skrivelse den 30 december 1966 hemställer *domänstyrelsen* (domänverket) att skolbordet förs över till domänfonden. Nomadskolan i Arjeplog har nämligen inte längre behov av stöd i den ordning 1929 års beslut innebär och någon egnahemsupplåtelse har aldrig kommit till stånd. Till skolbordet har sedan år 1929 influtit medel och f. n. finns ca 140 000 kr. disponibla. I anledning av förslag från *nomadskoleinspektören*, *Arjeplogs kommun*, *Arjeplogs sameförening* och *SSR* tar domänstyrelsen även upp frågan om att disponera viss del av dessa medel för att bilda en fond med syfte att främja den samiska kulturen. Enligt Arjeplogs kommuns uppfattning bör fastigheten föras över till kommunens förvaltning.

I ärendet har remissyttranden avgetts av justitiekanslern och riksrevisionsverket.

Justitiekanslern anför att det kan antas, att statsmakternas tidigare beslut vilar på uppfattningen att Arjeplogs lappskolbord tillkommit genom sådana åtgärder av kronan, att kronan har fri dispositionsrätt över fastigheten eller åtminstone över skogsmarken. Uppgifter har sedermera framkommit enligt vilka skolbordet skulle vara en donation. Den utredning som föreligger är enligt justitiekanslerns mening inte helt tillräcklig för ett säkert bedömande av frågan om skolbordets karaktär av donation, ett spörsmål som för övrigt rättskraftigt kan avgöras endast av domstol. Med hänsyn till den grad av osäkerhet som vidlåder bedömningen av frågan och med beaktande av önskvärdheten av en uppgörelse i godo bör det övervägas om inte åtminstone viss del av de samlade kontanta medlen bör avsättas för

att i Arjeplog i någon form främja den samiska kulturen. Fastigheten bör däremot överföras till domänfonden. Eventuellt återstående kontanta medel bör föras över till anslag som Kungl. Maj:t finner lämpligt. *Riksrevisionsverket* vill inte motsätta sig en lösning efter justitiekanslerns riktlinjer.

För egen del finner jag i likhet med justitiekanslern att Arjeplogs skolbord 1:1 nu bör föras över till domänfonden för att förvaltas enligt de grunder som gäller för förvaltningen av statens skogar. Med hänsyn till att avkastningen av fastigheten under mycket lång tid disponerats för samiska kulturändamål talar enligt min mening billighetsskäl för att hela den innestående avkastningen m. m. från fastigheten på ca 140 000 kr. jämte ränta tillförs samefonden. Medlen bör användas för samekulturella ändamål inom Arjeplogs kommun.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t dels föreslår riksdagen att antaga

1) förslaget till *rennäringslag* med vidtagna ändringar,
2) det vid statsrådsprotokollet den 11 december 1970 fogade förslaget till *lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370)*,

dels föreslår riksdagen att

3) besluta att lappväsendet vid länsstyrelserna skall upphöra den 1 juli 1971 och att vid samma tidpunkt rennäringsdelegationer inrättas vid vissa lantbruksnämnder i enlighet med vad jag förordat i det föregående,

4) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för en omorganisation av rennäringen och dess administration,

5) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövs för att genomföra omorganisationen av rennäringen,

6) godkänna vad i det föregående föreslagits rörande statens medverkan och ekonomiska stöd till rennäringens rationalisering,

7) godkänna de i det föregående föreslagna riktlinjerna för forsknings- och försöksverksamheten på rennäringens område,

8) godkänna de riktlinjer för organisationen av samefonden som jag förordat i det föregående,

9) godkänna det förslag i fråga om Arjeplogs skolbord som lagts fram i det föregående,

10) medge att för budgetåret 1971/72 statlig kreditgaranti får lämnas för lån till rennäringens rationalisering med 2 500 000 kr.,

11) till *Rådgivningsverksamhet för rennäringens främjande* för budgetåret 1971/72 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kr.,

12) till *Kompensation för bensinskatt till rennäringen* för budgetåret 1971/72 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 200 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1. Förslag till rennäringslag	2
2. Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370) ..	21
1. Inledning	23
2. Huvuddragen i gällande rätt m. m.	24
3. Rennäringens utveckling	27
4. Huvudgrunderna för reformer i fråga om rennäringen	29
4.1 De sakkunniga	29
4.2 Remissyttrandena	34
5. Rennäringens lokala organisation	35
5.1 De sakkunniga	35
5.2 Remissyttrandena	44
6. Bestämmelser till skydd för renskötselrätten	47
6.1 Gällande rätt	47
6.2 JO:s framställning	50
6.3 De sakkunniga	51
6.4 Remissyttrandena	60
7. Rationalisering, stödåtgärder m. m.	68
7.1 Nuvarande förhållanden	68
7.2 De sakkunniga	70
7.3 Remissyttrandena	78
8. Rennäringens regionala och centrala administration	83
8.1 Nuvarande förhållanden	83
8.2 De sakkunniga	84
8.3 Remissyttrandena	89
9. Forskning och försök	94
9.1 Nuvarande förhållanden	94
9.2 De sakkunniga	95
9.3 Remissyttrandena	96
10. Statens lappfond, finansieringsfrågor m. m.	97
10.1 Nuvarande förhållanden	97
10.2 JO:s framställning	99
10.3 1967 års riksdags beslut	99
10.4 De sakkunniga	100
10.5 Remissyttrandena	107
11. Departementschefen	111
11.1 Huvudgrunderna för reformer i fråga om rennäringen	111
11.2 Rennäringens lokala organisation	114

Sid.

11.3 Bestämmelser till skydd för renskötselrätten	120
11.4 Rationalisering, stödåtgärder m. m.	136
11.5 Rennäringens regionala och centrala administration	142
11.6 Forskning och försök	144
11.7 Statens lappfond m. m.	145
11.8 Lagförslag	151
12. Specialmotivering	151
12.1 Förslaget till rennäringslag	151
12.2 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen	213
13. Hemställan	214
Bilaga 1. De sakkunnigas lagförslag	215
Bilaga 2. Det till lagrådet remitterade förslaget till rennäringslag	240
Utdrag av lagrådsprotokollet den 22 februari 1971	261
Utdrag av statsrådsprotokollet den 26 februari 1971	280

